Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

HVEM VAR MINISTER

DANSK POLITIK GENNEM SNART 150 ÅR

AROS

RETTELSER

Side 52: Ministeriet Schlüter III bestod af KF, V og RV.

Side 72: H. P. Clausen forlod folketinget i 1997 for at overtage posten som generalkonsul i Flensborg.

Side 86: Ove Hansen, død 1997.

Side 143: Simonsen, Thorkild (S), f. 1926. Skoleinspektør, borgmester. Den læreruddannede S, som havde været medlem af Århus byråd siden 1966 (rådmand 1970, borgmester 1982), ønskede ikke genopstilling ved kommunevalget 1997, men blev kort før sin planlagte afgang som borgmester udnævnt til indenrigsminister den 20. oktober s.å. Forgængeren Birte Weiss fortsatte på posten som sundhedsminister. S havde siden 1979 været enten formand eller næstformand (afhængigt af styrkeforholdet mellem Venstre og Socialdemokratiet) i Kommunernes Landsforening og regnedes af mange som landets mest kompetente kommunalmand. Han modtog den sjældne fortjenstmedalje i guld i 1997. S's udnævnelse måtte ses på baggrund af det røre om udlændingepolitikken, som tog til i 1997, bl.a. efter en større kampagne i Ekstrabladet, og som blev afspejlet i en eksplosiv fremgang for Dansk Folkeparti ved nogle meningsmålinger. S havde ofte udtalt sig kritisk om den hidtil førte politik om området uden at forfalde til højrefløjens ekstreme standpunkter.

Side 176: Tilføjelser:

GRØNNE, DE. I 1980erne var flere grupper optaget af at etablere et miljøparti eller »grønt« parti efter udenlandsk forbillede. Danmarks Miljøparti fik tildelt partibogstav, men deltog kun i enkelte kommunale valg 1985. Med en ret løs organisation og skiftende personkredse deltog De Grønne derimod i folketingsvalg 1987, 1988 og 1990, dog uden at opnå mandater. Partiet har haft enkelte kommunale repræsentanter, der ikke synes at have sat sig spor. Man har indtil videre opgivet selvstændig opstilling, men støtter (1997) liste U.

HUMANISTISKE PARTI, DET. Partiet, der er en dansk udløber af en vagt idealistisk international bevægelse, fik ved folketingsvalget 1987 5675 stemmer, nok navnlig fra unge vælgere. 1988 deltog partiet ikke, og i 1990 opnåede det kun 763 stemmer. Siden synes der ikke at være forsøgt opstilling, og partiet har ikke gjort sig bemærket i den offentlige debat.

HVEM VAR MINISTER

HVEM VAR MINISTER

Dansk politik gennem snart 150 år

Grundlagt af Knud Tågholt

Tredje udgave
ved Poul Dam

FORLAGET AROS

HVEM VAR MINISTER
Tredje udgave
Copyright 1997 by Forlaget Aros
Redaktionen er sluttet 1. december 1996
(Enkelte rettelser indført til trykningen
i marts 1997)

Eftertryk må kun finde sted efter aftale

Sat og trykt i
A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkjøbing

ISBN 87 7003 553 9

Bogen er udgivet med støtte fra
Knud Tågholts Fond (Aros-fonden)

Omslagstegning:
I de senere år har opinionsundersøgelserne givet Venstre mange stemmer – undertiden flere end socialdemokraterne.
(Roald Als i Politiken 21. februar 1995)

FORORD
til første udgave 1971

Med denne håndbog om dansk politik gennem de sidste hundrede år har det været mit ønske at give en kortfattet, systematisk fremstilling af det danske folkestyre fra forfatningskampen satte ind i begyndelsen af 1870'erne til regeringsdannelsen efter valget september 1971. Det sker dels gennem en kort gennemgang af dansk forfatningshistorie, dels ved at gøre rede for partiernes tilblivelse og historie - både de få store og de mange små, der dukkede op undervejs for atter snart at forsvinde. Alle har de - mere eller mindre - stået som udtryk for strømninger i folket, og har derfor været med til at danne det politiske mønster, der er indvævet i vort folkestyre.

For perioden indtil systemskiftet 1901 henvises der først og fremmest til de indledende afsnit samt til artiklerne om Højre, Venstre og Socialdemokratiet, hvor hovedtrækkene i den opslidende forfatningskamp er trukket op.

Tiden efter systemskiftet 1901 er skildret mere detaljeret, dels i omtalen af de enkelte partier og dels i det store biografiske afsnit, der omfatter alle de 230 personer, som i kortere eller længere tid har beklædt en ministerpost i de sidste 70 år. Når der gøres så forholdsvis udførligt rede for samtlige partier, der har været repræsenteret i folketinget eller deltaget i folketingsvalg, og for samtlige ministre, af hvilke flere kun har siddet i få dage, må det erkendes, at det kan forrykke proportionerne i en sådan håndbog, især på baggrund af, at adskillige veltjente politikere fra de store partier af pladshensyn ikke er nævnt. Men hensigten med bogen har netop været at belyse denne side af dansk politik i hele sin bredde med alle de impulser, som de mange partier og ministre har stået som udtryk for. At adskillige af de små partier og flere af ministrene ikke er nævnt i større historiske værker og leksikale opslagsbøger har kun været en spore under efterforskningen. Hovedomtalen af de skiftende regeringsperioder, som der er givet en skematisk fremstilling af side 16-19, findes dels i artiklerne om de pågældende regeringspartier, dels under regeringscheferne og de øvrige ministre i de biografiske afsnit. På grund af bogens opbygning har det ikke været muligt at undgå en del gentagelser, og det har medført, at omtalen af lovgivningsarbejdet har måttet begrænses til de områder, der skønnes at have størst interesse for eftertiden. Af pladshensyn er oplysninger om de enkelte politikeres placering i udvalgs- og kommissionsarbejde m.v. kun nævnt i særlige tilfælde.

Et vist kildestudium ligger til grund for bogen. Bl.a. er Statistiske meddelelser, Avisårbogen, Dansk biografisk leksikon, Den blå bog og diverse leksika benyttet foruden en række større historiske værker. Endvidere har Politikens Hvem Hvad Hvor og en masse avisudklip, som jeg har samlet gennem årene, bidraget til at afrunde fremstillingen.

Uden at nævne navne vil jeg gerne rette en tak til en række bibliotekarer og politikere for deres imødekommenhed og hjælp, når det gjaldt om at

finde konkrete oplysninger, og ligeså takker jeg de tegnere, der gennem deres streg har skildret mange situationer langt bedre, end det har været mig muligt i ord. Vedrørende Bo Bojesens tegninger kan det oplyses, at hvor intet andet er nævnt, stammer de fra Politiken. En særlig tak retter jeg til overlæge, dr. med. Henning Schmidt, der på familiens vegne har stillet Alfred Schmidts mesterlige tegninger til rådighed for bogen.

Knud Tågholt

FORORD
til anden udgave 1984

»Hvem var minister?« har fra udgivelsen i 1971 været en flittigt benyttet håndbog om dansk politik gennem 100 år. De oplysninger, der findes heri, forældes ikke, men ikke mindst i tiden efter 1. udgaven i 1971 har vort folkestyre blomstret med så mange nye partier, regeringer m .v., at det selv for den politisk interesserede er vanskeligt at følge med.

Dette har en række medarbejdere, efter min mands død, rådet bod på, idet de med stor indsigt har udarbejdet en ajourføring af bogen i nøje overensstemmelse med førsteudgaven, idet der kun er rettet enkelte småfejl i min mands tekst fra 1971.

Ebba Tågholt

FORORD
til tredje udgave 1997

Det ligger i sagens natur, at en håndbog som denne med mellemrum må opdateres. Da der stadig er både interesse og behov for en bog med en oversigt over, hvad der er sket inden for dansk politik, foreligger der hermed en tredje udgave, der ligesom anden udgave er udarbejdet af Poul Dam.

Denne udgave har som den foregående bevaret det allermeste af teksten fra Knud Tågholts bog, men afviger dog på to væsentlige punkter fra første udgave: De tabellariske oversigter er forenklede, og tidsrammen er forskudt, således at også ministrene fra folkestyrets første tid - perioden 1848-1901 - er kommet med, for overskuelighedens skyld dog i særlige afsnit. Andre, mindre betydende, redaktionelle ændringer fremgår af indholdsfortegnelsen.

Når en del af ministrene fra de sidste tiår er omtalt ret kort, skyldes det først og fremmest, at deres politiske karriere ikke er afsluttet og derfor ikke kan underkastes en sammenfattende vurdering.

Jeg vil gerne endnu en gang udtrykke en varm tak til Poul Dam for hans grundige arbejde med bogen.

Ebba Tågholt

I DECEMBER 1996

indtraf to begivenheder, som det af tekniske grunde ikke var muligt at få indføjet fuldstændigt i bogens tekst. Dels anmeldtes og godkendtes et nyt parti til deltagelse i det kommende valg, nemlig DEMOKRATISK FORNYELSE, der ikke ønsker at blive betragtet som et parti i sædvanlig forstand, men som et valgforbund af EU-modstandere, der ikke føler sig repræsenteret af de partier, de ellers sympatiserer med. Listen vil få bogstav U. Valgte kandidater vil være forpligtet på EU-modstanden, men ellers stå frit - under henvisning til grundlovens § 56 kun bundet af deres samvittighed. Dels trådte Centrum-Demokraterne ud af regeringen, hvad der medførte en mindre ministerrokade den 30. december. CD havde virket for et finanslovsforlig med de konservative, men dette mislykkedes, og regeringen blev derefter nødt til at sikre finanslovens vedtagelse gennem (lidet vidtgående) aftaler med SF og Enhedslisten. Selv om CD stadig stod fast på regeringens grundlag, følte man, at det indledte samarbejde med venstrefløjen bragte CDs troværdighed i tvivl, og at det derfor ikke var godt, at CD havde ministerposter.

Mimi Jakobsen blev som erhvervsminister afløst af Jan Trøjborg, hvis post som trafikminister blev overtaget af Bjørn Westh. Ny justitsminister blev Frank Jensen og ny forskningsminister Jytte Hilden.

Sundhedsministeriet blev på en måde delt, idet levnedsmiddelstyrelsen blev henlagt under den hidtidige landbrugs- og fiskeriminister Henrik Dam Kristensen, der således blev fødevareminister. Resten af sundhedsministeriet blev overtaget af indenrigsminister Birte Weiss, som til gengæld afgav kirkeministeriet til Ole Vig Jensen, der herefter var såvel undervisningsminister som kirkeminister. Det er første gang siden 1924, at de to områder, der indtil 1916 var samlet i ét ministerium, har fælles minister. I februar 1997 blev det aftalt, af sundhedsperspektivet på levnedsmiddelområdet stadig skal varetages af sundhedsministeriet i samarbejde med fødevareministeriet. Endvidere blev tilsynet med finansverdenen ved regeringsomdannelsen flyttet fra erhvervsministeriet til økonomiministeriet.

Overraskelserne i regeringen Nyrup Rasmussen III var dels udnævnelsen af den unge Frank Jensen til justitsminister - bortset fra Pia Gjellerup den hidtil yngste på denne post - dels den nye kulturminister, den radikale højskoleforstander Ebbe Lundgaard, der ikke er medlem af folketinget, men har haft en ikke helt kort periode som suppleant i tinget. Ebbe Lundgaard er født i 1944 og har været i højskolens tjeneste i en årrække. Han har kommunale erfaringer og været et markant medlem af det radikale venstres hovedbestyrelse. Rokaden var ikke uventet, men den blev fremskyndet som følge af CDs beslutning. Mange havde ventet større ændringer, men det forhold, at der ikke kom nye ministre fra socialdemokratiet, blev af nogle - men ikke alle - opfattet som et varsel om, at statsministeren forudser nyvalg inden folketingsåret 1997-98. Helt nye ministre ville nemlig ikke kunne nå at komme ind i arbejdet på tilfredsstillende måde.

INDHOLD

I december 1996 7
Godsejervælde og forfatningskamp 9
Folketingsvalg i enkeltmandskredse 11
Det sidste landsting 13
Junigrundlovene af 1915 og 1953 15
De nyeste grundlovsbestemmelser 17
Opdelingen i ministerier siden 1848 19
Regeringerne 1848-1997 21
Ministre 1848-1901 - oversigt 23
Ministre før systemskiftet - korte biografier 30
Danske ministerier 1901-1996 - oversigt 39
Ministre siden systemskiftet - korte biografier 54
Danmarks Frihedsråd 156
Departementschefstyret 158
Danske partier siden 1870 159
Valglovenes regler om partier 229
Folketingets sammensætning efter valgene 1920-1953 232
Folketingets sammensætning efter valgene 1953-1994 233
Folkeafstemninger 1916-1993 234
Rigsdagens formænd fra 1848 235
De danske mandater i EU-parlamentet 236
Medlemmer af Europa-kommissionen 236
Partiernes bogstavbetegnelser 237
Partiernes kommunale repræsentation 239

GODSEJERVÆLDE OG FORFATNINGSKAMP

Den folkerigsdag uden garantier for klasser og særinteresser, som junigrundloven af 1849 gav det danske folk, skulle ikke få lov til at fungere ret længe, før ydre omstændigheder beskar de nyvundne rettigheder. Det skete allerede i 1855, da der skabtes en fællesforfatning for kongerigets og hertugdømmernes fællesanliggender, men det store tilbageslag indtraf dog først efter tabet af Slesvig og Holsten.

Det var den almindelige opfattelse, at det var de nationalliberale, som gennem deres letsindige udenrigspolitik havde ført landet i ulykke, og der rejste sig derfor en folkestemning mod denne gruppe, der mest bestod af embedsmænd og andre akademisk-dannede borgere.

Godsejerstanden, som havde ført en tilbagetrængt tilværelse siden 1849, og repræsentanter for det fremadstræbende landbodemokrati kunne mødes i fælles modstand mod de nationalliberales bykultur. De nationalliberale, som endnu ikke var uden politisk indflydelse, havde ikke meget til overs for de jævne bønder og gav derfor store indrømmelser til godsejerne. Det lykkedes derfor at gennemføre den forfatningsændring, der førte til grundloven af 28. juli 1866. Folketinget forblev uændret, men landstingets sammensætning blev ændret i konservativ retning. Udover 12 kongevalgte medlemmer skulle det vælges af valgmænd, hvoraf halvdelen skulle vælges af folketingsvæl-

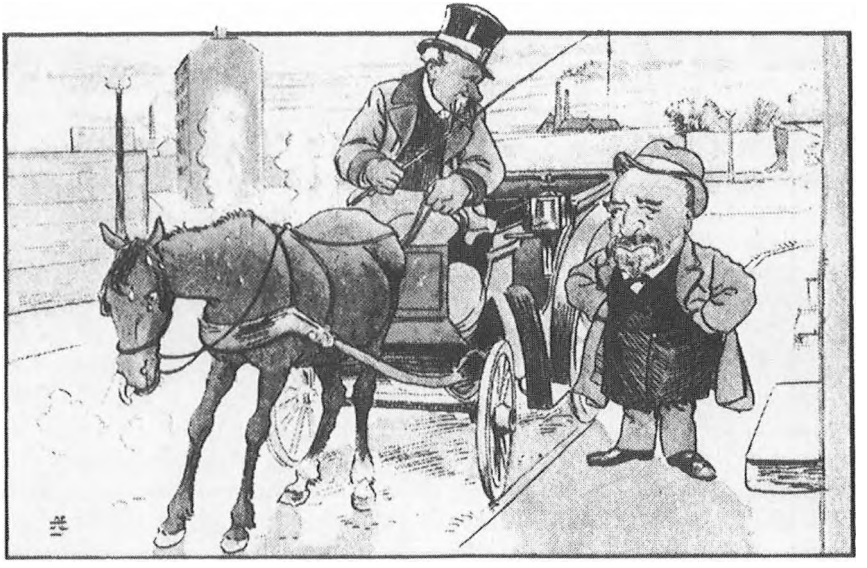

Tror herren, det kan nytte mere i dag? – Konseilspræsident Hørring søger ministeremner. Efter Estrups afgang kneb det for Højre at få ministre.

Alfred Schmidt i Blæksprutten 1899

gerne, halvdelen af de bedstbemidlede. De højestbeskattede fik særlig indflydelse, især i landsognene, hvor en enkelt godsejers stemme ofte kunne opveje alle de øvrige vælgeres stemmer. Da næsten alle skatter dengang hvilede på fast ejendom, fik de store godsbesiddere en overvældende magt. Hovedmanden bag forfatningsrevisionen var godsejer J. B. S. Estrup, mens den nye grundlovs første konseilspræsident var lensgreve C. E. Krag-Juel-Vind-Frijs, Frijsenborg. Med de nye valgregler var der ingen risiko ved at nedsætte valgbarhedsalderen fra 40 til 25 år.

At de to ting hurtigt fik en helt forskellig sammensætning, siger sig selv, men grundloven indeholdt ikke et ord om, hvordan en indbyrdes strid skulle løses, eller hvordan regeringen skulle sammensættes. Under ministerierne Holstein-Holsteinborg (1870-74) og Fonnesbech (1874-75) indledtes den lange, seje kamp for folketingsparlamentarismen, især efter at Venstre 1872 havde vundet flertallet i folketinget. Under ministeriet Estrup (1875-94) blev modsætningerne skærpet, især i den lange periode, hvor regeringen lod hånt om folketinget og vedtog provisoriske finanslove. Det var dog indlysende, at med hele den strukturændring i samfundet, som stadig accelererede, ville folket ikke i længden lade sig undertrykke af en lille overklasse. Da Socialdemokratiet også begyndte at gøre sig gældende fra midten af 1880'erne, svandt Højres indflydelse ind fra valg til valg. Et forlig mellem regering og en del af oppositionen blev indgået 1894, men der fulgte endnu tre Højre-regeringer, Reedtz-Thott (1894-97), Hørring (1897-1900) og Sehested (1900-1901), inden den gamle konservative konge, Christian IX, overlod regeringsmagten til et Venstre-ministerium, der havde et folketingsflertal bag sig. Det skete i 1901, da der netop var indført hemmelig afstemning, og denne begivenhed i vor politiske historie omtales gerne som systemskiftet. At denne betegnelse er berettiget, fremgår af det forhold, at ingen minister fra før dette tidspunkt senere blev minister, mens enevældens ministre – på nær den ældste – alle blev ministre under folkestyret.

Allerede i 1870 havde Venstre erklæret, at junigrundlovens lighedsbegreber var folkets moralske ret, og en forfatningsændring måtte derfor stå som et ønskemål for de første Venstre-ministerier. Endnu i 1901 kunne Højre stoppe alle reformforslag i landstinget, men ved landstingsvalget 1902 mistede partiet også det rene flertal her og måtte fremover støtte sig til en udbrydergruppe, som samme år stiftede Det frikonservative Parti. De to partier forsøgte længe at forhindre en revision af grundloven, men da de efter at regeringen Zahle havde opløst landstinget 1914 også tilsammen kom i mindretal i det nyvalgte landsting, banedes vejen for en ny grundlov ved løfte om indførelse af forholdstalsvalg til folketinget, hvor valg i enkeltmandskredse især havde været ufordelagtigt for de to partier.

FOLKETINGSVALG I ENKELTMANDSKREDSE

Oprindelig har det næppe været tanken, at folkets valgte repræsentanter skulle organiseres i partier. De skulle vælges som enkeltpersoner, der kun repræsenterede deres egne vælgere i opstillingskredsen.

Men inde på rigsdagen fandt de hurtigt sammen i mere eller mindre faste grupperinger, som lidt efter lidt blev til organiserede partier. Medvirkende hertil var den lange og bitre kamp for folketingsparlamentarismen, som især satte ind, efter at Venstre i 1872 havde vundet flertallet i folketinget. Under den 30-årige kamp mod Højres gods-ejervælde var det hensigtsmæssigt for oppositionen at stå sammen, og dog skete der mange spaltninger og sammenføjninger af taktiske og følelsesmæssige årsager. Selve valgmetoden var ingen hindring for dette, for hvis blot en folketingsmand havde sine lokale vælgere bag sig, kunne han inde i rigsdagen slutte sig til den gruppe, han følte sig mest på bølgelængde med, hvis han da ikke foretrak at være løsgænger.

Indtil grundloven af 5. juni 1915 trådte i kraft ved folketingsvalget april 1918, var alle folketingets medlemmer valgt i enkeltmandskredse, hvor kun den kandidat, der fik flest stemmer, blev valgt. Som regel var der kun opstillet to kandidater, selv om der efterhånden var flere partier eller grupper i folketinget. Men det hændte også - især før århundredskiftet - at der kun var én kandidat, som da blev kåret uden afstemning. For at undgå at beslægtede grupper skulle ødelægge valgchancerne for hinanden blev der allerede fra 1880'erne ofte truffet valgtekniske aftaler mellem fremskridtsvenlige venstregrupper og socialdemokrater, mens moderate venstremænd til gengæld nu og da fik støtte fra liberale højrekredse. Det nære valgsamarbejde mellem Det radikale Venstre og Socialdemokratiet efter 1905 gav begge partier en klar mandatmæssig fordel, så de allerede i 1913 erobrede flertallet i folketinget.

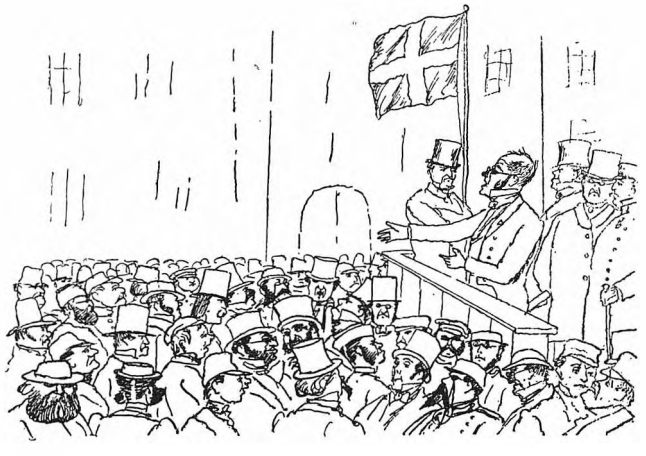

En københavnsk valghandling i 1860'erne. Anonym pennetegning.

Mens Højre i kraft af de højestbeskattedes privilegier ved

MANDATFORDELINGEN I FOLKETINGET 1901-15:

	3/4 1901	16/6 1903	29/5 1906	25/5 1909	20/5 1910	20/5 1913	7/5 1915
Højre	8	12	14	22	13	7	8
Venstre	92	86	65	50	57	44	42
Radikale			11	18	20	31	32
Socialdemokratiet	14	16	24	24	24	32	32

landstingsvalgene kunne mønstre et flertal i dette ting indtil 1902 og sammen med de frikonservative helt frem til 1914, var partiet underrepræsenteret i folketinget, hvor den almindelige valgret kun gav en højrekandidat små chancer for at erobre flertallet i en kreds. Fra valg til valg skrumpede gruppen ind, så den i 1901 kun omfattede 8 mand, hvilket omsider gav stødet til folketingsparlamentarismens sejr. Men misforholdet mellem Højres stemmetal og mandattal ændredes ikke, og ved folketingsvalget 1913 fik partiet med 81.404 stemmer kun 7 mandater, mens Det radikale Venstre med 67.903 stemmer sikrede sig 31 mandater. For datidens vælgere var dette dog i almindelighed ikke noget problem, da man ikke opererede med samlede stemmetal, men kun med kredsresultater. Det gjaldt også Statistiske meddelelser, som dog med visse forbehold har foretaget sammenligning mellem stemmetallene ved valgene 1906-13, idet der gøres opmærksom på, at da der ikke sjældent ved stiltiende eller udtalte valgkarteller valgtes kandidater ved samvirken mellem flere partigruppers vælgere, vil tallene sikkert ikke altid falde sammen med partiernes styrke (se tabellen nederst).

Stemmetallene på de kandidater, der er betegnede som løsgængere, er henført til de partier, hvortil de nærmest må antages at slutte sig. For enkelte kandidaters vedkommende har en sådan klassificering ikke kunnet foretages, og de på sådanne kandidater afgivne stemmer er derfor ikke medtaget.

Lægger man de valgte løsgængere til de grupper, hvortil de nærmest hørte, får man ovenstående mandatfordeling ved valgene 1901-15. Ved det sidste valg, der afholdtes til fremme af grundlovssagen, var der, også på grund af krigen, fredsvalg næsten overalt.

	1906	1909	1910	1913
Højre	64.204	65.874	64.904	81.404
Venstre	118.988	101.851	118.902	103.917
Radikale	41.460	59.052	64.884	67.903
Socialdemokratiet	76.612	93.079	98.718	107.365

DET SIDSTE LANDSTING

Efter 1866-grundloven blev landstinget valgt efter regler, der gav de højestbeskattede den overvejende indflydelse, og det gav Højre et klart flertal, som kun mildnedes af, at et antal højrefolk dannede den frikonservative gruppe, der i betydelig udstrækning var villig til at samarbejde med folketinget.

1915-grundloven skabte et helt nyt landsting. Der blev nu indført almindelig valgret, og de kongevalgte (dvs. regeringsvalgte) livsvarige medlemmer forsvandt. Til gengæld blev der indført forskellige konservative garantier, der skulle sikre, at landstinget kunne virke som en bremse på et eventuelt løbsk folketing. Der var valg hvert 4. år, men kun i halvdelen af landet, og valgretsalderen blev sat til 35 år (dvs. at man i uheldigste tilfælde (efter en flytning) kunne blive op mod 47 år, før man kom til at stemme ved et landstingsvalg). Valget foregik indirekte, nemlig ved valg af valgmænd, der siden trådte sammen for at vælge landstingsmedlemmer, hvad der medførte, at mindre partier kun sjældent kunne gøre sig gældende, og endelig valgtes et antal medlemmer hvert ottende år af det afgående landsting. De bevægelser, der var i vælgerbefolkningen, slog derfor kun med betydelig forsinkelse igennem i landstingets sammensætning. Indtil 1936 var der således et borgerligt flertal i landstinget og derefter et socialdemokratisk-radikalt.

Da landstinget blev afskaffet ved grundloven 1953, blev der ikke fremført meget til dets forsvar. Brede kredse fandt, at det var en urimelig tung proces, at et lovforslag skulle gennem seks behandlinger - tre i hvert af tingene - i betragtning af, at der yderst sjældent var forskel på indstillingen fra de to ting. Desuden blev det kritiseret, at valget til landstingsmedlem ofte syntes at bero mere på den pågældendes lange og tro tjeneste end på kvalifikationer, og møderne i landstinget var også alt andet end ophidsende i de sidste år. Det blev under debatten overset, at der havde været en vis arbejdsdeling mellem tingene, idet

LANDSTINGETS SAMMENSÆTNING 1920-1953

	1920	1928	1936	1939	1947	1953
Socialdemokratiet	22	27	31	35	33	33
Det radikale venstre	8	8	7	8	7	6
Konservative folkeparti	13	12	15	13	13	13
Venstre	32	28	22	18	21	22
Bondepartiet	-	-	-	1	-	-
DKP	-	-	-	-	1	-
Retsforbundet	-	-	-	-	-	1

nogle kategorier af lovforslag blev forelagt først i landstinget og fik den grundige udvalgsbehandling her. I den sammenhæng blev der gjort brug af en række habile jurister i de forskellige partier - folk, der næppe havde fundet sig hjemme i folketinget, og som man undertiden synes at savne i dag.

En fuldstændig fornyelse af landstinget skete som nævnt på otte år, hvorfor de mellemliggende år er udeladt. Valgene i 1939 og 1953 skete uden for den normale turnus, da der skulle ske nyvalg før vedtagelsen af grundlovsforslag. I 1945 var der et ekstraordinært valg i anledning af, at Bondepartiets landstingsmedlem havde nedlagt sit mandat. Han afløstes af en venstremand.

Landstingets medlemstal måtte ifølge 1920-grundloven ikke overstige 78, men var i hele perioden 76, hvoraf et medlem var valgt på Færøerne. I tabellen er det færøske medlem udeladt, uanset om han i det daglige landstingsarbejde var tilsluttet et af de danske partier.

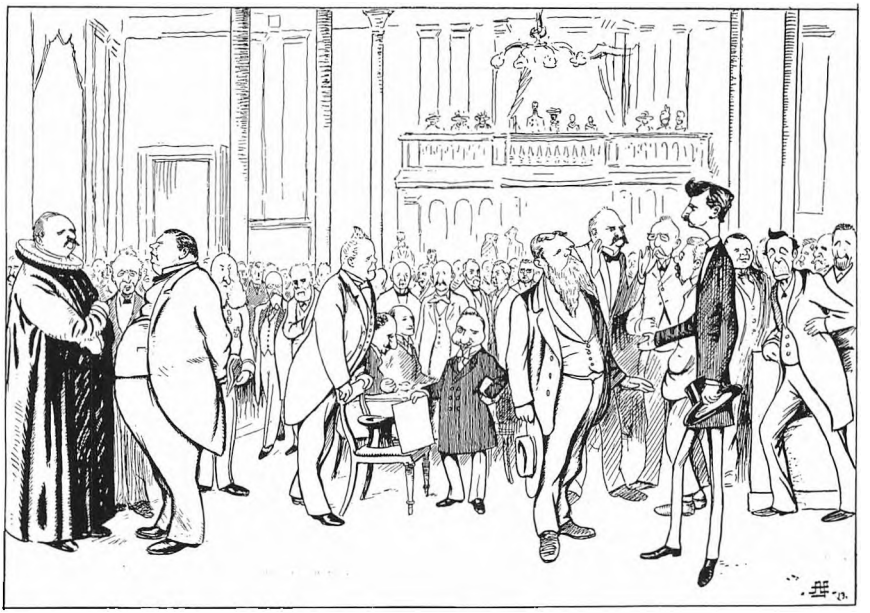

Den grundlovgivende forsamling. - Alfred Schmidts modstykke til Constantin Hansens berømte gruppebillede fra 1848 viser i karikatur de mænd, der forberedte grundloven af 1915, fra venstre Keiser Nielsen (i ornat), Anders Nielsen, Reedtz-Thott, Wiinblad, Herman Trier, J. C. Christensen, Edvard Brandes, P. Munch, Slengerik, Zahle, Borgbjerg, Neergaard, Ellinger, Gustav Bang, Ove Rode, Klaus Berntsen og Piper, der var Højres leder.

Blæksprutten 1913

JUNIGRUNDLOVENE AF 1915 OG 1953

1915: Valgret for kvinder

Med grundloven af 5. juni 1915, som det efter den lange forfatningskamp lykkedes ministeriet Zahle at gennemføre med tilslutning fra alle partier, blev de væsentligste træk fra den oprindelige junigrundlov af 1849 genvundet. Den lige og almindelige valgret til begge ting kom nu også til at omfatte kvinder og »tyende«. Valgretsalderen til det fortsat indirekte valgte landsting blev sat til 35 år, mens den til folketinget skulle nedtrappes fra 30 til 25 år inden 1934. Valgperioden blev hævet fra 3 til 4 år, og en ny grundlovsændring skulle for fremtiden bekræftes ved en folkeafstemning, hvor mindst 45 pct. af de stemmeberettigede skulle svare ja. Forholdstalsvalgmåden blev sikret, idet det udtrykkeligt hed i den nye grundlov, at forskellige anskuelser blandt vælgerne skulle sikres gennem en ligelig repræsentation. Samtidig gik den til grundloven knyttede valglov ud fra, at grupper af ensartede anskuelser sluttede sig sammen i partier.

1915-grundloven blev på grund af verdenskrigen først sat i kraft i 1918. Kvindernes valgret blev således først effektiv dette år.

1920: En mindre revision

Nordslesvigs genforening med Danmark i 1920 forudsatte, at der blev gennemført visse formelle grundlovsændringer, men forinden fandt ministeriet Zahle det nødvendigt at foretage en valglovsændring, idet forholdstalsvalgmåden ikke var blevet konsekvent gennemført før valget i 1918. Det blev dog forretningsministeriet Friis, som efter påskekrisen gennemførte en ny valglov, der nok opretholdt enkeltmandskredse som opstillingskredse, men reelt indførte flermandskredse i form af stor- og amtskredse, som atter inddeltes i de tre hovedområder: Hovedstaden, Øerne og Jylland. Et antal tillægsmandater skulle yderligere sikre ligelig repræsentation. Bortset fra skærpede spærreregler for mindre partier er disse regler fortsat gældende. Den grundlovsændring, som genforeningen gjorde påkrævet, blev med mellemliggende valg vedtaget to gange af begge ting og godkendt ved en folkeafstemning 6. september 1920 med 47,5 pct. af samtlige vælgere. Det godkendtes samtidigt, at valgretsalderen til folketinget straks skulle nedsættes til 25 år.

1939: Et grundlovsforslag

Både valgmetoden og den høje valgretsalder til landstinget skulle snart vise sig at skabe nye modsætninger mellem de to ting, indtil de to regeringspartier, Socialdemokratiet og Det radikale Venstre, i 1936 også sikrede sig flertallet i landstinget. Kort efter indledtes der forhandlinger mellem regeringspartierne og den konservative partileder Christmas Møller om en forfatningsændring. Resultatet blev et grundlovsforslag, hvorefter rigsdagen skulle vælges på én gang, dels som hidtil i kredse og dels på en landsliste, for straks efter valget at dele sig i to ting, ligesom det norske storting opdeles i et odelsting og et

lagting. Valgretsalderen skulle være 23 år. Da Venstre foretrak et rent tokammersystem i retning af det hidtidige eller også et rent étkammer, kunne partiet ikke medvirke til dette grundlovsforslag. Det blev dog i 1939 vedtaget to gange af begge ting, men opnåede ved den efterfølgende folkeafstemning 23. maj kun tilslutning fra 44,5 pct. af samtlige vælgere, hvorved det altså bortfaldt. Kort efter brød krigen ud.

1953: Etkammersystem

Efter befrielsen 1945 var alle grupper i befolkningen enige om, at en grundlovsrevision og en dermed forbunden nedsættelse af valgretsalderen var ønskelig, og der blev derfor straks nedsat en forfatningskommission. Den udarbejdede et grundlovsforslag med overgang til et etkammersystem, som blev vedtaget af rigsdagen i de to omgange, som en forfatningsændring krævede. Ved den efterfølgende folkeafstemning 28. maj 1953 blev forslaget godkendt med 45,76 pct. og nåede altså med en ringe margin de nødvendige 45 pct. godkendelse af samtlige vælgere. 5. juni 1953 blev den nye forfatning stadfæstet ved kong Frederik IX's underskrift. Spørgsmålet om valgretsalderen blev samtidig afgjort ved folkeafstemningen, hvor resultatet blev en nedsættelse til 23 år. Ved senere folkeafstemninger er valgretsalderen efter først at være vedtaget i folketinget nedsat til 21 år i 1961, til 20 år i 1971 og til 18 år i 1978. I 1969 blev et åbenbart forhastet forslag om 18 år forkastet.

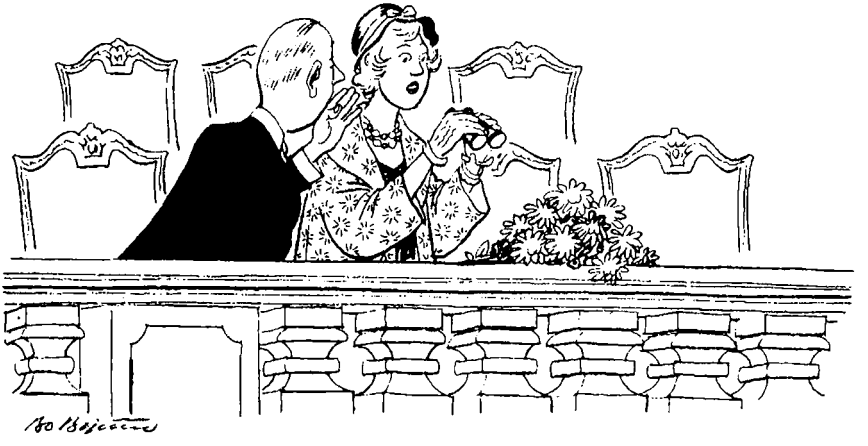

Grundloven 1953 gjorde prinsesse Margrethe til tronfølger, og på attenårsfødselsdagen blev hun optaget i statsrådet og ifølge Bo Bojesen orienteret om folketinget fra kongelogen. Hun ser lidt forskrækket ud. *Blæksprutten 1958*

DE NYESTE GRUNDLOVSBESTEMMELSER

Riget består af 3 dele

Grundloven af 5. juni 1953 fastslår for første gang, at kongeriget består af tre dele: Danmark, Færøerne og Grønland, som hver for sig er repræsenteret i folketinget med henholdsvis 175, 2 og 2 medlemmer. Når Færøerne er nævnt specielt i grundloven, hænger det sammen med, at øgruppen i h.t. hjemmestyreloven af 23. marts 1948 har fået en ny status som et selvstyrende folkesamfund i det danske rige. For Grønlands vedkommende betyder det, at landet fra at være en koloni hermed er blevet en ligeværdig del af riget. Grundloven stadfæster endvidere betinget kvindelig arvefølge i h.t. tronfølgeloven af 27. marts 1953. Den åbner for første gang mulighed for, at et vedtaget lovforslag, dog ikke skattelove o.l., kan begæres sendt ud til folkeafstemning, hvis 1/3 af tingets medlemmer forlanger det. Hvis forslaget da opnår et flertal af nej-stemmer, dog mindst 30 pct. af alle stemmeberettigede, bortfalder det.

Parlamentarismen fastslået

Folketingsparlamentarismen, som vi har praktiseret siden systemskiftet 1901, og som placerer den politiske magt i folketinget, er også for første gang blevet grundlovssikret. Belært af begivenhederne under besættelsen er der en ny bestemmelse om, at folketingsmandaterne i intet tilfælde bortfalder, før nyvalg har fundet sted. Også på anden vis bærer grundloven præg af, at den er udformet umiddelbart efter det store verdensdrama, idet en lang række frihedsrettigheder, som ikke tidligere var nævnt i grundloven, nu direkte er fastslået, bl.a. gennem forbud mod at underkaste nogen dansk borger frihedsberøvelse på grund af hans politiske eller religiøse overbevisning eller hans afstamning. Grundlovens bestræbelser på at styrke den enkelte borger over for staten kommer også til udtryk ved oprettelse af en ombudsmandsinstitution.

Suverænitets-afgivelse

Som et udtryk for, at grundloven er udformet i en tid, hvor det internationale samvirke kan gøre afgivelse af beføjelser til overstatslige myndigheder nødvendig, indeholder grundloven en ny paragraf, der åbner mulighed for ved lov i nærmere bestemt omfang at overdrage beføjelser, som normalt tilkommer rigets myndigheder, til mellemfolkelige organer, der er oprettet ved gensidig overenskomst med andre stater til fremme af mellemfolkelig retsorden og samarbejde. Herefter kan de nationale myndigheder altså sættes ud af kraft, således at borgerne må rette sig efter beslutninger, truffet af internationale organer. Til vedtagelse af lovforslag herom kræves der dog et flertal på fem sjettedele af folketingets medlemmer. Opnås det ikke, men dog simpel majoritet, skal forslaget, hvis det opretholdes, forelægges folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse efter de almindelige regler for folkeafstemning. Endelig indeholder grundloven fortsat en bestemmelse om, at en grundlovs-

ændring skal godkendes ved en folkeafstemning, men der kræves kun, at mindst 40 pct. mod tidligere 45 pct. af samtlige stemmeberettigede vælgere siger ja - og så naturligvis at forslaget får flertal.

Skal grundloven revideres?

I de seneste år har forskellige partier - først og fremmest det radikale venstre og SF - søgt at starte en debat om en mulig grundlovsrevision. Man har dels peget på, at mange af de formuleringer, der stammer fra 1849, ikke længere kan forstås efter deres ordlyd, men kun i lyset af praksis, dels givet udtryk for, at der er behov for at tage hensyn til udviklingen efter den anden verdenskrig og oprettelsen af EU. Blandt de mange enkeltspørgsmål, der er blevet rejst, kan nævnes: konsekvent ligestilling mellem mænd og kvinder i tronfølgen, muligheden for at gå over til republik, såfremt der ikke er arveberettigede til tronen, afskaffelse af dronningens deltagelse i regeringsdannelsen, klarere skel mellem den lovgivende, den udøvende og den dømmende kraft, præcisering af forholdet mellem stat og kirke, større klarhed over forholdet mellem danske og internationale instanser, udvidelse af borgerrettighederne og lettere adgang til at ændre i det mindste en del af grundlovens paragraffer. Spørgsmålene synes dog ikke at have større folkelig gennemslagskraft, og debatten har derfor haft et temmelig akademisk præg.

Regeringsdannelsen foregår efter partiledernes anbefalinger til dronningen, der her siger: Jeg tror, jeg bliver siddende. Man kan jo aldrig vide, hvornår de kommer og peger på hinanden igen. *Blæksprutten 1975*

OPDELINGEN I MINISTERIER SIDEN 1848

Under enevælden var centraladministrationen organiseret i kollegier, hvoraf de vigtigste blev ledet af statsministre, som var medlemmer af gehejmestatsrådet. Den principielle beslutning om indførelse af ansvarligt ministerstyre førte til en nyorganisering i ministerier under enkeltministres ansvar. Omlægningen forberedtes af martsministeriet i 1848, men trådte først i kraft efter novemberministeriets tiltræden. De ældste ministerier er udenrigsministeriet, finansministeriet, indenrigsministeriet, justitsministeriet, ministeriet for kirke- og undervisningsvæsen (ofte omtalt som »kultusministeriet«) og de to militære ministerier, der først i 1950 blev forenet til forsvarsministeriet, (selv om der siden 1905 og forøvrigt også i visse tidligere perioder havde været ministerfællesskab).

Udviklingen førte efterhånden til en stadig stærkere opdeling, idet landbrugsministeriet blev oprettet i 1896, ministeriet for offentlige arbejder i 1900 og handelsministeriet i 1908. Kirke og undervisning blev skilt i 1916. Desuden fandtes der ministerier for Slesvig og for Holsten-Lauenborg (1851-64) og for Island (1874-1918). Ministeriet for Grønland eksisterede 1955-87. Om de mange ministerier med ofte ændrede betegnelser siden den første verdenskrig henvises iøvrigt til de enkelte ministerlister. En systematisk oversigt, der også burde medtage ændringerne i ressortområder, ville sprænge alle rammer i denne bog og forøvrigt blive vanskelig at overskue. Siden 1920 har så at sige alle regeringsskifter og de fleste ministerskifter medført administrative forandringer.

Ifølge grundloven er det kongen - i realiteten naturligvis statsministeren - der bestemmer ministrenes antal og forretningernes fordeling imellem dem. Formuleringen stammer fra fællesforfatningen af 1855, der også indførte betegnelsen »conseilspræsident« for førsteministeren, som siden 1848 havde været benævnt »premierminister«. Ordet »statsminister« i den moderne betydning blev indført ved grundloven af 1915, men først taget i brug efter dennes ikrafttræden i 1918.

Indtil systemskiftet i 1901 spillede kongemagten ofte en væsentlig rolle ved regeringsdannelsen. Det var kongen, der, efter at have rådført sig med mere eller mindre uofficielle rådgivere, opfordrede en bestemt mand til at søge dannet en regering. Om denne kunne regne med et samarbejde med rigsdagen, måtte bero på et skøn, som i tiden inden dannelsen af faste partiblokke nødvendigvis måtte være ganske løst. Den første periodes ministerier havde da også ret kort levetid - der var seksten regeringer fra 1848 til 1875. En almen karakteristik af denne periode kan være, at ministrene fortrinsvis var embedsmænd med konservative holdninger, heri medregnet militære og universitets- og kirkefolk. Bortset fra nogle nationalliberale kunne de ikke betegnes som egentlige politikere, selv om nogle af dem udviklede betyde-

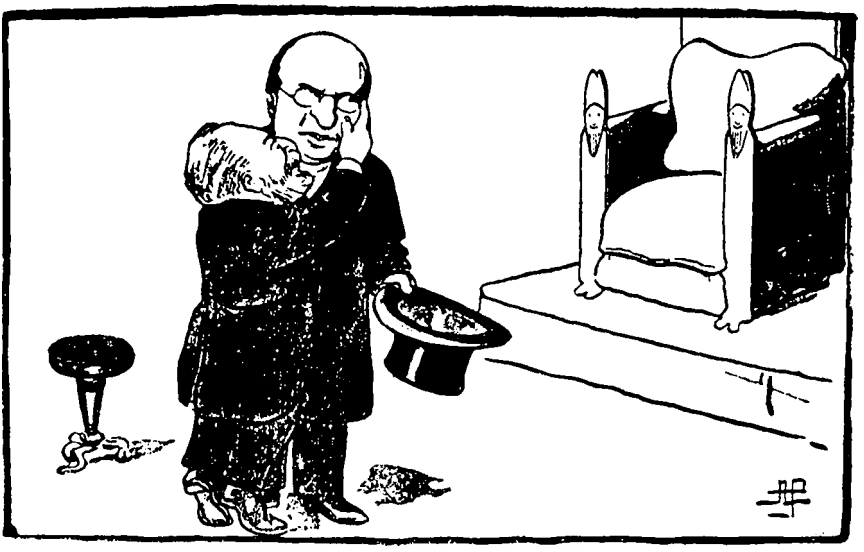

Kultusminister H. V. Sthyr lod sig i 1899 overtale af konseilspræsident Hørring til at lade den fynske bispestol stå ledig i et år, så han kunne forblive på sin taburet, selv om han hellere straks havde overtaget bispeembedet. Alfred Schmidt i Blæksprutten 1899

lige politiske evner i løbet af deres ministertid.

Perioden 1875 til 1901 var ganske anderledes politisk. Det var de udtalte højreregeringers tid - Estrups og hans efterslæt. Godsejerne og landstingets Højre spillede den store rolle, og den afgørende fejl i 1866-grundloven - at de to ting var blevet ligestillet, uden at der var givet anvisning på, hvordan konflikter mellem dem skulle løses - medførte, at regeringerne kunne hævde at være parlamentariske, så længe de havde flertal i et af tingene. Perioden blev også karakteriseret af, at Venstre havde et klart folketingsflertal, selv om dette svækkedes af indbyrdes stridigheder.

Regeringernes politisering og folketingsparlamentarismen var på dagsordenen.

REGERINGERNE 1848-1997

Moltke I (martsministeriet)
22.3.1848 - 15.11.1848

Moltke II (novemberministeriet)
16.11.1848 - 13.7.1851

Moltke III (juliministeriet)
13.7.1851 - 18.10.1851

Moltke IV (oktoberministeriet)
18.10.1851 - 27.1.1852

Bluhme I (januarministeriet)
27.1.1852 - 21.4.1853

Ørsted
21.4.1853 - 12.12.1854

Bang
12.12.1854 - 18.10.1856

Andræ
18.10.1856 - 13.5.1857

Hall I
13.5.1857 - 2.12.1859

Rotwitt
2.12.1859 - 24.2.1860

Hall II
24.2.1860 - 31.12.1863

Monrad
31.12.1863 - 11.7.1864

Bluhme II
11.7.1864 - 6.11.1865

Frijs
6.11.1865 - 28.5.1870

Holstein-Holsteinborg
28.5.1870 - 14.7.1874

Fonnesbech
14.7.1874 - 11.6.1875

Estrup
11.6.1875 - 7.8.1894

Reedtz-Thott
7.8.1894 - 23.5.1897

Hørring
23.5.1897 - 27.4.1900

Sehested
27.4.1900 - 24.7.1901

Deuntzer
24.7.1901 - 14.1.1905

Christensen I
14.1.1905 - 24.7.1908

Christensen II
24.7.1908 - 12.10.1908

Neergaard I
12.10.1908 - 16.8.1909

Holstein-Ledreborg
16.8.1909 - 28.10.1909

Zahle I
28.10.1909 - 5.7.1910

Berntsen
5.7.1910 - 21.6.1913

Zahle II
21.6.1913 - 30.3.1920

Liebe
30.3.1920 - 5.4.1920

Friis
5.4.1920 - 5.5.1920

Neergaard II
5.5.1920 - 9.10.1922

Neergaard III
9.10.1922 - 23.4.1924

Stauning I
23.4.1924 - 14.12.1926

Madsen-Mygdal
14.12.1926 - 30.4.1929

Stauning II
30.4.1929 - 4.11.1935

Stauning III
4.11.1935 - 8.7.1940

Stauning IV
8.7.1940 - 4.5.1942

Buhl I
4.5.1942 - 9.11.1942

Scavenius
9.11.1942 - 5.5.1945

Buhl II
5.5.1945 - 7.11.1945

Kristensen
7.11.1945 - 13.11.1947

Hedtoft I
13.11.1947 - 30.10.1950

Eriksen
30.10.1950 - 30.9.1953

Hedtoft II
30.9.1953 - 1.2.1955

Hansen I
1.2.1955 - 28.5.1957

Hansen II
28.5.1957 - 21.2.1960

Kampmann I
21.2.1960 - 18.11.1960

Kampmann II
18.11.1960 - 3.9.1962

Krag I
3.9.1962 - 26.9.1964

Krag II
26.9.1964 - 28.11.1966

Krag III
28.11.1966 - 2.2.1968

Baunsgaard
2.2.1968 - 11.10.1971

Krag IV
11.10.1971 - 5.10.72

Jørgensen I
5.10.1972 - 19.12.1973

Hartling
19.12.1973 -13.2.1975

Jørgensen II
13.2.1975 - 30.8.1978

Jørgensen III
30.8.1978 - 26.10.1979

Jørgensen IV
26.10.1979 - 30.12.1981

Jørgensen V
30.12.1981 - 10.9.1982

Schlüter I
10.9.1982 - 10.9.1987

Schlüter II
10.9.1987 - 3.6.1988

Schlüter III
3.6.1988 - 18.12.1990

Schlüter IV
18.12.1990 - 25.1.1993

Nyrup Rasmussen I
25.1.1993 - 27.9.1994

Nyrup Rasmussen II
27.9.1994 - 30.12.1996

Nyrup Rasmussen III
30.12.1996 -

MINISTRE 1848-1901

UDENRIGSMINISTRE
1848-1901

F. M. Knuth
til 16.11.1848

A. W. Moltke
til 6.8.1850

Holger Reedtz
til 18.10.1851

C. A. Bluhme
til 12.12.1854

W. Scheel-Plessen
til 15.1.1855

L. N. Scheele
til 17.4.1857

Wilhelm Michelsen
til 10.7.1858

C. C. Hall
til 2.12.1859

Blixen-Finecke
til 24.2.1860

C. C. Hall
til 31.12.1863

D. G. Monrad
til 8.1.1864

G. Quaade
til 11.7.1864

C. A. Bluhme
til 6.11.1865

C. E. Frijs
til 28.5.1870

Otto Rosenørn-Lehn
til 11.6.1875

F. Moltke
til 1.10.1875

Otto Rosenørn-Lehn
til 21.5.1892

Tage Reedtz-Thott
til 23.5.1897

N. F. Ravn
til 27.4.1900

Hannibal Sehested
til 24.7.1901

FINANSMINISTRE 1848-1901

A. W. Moltke
til 16.11.1848

Wilhelm Sponneck
til 12.12.1854

C. G. Andræ
til 10.7.1858

A. F. Krieger
til 6.5.1859

C. E. Fenger
til 2.12.1859

Regnar Westenholz
til 24.2.1860

C. E. Fenger
til 31.12.1863

D. G. Monrad
til 11.7.1864

C. N. David
til 6.11.1865

C. A. Fonnesbech
til 28.5.1870

C. E. Fenger
til 25.3.1872

Ludvig Holstein-Holsteinborg
a.i. til 1.7.1872

A. F. Krieger
til 20.6.1874

C. A. Fonnesbech
fra 14.7.1874 til 11.6.1875

J. B. S. Estrup
til 7.8.1894

Chr. Lüttichau
til 23.5.1897

H. Hørring
til 27.4.1900

William Scharling
til 24.7.1901

JUSTITSMINISTRE 1848-1901

C. E. Bardenfleth
til 13.7.1851

A. W. Scheel
til 15.1.1855

Carl Simony
til 2.12.1859

C. E. Rotwitt
til 8.2.1860

J. C. Jessen
til 24.2.1860

A. L. Casse
til 11.7.1864

E. Heltzen
til 30.3.1865

G. Quaade
a.i. til 7.4.1865

Cosmus Bræstrup
til 6.11.1865

C. Leuning
til 21.7.1867

Th. Rosenørn-Teilmann
til 10.8.1868

C. Nutzhorn
til 28.5.1870

A. F. Krieger
til 26.6.1872

C. S. Klein
til 11.6.1875

J. Nellemann
til 13.6.1896

N. R. Rump
til 28.8.1899

H. Hørring
til 27.4.1900

C. Goos
til 24.7.1901

KRIGSMINISTRE 1848-1901

A. F. Tscherning
til 16.11.1848

C. F. Hansen
til 13.7.1851

Jacob Fibiger
til 18.10.1851

C. J. Flensborg
til 27.1.1852

C. F. Hansen
til 12.12.1854

Mathias Lüttichau
til 25.5.1856

Carl Lundbye
til 2.12.1859

H. N. Thestrup
til 13.8.1863

Carl Lundbye
til 18.5.1864

C. E. Reich
til 11.7.1864

C. F. Hansen
til 6.11.1865

J. W. Neergaard
til 29.9.1866

W. Raasløff
til 19.4.1870

W. Haffner
fra 28.5.1870 til 23.12.1872

C. A. F. Thomsen
til 14.7.1874

N. F. Ravn
til 26.8.1874

P. F. Steinmann
til 11.6.1875

W. Haffner
til 28.7.1877

F. Dreyer
til 4.1.1879

W. Kauffmann
til 1.4.1881

N. F. Ravn
til 12.9.1884

Jesper Bahnson
til 7.8.1894

C. A. F. Thomsen
til 25.4.1896

Gustav Schnack
til 23.5.1897

C. Tuxen
til 28.8.1899

Gustav Schnack
til 24.7.1901

MARINEMINISTRE 1848-1901

A. W. Moltke
a.i. til 6.4.1848

C. C. Zahrtmann
til 10.8.1850

C. Irminger
til 25.11.1850

C. Dockum
til 27.1.1852

Steen Bille
til 12.12.1854

Wilhelm Michelsen
til 2.12.1859

H. N. Thestrup
til 24.2.1860

Steen Bille
til 31.12.1863

O. H. Lütken
til 6.11.1865

H. H. Grove
til 17.8.1866

J. B. S. Estrup
a.i. til 17.9.1866

C. Dockum
til 1.11.1867

O. F. Suenson
til 22.9.1869

W. Raasløff
til 19.4.1870

W. Haffner
fra 28.5.1870 til 23.12.1872

C. A. F. Thomsen
til 21.5.1873

N. F. Ravn
til 11.6.1875

W. Haffner
til 28.7.1877

F. Dreyer
til 4.1.1879

N. F. Ravn
til 27.4.1900

Chr. Middelboe
til 24.7.1901

KULTUSMINISTRE
(MINISTRE FOR KIRKE
OG UNDERVISNING) 1848-1901

D. G. Monrad
til 16.11.1848

J. N. Madvig
til 7.12.1851

P. G. Bang
til 3.6.1852

Carl Simony
til 21.4.1853

A. S. Ørsted
til 12.12.1854

C. C. Hall
til 6.5.1859

D. G. Monrad
til 2.12.1859

V. A. Borgen
til 24.2.1860

D. G. Monrad
til 31.12.1863

C. T. Engelstoft
til 11.7.1864

E. Heltzen
til 30.3.1865

G. Quaade
a.i. til 7.4.1865

Cosmus Bræstrup
til 6.11.1865

Th. Rosenørn-Teilmann
til 4.9.1867

P. C. Kierkegaard
til 6.3.1868

C. A. Fonnesbech
a.i. til 15.3.1868

Aleth Hansen
til 22.9.1869

E. Rosenørn
til 28.5.1870

C. C. Hall
til 14.7.1874

J. J. A. Worsaae
til 11.6.1875

J. C. H. Fischer
til 24.8.1880

Jakob Scavenius
til 6.7.1891

C. Goos
fra 10.7.1891 til 7.8.1894

V. Bardenfleth
til 23.5.1897

H. V. Sthyr
til 27.4.1900

J. J. Bjerre
til 24.7.1901

INDENRIGSMINISTRE
1848-1901

C. A. Bluhme
til 16.11.1848
(titel af handelsminister)

P. G. Bang
til 21.9.1849

M. H. Rosenørn
til 13.7.1851

F. F. Tillisch
til 27.1.1852

P. G. Bang
til 21.4.1853

A. S. Ørsted
til 29.4.1854

F. Tillisch
til 12.12.1854

P. G. Bang
til 18.2.1856

Carl Simony
til 4.6.1856

I. J. Unsgaard
til 18.10.1856

A. F. Krieger
til 26.7.1858

I. J. Unsgaard
til 6.5.1859

A. F. Krieger
til 2.12.1859

J. C. Jessen
til 24.2.1860

D. G. Monrad
til 15.9.1861

Orla Lehmann
til 31.12.1863

C. Nutzhorn
til 10.5.1864

H. R. Carlsen
til 11.7.1864

F. F. Tillisch
til 6.11.1865

J. B. S. Estrup
til 22.9.1869

W. Haffner
til 28.5.1870

C. A. Fonnesbech
til 14.7.1874

Fritz Tobiesen
til 11.6.1875

Erik Skeel
til 29.8.1884

Hilmar Finsen
til 7.8.1885

H. P. Ingerslev
til 15.1.1894

H. Hørring
til 23.5.1897

V. Bardenfleth
til 28.8.1899

Ludvig Bramsen
til 24.7.1901

MINISTRE FOR
MONARKIETS FÆLLES
INDRE ANLIGGENDER
1855-1858

P. G. Bang
fra 16.10.1855 til 18.10.1856

I. J. Unsgaard
til 26.7.1858

MINISTRE FOR
OFFENTLIGE
ARBEJDER
1894-1896/1900- 1901

H. P. Ingerslev
fra 15.1.1894 til 20.4.1896

H. Hørring
til 22.5.1896
(i en periode pany henlagt under indenrigsministeriet)

Chr. Juul-Rysensteen
fra 27.4.1900 til 24.7.1901

LANDBRUGSMINISTRE
1896 - 1901

Knud Sehested
fra 22.5.1896 til 23.5.1897

Alfred Hage
til 27.4.1900

F. Friis
til 24.7.1901

MINISTRE
UDEN PORTEFØLJE

L. N. Hvidt
fra 22.3.1848 til 1.11.1848

Orla Lehmann
fra 22.3.1848 til 16.11.1848

H. N. Clausen
fra 16.11.1848 til 13.7.1851

Carl Moltke
fra 13.7.1851 til 18.10.1851

G. Quaade
fra 11.7.1864 til 13.5.1865

Carl Moltke
fra 13.5.1865 til 5.7.1865

MINISTER
FOR HERTUGDØMMERNE

Carl Scheel-Plessen
fra 22.3.1848 til 24.3.1848

MINISTRE FOR SLESVIG
1851 - 1864

F. Tillisch
fra 5.3.1851 til 13.7.1851

C. E. Bardenfleth
til 27.1.1852

Carl Moltke
til 12.12.1854

P. G. Bang
a.i. til 13.12.1854

H. Raasløff
til 18.2.1856

C. C. Hall
til 18.6.1856

F. Wolfhagen
til 2.12.1859

Blixen-Finecke
til 24.2.1860

F. Wolfhagen
til 31.12.1863

Carl Simony
til 24.1.1864

Wilhelm Johannsen
til 18.11.1864

MINISTRE FOR HOLSTEN OG
LAUENBORG 1852 - 1864

H. Reventlow-Criminil
fra 27.1.1852 til 12.12.1854

L. N. Scheele
til 17.4.1857

Carl Lundbye
til 13.5.1857

I. J. Unsgaard
til 2.12.1859

C. E. Rotwitt
til 8.2.1860

Regnar Westenholz
til 24.2.1860

H. Raasløff
til 30.3.1861

Manden med dukkerne. - Også efter at J. B. S. Estrup var gået af som konseilspræsident i 1894 var han den dominerende skikkelse inden for Højre, og først efter hans død 1913 modnedes tanken om at medvirke til en forfatningsrevision. »Dukkerne«, som han her ses sammen med, er medlemmerne af den sidste højreregering, fra venstre krigsminister J. G. F. Schnack, trafikminister Juul-Rysensteen, landbrugsminister Fr. Friis, indenrigsminister Ludvig Bramsen, konseilspræsident og udenrigsminister Hannibal Sehested, justitsminister C. Goos, kultusminister J. J. Bjerre, marineminister Chr. Middelboe og (på pengekisten) finansminister Wm. Scharling. Alfred Schmidt i Blæksprutten 1900

C. C. Hall
til 31.12.1863

D. G. Monrad
til 11.7.1864

C. A. Bluhme
til 16.11.1864

MINISTRE FOR ISLAND
1874-1901 (1904)

Embedet blev fra oprettelsen 1.8.1874 til 31.1.1904 varetaget af den til enhver tid siddende Justitsminister, derefter af en islandsk minister, 1917-18 af tre islandske ministre.

MINISTRE FØR SYSTEMSKIFTET*

ANDRÆ, C. G. (1812-93), officer og geodæt. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, af folketinget 1849-52 og af landstinget 1853-63 samt 1866-93. Formand for folketinget 1850-52. Finansminister 1854-58, konseilspræsident 1856-57. Opfinder af forholdstalsvalgmåden.

BAHNSON, JESPER (1827-1909), officer. Folketingsmand 1887-95. Krigsminister 1884-94.

BANG, P. G. (1797-1861), højesteretsjustitiarius. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og af folketinget 1852-53 og 1855-56. Indenrigsminister 1848-49, finansminister a.i. 1851, derefter kultusminister 1851-52, indenrigsminister 1852-53, premierminister (fra 1855 konseilspræsident) og indenrigsminister 1854-56. Minister for Slesvig a.i. 1854 og minister for monarkiets fælles indre anliggender 1855-56.

BARDENFLETH, C. E. (1807-57), stiftamtmand. Geheimestatsminister 1848. Justitsminister 1848-51, minister for Slesvig 1851-52. Medlem af folketinget 1849-52 og af landstinget 1853-54.

BARDENFLETH, VILHELM (1850-1933), stiftamtmand. Søn af C. E. B. Folketingsmand 1895-98. Kultusminister 1894-97, indenrigsminister 1897-99.

BILLE, STEEN (1797-1883), søofficer. Folketingsmand 1852-53. Marineminister 1852-54 og 1860-63.

BJERRE, J. J. (1847-1901), provst. Landstingsmand 1890-1901. Kultusminister 1900-01.

BLIXEN-FINECKE, CARL FREDERIK (1822-73), baron. Folketingsmand 1851-52, 1858-61 og 1862-64. Udenrigsminister og minister for Slesvig i ministeriet Rotwitt 1859-60, efter Rotwitts død fungerende konseilspræsident.

BLUHME, C. A. (1794-1866), direktør for Øresunds toldkammer. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling. Handelsminister i martsministeriet 1848, udenrigsminister 1851-54, desuden premierminister 1852-53. Efter Monrads afgang i 1864 konseilspræsident, udenrigsminister og minister for Holsten og Lauenborg. Han afsluttede freden i 1864, men magtede ikke at føre de efterfølgende forfatningsforhandlinger til afslutning og afgik i 1865.

BORGEN, V. A. (1801-84), skoledirektør. Landstingsmand 1849-66. Kultusminister i ministeriet Rotwitt 1859-60.

BRAMSEN, LUDVIG (1847-1914), direktør. Folketingsmand 1892-98 og landstingsmand 1906-14. Indenrigsminister 1899-1901.

* Medlemmerne af enevældens sidste geheimestatsråd, der afgik 22.3.1848, er medtaget, således at oversigten dækker hele Frederik VII's regeringstid.

Statsskibet med ministeriet Bluhme ombord. *Tegning af P. C. Skovgaard 1852*

BRÆSTRUP, COSMUS (1789-1870), politidirektør. Justits- og kultusminister 1865.

CARLSEN, H. R. (1810-87), stamhusbesidder. Landstingsmand 1859-66 og 1870-87, folketingsmand 1866-69. Indenrigsminister i ministeriet Monrad i to måneder i 1864. Grundtvigs svoger.

CASSE, A. L. (1803-86), jurist. Folketingsmand 1852-54 og 1861-81. Justitsminister 1860-64.

CLAUSEN, H. N. (1793-1877), professor. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, af folketinget 1849-53 samt af landstinget 1853-54 og 1855-63. Minister uden portefølje i novemberministeriet 1848-51, nærmest som nationalliberal garant.

DAVID, C. N. (1793-1874), professor. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, af folketinget 1849-52 og landstinget 1866-70. Finansminister 1864-65.

DOCKUM, C. VAN (1804-93), søofficer. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og af folketinget 1855-58. Marineminister 1850-52 samt 1866-67.

DREYER, FREDERIK (1814-98), officer. Krigs- og marineminister 1877-79.

ENGELSTOFT, C. T. (1805-89), biskop. Kultusminister i regeringen Monrad 1863-64.

ESTRUP, J. B. S. (1825-1913), godsejer. Folketingsmand 1854-55 og landstingsmand 1866-98 og

1900-13. Indenrigsminister 1865-69, marineminister a.i. en periode i 1866, konseilspræsident og finansminister 1875-94. Han var en dygtig fagminister, men huskes først og fremmest for sin håndfaste ledelse af den landstingsbaserede regering gennem nitten år og de kampe med folketinget, hvis højdepunkt blev den provisoriske lovgivning. Bag kulisserne fortsatte hans indflydelse på regeringerne lige til systemskiftet i 1901.

FENGER, C. E. (1814-84), læge. Folketingsmand 1849-52 og 1861-76. Finansminister 1859, 1860-63 og 1870-72. Borgmester i København 1875-83.

FIBIGER, JACOB (1793-1861), officer. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling. Krigsminister i den tredje regering Moltke 1851.

FINSEN, HILMAR (1824-86), landshøvding. Indenrigsminister 1884-85.

FISCHER, J. C. H. (1814-85), adjunkt. Folketingsmand 1852-54 og 1855-66 samt landstingsmand 1866-85. Kultusminister 1875-80.

FLENSBORG, C. J. (1804-52), officer. Krigsminister 1851-52.

FONNESBECH, C. A. (1817-80), godsejer. Folketingsmand 1858-72, landstingsmand 1874-80. Finansminister 1865-70, midlertidig kultusminister en uge i 1868, indenrigsminister 1870-74, konseilspræsident og finansminister 1874-75. Regeringen Fonnesbech var den, som modstanderne kaldte »tyndere te på de samme blade«. Dens fiasko åbnede vejen for Estrup-epoken.

FRIIS, FR. (1836-1917), direktør for landbohøjskolen. Landbrugsminister 1900-01.

FRIJS, C. E. (1817-96), lensgreve. Folketingsmand 1865-66 og landstingsmand 1866-80. Konseilspræsident og udenrigsminister 1865-70, en kort periode i 1870 desuden krigs- og marineminister. Fortjener æren for, at Danmark blev holdt ude af den fransk-tyske krig i 1870-71.

GOOS, C. (1835-1917), professor. Folketingsmand 1880-84 og landstingsmand 1885-1917. Kultusminister 1891-94, justitsminister og minister for Island 1900-01. Formand for landstinget 1910-14.

GROVE, HANS HERMAN (1814-66), søofficer. Marineminister 1865-66.

HAFFNER, WOLFGANG (1810-87), godsejer. Landstingsmand 1866-67. Indenrigsminister 1869-70, krigs- og marineminister 1870-72 og 1875-77.

HAGE, ALFRED (1843-1922), godsejer. Folketingsmand 1892-95 og landstingsmand 1895-1919. Landbrugsminister 1897-1900.

HALL, C. C. (1812-88), auditør. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og af folketinget 1849-81. Kultusminister 1854-59, konseilspræsident 1857-59 og 1860-

63, udenrigsminister 1858-59, minister a.i. for Slesvig 1856, minister for Holsten og Lauenborg 1861-63, kultusminister 1870-74. Hall, der som konseilspræsident fra 1860 havde hovedansvaret for den letsindige politik, som førte til 1864, blev også den mand, der virkeliggjorde de nationalliberales sammenslutning med Højre.

HANSEN, ALETH (1817-89), præst. Kultusminister 1868-69.

HANSEN, C. F. (1788-1873), officer. Krigsminister 1848-51, 1852-54 og 1864-65.

HELTZEN, E. (1818-98), amtmand. Justits- og kultusminister 1864-65.

HOLSTEIN-HOLSTEINBORG, LUDVIG (1815-92), lensgreve. Folketingsmand 1866-76, 1879-81 og 1887-90. Konseilspræsident 1870-74, vikarierende finansminister nogle måneder i 1872.

HVIDT, L. N. (1777-1856) nationalbankdirektør. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, minister uden portefølje i martsministeriet 1848.

HØRRING, H. (1842-1909), embedsmand. Indenrigsminister 1894-97, minister for offentlige arbejder 1896 til ministeriets nedlæggelse, konseilspræsident og finansminister 1897-1900 og justitsminister 1899-1900.

INGERSLEV, H. P. (1831-96), godsejer. Folketingsmand 1873-76 og 1879-84 samt landstingsmand 1884-96. Indenrigsminister 1885-94, efter ministeriets deling minister for offentlige arbejder 1894-96.

IRMINGER, CARL L. G. (1802-88), søofficer. Marineminister a.i. i tre måneder i 1850.

JESSEN, J. C. VON (1817-84), borgmester. Folketingsmand 1858-64 og 1866 samt landstingsmand 1866-84. Indenrigsminister og efter Rotwitts død justitsminister 1859-60.

JOHANNSEN, WILHELM (1813-88), amtmand. Minister for Slesvig i 1864.

JUUL-RYSENSTEEN, CHRISTIAN (1838-1907), lensbaron. Landstingsmand 1874-90 og 1893-1907. Minister for offentlige arbejder 1900-01.

KAUFFMANN, WILHELM VON (1821-92), officer. Krigsminister 1879-81.

KIERKEGAARD, P. C. (1805-88), biskop. Landstingsmand 1849-53. Kultusminister 1867-68.

KLEIN, C. S. (1824-1900), højesteretsassessor. Folketingsmand 1858-98, bortset fra en periode som landstingsmand i 1866. Justitsminister 1872-75, desuden minister for Island fra postens oprettelse i 1874.

KNUTH, F. M. (1813-56), lensgreve. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, af folketinget 1852-53 og af landstinget 1854-56. Udenrigsminister i martsministeriet 1848.

Alfred Schmidts tegning af den gamle Krieger er fra Blæksprutten 1915, da korrespondancen mellem Johanne Louise Heiberg og Krieger var udkommet og havde vakt nogen opmærksomhed.

KRIEGER, A. F. (1817-93), professor. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, af folketinget 1849-52 og landstinget 1863-90. Indenrigsminister 1856-58 og 1859, finansminister 1858-59, justitsminister 1870-72, finansminister 1872-74. Delegeret ved fredskonferencen i London 1864 og medansvarlig for dens for Danmark så ulykkelige udfald. Formand for landstinget i 1866. Sammen med Hall og Fenger virkede han for de nationalliberales sammenslutning med Højre.

LEHMANN, ORLA (1810-70), amtmand. Var med til at grundlægge »Fædrelandet« 1839 og må betragtes som grundlæggeren af det nationalliberale parti. Medlem af folketinget 1851-53 og af landstinget 1854-70. Minister uden porteføljе i martsministeriet 1848 og indenrigsminister i det andet ministerium Hall 1861-63. Han spillede en væsentlig rolle for den skandinavistiske og ejderdanske politik, der førte til katastrofen i 1864.

LEUNING, C. (1820-67), jurist. Justitsminister 1865-67.

LUNDBYE, CARL (1812-73), officer. Krigsminister 1856-59 og 1863-64 - altså også under krigen. Minister for Holsten og Lauenborg en måned i 1857.

LÜTKEN, O. H. (1813-83), søofficer. Folketingsmand 1858-61. Marineminister 1863-65.

LÜTTICHAU, CHRISTIAN (1832-1915), godsejer. Slægtning af M.L. Folketingsmand 1887-98. Finansminister 1894-97.

LÜTTICHAU, MATHIAS (1795-1870), godsejer, officer. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og af landstinget 1851-54 og 1855-64. Krigsminister 1854-56.

MADVIG, J. N. (1804-86), professor. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, af folketinget 1849-53 og af landstinget 1853-54 og 1855-74. Kultusminister 1848-51. Formand for folketinget 1852-53.

MICHELSEN, WILHELM (1800-80), søofficer. Folketingsmand 1855-58. Marineminister 1854-59 samt udenrigsminister 1857-58.

MIDDELBOE, CHR. (1852-1920), søofficer. Marineminister 1900-01.

MOLTKE, A. W. (1785-1864), lensgreve. Geheimestatsminister 1831-48. Medlem af landstinget 1849-60. Premierminister i de fire første regeringer 1848-52, i perioder desuden finansminister, marineminister og udenrigsminister.

MOLTKE, CARL (1798-1866), greve. Slægtning af A.W. M. Geheimestatsminister 1848. Minister uden portefølje i juliministeriet 1851, og minister for Slesvig i ministerierne Bluhme og Ørsted 1852-54 samt minister uden portefølje i det andet ministerium Bluhme 1865.

MOLTKE, FREDERIK (1825-75), lensgreve. Søn af A. W. M. Medlem af folketinget 1855-61 og af landstinget 1866-75. Udenrigsminister i regeringen Estrup i 1875, men døde efter få måneders forløb.

MONRAD, D. G. (1811-87), biskop. Medlem af folketinget 1849-53 og 1882-86. Kultusminister i martsministeriet 1848 samt i regeringen Hall I i 1859 og Hall II 1860-63. Konseilspræsident 1863-64. Desuden indenrigsminister 1860-61 og finansminister, minister for Holsten og Lauenborg samt udenrigsminister a.i. i sit eget ministerium. Monrad var en af de mest begavede og betydende politikere, Danmark har haft. Han var hovedansvarlig for grundloven af 1849 og en fremragende fagminister. Efter at Hall og Lehmann havde ført landet til afgrundens rand, overtog han med en kombination af ansvarsfølelse og selvovervurdering ansvaret for regeringens ledelse før og under krigen i 1864. Nederlaget og den uretfærdige kritik, han blev udsat for, førte ham i 1865 til at emigrere til New Zealand, hvorfra han kom tilbage i 1869. Herefter skrev han tænksomme og dybtborende politiske analyser, og for at slå bro over det politiske livs modsætninger lod han sig påny vælge til folketinget, hvor man imidlertid nok lyttede til ham med respekt, men ikke gav ham nogen indflydelse.

NEERGAARD, JOHAN WALDEMAR (1810-79), officer. Krigsminister 1865-66.

NELLEMANN, J. (1831-1906), professor. Landstingsmand 1870-1906. Justitsminister og minister for Island 1875-1896. Ingen andre end marineminister Ravn har haft en længere sammenhængende ministergerning.

NUTZHORN, CARL VON (1828-99), amtmand. Folketingsmand 1869-70. Indenrigsminister 1863-64, justitsminister 1868-70.

QUAADE, GEORGE (1813-89), diplomat. Udenrigsminister 1864, minister uden portefølje, (tidvis vikarierende fagminister) 1864-65. Sammen med Krieger delegeret ved fredsforhandlingerne i London 1864.

RAVN, N. F. (1826-1910), søofficer. Folketingsmand 1873-1901. Marineminister 1873-75 og 1879-1900, desuden krigsminister 1874 og 1881-84 og udenrigsminister 1897-1900.

REEDTZ, HOLGER (1800-57),

godsejer. Landstingsmand 1849-51. Udenrigsminister 1850-51. Hans enke blev Grundtvigs tredje hustru.

REEDTZ-THOTT, TAGE (1839-1923), lensbaron. Landstingsmand 1886-1910. Udenrigsminister 1892-97, 1894-97 desuden konseilspræsident.

REICH, C. E. (1822-65), officer. Krigsminister to mdr. i 1864.

REVENTLOW-CRIMINIL, HEINRICH (1798-1869), greve. Geheimestatsminister 1842-48. Minister for Holsten og Lauenborg 1852-54.

ROSENØRN, E. EMIL (1810-94), godsejer. Folketingsmand 1855-64 og 1866-69 samt landstingsmand 1879-94. Kultusminister 1869-70.

ROSENØRN, MATTHIAS HANS (1814-1902), amtmand. Fjern slægtning til E. R. Folketingsmand 1849-54. Indenrigsminister 1849-51.

ROSENØRN-LEHN, OTTO (1821-92), lensbaron. Landstingsmand 1866-92. Udenrigsminister 1870-92, bortset fra nogle få måneder i 1875.

ROSENØRN-TEILMANN, THEODOR (1817-79), godsejer. Fætter til O.R-L. Landstingsmand 1859-66 og 1868-79. Kultusminister 1865-67, justitsminister 1867-68.

ROTWITT, C. E. (1812-60), amtmand. Folketingsmand 1849-60. Formand for folketinget 1853-59. Konseilspræsident, justitsminister og minister for Holsten og Lauenborg 1859-60. Leder af »det første venstreministerium«. Grundtvig holdt en meget politisk tale ved hans begravelse.

RUMP, N. R. (1834-1900), amtmand. Landstingsmand 1878-1900. Justitsminister og minister for Island 1896-99.

RAASLØFF, HARALD (1810-93), departementschef. Minister for Slesvig 1854-56, minister for Holsten og Lauenborg 1860-61.

RAASLØFF, WALDEMAR (1815-83), officer, diplomat. Broder til H.R. Folketingsmand 1869-71. Krigsminister 1866-70 og marineminister 1869-70.

SCAVENIUS, JAKOB (1838-1915), godsejer. Fætter til J.B.S. Estrup. Folketingsmand 1866-95 og 1898-1901. En meget omstridt kultusminister 1880-91.

SCHARLING, WILLIAM (1837-1911), nationaløkonom, professor. Folketingsmand 1876-98. Finansminister 1900-01.

SCHEEL, A. W. (1799-1879), jurist. Slægtning af L.N. Scheele. Justitsminister 1851-55 (sygeorlov 1854-55).

SCHEEL-PLESSEN, CARL (1811-92), baron. Broder til W.S.-P. Udnævntes til minister for hertugdømmerne ved martsministeriets dannelse i 1848, men trak sig som helstatsmand tilbage dagen efter. 1866-79 var han overpræsident i Schleswig-Holstein.

SCHEEL-PLESSEN, WULFF (1809-76), lensgreve, diplomat. Udenrigsminister 1854-55. Gesandt i Stockholm 1852-72, altså også i det for skandinavismen så skæbnesvangre år 1863, hvor han uden held advarede regeringen Hall mod at sætte sin lid til svensk støtte.

SCHEELE, L. N. (1796-1874), embedsmand. Minister for Holsten og Lauenborg 1854-57 og udenrigsminister 1855-57.

SCHNACK, GUSTAV (1839-1920), officer. Krigsminister 1896-97 og 1899-1901.

SEHESTED, HANNIBAL (1842-1924), stamhusbesidder. Landstingsmand 1886-1910. Konseilspræsident og udenrigsminister 1900-01.

SEHESTED, KNUD (1850-1909), godsejer. Broder til H.S. Den første landbrugsminister - 1896-97.

SIMONY, CARL (1806-72), stiftamtmand. Landstingsmand 1849-66. Kultusminister 1852-53, justitsminister 1855-59 samt indenrigsminister tre måneder i 1856 og minister for Slesvig nogle uger i ministeriet Monrad.

SKEEL, ERIK (1818-84), godsejer. Landstingsmand 1859-84. Indenrigsminister 1875-84.

SPONNECK, WILHELM (1815-88), rigsgreve. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og af folketinget 1849-53 og 1866-69. Finansminister 1848-54. Formand for den fællesnordiske møntkommission i 1872.

STEINMANN, P. F. (1812-94), officer. Krigsminister 1874-75.

STEMANN, P. C. (1764-1855), geheimestatsminister 1827-48. Det eneste medlem af enevældens sidste geheimestatsråd, der *ikke* blev minister under folkestyret.

STHYR, H. V. (1838-1905), biskop. Kultusminister 1897-1900.

SUENSON, OTTO FR. (1810-88), søofficer. Folketingsmand 1852-53 og landstingsmand 1866-73. Marineminister 1867-69.

THESTRUP, HANS NICOLAI (1794-1879), officer. Krigsminister 1859-63, 1859-60 tillige marineminister. Det eneste medlem af ministeriet Rotwitt, der også senere blev minister.

THOMSEN, C. A. F. (1827-96), officer. Folketingsmand 1873-96. Krigsminister 1872-74, 1872-73 desuden marineminister. Pâny krigsminister 1894-96.

TILLISCH, F. F. (1801-89), embedsmand. Folketingsmedlem 1851-53 og 1858-61. Minister for Slesvig 1851, indenrigsminister 1851-52, 1854 og 1864-65.

TOBIESEN, FRITZ (1829-1908), borgmester. Landstingsmand 1856-78. Indenrigsminister 1874-75.

TSCHERNING, A. F. (1795-1874), officer. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og af folketinget 1849-66. Krigsminister i martsministeriet 1848. Tscherning var en af Venstres åndelige grundlæggere

Den europæiske nødvendighed. *Tegning af Constantin Hansen 1853*

Som folketingsmand for bondevennerne gjorde Tscherning meget for at overbevise bønderne om »den europæiske nødvendighed« dvs. hensynet til de storpolitiske realiteter.

og trak sig ud af politik i 1866 i bitterhed over den udemokratiske grundlov, som han sammen med Grundtvig havde bekæmpet ihærdigt.

TUXEN, C. (1837-1903), officer. Krigsminister 1897-99.

UNSGAARD, I. J. (1798-1872), stiftamtmand. Landstingsmand 1849-54, 1855-59 og 1866. Indenrigsminister (eller minister for monarkiets fælles indre anliggender) 1856-59 samt minister for Holsten og Lauenborg 1857-59.

WESTENHOLZ, REGNAR (1815-66), godsejer. Folketingsmand 1853 og 1854-55. Finansminister i ministeriet Rotwitt og efter Rotwitts død desuden minister for Holsten og Lauenborg.

WOLFHAGEN, F. (1818-94), amtmand. Minister for Slesvig 1856-59 og 1860-63.

WORSAAE, J. J. A. (1821-85), arkæolog. Kultusminister 1874-75.

ZAHRTMANN, C. C. (1793-1853), søofficer. Marineminister 1848-50.

ØRSTED, A. S. (1778-1860), generalprokurør. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og af landstinget 1850-53. Geheimestatsminister 1842-48. Premierminister og kultusminister 1853-54, samtidig indenrigsminister til april 1854, fungerende justitsminister maj-december 1854.

DANSKE MINISTERIER 1901-1996

	Ministeriet **DEUNTZER** Venstre 24/7 1901-14/1 1905	Ministeriet **J. C. CHRISTENSEN** Venstre 14/1 1905-12/10 1908	Ministeriet **NEERGAARD I** Venstre 12/10 1908-16/8 1909
Konseilspræsident	J. H. Deuntzer	J. C. Christensen	N. Neergaard
Udenrigsminister	J. H. Deuntzer	Frederik C.O. Raben-Levetzau	C. W. Ahlefeldt-Laurvig(en)
Finansminister	Christopher Hage	Vilhelm Lassen † 6/4 1908 Derefter ad interim J. C. Christensen til 24/7 1908 N. Neergaard	Charles Brun
Krigsminister	V. H. O. Madsen		
Marineminister	Ferdinand Jøhnke		
Forsvarsminister		J. C. Christensen	N. Neergaard
Minister for kirke- og undervisnings-væsen	J. C. Christensen	Enevold Sørensen	Enevold Sørensen
Justitsminister	P. A. Alberti	P. A. Alberti til 24/7 1908 Svend Høgsbro	Svend Høgsbro
Indenrigsminister	Enevold Sørensen	Sigurd Berg	Klaus Berntsen
Minister for offentlige arbejder (Trafikminister)	V. Hørup † 15/2 1902 Derefter Christopher Hage	Svend Høgsbro til 24/7 1908 J. Jensen-Sønderup	J. Jensen-Sønderup
Landbrugsminister	Ole Hansen	Ole Hansen til 24/7 1908 Anders Nielsen	Anders Nielsen
Minister for handel og søfart (Handelsminister)			Johan Hansen
Minister for Island	P. A. Alberti til 31/1 1904 Hannes Hafstein	Hannes Hafstein	Hannes Hafstein til 31/3 1909 Bjørn Jonsson

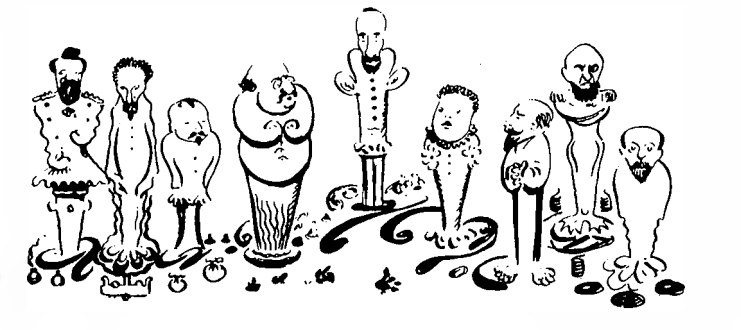

Deuntzers ministerium – fra venstre: V. H. O. Madsen, Hørup, Hage, Alberti, Deuntzer, J. C. Christensen, Ole Hansen, Jøhnke og Enevold Sørensen.
Alfred Schmidt-udkast til Frederiksborgmuseet. Blæksprutten 1905

	Ministeriet **HOLSTEIN-LEDREBORG** Venstre 16/8 1909-28/10 1909	Ministeriet **ZAHLE I** Radikale Venstre 28/10 1909-5/7 1910	Ministeriet **BERNTSEN** Venstre 5/7 1910-21/6 1913
Konseilspræsident	J. L. Holstein-Ledreborg	C. Th. Zahle	Klaus Berntsen
Udenrigsminister	C. W. Ahlefeldt-Laurvig(en)	Erik Scavenius	C. W. Ahlefeldt-Laurvig(en)
Finansminister	N. Neergaand	Edvard Brandes	N. Neergaard
Forsvarsminister	J. C. Christensen til 18/10 1909 J. L. Holstein-Ledreborg	Christopher Krabbe	Klaus Berntsen
Minister for kirke- og undervisnings-væsen	Enevold Sørensen	M. C. B. Nielsen	Jacob Appel
Justitsminister	Svend Høgsbro	C. Th. Zahle	Frits T. Bülov
Indenrigsminister	Klaus Berntsen	P. Munch	J. Jensen-Sønderup
Minister for offentlige arbejder (Trafikminister)	Thomas Larsen	J. J. Jensen (Onsted) til 2/2 1910 Derefter ad interim Wilhelm Weimann	Thomas Larsen
Landbrugsminister	Anders Nielsen	Poul Christensen	Anders Nielsen
Minister for handel og søfart (Handelsminister)	Johan Hansen	WilhelmWeimann	Oscar B. Muus
Minister for Island	Bjørn Jonsson	Bjørn Jonsson	Bjørn Jonsson til 14/3 1911 Kristjan Jonsson til 25/7 1912 Hannes Hafstein

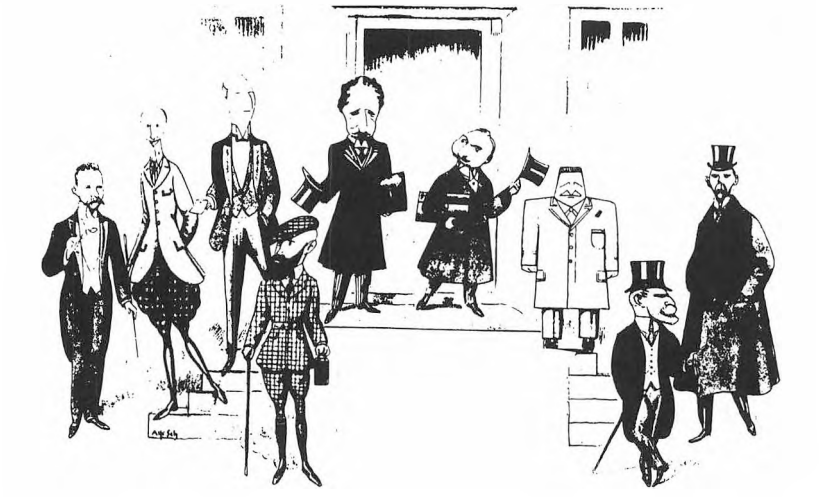

Ministeriet Zahle viser datidens mode. På trappen: Scavenius, Munch, Brandes, Zahle og Poul Christensen. Foran: Jensen Onsted, Weimann, Krabbe og M. C. B. Nielsen.
Alfred Schmidt i Blæksprutten 1909

	Ministeriet **ZAHLE II** Radikale Venstre 21/6 1913-29/3 1920	Ministeriet **LIEBE** Forretningsministerium 30/3 1920-5/4 1920	Ministeriet **FRIIS** Forretningsministerium 5/4 1920-5/5 1920
Konseilspræsident Fra 21/4 1918	C. Th. Zahle	Otto Liebe	M. P. Friis
Statsminister			
Udenrigsminister	Edvard Brandes ad interim til 24/6 1913 Erik Scavenius	Henri Konow	O. C. Scavenius
Finansminister	Edvard Brandes	H. P. Hjerl Hansen	A. M. Koefoed
Forsvarsminister	Peter Munch	Henri Konow	M. P. Friis
Minister for kirke- og undervisnings væsen	S. Keiser-Nielsen til 28/4 1916		
Kirkeminister	Thorvald Povlsen fra 28/4 1916	H. Edvard Hass	C. E. A. Ammentorp
Undervisnings minister	S. Keiser-Nielsen fra 28/4 1916	Thorkild Rovsing	P. J. Pedersen
Justitsminister	C. Th. Zahle	Otto Liebe til 2/4 1920 Kristian Sindballe	F. Schrøder
Indenrigsminister	Ove Rode	W. Oxholm	H. Vedel
Minister for offentlige arbejder (Trafikminister)	J. Hassing-Jørgensen	N. C. Monberg	K. Riis-Hansen
Landbrugsminister	Kristjan Pedersen	W. Oxholm (ad interim)	Chr. Sonne
Minister for handel og søfart Fra 1/4 1914	J. Hassing-Jørgensen ad interim til 28/4 1916	M. N. Suenson	H. P. Prior
Handelsminister	Christopher Hage		
Minister uden portefølje	Christopher Hage 20/3-28/4 1916		
Minister uden portefølje (Kontrolminister)	J.C. Christensen (V) 30/9 1916-16/1 1918 Chr. M. Rottbøll (KF) 30/9 1916-16/1 1918 Th. Stauning (S) fra 30/9 1916		
Minister uden portefølje Fra 30/6 1919 minister for sønderj. anliggender	H. P. Hanssen (Nørre-mølle)(u.p.) fra 24/6 1919		
Minister for Island *)	Hannes Hafstein til 21/7 1914 Sigurdur Eggerz til 4/5 1915 Einar Arnorsson til 4/1 1917		
Socialminister	Th. Stauning fra 18/11 1918		J. Jensen

*) Fra 4/1 1917 til 30/11 1918 tre ministre.

	Ministeriet **N. NEERGAARD II** Venstre 5/5 1920-9/10 1922	Ministeriet **N. NEERGAARD III** Venstre 9/10 1922-23/4 1924	Ministeriet **TH. STAUNING I** Socialdemokratiet 23/4 1924-14/12 1926
Statsminister	N. Neergaard	N. Neergaard	Th. Stauning
Udenrigsminister	Harald Scavenius(u.p.)	C. M. T. Cold(u.p.)	Carl Moltke(u.p.)
Finansminister	N. Neergaard	N. Neergaard	C. V. Bramsnæs
Forsvarsminister	Klaus Berntsen	Søren Brorsen	L. Rasmussen
Kirkeminister	J. C. Christensen til 15/8 1922 Jacob Appel	Jacob Appel	Peter Dahl
Undervisnings-minister	Jacob Appel	Jacob Appel	Nina Bang
Justitsminister	Svenning Rytter	Svenning Rytter	K. K. Steincke
Indenrigsminister	Sigurd Berg † 11/7 1921 Fra 18/7 1921 Oluf Kragh	Oluf Kragh	C. N. Hauge
Minister for offentlige arbejder (Trafikminister)	M. N. Slebsager	M. N. Slebsager	J. Friis-Skotte
Landbrugsminister	Th. Madsen-Mygdal	Th. Madsen-Mygdal	Kristen Bording
Handelsminister Fra 23/4 1924: **Minister for industri handel og søfart**	Tyge J. Rothe	Oluf Kragh ad interim til 10/10 1922 Jørgen Christensen	Th. Stauning
Socialminister			Frederik Borgbjerg
Minister uden portefølje		Klaus Berntsen fra 16/10 1922	

Ministeriet Stauning som »den kære familie«. Fra venstre: Laust Rasmussen, Borgbjerg, Moltke, Nina Bang, Stauning, Friis-Skotte, Bramsnæs, Dahl, Bording, Steincke og Hauge.
Alfred Schmidt i Blæksprutten 1926

	Ministeriet **MADSEN-MYGDAL** Venstre 14/12 1926-30/4 1929	Ministeriet **STAUNING II** Soc.dem.-radikal 30/4 1929-4/11 1935	Ministeriet **STAUNING III** Soc.dem.-radikal 4/11 1935-8/7 1940
Statsminister	Th. Madsen-Mygdal	Th. Stauning (S)	Th. Stauning (S)
Udenrigsminister	L. Moltesen	P. Munch (R)	P. Munch (R)
Finansminister	N. Neergaard	C. V. Bramsnæs (S) til 31/5 1933 H. P. Hansen (S)	H. P. Hansen (S) til 20/7 1937 Vilhelm Buhl (S)
Forsvarsminister	Søren Brorsen	L. Rasmussen(S) til 24/11 1932 H. P. Hansen (S) til 31/5 1933 Th. Stauning (S)	Alsing Andersen (S)
Kirkeminister	Fr. Bruun-Rasmussen	Peter Dahl (S)	Johannes Hansen (S)
Undervisnings-minister	J. Byskov	Frederik Borgbjerg (S)	Jørgen Jørgensen (R)
Justitsminister	Svenning Rytter	C. Th. Zahle (R)	K. K. Steincke (S) til 15/9 1939 S. Unmack Larsen (S)
Indenrigsminister	Oluf Kragh	Bertel Dahlgaard (R)	Bertel Dahlgaard (R)
Minister for offentlige arbejder (Trafikminister)	Johannes Stensballe	J. Friis-Skotte(S)	N. Fisker(S) til 15/9 1939 Axel Sørensen (S)
Landbrugsminister Fra 9/11 1935 **Minister for landbrug og fiskeri**	Th. Madsen-Mygdal	Kristen Bording (S)	Kristen Bording (S)
Minister for industri, handel og søfart Fra 30/4 1929 til 4/11 1935	M. N. Slebsager til 3/10 1928 Th. Madsen-Mygdal ad interim til 6/10 1928	C. N. Hauge (S)	Johs. Kjærbøl (S)
Minister for industri og handel (Handelsminister)	Johannes Stensballe ad interim		
Minister for søfart og fiskeri fra 30/4 1929 nedlagt 4/11 1935		Th. Stauning (S) til 31/5 1933 C. N. Hauge (S) ad interim	
Minister for sundhedsvæsen	V. Rubow		
Socialminister		K. K. Steincke (S)	Ludvig Christensen (S)
Ministre uden portefølje			Søren Brorsen (V) Oluf Krag (V) Henrik Hauch (V) Henning Hasle (KF) J. Christmas Møller (KF) Vilhelm Fibiger (KF) alle fra 10/4 1940

	Ministeriet **STAUNING IV** Samlingsregering 8/7 1940-4/5 1942	Ministeriet **BUHL I** Samlingsregering 4/5 1942-9/11 1942	Ministeriet **SCAVENIUS** Samlingsregering 9/11 1942-5/5 1945*)
Statsminister	Th. Stauning(S) † 3/5 1942	Vilhelm Buhl(S)	Erik Scavenius (u.p.)
Udenrigsminister	Erik Scavenius (u.p.)	Erik Scavenius (u.p.)	Erik Scavenius (u.p.)
Finansminister	Vilhelm Buhl (S)	Vilhelm Buhl (S) til 16/7 1942 Alsing Andersen (S)	K. H. Kofoed (u.p.)
Forsvarsminister	Søren Brorsen (V)	Søren Brorsen (V)	Søren Brorsen (V)
Kirkeminister	Vilhelm Fibiger (KF)	Vilhelm Fibiger (KF)	Valdemar Holbøll (u.p.)
Undervisnings-minister	Jørgen Jørgensen (R)	Jørgen Jørgensen (R)	A. C. Højberg-Christensen (u.p.)
Justitsminister	Harald Petersen(u.p.) til 9/7 1941 E. ThuneJacobsen (u.p.)	E. Thune Jacobsen (u.p.)	E. Thune Jacobsen (u.p.)
Indenrigsminister	Knud Kristensen (V)	Knud Kristensen (V)	Jørgen Jørgensen (R)
Minister for offentlige arbejder	Gunnar Larsen (u.p.)	Gunnar Larsen (u.p.)	Gunnar Larsen (u.p.)
Trafikminister			N. Elgaard (V)
Minister for landbrug og fiskeri (Landbrugsminister)	Kristen Bording (S)	Kristen Bording (S)	Kristen Bording (S)
Minister for handel, industri og søfart (Handelsminister)	J. Christmas Møller (KF) til 3/10 1940 Halfdan Hendriksen (KF)	Halfdan Hendriksen (KF)	Halfdan Hendriksen (KF)
Arbejds- og social-minister	Johs. Kjærbøl (S)	Johs. Kjærbøl (S)	
Arbejdsminister			Johs. Kjærbøl (S)
Socialminister			Laurits Hansen (S)

*) Ministeriet Scavenius ophørte at fungere 29/8 1943. Fra dette tidspunkt og til befrielsen blev administrationen med det politiske samarbejdsudvalgs tilslutning ledet af styrelsescheferne (departementschefer og direktører). Dette såkaldte departementschefstyre var ikke organiseret som et kollegium, men der blev dog holdt regelmæssige møder med deltagelse af alle chefer. Den ledende person var udenrigsministeriets direktør Nils Svenningsen (1894-1985), da han havde ansvaret for kontakten til besættelsesmagten. Den udsatte post medførte, at han blev genstand for voldsom og stort set uberettiget kritik efter befrielsen. En senere vurdering må lægge vægt på, at det lykkedes ham at bevare dansk administration og at mildne følgerne af den tyske kamp mod den danske modstandsbevægelse. (Se side 158).

	Ministeriet **BUHL II** Samlingsregering 5/5 1945-7/11 1945	Ministeriet **KNUD KRISTENSEN** Venstre 7/11 1945-13/11 1947	Ministeriet **HEDTOFT I** Socialdemokratiet 13/11 1947-30/10 1950
Statsminister	Vilhelm Buhl (S)	Knud Kristensen	Hans Hedtoft
Udenrigsminister	Vilhelm Buhl (S) ad interim til 7/5 1945 J. Christmas Møller (KF)	Gustav Rasmussen (u.p.)	Gustav Rasmussen (u.p.)
Finansminister	H. C. Hansen (S)	Thorkil Kristensen	H. C. Hansen til 16/9 1950 Viggo Kampmann
Forsvarsminister	Ole Bjørn Kraft (KF)	Harald Petersen	Rasmus Hansen
Kirkeminister	Arne Sørensen (DS)	M. Hartling ad interim til 12/11 1945 Carl Hermansen	Frede Nielsen til 16/9 1950 Bodil Koch
Undervisnings-minister	A. M. Hansen (R)	M. Hartling	Hartvig Frisch † 11/2 1950 Fra 22/2 1950 Julius Bomholt
Justitsminister	N. Busch-Jensen(S)	A. L. H. Elmquist	N. Busch-Jensen til 25/2 1950 Vilhelm Buhl ad interim til 4/3 1950 K. K. Steincke
Indenrigsminister	Knud Kristensen (V)	Ejnar Kjær † 18/6 1947 Fra 30/6 1947 N. Arnth-Jensen	Alsing Andersen til 23/11 1947 Jens Smørum
Minister for offentlige arbejder	Carl Petersen (S)	N. Elgaard	Carl Petersen til 16/9 1950 Frede Nielsen
Trafikminister	Alfred Jensen (DKP)		
Landbrugsminister	Erik Eriksen (V)	Erik Eriksen	Kristen Bording til 16/9 1950 Carl Petersen
Fiskeriminister	Erik Eriksen (V)	Erik Eriksen	Chr. Christiansen
Minister for handel, industri og søfart (Handelsminister)	Vilhelm Fibiger (KF)	Jens Villemoes til 6/9 1947 Axel Kristensen	Jens Otto Krag til 16/9 1950 H. C. Hansen
Forsyningsminister		Axel Kristensen fra 24/4 1947	
Arbejds- og social-minister	Hans Hedtoft (S)	Søren P. Larsen til 24/4 1947 Jens Sønderup	
Socialminister			Johan Strøm
Arbejdsminister			Marius Sørensen til 23/11 1949
Boligminister			Johannes Kjærbøl* 23/11 1947-23/11 1949
Minister for særlige anliggender	Mogens Fog (DKP)	Per Federspiel	
Minister uden portefølje	Aksel Larsen (DKP) Frode Jakobsen (S) Kr. Juul Christensen (DS) og fra 12/5 1945 Henrik Kauffmann (u.p.)		Vilhelm Buhl og til 16/9 1950 Fanny Jensen

* Om Kjærbøls skiftende porteføljer, se hans biografi.

	Ministeriet **ERIKSEN** Venstre-konservative 30/10 1950-30/9 1953	Ministeriet **HEDTOFT II** Socialdemokratiet 30/9 1953-1/2 1955	Ministeriet **H.C. HANSEN I** Socialdemokratiet 1/2 1955-28/5 1957
Statsminister	Erik Eriksen (V)	Hans Hedtoft † 29/1 1955	H. C. Hansen
Udenrigsminister	Ole Bjørn Kraft (KF)	H. C. Hansen	H. C. Hansen
Finansminister	Thorkil Kristensen (V)	Viggo Kampmann	Viggo Kampmann
Forsvarsminister	Harald Petersen (V)	Rasmus Hansen	Rasmus Hansen til 25/5 1956 Poul Hansen
Kirkeminister	Jens Sønderup (V) til 13/9 1951 Carl Hermansen (V)	Bodil Koch	Bodil Koch
Undervisnings-minister	Flemming Hvidberg (KF)	Julius Bomholt	Julius Bomholt
Justitsminister	Helga Pedersen (V)	Hans Hækkerup	Hans Hækkerup
Indenrigsminister til 30/8 1955 tillige **Boligminister**	Aksel Møller(KF)	Johs. Kjærbøl	Johs. Kjærbøl til 30/8 1955 Carl Petersen
Boligminister og minister for Grønland			Johs Kjærbøl fra 30/8 1955
Minister for offentlige arbejder (Trafikminister)	Victor Larsen (KF) † 24/4 1952 fra 30/4 1952 Jørgen Jørgensen (Ullerup) (KF)	Carl Petersen	Carl Petersen til 30/8 1955 Kai Lindberg
Landbrugsminister	H. Hauch (V) til 13/9 1951 Jens Sønderup (V)	Jens Smørum	Jens Smørum
Fiskeriminister	Knud Rée (V)	Chr. Christiansen	Chr. Christiansen
Minister for handel, industri og søfart (Handelsminister)	Ove Weikop (KF) til 13/9 1951 Aage Rytter (KF)	Lis Groes	Lis Groes
Arbejds- og social-minister fra 1/11 1953 **Socialminister**	Poul Sørensen (KF)	Johan Strøm	Johan Strøm
Økonomi- og arbejds-minister		Jens Otto Krag fra 1/11 1953	Jens Otto Krag
Minister uden portefølje		Jens Otto Krag til 1/11 1953	Ernst Christiansen fra 30/8 1955

	Ministeriet **H. C. HANSEN II** Socialdemokratiet-Radikale-Retsforbundet 28/5 1957-21/2 1960	Ministeriet **KAMPMANN I** Socialdemokratiet-Radikale-Retsforbundet 21/2 1960-18/11 1960	Ministeriet **KAMPMANN II** Socialdemokratiet-Radikale Venstre 18/11 1960-3/9 1962
Statsminister	H. C. Hansen (S) † 19/2 1960	Viggo Kampmann (S)	Viggo Kampmann (S)
Udenrigsminister	H. C. Hansen (S) til 8/10 1958 Jens Otto Krag (S)	Jens Otto Krag (S)	Jens Otto Krag (S)
Finansminister	Viggo Kampmann (S)	Viggo Kampmann (S) til 31/3 1960 Kjeld Philip (R)	Kjeld Philip (R) til 7/9 1961 Hans R. Knudsen (S)
Forsvarsminister	Poul Hansen (S)	Poul Hansen (S)	Poul Hansen (S)
Kirkeminister	Bodil Koch (S)	Bodil Koch (S)	Bodil Koch (S)
Undervisnings-minister	Jørgen Jørgensen (R)	Jørgen Jørgensen (R)	Jørgen Jørgensen (R) til 7/9 1961 K. Helveg Petersen (R)
Justitsminister	Hans Hækkerup (S)	Hans Hækkerup (S)	Hans Hækkerup (S)
Indenrigsminister	Søren Olesen (DR)	Søren Olesen (DR)	Hans R. Knudsen (S) til 7/9 1961 Lars P. Jensen(S)
Arbejds- og bolig-minister Fra 31/3 1960 **Boligminister**	Kaj Bundvad (S)	Kaj Bundvad (S) til 31/3 1960 Carl P. Jensen (S)	Carl P. Jensen (S)
Minister for offentlige arbejder (Trafikminister)	Kai Lindberg (S)	Kai Lindberg (S)	Kai Lindberg (S)
Landbrugsminister	Karl Skytte (R)	Karl Skytte (R)	Karl Skytte (R)
Fiskeriminister	Oluf Pedersen (DR)	Oluf Pedersen (DR)	A. C. Normann (R)
Handelsminister (Minister for handel, håndværk, industri og søfart	Kjeld Philip (R)	Kjeld Philip (R) til 31/3 1960 Lars P. Jensen (S)	Lars P. Jensen (S) til 7/9 1961 Hilmar Baunsgaard (R)
Socialminister Fra 7/9 1961 **Arbejds- og social-minister**	Julius Bomholt (S)	Julius Bomholt (S)	Julius Bomholt (S) til 7/9 1961 Kaj Bundvad (S)
Arbejdsminister fra 31/3 1960 til 7/9 1961		Kaj Bundvad (S)	Kaj Bundvad (S) til 7/9 1961
Økonomiminister og minister for nordiske anliggender	Bertel Dahlgaard (R)	Bertel Dahlgaard (R)	Bertel Dahlgaard (R) til 7/9 1961 Kjeld Philip (R)
Minister for udenrigsøkonomi	Jens Otto Krag (S) til 8/10 1958		
Minister for Grønland	Kai Lindberg (S)	Kai Lindberg (S)	Mikael Gam (u.p.)
Minister for kulturelle anliggender			Julius Bomholt (S) fra 7/9 1961
Minister uden portefølje	Viggo Starcke (DR)	Viggo Starcke (DR)	

	Ministeriet **KRAG I** Socialdemokratiet-Radikale Venstre 3/9 1962-26/9 1964	Ministeriet **KRAG II** Socialdemokratiet 26/9 1964-28/11 1966	Ministeriet **KRAG III** Socialdemokratiet 28/11 1966-2/2 1968
Statsminister	Jens Otto Krag (S)	Jens Otto Krag	Jens Otto Krag
Udenrigsminister	Per Hækkerup (S)	Per Hækkerup	Jens Otto Krag til 2/10 1967 Hans Tabor
Finansminister	Hans R. Knudsen (S) † 4/11 1962 Fra 15/11 1962 Poul Hansen (S)	Poul Hansen til 24/8 1965 Henry Grünbaum	Henry Grünbaum
Forsvarsminister	Poul Hansen (S) til 15/11 1962 Victor Gram (S)	Victor Gram	Victor Gram
Kirkeminister	Bodil Koch	Bodil Koch	Orla Møller
Undervisnings-minister	Helveg Petersen (R)	K. B. Andersen	K. B. Andersen
Justitsminister	Hans Hækkerup (S)	K. Axel Nielsen	K. Axel Nielsen
Indenrigsminister	Lars P. Jensen (S)	Hans Hækkerup	Hans Hækkerup
Boligminister	Carl P. Jensen (S)	Kaj Andresen	Kaj Andresen
Minister for offentlige arbejder (Trafikminister)	Kai Lindberg (S)	Kai Lindberg	Svend Horn
Landbrugsminister	Karl Skytte (R)	Chr. Thomsen	Chr. Thomsen
Fiskeriminister	A. C. Normann (R)	Hans Larsen-Bjerre til 8/10 1964 J. Risgaard Knudsen	J. Risgaard Knudsen
Handelsminister	Hilmar Baunsgaard (R)	Lars P. Jensen til 21/9 1966 Tyge Dahlgaard (u.p.)	Tyge Dahlgaard (u.p.) til 1/10 1967 Ove Hansen
Socialminister	Kai Bundvad (S)	Kai Bundvad	Kai Bundvad
Arbejdsminister	Kai Bundvad (S) til 27/8 1963 Erling Dinesen (S)	Erling Dinesen	Erling Dinesen
Økonomiminister	Kjeld Philip (R)	Henry Grünbaum fra 8/10 1964 til 24/8 1965 Ivar Nørgaard	Ivar Nørgaard
Minister for Grønland	Mikael Gam (u.p.)	Carl P. Jensen	Carl P. Jensen
Minister for kulturelle anliggender	Julius Bomholt (S)	Hans Sølvhøj	Bodil Koch
Minister for familiens anliggender			Camma Larsen-Ledet
Minister uden portefølje*			Hans Sølvhøj til 30/9 1967

* med henblik på udenrigspolitiske spørgsmål navnlig i forhold til FN og NATO

	Ministeriet **BAUNSGAARD** Venstre-konservative-radikale 2/2 1968-11/10 1971	Ministeriet **KRAG IV** Socialdemokratiet 11/10 1971-5/10 1972	Ministeriet **ANKER JØRGENSEN I** Socialdemokratiet 5/10 1972-19/12 1973
Statsminister	Hilmar Baunsgaard (R)	Jens Otto Krag	Anker Jørgensen
Udenrigsminister	Poul Hartling (V)	K. B. Andersen	K. B. Andersen
Finansminister	Poul Møller (KF) til 17/3 1971 Erik Ninn-Hansen (KF)	Henry Grünbaum	Henry Grünbaum
Forsvarsminister	Erik Ninn-Hansen (KF) til 17/3 1971 Knud Østergaard (KF)	Kjeld Olesen	Kjeld Olesen til 27/9 1973 Orla Møller
Kirkeminister	Arne Fog Pedersen (V)	Dorte Bennedsen	Dorte Bennedsen
Undervisningsminister	Helge Larsen (R)	Knud Heinesen	Knud Heinesen til 27/9 1973 Ritt Bjerregaard
Justitsminister	Knud Thestrup (KF)	K. Axel Nielsen	K. Axel Nielsen til 27/9 1973 Karl Hjortnæs
Indenrigsminister	Poul Sørensen (KF) † 29/6 1969 Fra 3/7 1969 H. C. Toft (KF)	Egon Jensen	Egon Jensen
Boligminister	Aage Hastrup (KF)	Helge Nielsen	Helge Nielsen til 27/9 1973 Svend Jakobsen
Minister for lønnings- og pensionsvæsen	Fra 28/2 1968 Aage Hastrup (KF)		
Minister for offentlige arbejder	Ove Guldberg (V)	Jens Kampmann	Jens Kampmann
Minister for forureningsbekæmpelse fra 27/9 73 **Miljøminister**		Jens Kampmann	Jens Kampmann til 27/9 1973 Helge Nielsen
Landbrugsminister	Peter Larsen (V) † 7/7 1970 Fra 14/7 1970 Henry Christensen (V)	Ib Frederiksen	Ib Frederiksen
Fiskeriminister	A. C. Normann (R)	Chr. Thomsen	Chr. Thomsen til 27/9 1973 Ib Frederiksen
Minister for Grønland	A. C. Normann (R)	Knud Hertling (u.p.)	Knud Hertling (u.p.)
Handelsminister	Knud Thomsen (KF)	Erling Jensen	Erling Jensen
Socialminister	Nathalie Lind (V)	Eva Gredal	Eva Gredal
Arbejdsminister	Lauge Dahlgaard (R)	Erling Dinesen	Erling Dinesen
Økonomiminister	P. Nyboe Andersen (V)	Per Hækkerup	Per Hækkerup
Minister for europæiske markedsanliggender og (fra 16/10 1971) **Udenrigsøkonomi**	P. Nyboe Andersen (V)	Ivar Nørgaard	Ivar Nørgaard
Minister for kulturelle anliggender*)	K. Helveg Petersen (R)	Niels Mathiasen	Niels Mathiasen
Budgetminister		Per Hækkerup	Per Hækkerup til 27/9 1973 Knud Heinesen

*) samt minister for teknisk samarbejde med udviklingslandene samt nedrustningsspørgsmål.

	Ministeriet **HARTLING** Venstre 19/12 1973-13/2 1975	Ministeriet **ANKER JØRGENSEN II** Socialdemokratiet 13/2 1975-30/8 1978	Ministeriet **ANKER JØRGENSEN III** Socialdem.-Venstre 30/8 1978-26/10 1979
Statsminister	Poul Hartling	Anker Jørgensen	Anker Jørgensen(S)
Udenrigsminister	Ove Guldberg	K. B. Andersen til 1/7 1978 Anker Jørgensen	Henning Christophersen (V)
Finansminister	Anders Andersen	Knud Heinesen	Knud Heinesen (S)
Forsvarsminister	Erling Brøndum	Orla Møller til 1/10 1977 Poul Søgaard	Poul Søgaard (S)
Kirkeminister	Kresten Damsgaard	Jørgen Peder Hansen	Egon Jensen (S)
Undervisningsminister	Tove Nielsen	Ritt Bjerregaard	Ritt Bjerregaard (S) til 22/12 1978 Knud Heinesen a.i. Fra 5/1 1979 Dorte Bennedsen (S)
Justitsminister	Nathalie Lind	Orla Møller til 1/10 1977 Erling Jensen	Nathalie Lind (V)
Indenrigsminister	Jacob Sørensen	Egon Jensen	Knud Enggaard (V)
Boligminister	Johan Philipsen	Helge Nielsen til 26/1 1977 Svend Jakobsen til 26/2 1977 Ove Hove	Erling Olsen (S)
Minister for offentlige arbejder	Kresten Damsgaard	Niels Mathiasen til 26/2 1977 Kjeld Olesen	Ivar Hansen (V)
Miljøminister	Holger Hansen	Helge Nielsen til 26/1 1977 Svend Jakobsen til 26/2 1977 Niels Mathiasen	Ivar Nørgaard (S)
Landbrugsminister	Niels Anker Kofoed	Poul Dalsager	Niels Anker Kofoed (V)
Fiskeriminister	Niels Anker Kofoed	Poul Dalsager til 26/2 1977 Svend Jakobsen	Svend Jakobsen (S)
Minister for Grønland	Holger Hansen	Jørgen Peder Hansen	Jørgen Peder Hansen (S)
Handelsminister	P. Nyboe Andersen	Erling Jensen til 8/9 1976 Per Hækkerup til 26/2 1977 Ivar Nørgaard	Arne Christiansen (V)
Socialminister	Jacob Sørensen	Eva Gredal	Erling Jensen (S)
Arbejdsminister	Johan Philipsen	Erling Dinesen til 8/9 1976 Erling Jensen til 1/10 1977 Svend Auken	Svend Auken (S)
Økonomiminister	P. Nyboe Andersen	Per Hækkerup	Anders Andersen (V)
Minister for kulturelle anliggender	Nathalie Lind	Niels Mathiasen	Niels Mathiasen (S)
Minister for udenrigsøkonomi		Ivar Nørgaard	
Minister for skatter og afgifter		Svend Jakobsen	Anders Andersen (V)
Minister uden portefølje		Lise Østergaard[1)]	Lise Østergaard (S)[1)] Per Hækkerup (S)[2)] † 13/3 1979

[1)] Med særligt henblik på udenrigspolitiske spørgsmål. [2)] Med særligt henblik på økonomisk samordning.

	Ministeriet **ANKER JØRGENSEN IV** Socialdemokratiet 26/10 1979-30/12 1981	Ministeriet **ANKER JØRGENSEN V** Socialdemokratiet 30/12 1981-10/9 1982	Ministeriet **SCHLÜTER I** KF, V, CD, KRF Fra 10/9 1982*
Statsminister	Anker Jørgensen	Anker Jørgensen	Poul Schlüter (KF)
Udenrigsminister	Kjeld Olesen	Kjeld Olesen	Uffe Ellemann-Jensen (V)
Finansminister	Svend Jakobsen	Knud Heinesen	Henning Christophersen (V) til 23/7 1984 Palle Simonsen (KF)
Forsvarsminister	Poul Søgaard	Poul Søgaard	Hans Engell (KF)
Kirkeminister	Jørgen Peder Hansen til 20/1 1981 Tove Lindbo Larsen	Tove Lindbo Larsen	Elsebeth Kock-Petersen (V) til 23/7 1984 Mette Madsen (V)
Undervisningsminister	Dorte Bennedsen	Dorte Bennedsen	Bertel Haarder (V)
Justitsminister	Henning Rasmussen til 20/1 1981 Ole Espersen	Ole Espersen	Erik Ninn-Hansen (KF)
Indenrigsminister	Henning Rasmussen	Henning Rasmussen	Britta Schall Holberg(V)
Boligminister	Erling Olsen	Erling Olsen	Niels Bollmann(CD)
Minister for offentlige arbejder	Jens Risgaard Knudsen til 15/10 1981 Knud Heinesen	J.K. Hansen	Arne Melchior (CD)
Miljøminister	Ivar Nørgaard til 28/2 1980 Erik Holst	Erik Holst	Christian Christensen (KRF)
Landbrugsminister	Poul Dalsager til 20/1 1981 Bjørn Westh	Bjørn Westh	Niels Anker Kofoed (V)
Fiskeriminister	Poul Dalsager til 20/1 1981 Karl Hjortnæs	Karl Hjortnæs	Henning Grove (KF)
Minister for Grønland	Jørgen Peder Hansen til 20/1 1981 Tove Lindbo Larsen	Tove Lindbo Larsen	Tom Høyem (CD)
Industriminister	Erling Jensen	Erling Jensen	Ib Stetter (KF)
Socialminister	Ritt Bjerregaard	Bent Hansen til 27/4 1982 Bent Rold Andersen	Palle Simonsen (KF) til 23/7 1984 Elsebeth Kock-Petersen
Arbejdsminister	Svend Auken	Svend Auken	Grethe Fenger Møller (KF)
Økonomiminister	Ivar Nørgaard	Ivar Nørgaard	Anders Andersen (V)
Minister for kulturelle anliggender	Niels Mathiasen † 16/2 1980 Fra 28/2 1980 Lise Østergaard	Lise Østergaard	Mimi Stilling Jakobsen (CD)
Minister for skatter og afgifter	Karl Hjortnæs til 20/1 1981 Mogens Lykketoft	Mogens Lykketoft	Isi Foighel (KF)
Energiminister	Poul Nielson	Poul Nielson	Knud Enggaard (V)
Minister uden portefølje	Lise Østergaard til 28/2 1980		
Minister for nordiske anliggender	Lise Østergaard	Lise Østergaard	Christian Christensen (KRF)

* Ministeriets sammensætning efter 12/3 1986 fremgår af den følgende spalte.

	Ministeriet **SCHLÜTER I** KF, V, CD, KRF som omdannet 12/3 1986-10/9 1987	Ministeriet **SCHLÜTER II** KF, V, CD, KRF 10/9 1987-3/6 1988	Ministeriet **SCHLÜTER III** KF, V, CD, KRF 3/6 1988-18/12 1990
Statsminister	Poul Schlüter (KF)	Poul Schlüter (KF)	Poul Schlüter (KF)
Udenrigsminister	Uffe Ellemann-Jensen (V)	Uffe Ellemann-Jensen (V)	Uffe Ellemann-Jensen (V)
Finansminister	Palle Simonsen (KF)	Palle Simonsen (KF)	Palle Simonsen (KF) til 30/10 1989 Henning Dyremose (KF)
Forsvarsminister	Hans Engell (KF)	Bernt Johan Collet (KF)	Knud Enggard (V)
Kirkeminister	Mette Madsen (V)	Mette Madsen (V)	Torben Rechendorff (KF) fra 10/1 1989 desuden kommunikationsminister
Undervisnings- og (fra 1987) **forskningsminister**	Bertel Haarder (V)	Bertel Haarder (V)	Bertel Haarder (V)
Justitsminister	Erik Ninn-Hansen (KF)	Erik Ninn-Hansen (KF)	Erik Ninn-Hansen (KF) til 10/1 1989 H. P. Clausen til 5/10 1989 Hans Engell
Indenrigsminister	Knud Enggaard (V)	Thor Pedersen (V)	Thor Pedersen (V)
Sundhedsminister		Agnete Laustsen (KF)	Elsebeth Kock-Petersen (V) til 7/12 1989 Ester Larsen (V)
Boligminister	Thor Pedersen (V)	Flemming Kofod-Svendsen (KRF)	Agnete Laustsen (KF)
Minister for offentlige arbejder (1987: Trafikminister)	Arne Melchior (CD) til 14/8 1986 Frode Nør Christensen (CD)	Frode Nør Christensen (CD)	H. P. Clausen (KF)
Miljøminister	Christian Christensen (KRF)	Christian Christensen (KRF)	Lone Dybkjær (RV)
Landbrugsminister	Britta Schall Holberg (V)	Laurits Tørnæs (V)	Laurits Tørnæs (V)
Fiskeriminister	Lars P. Gammelgaard (KF)	Lars P. Gammelgaard (KF)	Lars P. Gammelgaard (KF) til 5/10 1989 Kent Kirk
Minister for Grønland	Tom Høyem (CD) til 1/9 1987 Mimi Jakobsen (CD) ad interim		
Industriminister	Nils Wilhjelm (KF)	Nils Wilhjelm (KF)	Nils Wilhjelm (KF) til 2/12 1989 Anne Birgitte Lundholt
Socialminister	Mimi Jakobsen (CD)	Mimi Jakobsen (CD)	Aase Olesen (RV)
Arbejdsminister	Henning Dyremose (KF)	Henning Dyremose (KF)	Henning Dyremose (KF) til 30/10 1989 Knud E. Kirkegaard
Økonomiminister	Anders Andersen (V)	Knud Enggaard (V)	Niels Helveg Petersen (RV)
Kultur- og (1987-88) **kommunikationsminister**	H. P. Clausen (KF)	H. P. Clausen (KF)	Ole Vig Jensen (RV)
Skatteminister	Isi Foighel (KF)	Anders Fogh Rasmussen (V)	Anders Fogh Rasmussen (V)
Energiminister	Svend Erik Hovmand (V)	Svend Erik Hovmand (V)	Jens Bilgrav-Nielsen (RV)
Minister for nordiske anliggender	Christian Christensen (KF)	Lars P. Gammelgaard (V)	Thor Pedersen
Minister for økonomisk samordning		Erhard Jakobsen (CD)	

	Ministeriet **SCHLÜTER IV** Konservative-Venstre 18/12 1990-25/1 1993	Ministeriet **NYRUP RASMUSSEN I** S, RV, CD, KRF 25/1 1993-27/9 1994	Ministeriet **NYRUP RASMUSSEN II** S, RV, CD 27/9 1994-30/12 1996
Statsminister	Poul Schlüter (KF)	Poul Nyrup Rasmussen (S)	Poul Nyrup Rasmussen (S)
Udenrigsminister	Uffe Ellemann-Jensen (V)	Niels Helveg Petersen (RV)	Niels Helveg Petersen (RV)
Finansminister	Henning Dyremose (KF)	Mogens Lykketoft (S)	Mogens Lykketoft (S)
Forsvarsminister	Knud Enggaard (V)	Hans Hækkerup (S)	Hans Hækkerup (S)
Kirke- og (til 1993) **kommunikationsminister**	Torben Rechendorff (KF)	A. O. Andersen (CD)	Birthe Weiss (S)
Undervisnings-minister	Bertel Haarder (V)	Ole Vig Jensen (RV)	Ole Vig Jensen (RV)
Justitsminister	Hans Engell (KF)	Pia Gjellerup (S) til 29/3 1993 Erling Olsen (S)	Bjørn Westh (S)
Indenrigsminister	Thor Pedersen (V)	Birte Weiss (S)	Birte Weiss (S)
Sundhedsminister	Ester Larsen (V)	Torben Lund (S)	Yvonne Herløv Andersen (CD)
Boligminister	Svend Erik Hovmand (V)	Flemming Kofod-Svendsen (KRF)	Ole Løvig Simonsen (S)
Trafikminister	Kaj Ikast (KF)	Helge Mortensen (S) til 28/1 1994 Jan Trøjborg (S)	Jan Trøjborg (S)
Miljøminister	Per Stig Møller (KF)	Svend Auken (S)	Svend Auken (S)
Landbrugsminister	Laurits Tørnæs (V)	Bjørn Westh (S)	Henrik Dam Kristensen (S)
Fiskeriminister	Kent Kirk (KF)	Bjørn Westh (S)	Henrik Dam Kristensen (S)
Industriminister Fra 1994 Erhvervsminister	Anne Birgitte Lundholt (KF)	Jan Trøjborg (S) til 28/1 1994 Mimi Jakobsen (CD)	Mimi Jakobsen (CD)
Socialminister	Else Winther Andersen (V)	Karen Jespersen (S) til 28/1 1994 Bente Juncker (CD) til 11/2 1994 Yvonne Herløv Andersen (CD)	Karen Jespersen (S)
Arbejdsminister	Knud E. Kirkegaard (KF)	Jytte Andersen (S)	Jytte Andersen (S)
Økonomiminister	Anders Fogh Rasmussen (V) til 19/1 1992 Thor Pedersen (V)	Marianne Jelved (RV)	Marianne Jelved (RV)
Kulturminister	Grethe Rostbøll (KF)	Jytte Hilden (S)	Jytte Hilden (S)
Skatteminister	Anders Fogh Rasmussen (V) til 19/1 1992 Peter Brixtofte (V)	Ole Stavad (S)	Ole Stavad (S) til 1/11 1994 Carsten Koch
Energiminister	Anne Birgitte Lundholt (KF)	Jann Sjursen (KRF)	Svend Auken (S)
Minister for nordisk samarbejde (fra 1993)	Thor Pedersen (V) til 19/11 1992	Flemming Kofod-Svendsen (KRF)	Marianne Jelved (RV)
Østersøspørgsmål	Knud Enggaard (V)		
Samordningsminister		Mimi Jakobsen (CD)	
Minister for kommunikation og turisme		Arne Melchior (CD) til 28/1 1994 Helge Mortensen (S)	
Minister for udviklingsbistand		Helle Degn (S)	Poul Nielson (S)
Forskningsminister	Bertel Haarder (V)	Svend Bergstein (CD) til 28/1 1994 A. O. Andersen (CD)	Frank Jensen (S)

Om regeringen Nyrup Rasmussen III. se side 7.

MINISTRE SIDEN SYSTEMSKIFTET

CD = Centrum-Demokraterne. DKP = Danmarks kommunistiske Parti. - DR = Danmarks Retsforbund. - DS = Dansk Samling. - KF = Det konservative Folkeparti. - KRF = Kristeligt Folkeparti. - R = Det radikale Venstre. - S = Socialdemokratiet. - SF = Socialistisk Folkeparti. - V = Venstre. Et u.p. efter navnet betyder, at den pågældende ikke tilhører nogen af partierne i folketinget.

AHLEFELDT-LAURVIG(EN), CARL WILLIAM (V) (1860-1923) greve og diplomat. Gesandt i Wien 1897-1908. Stærkt interesseret i dansk politik lagde A.-L. ikke skjul på sine for hans stand usædvanlig demokratiske anskuelser og blev som venstremand udenrigsminister under Neergaard 1908-09 og Holstein-Ledreborg aug.-okt. 1909 og atter i ministeriet Berntsen 1910-13. Som minister gennemførte han en omorganisering af udenrigstjenesten i.h.t. en kommissionsbetænkning, hvis udformning han tidligere selv havde medvirket til.

ALBERTI, PETER ADLER (V) (1851-1932) højesteretssagfører og finansmand. Han var tidligt med i store ejendomsspekulationer og havde selv startet Brandforsikringen for mindre Landejendomme og Smøreksportforeningen, da han i 1890 efterfulgte sin far, den kloge og retsindige og i bondekredse meget populære C. C. A. som formand

Enighed i det væsentlige – Fra et ministermøde 1904 om pryglestraffen. Alberti stor og bred ses til venstre med V. H. O. Madsen på sin ene og Enevold Sørensen og Ole Hansen på sin anden side. I midten J. C. Christensen og til højre Deuntzer med Jøhnke og Hage.
Alfred Schmidt i Blæksprutten 1904

for Den sjællandske Bondestands Sparekasse. A. vandt herigennem stor indflydelse blandt sjællandske bønder, som i 1892 valgte denne robuste, selvsikre og velbegavede mand ind i folketinget, selv om Hørup var hans modkandidat. A. var med i forligsforhandlingerne 1892-94, men sprang fra umiddelbart før det store forlig og sluttede sig i 1895 til Venstrereformpartiet. Her fik han hurtigt stor indflydelse og blev 1901 justitsminister i ministeriet Deuntzer og desuden minister for Island indtil 1904. Han havde nok blik for reformer, men hans selvrådighed og brutalitet bragte ham snart i konflikt med institutioner og personer, og hans »pryglelov« 1905 vakte megen modstand. Han fortsatte som justitsminister under J. C. Christensen, som forsvarede A. trods de voldsomme angreb, der rettedes mod ham af bl.a. Borgbjerg og Birck, der antydede, at han drog personlig fordel af sin stilling. Efter gennemførelsen af en retsreform fandt J. C. Christensen det dog bedst at lade A. falde juli 1908, men han blev samtidig udnævnt til geheimekonferensråd. Det virkede derfor som et politisk og økonomisk chok, da han syv uger senere meldte sig til politiet som skyldig i bedrageri og falsk. Lige siden 1894 havde han benyttet sin stilling i sparekassen og smøreksportforeningen til at tilvende sig uhyre beløb, i alt op mod 16 mill. kr., som var brugt til fejlslagne spekulationer. 1910 dømtes han til 8 års tugthus, som afsonedes i Horsens og Vridsløselille. Han blev benådet 1917.

AMMENTORP, C. E. A. (u.p.) (1862-1947) stiftamtmand i København. Kirkeminister i regeringen Friis april-maj 1920.

ANDERSEN, ALSING (S) (1893-1962) cand. mag. 1917. S.å. sekretær for Socialdemokratisk Forbund og året efter for rigsdagsgruppen. Folketingsmand fra 1929, formand for rigsdagsgruppen 1932-35, 1940-42 og maj-nov. 1945. Som forsvarsminister 1935-40 i ministeriet Stauning handlede han helt i overensstemmelse med Staunings forsigtige neutralitetspolitik og var i aprildagene 1940 utilbøjelig til at tage hensyn til de ildevarslende indberetninger. Da tyskerne forlangte, at Hedtoft trådte tilbage som formand for partiet, blev A. konstitueret som formand 1941-45. Finansminister i ministeriet Buhl juli-nov. 1942. Udsendte sept. 1943 et cirkulære, hvori han karakteriserede hele modstandsbevægelsen som en koalition af chauvinister og kommunister, hvilket sammen med hans ansvar for begivenhederne omkring 9. april forårsagede en storm, da han indtrådte som indenrigsminister i Hedtofts ministerium nov. 1947, så han måtte træde tilbage 10 dage senere. Hans politiske rolle var dog ingenlunde udspillet, selv om den derefter hovedsagelig udspilledes bag kulisserne, i FN og som formand for Socialistisk Internationale.

ANDERSEN, ANDERS (V), f. 1912, gårdejer. Medlem af folketinget 1953-79 og 1981-84. Aktiv i landbrugets organisationsarbejde, således formand for De samvirken-

de danske landboforeninger og præsident for Landbrugsrådet 1960-73. Han blev finansminister i regeringen Hartling 1973, økonomiminister og minister for skatter og afgifter i SV-regeringen 1978 og senest økonomiminister i regeringen Schlüter 1982-87. I alle tre perioder blev han med god grund betragtet som en af regeringens mest indflydelsesrige ministre, der styrede sit område med stor fasthed og uden at fortale sig.

ANDERSEN, ARNE O. (CD), f. 1939, assurandør. Organisatorisk formand for CD 1987-93. Uden at være medlem af folketinget kirkeminister i det første ministerium Nyrup Rasmussen, januar-september 1994 tillige forskningsminister. Som kirkeminister engageret, men måske noget for afhængig af departementschefen.

ANDERSEN, BENT ROLD (S), f. 1929, professor, cand. polit. Efter en karriere inden for social forskning og administration - herunder nogle år som »overvismand« - var han formand for regeringens ældrekommission og forskningschef i Amtskommunernes og Kommunernes Forskningsinstitut, da han i april 1982 afløste Bent Hansen som socialminister. Hans fordomsfri saglighed kom ikke til at sætte sig større spor i den kun godt fire måneder lange ministerperiode. Selv om det altid har været kendt, at han var socialdemokrat, har han ikke været egentlig politisk aktiv, og han vendte efter ministertiden tilbage til socialforskningen.

ANDERSEN, ELSE WINTHER (V), f. 1941, socialrådgiver. Medlem af folketinget fra 1990. Socialminister i ministeriet Schlüter 1990-93.

ANDERSEN, JYTTE (S), f. 1942. Medlem af folketinget fra 1979. Arbejdsminister i ministerierne Nyrup Rasmussen fra 1993.

ANDERSEN, K. B. (S) 1914-1984, cand. polit., højskolemand. Medlem af folketinget 1957-70 og 1973-81. Da han som sit partis ordfører i 1963 udtalte, at regeringen »havde gjort gode tider bedre«, blev han skarpt imødegået af Aksel Larsen. Som undervisningsminister i J. O. Krags regering 1964-68 gennemførte han loven om en højere forberedelseseksamen (HF), der bl.a. giver adgang til seminarier, mens et forslag om afgivelse af de islandske håndskrifter til Island, som på begæring af 60 medlemmer var blevet udskudt i 1961 til efter nye valg, blev genstand for en ny følelsesbetonet drøftelse, inden det blev vedtaget med 104 stemmer mod 58. Udleveringen blev dog udskudt, indtil spørgsmålet om lovens evt. uoverensstemmelse med grundloven var afprøvet ved en retssag. Som følge af en vedtagelse på Socialdemokratiets kongres 1969 om, at partisekretæren ikke måtte være medlem af folketinget, udtrådte A. af folketinget, da han 1970 afløste Niels Mathiasen som partisekretær, og var derfor ikke opstillet ved valget 1971. Da Krag på ny dannede regering okt. 1971 på et særdeles spinkelt parlamentarisk grundlag, var det også af den grund meget hensigtsmæssigt, at det var A., der

blev udenrigsminister, da han som sådan ofte ville være borte fra landet, og derfor ikke kunne møde op i tinget ved afstemninger. I 1973 blev folketingets forretningsorden dog ændret derhen, at ministre kunne få orlov fra folketingsarbejdet med påfølgende indkaldelse af stedfortræder, uden at dette skulle forhindre, at de mødte i folketinget og deltog i debatten under orlovsperioden. Herved sikredes det, at ministres nødvendige udlandsrejser ikke kunne bringe regeringen i mindretal. A. blev pånyt medlem af folketinget i 1973 og atter udenrigsminister i regeringen Anker Jørgensen 1975-78, hvorefter han afløste Karl Skytte som folketingets formand. Han var en energisk udenrigsminister, men hans rappe replik mishagede mange, der fandt, at Danmark havde været bedre tjent med en mere farveløs person på denne post. Også som formand for folketinget gennem tre år gjorde han en betydelig indsats, og i hans tid gennemførtes længe forberedte reformer af tingets arbejdsgang.

ANDERSEN, P. NYBOE (V) f. 1913, professor, bankdirektør. Cand. polit. 1939, dr. oecon. 1946. Lærer på Krogerup højskole og professor i nationaløkonomi ved Handelshøjskolen 1950. Formand for styrelsen for teknisk samarbejde med udviklingslandene 1962-68. Økonomiminister samt minister for nordiske anliggender og europæiske markedsanliggender i ministe-

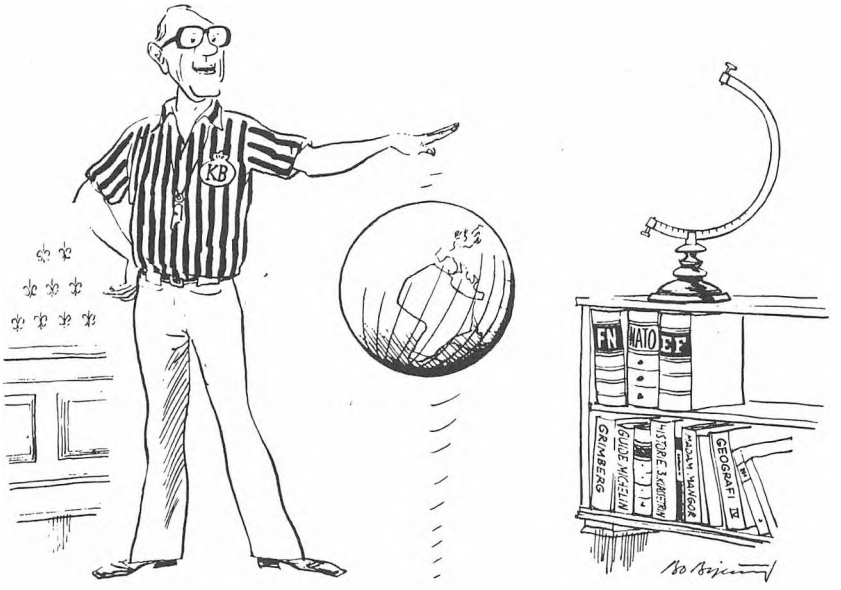

Efter »den årlige éndags-turnering om landets udenrigspolitik« i marts 1975 lod Bo Bojesen K.B. Andersen sige: – Efter at hver deltager nu har haft lejlighed til at vende og dreje den, mener jeg at kunne konstatere bred enighed om, at Jorden er rund.

riet Baunsgaard 1968-71. Som varm tilhænger af Danmarks indtræden i EF sammen med England har han været leder af den danske delegation under forhandlingere i Bruxelles om optagelsesbetingelserne, som afsluttedes sommeren 1971. Han var medlem af folketinget 1971-77. I regeringen Hartling var han økonomiminister og handelsminister. 1976-81 var A. formand for Andelsbankens direktion. I sit otium har A. skrevet værdifulde erindringsbøger og biografier af bl.a. Hal Koch og Thorkil Kristensen.

ANDRESEN, KAJ (S) f. 1907, lærer i Horsens, hvor han en årrække var medlem af byrådet. Folketingsmand 1947-71, fra 1968 1. næstformand. Gennemførte som boligminister i ministeriet Krag 1964-68 bl.a. det store boligforlig jan. 1966 mellem de fire gamle partier med det formål at udligne lejeforskellen mellem lejen i den gamle boligmasse og de stadig dyrere lejligheder i det nye byggeri. Efter en lejevurdering skulle lejerne gradvis sættes op gennem 8 år og en fjerdedel af provenuet skulle i 15 år bindes i en boligfond til finansiering af boligbyggeri, mens en anden fjerdedel skulle bruges til vedligeholdelse. Endvidere vedtoges lov om oprettelse af ejerlejligheder. Forliget blev skarpt kritiseret af Socialistisk Folkeparti og af lejerorganisationerne. 1969-77 var A. direktør for Det københavnske Saneringsselskab og Almennyttigt Saneringsselskab, på hvilken post han blev afløst af en anden tidligere boligminister, Helge Nielsen.

APPEL, JACOB (V) (1866-1931) højskoleforstander. Med naturvidenskab som hovedfag blev han 1890 lærer på Askov, hvor han var forstander 1906-28. Som kultusminister 1910-13 gennemførte han bl.a. loven om menighedsråd. Da han på tysk foranledning tilbagekaldte sin godkendelse af en lærebog, der indeholdt nogle saglige oplysninger om den nationale kamp i Sønderjylland, vakte det megen vrede og medvirkede til Venstres store nederlag ved valget 1913. Som sønderjysk skoledirektør 1920 forberedte han den undervisningsordning i grænselandet, som han kom til at føre ud i livet som undervisningsminister i ministeriet Neergaard 1920-24. Han var desuden kirkeminister efter J. C. Christensen 1922-24. Som leder af det store skoleforetagende i Askov indlagde han sig stor fortjeneste ved praktisk dygtighed og ved at anvise nye mål for den folkelige oplysning.

ARNORSSON, EINAR (1880-1955) islandsk politiker og professor i jura ved universitetet i Reykjavik. Mens han var minister for Island i ministeriet Zahle 1915-17 opnåedes enighed om en forfatningsforandring, hvorefter de 6 kongevalgte altingsmænd blev afskaffet, valgretten udvidet, kongens ret til at bestemme, hvor regeringsforanstaltninger skulle forelægges ham, lovfæstet, og kravet om eget flag til dels imødekommet. I 1916 vedtoges det, at regeringen skulle tælle tre ministre, hvorefter A. ved overgangen til denne ordning trådte tilbage jan. 1917. Islandsk justits- og kulturminister 1940-42.

ARNTH-JENSEN, NIELS (V). (1883-1966) lærer. Efter lærereksamen 1904 fra Vordingborg bl.a. lærer i Gerlev, hvor han tillige var sognerådsformand 1917-28. Folketingsmand 1927-57 og indenrigsminister i Knud Kristensens ministerium juni-nov. 1947, hvor han støttede statsministeren i dennes ønske om en kraftig dansk politik i det sydslesvigske spørgsmål. Mangeårig formand for De danske Skytte- og Gymnastikforeninger.

AUKEN, SVEND (S), f. 1943, cand. scient. pol. Medlem af folketinget fra 1971, næstformand for den socialdemokratiske folketingsgruppe 1975-77, politisk ordfører 1977. Udnævntes til arbejdsminister ved regeringsomdannelsen 1. oktober 1977 og bevarede denne post til Anker Jørgensens tilbagetræden 1982. På ny politisk ordfører 1983-92. Næstformand for socialdemokratiet 1985, formand 1987 til 1992, da han efter en til tider pinlig kampagne blev afløst af P. Nyrup Rasmussen. Miljøminister 1993. I det andet ministerium Nyrup Rasmussen miljø- og energiminister.

BANG, NINA (S) (1866-1928) historiker og journalist. Magister 1894. Blev tidligt ligesom sin mand, historikeren Gustav B., der døde som folketingsmand 1915, en overbevist socialdemokrat og tog livlig del i agitationen især blandt kvinder. Var medlem af Københavns

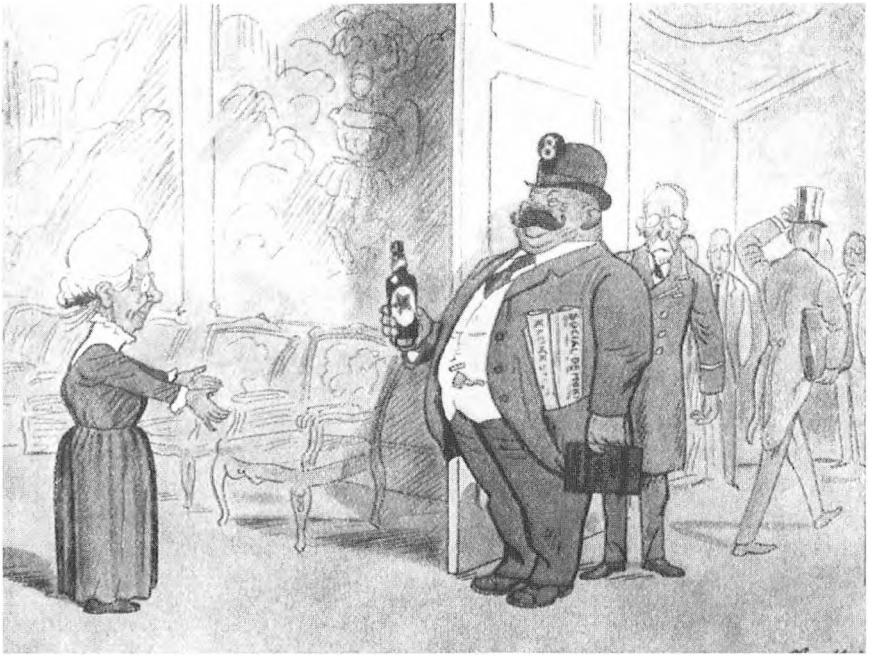

Endelig en kvalificeret ansøger. Nina Bang blev – ikke med urette – beskyldt for at udnævne socialdemokrater, selv om f.eks. lokale skolekommissioner havde indstillet andre.
Hoff i Svikmøllen 1924

borgerrepræsentation og som en af de første kvinder medlem af landstinget fra 1918. Som undervisningsminister 1924-26 i Staunings ministerium blev hun det første kvindelige medlem af statsrådet og som sådan fulgt med opmærksomhed, dels kritisk og dels beundrende.

BAUNSGAARD, HILMAR (R) (1920-89) handelsuddannet. Direktør i et reklamebureau. Radikal folketingsmand 1957-77. Som handelsminister i de socialdemokratisk-radikale koalitionsregeringer Kampmann og Krag 1961-64 fik han bl.a. gennemført en ny bemandingslov for skibe samt forskellige søfartslove. Da valget bragte de radikale ned på 10 mandater i folketinget, udtrådte de radikale ministre, og der indledtes en dialog med Venstre om et liberalt samarbejde. Efter valget 1966, da der for første gang skabtes et arbejderflertal i folketinget, hvorved de radikales rolle som socialdemokraternes samarbejdspartner par excellence indtil videre var udspillet, modnedes tanken om et borgerligt samarbejde. Med B. som fløjmand ved valget 1968 kunne de radikale notere den største valgsejr i 50 år med en mandatfremgang fra 13 til 27. Som valgets ubestridte sejrherre dannede B. derefter en trepartiregering repræsenterende Venstre, konservative og radikale febr. 1968. Som et led i regeringens stabiliseringspolitik gennemførte den i marts en momsforhøjelse på $2^1/_2$ pct., og for at lette vilkårene for erhvervslivet foretoges der to rentesænkninger trods advarende ord fra socialdemokraterne. Et betydeligt fald i valutareserverne førte i første halvår af 1969 til nye store rentestigninger og til afgiftsforhøjelser og øgede jernbane- og posttakster samt besparelser på statens bygge- og anlægsudgifter på 225 mill. kr. til imødegåelse af krisen. Det lykkedes herved regeringen at dæmpe efterspørgselspresset og samtidig fastholde den fulde beskæftigelse. Ved et nordisk statsministermøde i København april 1969 gjorde B. sig til talsmand for et snævrere nordisk samarbejde i form af en toldunion, og forhandlingerne herom syntes at skulle lykkes, da Finland meddelte, at det alligevel ikke kunne tiltræde traktaten, hvorefter planen blev skrinlagt. Danmarks ansøgning om optagelse i EF var dog ikke taget af bordet, men førte til realitetsforhandlinger sommeren 1970. Mens VKR-samarbejdet under B.'s lederskab forløb i god forståelse, lykkedes det ikke B. at etablere et samarbejde med socialdemokraterne, men både inden for undervisnings- og socialsektoren gennemførtes et stort reformarbejde. Det såkaldte »skattefri« år 1969 forud for overgangen til kildeskat, forårsagede et nyt efterspørgselspres og deraf følgende nedgang i valutareserverne, men inden valget 1971 var en bedring i valutabalancen dog i sigte. Da valgresultatet 21. sept. 1971 gav dødt løb, idet VKR fik 88 mandater, mod S-SF's 87, blev de atlantiske mandater afgørende, og da valget på Færøerne først fandt sted 5. okt., måtte regeringsspørgsmålet udskydes til efter dette valg. Regeringen fortsatte som forretningsministerium, efter at B. havde forsøgt at få socialdemokratisk tilslutning

til et VKR-forslag om en firepartiregering, der kunne føre Danmark ind i EF og formidle en bedre økonomisk stabilitet. B.'s regering afløstes af Krags mindretalsregering 11. okt., hvorpå B. overtog posten som formand for den ved valget usvækkede radikale gruppe.

Under den nye flertalskonstellation spillede det radikale venstre imidlertid ikke en politisk rolle, der svarede til partiets størrelse, og ved de følgende valg førte dette til stadig tilbagegang. B. havde ikke let ved at finde sig til rette i rollen som leder af et oppositionsparti i kon-

Præriens bedste mand. I et interview røber Hilmar Baunsgaard en svaghed for cowboyfilm. »Af en dansk Western: Den navnkundige sherif Big Hillie og hans trofaste medhjælper Charlie Get-Your-Gun havde netop haft held med at holde de rivaliserende bander i skak i Law City syd for Highbridge på bredden af Freddies Islet Channel.«

Bo Bojesen i Politiken 1.2.1966 (BBD)

kurrence med de hidtidige regeringspartnere, og navnlig fra yngre kredse i partiet opstod der stigende kritik af hans ledelse, skarpest udtrykt i forbindelse med striden omkring EF-afstemningen i 1972. Efter forgæves at have arbejdet for dannelsen af en flertalsregering bestående af socialdemokratiet, Venstre og det radikale venstre i begyndelsen af 1975 blev B. senere samme år formand for Politikens bestyrelse og trådte ved folketingsårets begyndelse tilbage som gruppeformand. Ved valget i 1977 ønskede han ikke genopstilling, og han holdt sig siden uden for den politiske debat.

BENNEDSEN, DORTE (S) f. 1938, præst. Datter af Bodil Koch (s.d.) og professor Hal Koch. Cand. theol. 1964. Har virket som præst og som generalsekretær for Dansk Ungdoms Fællesråd. Var kommunalpolitiker på Frederiksberg, da hun okt. 1971 blev kirkeminister i Krags ministerium som regeringens yngste medlem. Hun fortsatte på denne post i ministeriet Anker Jørgensen og indvalgtes i folketinget 1975. 1977 blev hun næstformand for den socialdemokratiske folketingsgruppe, men udnævntes i 1979 til undervisningsminister efter Ritt Bjerregaards pludselige afgang og afgik med den øvrige regering i 1982. Formand for foreningen Norden fra 1984.

BERG, SIGURD (V) (1868-1921) redaktør, søn af den kendte venstrepolitiker Christen B. Folketingsmand 1901-10. Indenrigsminister i ministeriet J. C. Christensen 1905-08, gennemførte loven om kommunal valgret, men måtte gå af, da Alberti afsløredes, og blev 1910 idømt en bøde af Rigsretten for utilstrækkelig agtpågivenhed over for Albertis bedragerier. 1918 på ny medlem af folketinget. Indenrigsminister i det andet ministerium Neergaard 1920-21.

BERGSTEIN, SVEND (CD), f. 1941, major. Uden at være medlem af folketinget minister for forskning og teknologi i ministeriet Nyrup Rasmussen 1993-94. Den TV-populære major blev sat på en uriaspost, idet hans nyoprettede ministerium var alt andet end veldefineret, og han blev ofret, da ministertallet skulle skæres ned et år efter regeringens dannelse. B. forlod CD nogen tid efter valget i 1994.

BERNTSEN, KLAUS (V) (1844-1927), højskolemand, redaktør og bladudgiver. Uden nogen planmæssig uddannelse blev den af Kold stærkt påvirkede fynske bondesøn en lunerig og slagfærdig forkæmper for generhvervelsen af juni-grundlovens valgret og kommunalt selvstyre. Folketingsmand 1873-84 og 1886-1926. Gik ind for den forhandlingspolitik, der førte til forliget 1894 og måtte dele det moderate Venstres tilbagetrængte lod, indtil han efter Albertis fald blev indenrigsminister i Neergaards og Holstein-Ledreborgs ministerier 1908-09. Som konseilspræsident og forsvarsminister 1910-13 kom han til at forberede den grundlovsændring, han havde kæmpet for siden sin ungdom. Gennemførte som forsvarsminister i det andet ministeri-

um Neergaard 1920-22 en ny forsvarslov og vendte tilbage til regeringen som minister uden portefølje 8 dage efter, at han var trådt tilbage, og sad som sådan til regeringens afgang 1924. Fejrede 1925 som den hidtil eneste 50 års jubilæum som folketingsmand, men søgte ikke genvalg 1926.

BILGRAV-NIELSEN, JENS (R), f. 1936, højskolelærer. Medlem af folketinget 1966-77 og 1979-94. Energiminister i ministeriet Schlüter 1988-90. Formand for finansudvalget 1990-94.

BJERREGAARD, RITT (S), f. 1941, seminarieadjunkt. Medlem af folketinget 1971-94. Udnævntes overraskende til undervisningsminister september 1973 og fortsatte på denne post i Anker Jørgensens senere regeringer, til hun i december 1978 blev afskediget efter en pressekampagne, der gik på hendes påståede luksusvaner som minister. 1979 indtrådte hun på ny i ministeriet, nu som socialminister. 1981 overtog hun i stedet for ministergerningen posten som formand for den socialdemokratiske folketingsgruppe, hvor hun efter Anker Jørgensens tilbagetræden fra statsministerposten blev næstformand og fra 1987 til 1991 påny formand. I denne periode blev hun alment betragtet som en seriøs kandidat til posten som socialdemokratiets leder. En smålig aviskampagne om størrelsen af hendes lejlighed i København, som ikke blev imødegået alt for elegant af partiets daværende formand, Svend Auken, betød imidlertid, at hun reelt blev sat uden for indflydelse. Afviste i 1993 at overtage en underordnet ministerpost i regeringen P. Nyrup Rasmussen. Statsrevisor 1982-94. Fra 1/1 1995 medlem af Europakom-

Ritt kom hjem til Socialdemokratiets landsmøde. Efter Ritt Bjerregaards udnævnelse til EU-kommissær blev hendes forhold til partiet stadig mere spændt. På Blækspruttens tegning fra 1995 mere end antydes de gamle kollegers betænkeligheder. Fra venstre: Karen Jespersen, Ole Stavad, RB, Nyrup Rasmussen, Jytte Hilden, Anker Jørgensen, Svend Auken, Mogens Lykketoft, Bjørn Westh og Birte Weiss. *Tegning: Roald Als*

misionen, hvor hun fik miljøområdet. Som andre nye kommissærer blev hun udsat for en hårdhændet behandling ved godkendelseshøringen i Europa-parlamentet. Senere i 1995 fik hun nye vanskeligheder, da hun ville udsende en dagbog fra den første kommissærtid med det formål at skabe større forståelse for EU i den danske befolkning. Bogen måtte trækkes tilbage, og EU-kommissæren fik herefter reelt skriveforbud.

BOLLMANN, NIELS (CD), (1939-89) toldkontrollør. Medlem af folketinget 1977-89. Boligminister i ministeriet Schlüter 1982-86. Som sådan fulgte han en saglig, ikke konfliktsøgende linie, men markerede sig i øvrigt ikke særligt.

BOMHOLT, JULIUS (S) (1896-1969) forfatter og redaktør. Cand. theol. 1921. Medlem af folketinget 1929-68, formand 1945-50 og 1964-68. Efterfulgte Hartvig Frisch som undervisningsminister i ministeriet Hedtoft febr.-okt. 1950 og var atter undervisningsminister 1953-57 i Hedtofts og H. C. Hansens regeringer. Som socialminister 1957-61 i ministeriet H. C. Hansen, fra 1960 i ministeriet Kampmann gennemførte han loven om revalidering samt en sygeforsikringslov, der vakte megen modstand fra oppositionen. Beklædte derpå den nyoprettede post som kulturminister i ministerierne Kampmann og Krag 1961-64 og fik i denne egenskab vedtaget loven om oprettelse af Statens kunstfond og en ny folkebibliotekslov.

Sangforeningen Morgenrøden på pinseudflugt. Fra venstre: Kjærbøl, H. C. Hansen, Chr. Christiansen, J. O. Krag, og næsten skjult af dirigenten Bomholt Carl Petersen og Bodil Koch, Smørum, Hedtoft, Rasmus Hansen, Hans Hækkerup, Strøm og Kampmann. I forgrunden Lis Groes. *Bo Bojesen 1954*

BORDING, KRISTEN (S) (1876-1967) gårdejer. Folketingsmand 1920-46. Landbrugsminister i ministeriet Stauning 1924-26 og 1929-42, i ministeriet Buhl maj-nov. 1942 og i ministeriet Scavenius 1942-45, idet han dog - som de øvrige ministre - holdt op med at fungere aug. 1943. Atter landbrugsminister i ministeriet Hedtoft 1947-50. B. er den minister, der har haft den længste ministertid i dette århundrede (21 år, 5 mdr. og 29 dage) og tilmed i det samme fagministerium, hvor han nød almindelig agtelse også blandt sine politiske modstandere inden for landbruget.

BORGBJERG, FREDERIK (S) (1866-1936) journalist. Student 1884, hvorpå han begyndte at studere teologi, men opgav senere dette studium og læste en tid historie og nationaløkonomi. Fra 1890 en stærkt benyttet medarbejder ved Social-Demokraten og gennem sin pågående agitation i høj grad medvirkende til både bladets og partiets store fremgang. Som folketingsmand 1898-1936 blev han en af sit partis største taktiske begavelser. Hans voldsomhed kulminerede i 1907 i angrebet på Alberti, som Venstre i begyndelsen afviste. Redaktør af Social-Demokraten 1911-29 bortset fra perioden 1924-26, da han var socialminister i det første socialdemokratiske ministerium Stauning. Undervisningsminister i det andet ministerium Stauning 1929-35.

BRAMSNÆS, C. V. (S) (1879-1965) nationalbankdirektør. Udlært som typograf. Cand. polit. 1914. Rådmand. Landstingsmand 1918-39. Finansminister i ministerierne Stauning 1924-26 og 1929-33. Udtrådte af regeringen efter at være udnævnt til nationalbankdirektør. Da tyskerne efter »telegramkrisen« 1942 forlangte en ny dansk regering, blev B. af Buhl foreslået som statsministeremne. Scavenius, som over for tyskerne kategorisk havde afvist selv at overtage posten, greb tanken, som dr. Best også kunne acceptere. B. gik modstrædende med til at forhandle med Best, men fandt betingelserne uacceptable og afslog.

BRANDES, EDVARD (R) (1847-1931) journalist og kritiker, broder til Georg Brandes. Tog magistergraden i 1872 og blev medarbejder ved Morgenbladet 1875. Hørte til det åndsradikale såkaldt litterære Venstre, men søgte efter partiets sprængning i 1877 en alliance med den Berg'ske gruppe og blev med C. Bergs anbefaling valgt til folketinget (på Langeland) 1880, hvilket vakte nogen bestyrtelse. Alliancen med Berg var dog ikke holdbar, og 1884 forlod B. sammen med Hørup Morgenbladet og startede Politiken. Han nedlagde sit folketingsmandat 1894, da han efter forliget ellers måtte gå ind under J. C. Christensens førerskab i Venstrereformpartiet. Dannelsen af Det radikale Venstre i 1905 gav ham mulighed for et come back, og som partiets første og eneste landstingsmand fra 1906 repræsenterede han det på fremragende vis. Da Zahle dannede sit første ministerium 1909, blev B. »som vimpel og ballast« finansminister og fortsatte på samme post

i den radikale regering 1913-20 under krigstidens vanskelige finansforhold. Efter det radikale valgchok 1920 indtog B. ofte i sin journalistik en kritisk holdning til partiets politik. Han udtrådte af landstinget 1927, men fortsatte som en farverig politisk kronikør til sin død.

BRIXTOFTE, PETER (V), f. 1949, cand. polit. Folketingsmedlem 1973-77, 1979-81 og fra 1990. En både meget populær og meget omstridt borgmester i Farum 1985-92 og fra 1993. Skatteminister i ministeriet Schlüters sidste måneder 1992-93 efter Anders Fogh Rasmussens tilbagetræden.

BRORSEN, SØREN (V) (1875-1961) gårdejer. En kort tid sognerådsformand i sit hjemsogn ved Ribe og derefter folketingsmand 1907-29 og 1932-45. Formand for Venstres rigsdagsgruppe og partiets politiske ordfører 1920-22 og atter 1936-40 efter Venstres store valgne-

Raben-Levetzau: – Saa meget maa De indrømme, Hr. Doktor, at Religionsfriheden er fuldkommen her i Landet. De, som selv har været Minister, ved det bedre end nogen. Jøder har ganske de samme Chancer her i Landet som f.Eks. Grever.
Edvard Brandes: – Ikke ganske, Hr. Greve, *Dumme* Jøder har absolut ingen Chancer.

Sven Brasch tegnede i Klods-Hans 1909 Brandes sammen med udenrigsminister Raben-Levetzau. Ordskiftet er besk og lidt uretfærdigt mod Raben-Levetzau – han var ikke den ringeste af vore udenrigsministre.

derlag, da O. Krag som følge heraf nedlagde disse poster. Forsvarsminister i ministerierne Neergaard 1922-24 og Madsen-Mygdal 1926-29. Indtrådte dagen efter Danmarks besættelse 1940 som minister uden porteføljе i ministeriet Stauning og blev ved dannelsen af Staunings samlingsministerium juli s.å. forsvarsminister og fortsatte på denne kontroversielle post under resten af besættelsen, maj-nov. 1942 i ministeriet Buhl og 1942-45 i ministeriet Scavenius. Det var en bitter pille, B. måtte sluge, da han på Scavenius' foranledning og efter forhandling i samarbejdsudvalget 1. juni 1943 måtte udsende det berygtede cirkulære, der gav grønt lys for danske officerers deltagelse i tysk krigstjeneste. B. var i øvrigt af den opfattelse, at der ikke skulle ydes modstand ved det tyske overfald på den danske hær 29. aug. s.å. Han var en temperamentsfuld, men dygtig og veltalende politiker.

BRUN, CHARLES (V) (1866-1919) stiftamtmand i Aalborg. Hans udnævnelse til finansminister i ministeriet Neergaard 1908-09 vakte nogen opmærksomhed. Uden held søgte han valg til folketinget 1909.

BRUUN-RASMUSSEN, FR. (V) (1870-1964) biskop i Århus. Medlem af folketinget juli-sept. 1920. Kirkeminister i ministeriet Madsen-Mygdal 1926-29. Mangeårig formand for Dansk kirke i udlandet.

BRØNDUM, ERLING (V), f. 1930, redaktør. B.'s karriere har ligget inden for venstrepressen, 1972-82 som ansvarshavende redaktør af Horsens Folkeblad, til han i 1982 overtog ledelsen af det uafhængige Aalborg Stiftstidende. Han var - uden at være medlem af folketinget - forsvarsminister i regeringen Hartling 1973-75.

BUHL, VILHELM (S) (1881-1954) skattedirektør. Cand. jur. Medlem af landstinget 1932-39 og af folketinget 1939-53. Var finansminister i ministeriet Stauning 1937-42 og havde en væsentlig andel i gennemførelsen af hovedstadsudligningen og den mellemkommunale udligningsfond. Blev statsminister ved Staunings død 4. maj 1942, men viste en sådan fasthed over for tyskernes krav, at han 9. nov. s.å måtte vige pladsen for Scavenius. Blev under forhandlingerne mellem politikerne og medlemmer af frihedsbevægelsen i krigens sidste måneder udpeget til at lede den regering, der tiltrådte 5. maj 1945. Efter valgene okt. s.å trådte samlingsregeringen tilbage 9. nov. I ministeriet Hedtoft 1947-50 var han minister uden porteføljе med den særlige opgave at koordinere den økonomiske politik. Desuden var han efter Busch-Jensens afgang midlertidig justitsminister 25. febr.-4. marts 1950.

BUNDVAD, KAJ (S) (1904-76) maskinarbejder og højskolelærer. Medlem af folketinget 1943-71. Arbejds- og boligminister i ministeriet H. C. Hansen 1957-60 og i ministeriet Kampmann febr.-marts 1960, derpå arbejdsminister i samme ministerium og fra 1961 tillige social-

minister, fra 1962 i ministeriet Krag, hvor han 1963-68 dog kun beklædte posten som socialminister. Fik i 1964 gennemført loven om fuld folkepension til alle over 67 år med fuld virkning fra 1. april 1970.

BUSCH-JENSEN, NIELS (S) (1886-1987) overretssagfører. Virkede under besættelsen som Frihedsrådets juridiske ekspert og havde som sådan stor indflydelse ved udarbejdelsen af det forslag til ekstraordinære straffeforanstaltninger, som forberedtes i krigens sidste år. Det var derfor ganske naturligt, at han som repræsentant for modstandsbevægelsen blev udpeget til posten som justitsminister i den samlingsregering, som under Buhls ledelse blev dannet 5. maj 1945. Som sådan gennemførte han straffelovstillægget vedr. forræderi og anden landsskadelig virksomhed. Trådte tilbage nov. 1945 sammen med den øvrige regering, men blev på ny justitsminister i Hedtofts ministerium fra nov. 1947 til febr. 1950, da han trak sig tilbage, fordi det under sagen mod Børge Houmann, »Land og Folk«, viste sig, at han var fremkommet med forkerte oplysninger. Socialdemokratisk medlem af folketinget 1945-53 og af landstinget 1953 i en kort periode, til det blev afskaffet ved den nye grundlovs ikrafttræden.

BÜLOW, FRITS (V) (1872-1955) højesteretssagfører. Vandt tidligt anerkendelse som en fremragende advokat og blev 1910 forsvarer for de tidligere ministre J. C. Christensen og Sigurd Berg i den rigsretsanklage, der var rejst mod dem. Han førtes derved ind i politisk virksomhed og blev samme år justitsminister i ministeriet Berntsen (til 1913). Bl.a. gennemførte han loven om oprettelse af et statspoliti og af straffeanstalten i Nyborg. 1920-24 var han medlem af landstinget og formand for dette indtil 1922, da han, efter at Landmandsbanken, hvis juridiske konsulent han havde været en årrække, var brudt sammen, trak sig tilbage fra denne post og endvidere fra formandsposten i Nationalbankens repræsentantskab.

BYSKOV, JENS (V) (1867-1955) seminarieforstander på Gedved Seminarium. Tog lærereksamen fra Schmidts seminarium i København 1887 og blev 1896 forstander og fra 1903 ejer af Gedved Seminarium til 1934. Som undervisningsminister i Madsen-Mygdals regering 1926-29 gennemførte han det nye Nationalmuseum. Omfattende forfatterskab, dels matematisk og sprogligt og dels om skole- og samfundsspørgsmål.

CHRISTENSEN, CHRISTIAN (KRF), (1925-88) skoledirektør. Medlem af folketinget 1973-1988. C., der var stærkt forankret i Indre Mission, delte lederpladsen i Kristeligt Folkeparti med Jens Møller, indtil denne faldt ved folketingsvalget 1979. Det var herefter en selvfølge, at C. måtte overtage den ministerpost i »firkløverregeringen«, der tilfaldt Kristeligt Folkeparti, og C. blev en meget aktiv miljøminister og fik samtidig opgaven som minister for nordiske anliggender, der interesserede ham meget efter

en årrække som medlem af Nordisk Råd. Det blev i særlig grad tilskrevet C., at det lykkedes at hævde Kristeligt Folkepartis stilling ved valget 1984. Han afgik som minister for nordiske anliggender i 1987 og som miljøminister 1988 og døde senere samme år.

CHRISTENSEN, FRODE NØR (CD), f. 1948, politiassistent. Medlem af folketinget 1981-91. Afløste Arne Melchior som minister for offentlige arbejder i 1986 og var trafikminister i det andet ministerium Schlüter. Medlem af Europa-parlamentet 1989-94. Har siden forladt CD.

CHRISTENSEN, HENRY (V) (1922-72) chefredaktør. Cand. jur. 1948, landsretssagfører og redaktør af Dagbladet (Roskilde Dagblad) 1959. Aktiv inden for Venstres Ungdom, hvor han var formand 1948-51. Folketingsmand 1953 og hurtigt med til at forme partiets økonomiske politik. Var folketingsgruppens formand fra 1968-70 og efter Peter Larsens død landbrugsminister 1970-71, hvilket betragtedes som en styrkelse af Venstres position i regeringen. Efter ministertiden blev han pånyt Venstres politiske ordfører, og hans død et år efter var et stort tab for partiet.

CHRISTENSEN, J. C. (V) (1856-1930) skolelærer. Efter et ophold på Grundtvigs højskole Marielyst kom han på Gedved seminarium, hvorfra han tog eksamen 1877. Lærer og sognerådsformand i Stadil og tidligt aktivt med i det politiske agitationsarbejde. Som folketingsmand fra 1890 sluttede han sig til C. Berg, den ukuelige forkæmper for en kompromisløs venstrepolitik, hvis arvtager han blev året efter. Han angreb derfor bittert de moderates forlig med Højre i forfatningskampen 1894. Da forligsmodstanderne året efter vandt flertallet i folketinget, blev han »høvding« for det nystartede Venstrereformparti og var under de sidste højreregeringer som finansudvalgets formand rigets mest indflydelsesrige politiker. Som kirke- og undervisningsminister i det første venstreministerium 1901-05 blev han ministeriet Deuntzers ledende kraft, og han gennemførte en række kirkelige love og en nyordning af skolevæsenet i mere demokratisk retning. Hans nære kontakt med jyske landbokredse fik ham dog til at vægre sig mod at udnytte sejren til en alt for radikal fremfærd, og i 1905 forårsagede han en sprængning af partiet på forsvarssagen, som han ønskede positivt fremmet, da han selv blev konseilspræsident og forsvarsminister i en regering støttet af partiets store moderate gruppe. Den radikale byintelligens fremstillede ham gerne som degnen med ræven bag øret, hvilket langtfra skadede ham der, hvor han havde sit sikre tilhold, i landbokredse. Hans svigtende menneskeforståelse fik ham til i god tro at dække over den for hans politik nyttige Alberti, som han endog som fungerende finansminister april-juli 1908 efter Vilh. Lassens død ydede et lån på $1\frac{1}{2}$ mill. kr. af statskassen. Selv om Alberti juli 1908 gik af som justitsminister, ramte hans afsløring som storbedrager sept. s.å. C. så hårdt,

at han måtte indgive sin regerings afskedsbegæring. Men allerede året efter kunne han fra sin gamle plads i parti og finansudvalg rejse modstanden mod sin efterfølger N. Neergaards forslag til en forsvarsordning, som C. fandt for vidtgående, og derved fremkalde regeringens fald. Han indtrådte nu som forsvarsminister i ministeriet Holstein-Ledreborg trods hidsig protest fra Højres og de radikales side, aug.-okt. 1909, og fik omsider udformet et forslag til en forsvarsordning, der kunne gennemføres i begge rigsdagens kamre, hvilket genoprettede hans autoritet som den praktiske politiker, men også afslørede hans opportunisme. Under de følgende års forfatningsforhandlinger syntes hans politik dog noget usikker. Han frifandtes 1910 for en rigsretsanklage i anledning af Alberti-sagen og virkede som folketingets formand 1911-13. Som sit partis repræsentant var han 1916-18 medlem af regeringen Zahle som kontrolminister og af det dansk-islandske forhandlingsudvalg i Reykjavik 1918. Hans indtræden som kirkeminister i ministeriet Neergaard 1920 opfattedes som en sejr for en borgerlig national linje, da han havde været talsmand for en kraftig holdning over for oprørstruslerne april s.å. Efter at have gennemført meget demokratiske kirkelove gik han af som minister 1922 og udtrådte 1924 af folketinget. Derimod fortsatte han som formand for Hedeselskabet til sin død 1930.

CHRISTENSEN, JØRGEN (V) (1871-1937) konsul. Medlem af Vejle byråd 1903-17. Blev som den første jyske erhvervsmand handelsminister i ministeriet Neergaard 1922-24. Indvalgtes i april 1924 i folketinget, men udtrådte allerede i okt. s.å. pga. svigtende helbred.

CHRISTENSEN, KRISTEN JUUL (DS) (1898-1977), gårdejer. Sognerådsformand 1937-45. Repræsenterede modstandsbevægelsen (Dansk Samling) i Buhls samlingsregering maj-nov. 1945 som minister uden porteføljе. Var flere gange opstillet som folketingskandidat for Dansk Samling og partiets formand 1948-50.

CHRISTENSEN, LUDVIG (S) (1878-1956) fagforeningsformand. Var udlært som former, men kom tidligt ind i fagforeningsarbejdet og i kommunalt arbejde i København, hvor han sluttede som rådmand 1933-35. Medlem af landstinget 1925-39 og socialminister i ministeriet Stauning 1935-40. Som formand for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd øvede han en særlig indflydelse ved at påpege fagforeningernes økonomiske ønsker vedr. vareforsyning, priskontrol o.l.

CHRISTENSEN, POUL (R) (1854-1935) landbrugsuddannet, branddirektør. Medlem af folketinget 1890-1918, landstingsmand 1918-20. Landbrugsminister i det første ministerium Zahle 1909-10.

CHRISTIANSEN, ARNE (V) f. 1925, direktør i Landbrugsrådet. Medlem af folketinget 1968-84. C., der er uddannet som journalist, har væsentligst beskæftiget sig med

landbrugets informationsarbejde og i folketinget haft væsentlige poster som udvalgsformand, bl.a. for markedsudvalget. Han var handelsminister i SV-regeringen 1978-79.

CHRISTIANSEN, CHRISTIAN (S) (1895-1963) maskinarbejder, forretningsfører. Medlem af folketinget fra 1932. Da fiskeriet i 1947 fik sit eget ministerium, blev han fiskeriminister i ministeriet Hedtoft til 1950 og atter fra 1953-57, fra febr. 1955 i ministeriet H. C. Hansen. Aktiv i det socialdemokratiske oplysningsarbejde (»Christian Kultur«).

CHRISTIANSEN, ERNST (S) (1891-1974) redaktør. Uddannet som typograf. Forretningsfører for Socialdemokratisk Ungdomsforbund 1913-19, da det blev sprængt, hvorefter han fulgte med flertallet over i Danmarks venstre-socialistiske Parti (senere kommunisterne) og var formand og med i redaktionen af dets blade 1919-27. Medarbejder ved Social-Demokraten 1931-55. Socialdemokratisk medlem af landstinget 1947-53. Minister uden portefølje i ministeriet H. C. Hansen 1955-57, hvor han virkede som en slags uofficiel viceudenrigsminister.

CHRISTOPHERSEN, HENNING (V) f. 1939, cand. polit 1965. Medlem af folketinget 1971-84. Allerede i 1973 blev C. sit partis politiske ordfører, og ved Poul Hartlings afsked med dansk politik blev han formand både for Venstres landsorganisation og folketingsgruppen. Som Venstres ledende forhandler

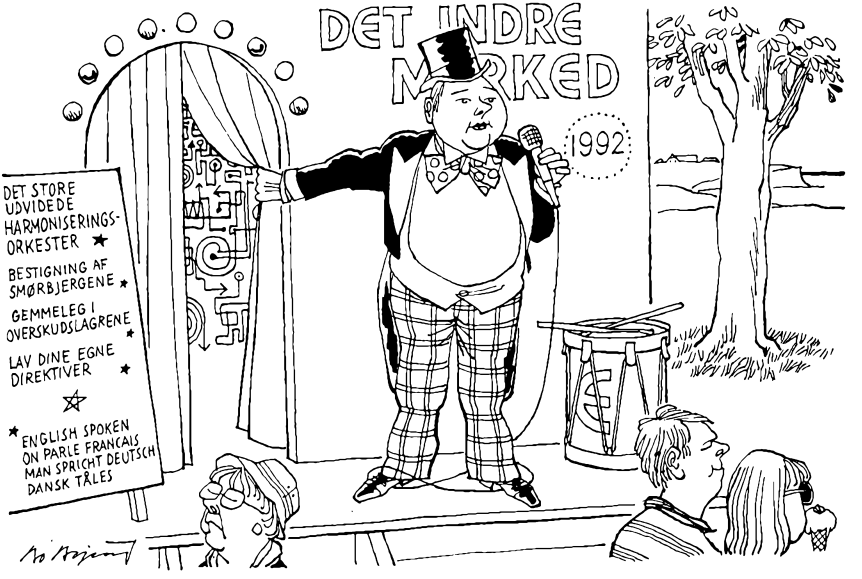

EF-kommissær Henning Christophersen er skuffet over danskernes skepsis over for det indre marked og foreslår mere oplysning. »De aner slet ikke, mine damer og herrer, hvad der venter Dem af overraskelser!« *Bo Bojesen i Politiken 29.7.1988*

indgik han i 1978 aftalen med Anker Jørgensen om dannelsen af den fælles regering, hvori han blev udenrigsminister - traditionelt regeringens næstvigtigste post, men belastende på grund af de nødvendige udenlandsrejser, der giver svækket indflydelse i dansk politik. Efter samarbejdets sammenbrud blev C. en ivrig fortaler for »firkløversamarbejdet«, men måtte, da dette kunne virkeliggøres i regeringsform 1982, affinde sig med, at Poul Schlüter som leder af det største parti fik statsministerposten. C. blev i stedet finansminister med overordnet ansvar for den økonomiske politik og stedfortræder for statsministeren, og som sådan blev han også formelt placeret som regeringens nr. 2, altså foran udenrigsministeren. Hans indsats på denne post og veltalende forsvar for den førte politik medvirkede ved valget i 1984 stærkt til Venstres hævdede stilling, som ellers havde været truet af »statsministereffekten«, der kunne have samlet al sympati for regeringen omkring de konservative. Fra årsskiftet 1984-85 var C. dansk medlem af EF-kommissionen til 1994 og forlod foreløbig dansk politik. Afløst som Venstres formand af Uffe Ellemann-Jensen, som finansminister af Palle Simonsen, som folketingsmedlem af Thor Pedersen.

CLAUSEN, HANS PETER (KF), f. 1928, professor, overbibliotekar. C. blev overraskende hentet ind til posten som kulturminister ved regeringsomdannelsen i marts 1986. I årene 1980-84 havde han været formand for mediekommissionen, og det faldt nu i hans lod at gennemføre nyordningen af Danmarks Radios ledelse og oprettelsen af TV 2. Han blev valgt til folketinget i 1987. I det andet ministerium Schlüter var han kultur- og kommunikationsminister og i det tredje trafik- og kommunikationsminister. Siden - i 1989 - efterfulgte han Ninn-Hansen, først som justitsminister og derefter som folketingets formand. I kølvandet af tamil-sagen anså han det for rigtigt at nedlægge denne post i 1993.

COLD, C. M. T. (u.p.) (1863-1934) embedsmand, direktør. Guvernør i Dansk Vestindien 1905-08. Udenrigsminister i ministeriet Neergaard 1922-24. Formand for Dansk Røde Kors 1921-32.

COLLET, BERNT JOHAN (KF), f. 1941, civiløkonom, godsejer. Folketingsmedlem 1981-90. Forsvarsminister i det andet ministerium Schlüter 1987-88.

DAHL, PETER (S) (1869-1936) præst. Folketingsmand 1913-18 og landstingsmand 1918-36. Som landets første socialdemokratiske kirkeminister i Staunings to ministerier 1924-26 og 1929-35 stod han over for en alt andet end let opgave. Han skulle helst i nogen grad imødekomme både partiets gamle kirkestormere og dets nye kirkevenlige vælgere, og han skulle passe på, at de kirkepolitiske spørgsmål ikke blev udnyttet af opposition og derved hindrede øget tilgang til partiet fra kirkelige kredse. Det var i nogen grad både at skulle blæse og have mel i munden, men i kraft

af sine forhandlingsevner og sin forhalingskunst klarede han i nogen grad dette politiske kunststykke og fik endda bedret forholdet til Københavns Kirkefond, som han ikke ønskede skulle optræde som »en stat i staten« inden for folkekirken. De fleste af hans sognesammenlægninger var udsat for voldsom kritik og blev senere ændret.

DAHLGAARD, BERTEL (R) (1887-1972) statistiker. Cand. polit. 1913. Folketingsmand 1920-60 og heraf i den længste periode en af sit partis ledende kræfter. Gennemførte som indenrigsminister i Staunings ministerium 1929-40 et betydningsfuldt lovgivningsarbejde, bl.a. kommuneloven af 1939, men blev udsat for kritik pga. sine dispositioner vedr. den civile luftbeskyttelse. I efterkrigsårene en overbevist modstander af en aktivistisk Sydslesvig-politik, hvilket førte til, at han i 1947 fremtvang et mistillidsvotum til regeringen Knud Kristensen. Havde trods partiets svigtende mandattal lykke til gennem en lang årrække at fastholde Det radikale Venstres centrale placering i dansk politik som støtteparti for skiftende regeringer. Gik efter valget 1957 ind for en ren Venstreregering, som dog pga. Erik Eriksens nølen, da han ønskede at fastholde VK-samarbejdet, ikke blev til noget. D. indtrådte derefter i H. C. Hansens treparti-regering som økonomiminister og minister for nordiske anliggender og fortsatte på denne post, efter at Retsforbundet pga. valgnederlaget 1960 måtte udtræde af regeringen, fra 1960-61 i ministeriet Kampmann.

DAHLGAARD, LAUGE (R) (1919-1996) embedsmand. Søn af ovenst. Cand. polit. 1943. Økonomisk-statistisk konsulent i undervisningsministeriet 1964-82. Arbejdsminister i ministeriet Baunsgaard 1968-71. Medlem af folketinget 1971-75.

DAHLGAARD, TYGE (u.p.) (1921-85) ambassadør. Søn af Bertel D. Cand. polit. 1947. Havde haft talrige missioner som Danmarks repræsentant i det internationale økonomiske samarbejde, da J. O. Krag i 1966 udnævnte ham til handelsminister og minister for nordiske anliggender samt europæiske markedsanliggender. Han var netop udset til at overtage endnu flere beføjelser ved Hans Tabors overtagelse af udenrigsministeriet okt. 1967, da en af D. offentligt fremført udtalelse om, at Danmarks udenrigspolitik var for meget præget af ideologi og romantik, førte til, at Krag bad ham demissionere. Ambassadør i Beograd 1968, Tokyo 1972, Haag 1976, London 1981.

DALSAGER, POUL (S) f. 1929, bankmand. Medlem af folketinget 1964-81. D. blev landbrugs- og fiskeriminister i det andet ministerium Anker Jørgensen 1975, men afgav fiskeriministeriet i 1977. Under SV-regeringen var han formand for den socialdemokratiske folketingsgruppe, og derefter blev han påny landbrugs- og fiskeriminister, indtil han i januar 1981 overtog posten som det danske medlem af EF-kommissionen efter Finn Gundelachs pludselige død. D.s baggrund som landbrugsminister gjorde det

muligt indtil videre at bevare posten som kommissær for landbrugsanliggender for det danske kommissionsmedlem. Han blev ved årsskiftet 1984-85 afløst som EF-kommissær af Henning Christophersen. Borgmester i Hjørring 1990-95.

DAMSGAARD, KRESTEN (V), (1903-92), landbrugskonsulent. Medlem af folketinget 1940-43, 1945-53 (aprilvalget) og 1953 (septembervalget)-73. D., der havde en lang folketingskarriere bag sig og bl.a. havde været formand for finansudvalget og statsrevisor, blev efter at have undladt at søge genvalg i 1973 hentet tilbage som minister i den smalle Hartling-regering, hvor han havde dobbeltposten som kirkeminister og minister for offentlige arbejder.

Ministrene Deuntzer og Madsen. Alfred Schmidt i Dansen går 1903

DEGN, HELLE (S), f. 1946, lærer. Medlem af folketinget 1971-75 og fra 1977. Minister for udviklingsbistand i ministeriet Nyrup Rasmussen 1993-94. Fratrådte ved dannelsen af det andet ministerium Nyrup Rasmussen.

DEUNTZER, J. H. (1845-1918) juridisk professor. Skønt ikke aktiv politiker - eller måske netop derfor - blev han i 1901 udpeget til ved systemskiftet at danne den første parlamentariske regering for derved at lette overgangen for kongemagten. Han overtog selv posterne som konseilspræsident og udenrigsminister. Efter regeringens sprængning 1905 bevarede han det folketingsmandat, han havde opnået 1902, frem til 1913 nærmest i tilslutning til Det radikale Venstre. Fra 1914 til sin død kongevalgt landstingsmand.

DINESEN, ERLING (S) (1910-86) fagforeningsformand. Arbejdsminister 1963-68, 1971-73 og 1975-76, medlem af folketinget 1964-79. Gennemførte som minister bl.a. en ny funktionærlov, forhøjelse af ferielønnen, loven om arbejdsmarkedets tillægspension, der senere også kom til at omfatte tjenestemændene, og dagpengeloven. D., der havde betydelig indflydelse i den socialdemokratiske inderkreds, var socialdemokratiets næstformand 1969-73 og fungerede, efter Krags afgang, som partiets formand i den sidste del af denne periode.

DYBKJÆR, LONE (R), f. 1940, civilingeniør. Folketingsmedlem

1973-77 og 1979-94, medlem af Europa-parlamentet fra 1994. Miljøminister i ministeriet Schlüter 1988-90.

DYREMOSE, HENNING (KF), f. 1945, direktør. Folketingsmedlem 1979-84 og 1990-94. D. valgte i 1984 at forlade det politiske liv, men blev kaldt tilbage som arbejdsminister i 1986, og i 1989 overtog han posten som finansminister efter Palle Simonsen. Han trådte tilbage sammen med de øvrige ministre i 1993, og efter en urban konflikt med Hans Engell om ledelsen af det konservative folkeparti, strakte han våben og forlod påny politikken - denne gang måske definitivt.

EGGERZ, SIGURDUR (1875-1945) dansk cand. jur., embedsmand og digter. Altingsmand for selvstyrepartiet fra 1907. Minister for Island i ministeriet Zahle juli 1914, men bad sig fritaget for embedet maj 1915. Efter at Island havde fået tre ministre i 1917, blev han i aug. medlem af regeringen som minister for finansvæsen, men udtrådte sammen med de to andre ministre ved forbundslovens ikrafttræden 1. dec. 1918. Islands førsteminister samt justits- og kirkeminister 1922-24. Udgav skuespil og digte.

ELGAARD, NIELS (V) (1879-1963) redaktør. Folketingsmand 1922-1953, gruppeformand 1940-42. Da trafikministeriet blev udskilt af ministeriet for offentlige arbejder ved Scavenius' overtagelse af regeringens ledelse nov. 1942 blev E. trafikminister og beholdt posten, til ministeriet trådte tilbage maj 1945. Minister for offentlige arbejder (trafikminister) i det atter sammenlagte ministerium i Knud Kristensens regering nov. 1945-nov. 1947. Viste stor forståelse for de krav, der må stilles til moderne trafikforhold.

ELLEMANN-JENSEN, UFFE (V) f. 1941, redaktør, cand. polit. Medlem af folketinget fra 1977. E-J, der før sin indtræden i folketinget var kendt af offentligheden som medarbejder ved TV-avisen, blev politisk ordfører for sit parti allerede i 1978, og i 1982 indtrådte han i regeringen Poul Schlüter som udenrigsminister, en post der var særlig krævende, fordi Danmark på det tidspunkt havde formandskabet i EF. Han høstede international anerkendelse for denne indsats, men var i perioder centrum for oppositionens kritik, navnlig i forbindelse med de krav om dansk afstandtagen fra NATO's opstilling af atomraketter i Europa, der blev vedtaget af et flertal i folketinget, og som efter oppositionens mening ikke blev fulgt loyalt op af regeringen. Den lange periode som udenrigsminister til 1993 gav E-J stor erfaring og betydelig international anerkendelse. I dansk politik forblev han et stridens tegn. Formand for Venstre 1984. I valgkampen 1994 blev der lagt kraftigt op til, at E-J skulle være statsminister, baseret på et flertal, der også omfattede Fremskridtspartiet. Trods stor fremgang for Venstre blev det ved drømmen. Ved to lejligheder i 1994 og 1995 har E-J været fremført som kandidat til posten som generalsekretær for NATO, men pga. visse stormag-

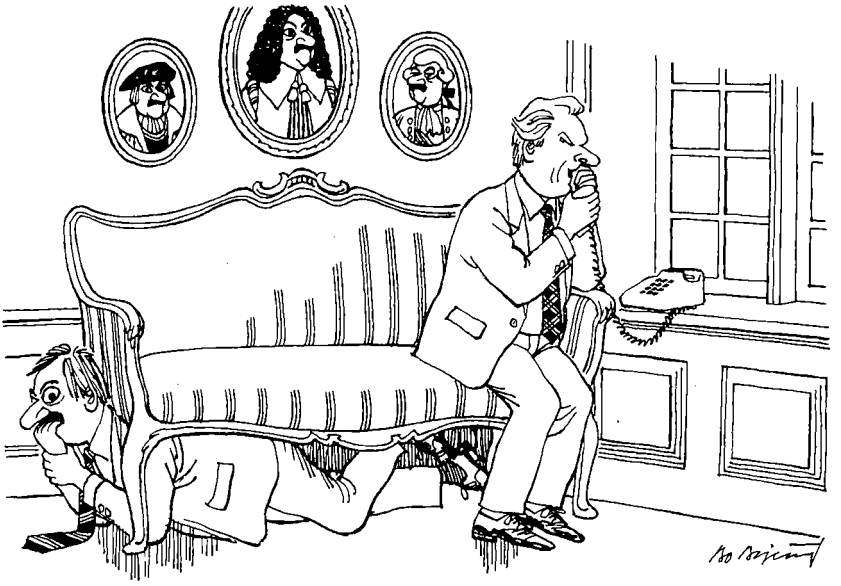

Euroterapi. »– Det går helt fint nu. Det er fire minutter siden, han sagde noget.« Efter den første – negative – afstemning om Maastricht-traktaten prøvede Ellemann-Jensen en tid at holde lav profil. *Bo Bojesen i Politiken 21.6.1992*

ters uvilje mod Danmark kunne han - hvis personlige kvalifikationer alle anerkendte - ikke vælges.

ELMQUIST, AAGE (V) (1888-1962) landsretssagfører. Folketingsmand 1927-32, landstingsmand 1939-53. Fik som justitsminister i ministeriet Knud Kristensen 1945-47 gennemført visse lempelser i forræderilovgivningen.

ENGELL, HANS (KF), f. 1948, journalist. E. var leder af sit partis informations- og pressetjeneste og redaktør af Garderbladet, da han i 1982 blev forsvarsminister i regeringen Poul Schlüter. Indvalgtes i folketinget 1984. Fratrådte ministerposten 1987 for at indhente praktiske erfaringer fra folketingsarbejdet. Gruppeformand 1988, justitsminister 1989-93. Derefter pånyt gruppeformand og partiets faktiske leder efter Henning Dyremoses retræte samt partiformand fra 1995. Havde tilsyneladende formået at stabilisere partiet efter røret omkring tamilsagen. Afgik som politisk leder og partiformand i februar 1997 efter et spiritusrelateret trafikuheld. Ny politisk leder blev Per Stig Møller.

ENGGAARD, KNUD (V), f. 1929, civilingeniør i flyvevåbnet. Medlem af folketinget 1964-77, 1979-81 og fra 1984. E., der har været politisk aktiv siden sin ungdom, i en årrække også kommunalt aktiv, og som havde en række fremtrædende poster i folketingsarbejdet, blev i 1977 og igen i 1981 offer for valglovens indviklede regler, der

ved denne lejlighed gav de personlige stemmer en utilsigtet virkning. At hans parti ikke kunne undvære ham, fremgik af, at han i 1978 blev indenrigsminister i SV-regeringen og i 1982 energiminister i firkløverregeringen. Han fortsatte i de følgende regeringer Schlüter som indenrigsminister fra 1986, økonominister fra 1987 og forsvarsminister 1988-93. E. har været meget optaget af arbejdet i Nordisk Råd.

ERIKSEN, ERIK (V) (1902-72), gårdejer. Medlem af folketinget 1935-68. Landbrugsminister efter befrielsen i Buhls samlingsregering maj-nov. 1945. Forblev på denne post i Knud Kristensens ministerium 1945-47. Formand for Venstres Landsorganisation 1950-65. Da Hedtofts regering i okt. 1950 uventet blev styrtet på spørgsmålet om smørrationeringens ophævelse, dannede E. en Venstre-konservativ regering, hvis fornemste opgave blev at skabe enighed mellem alle rigsdagens store partier om vedtagelsen af en ny grundlov med et étkammersystem, betinget kvindelig arveret til tronen, Grønlands indlemmelse i riget som en ligeberettiget del o.m.a. E., der med smidighed og fast hånd ledede forhandlingerne, udskrev efter grundlovsforslagets foreløbige vedtagelse valg til begge ting, men da oppositionen ved folketingsvalget 21. april 1953 øgede sit mandattal, ville regeringen demissionere. Det endte dog med, at ministeriet blev opfordret af alle de store partier til at gennemføre grundloven, som derpå vedtoges uændret i begge ting og godkendtes ved en folkeafstemning, der samtidig fastsatte valgretsalderen til 23 år. Efter valget til det nye folketing 22. sept. s.å. indgav E. 29. sept. ministeriets demissionsbegæring. Han blev derefter formand for Venstres folketingsgruppe og politisk ordfører. Efter valget 14. maj 1957, hvor både Venstre og Retsforbundet vandt 3 mandater, trådte H. C. Hansens regering tilbage. E. forsøgte at danne en ny VK-regering, men de radikale frarådede dette og foreslog en ren Venstre-regering, og da E. ikke straks accepterede dette, dannede H. C. Hansen 28. maj en trepartire-

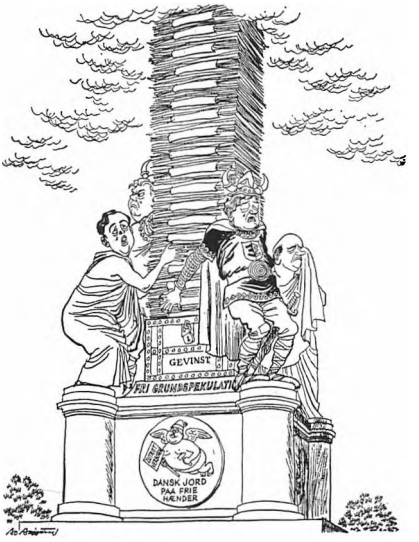

»Frihed – det bedste guld. Venstre og konservative har lagt deres afstemningspropaganda op i det patetiske plan ved at drage sammenligning mellem Frihedsstøttens symbolik og den aktuelle situation.«

Bo Bojesen havde svært ved at tage oppositionspartiernes kampagne mod jordlovene i 1963 helt alvorligt. De tre andre værnere af frihedsstøtten er Poul Møller, Jensen-Broby og Poul Sørensen.

Bo Bojesen i Politiken 21.6.1992 (BBD)

gering med de radikale og Retsforbundet. I de følgende år gjorde E. sig til talsmand for et stadig nærmere samarbejde med de konservative, men da det kulminerede med, at han i 1965 foreslog en sammenslutning af de to partier, fremkaldte det skarpe protester fra Venstres presse og organisation, hvorefter E. trak sig tilbage som formand for både folketingsgruppen og landsorganisationen. E. var tre gange præsident for Nordisk Råd og nød anerkendelse i alle partier som en smidig og dygtig forhandler.

ESPERSEN, OLE (S) f. 1934, professor, dr. jur. Medlem af folketinget 1973-94. E., der ved siden af sin stilling som professor i statsforfatningsret ved Københavns universitet bl.a. har været formand for radiorådet i to perioder, blev justitsminister i regeringen Anker Jørgensen i januar 1981, da han afløste Henning Rasmussen, og fortsatte på denne post efter regeringsomdannelsen i december s.å. Han fratrådte sammen med den øvrige regering i 1982. Opstillede ikke i 1994, da han skulle overtage embedet som Østersørådets kommissær for demokratiske institutioner og menneskerettigheder.

FEDERSPIEL, PER (V) (1905-1995) landsretssagfører. Minister for særlige anliggender i ministeriet Knud Kristensen 1945-47. Medlem af folketinget 1947-50 og 1957-73. Medlem af landstinget 1951-53. Var gennem 1960'erne en af de mest energiske forkæmpere for dansk medlemskab af EF.

FIBIGER, VILHELM (KF) (1886-1978) gårdejer. Medlem af folketinget 1920-57, formand for Det konservative Folkepartis Landsorganisation 1939-48. Minister uden portefølje i ministeriet Stauning april-juli 1940, kirkeminister i Staunings samlingsregering juli 1940-maj 1942 og i det første ministerium Buhl maj-nov. 1942, handelsminister i det andet ministerium Buhl maj-nov. 1945. Tog gennem en lang årrække aktivt del i en lang række kirkelige organisationers arbejde, bl.a. som formand for De samvirkende Menighedsplejer og Kolonien Filadelfia.

FISKER, N. (S) (1886-1939) lærer og direktør. Tog lærereksamen 1907 og var førstelærer i Almind 1915-33. Derefter adm. direktør for Danmarks Hypotekbank. Sognerådsformand 1923-25 og folketingsmand 1924-39. Fremtrædende medlem af den socialdemokratiske gruppe og en af de ledende under de politiske kriseforhandlinger i 1933-34. Trafikminister i ministeriet Stauning 1935-39.

FOG, MOGENS (DKP) (1904-90), professor. Dr. med. 1934, professor i neurologi 1938. Tyskernes aktion 1941 mod det kommunistiske parti, som han var medlem af indtil 1942, førte ham tidligt ind i modstandskampen, hvor han sammen med Christmas Møller deltog i dannelsen af Frit Danmark. Medlem af Frihedsrådet. Arresteret af Gestapo okt. 1944, men undslap fra Shellhuset ved bombardementet marts 1945. Som en af modstandsbevægelsens repræsentanter i befri-

elsesregeringen blev han minister for særlige anliggender i ministeriet Buhl maj-nov. 1945. Medlem af folketinget (i tilslutning til Danmarks kommunistiske Parti) 1945-50. Tog som rektor ved Københavns Universitet 1966-72 aktiv del i demokratiseringen af universitetets styrelsesorganer, ofte som formidleren mellem regeringen og studenteropositionen.

FOGH RASMUSSEN, ANDERS (V), f. 1953, cand. oecon. Medlem af folketinget fra 1978. Næstformand i Venstres landsorganisation fra 1985. Skatteminister fra den anden regering Schlüter i 1987, tillige økonomiminister fra 1990. Måtte i 1992 træde tilbage efter en sag om »kreativ bogføring« inden for det ressortområde, han havde ansvaret for. Som ordfører for Venstre en meget bidsk kritiker af Nyrup Rasmussens regeringer.

FOIGHEL, ISI (KF), f. 1927, professor, dr. jur. Udover sin juridiske karriere (1980 professor i skatteret) har F. beskæftiget sig med væsentligt udvalgs- og kommissionsarbejde, således at han - uanset at han ikke havde deltaget aktivt i politik - var vel rustet til at overtage posten som minister for skatter og afgifter i regeringen Poul Schlüter 1982-87. Folketingsmedlem 1984-87. Allerede før valget i 1987 havde han bebudet at ville trække sig tilbage som minister.

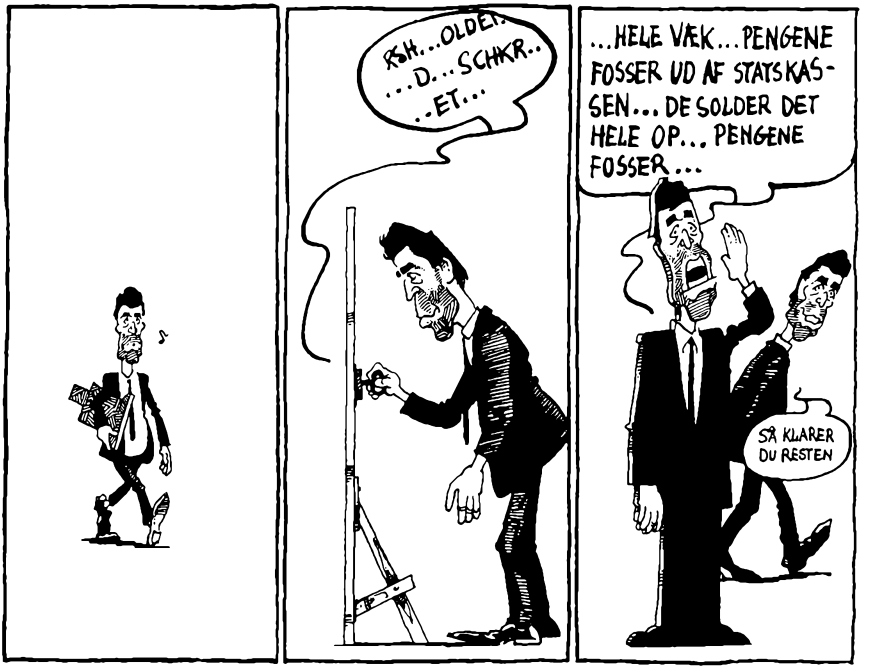

Som finanslovordfører ivrede Fogh-Rasmussen noget stereotypt mod statens forbrug.
Roald Als i Politiken 1994

FREDERIKSEN, IB (S) f. 1927, gårdejer og borgmester. Efter sin landbrugsuddannelse blev han forvalterassistent hos sin far, der var forpagter af en forsøgsgård, og begyndte samtidig med kalkunavl på en gård ved Mariager, som han erhvervede 1960. 1970 blev han borgmester i Mariager storkommune og medlem af Århus amtsråd, men måtte nedlægge disse to poster, da han okt. 1971 overraskende blev udnævnt til landbrugsminister i ministeriet Krag. Han fortsatte på denne post til valget i 1973, de sidste måneder tillige som fiskeriminister. 1974 blev han påny medlem af Århus amtsråd, der 1981 valgte ham til amtsborgmester og siden har genvalgt ham til denne post.

FRIIS, M. P. (u.p.) (1857-1944) departementschef og overformynder. Dannede som afslutning på påskekrisen 5. april 1920 et forretningsministerium efter opfordring fra samtlige partier og med gennemførelse af ny valglov og udskrivning af valg til folketinget som eneste opgave. Kunne som følge heraf ikke tage stilling til et forslag om en internationalisering af 2. zone i Sydslesvig, mens den internationale kommission arbejdede med sagen, og denne var afsluttet, da ministeriet efter valget den 26. april blev afløst af en parlamentarisk regering 5. maj.

FRIIS-SKOTTE, JOH. (S) (1874-1946) ansat ved jernbaneetaten. Rådmand på Frederiksberg 1919-24. Medlem af folketinget 1918-43. Trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministerierne Stauning 1924-26 og 1929-35, hvor han bl.a. gennemførte loven om bygning af en storstrømsbro 1932. En politiker, der lagde mere vægt på sagligt-administrativt arbejde end på agitation.

FRISCH, HARTVIG (S) (1893-1950) professor i klassisk filologi, dr. phil. Stort forfatterskab, deriblandt det populære værk »Europas kulturhistorie« og »Pest over Europa« (om de nye -ismer). Folketingsmand 1926-50, dog bortset fra en kort periode 1945, da han ikke opnåede valg, men kort efter trådte ind som suppleant. Formand for rigsdagsgruppen 1935-40 og politisk ordfører. Efter krigen skarp kritiker af modstandskampen og især dens politiske følger. Gennemførte som undervisningsminister i ministeriet Hedtoft 1947-50 forslaget om en retskrivningsreform, som bl.a. afskaffede de store bogstaver i navneord.

GAM, MIKAEL (u.p.) (1901-1982) pædagog. Uddannet ved landbruget. Efter lærereksamen rejste han til Grønland 1925 og virkede der som seminarielærer, efterskoleforstander og skoledirektør til 1960. Havde ikke tidligere deltaget i politik, da han 1960 valgtes som Nordgrønlands folketingsmand (indtil 1964). Indtrådte straks efter i ministeriet Kampmann, da Grønland for første gang fik sin egen minister, for derigennem at sikre ministeriets parlamentariske flertal, og fortsatte på samme post i ministeriet Krag sept. 1962-sept. 1964. Det spinkle flertal blev benyttet, da G. sammen med regeringspartierne vedtog for-

slag om kollektive overenskomster og om bunden opsparing i 1963 og en række afgiftsforhøjelser 1964 - begge gange med 89 stemmer mod oppositionens 87.

GAMMELGAARD, LARS P. (KF) (1945-94), cand. scient. pol. Medlem af folketinget 1979-94, sit partis politiske ordfører 1983-86. Fiskeriminister fra regeringsomdannelsen i 1986 og blev på denne post i det andet ministerium Schlüter, hvor han desuden fik ansvar for de nordiske anliggender. Derefter nogle år formand for den konservative folketingsgruppe.

GJELLERUP, PIA (S), f. 1959, advokat. Medlem af folketinget fra 1987. Et par måneder justitsminister i ministeriet Nyrup Rasmussen 1993, som hun måtte forlade, da der opstod røre om økonomien og bogføringen i den socialdemokratiske kursusejendom Solhavegården, som hun havde været formand for. 1994 formand for den socialdemokratiske folketingsgruppe.

GRAM, VICTOR (S) (1910-69) sølvsliber. Aktiv i det socialdemokratiske organisationsarbejde, bl.a. som formand for D.s.U. Folketingsmand fra 1943. Havde været formand for forsvarets oplysnings- og velfærdstjeneste gennem 11 år, da han i 1962 afløste Poul Hansen som forsvarsminister i ministeriet Krag (til 1968).

GREDAL, EVA (S) (1927-1995), socialrådgiver. Som formand for Dansk Socialrådgiverforening gennem 8 år indtil 1967 var hun kendt med det organisatoriske og prakti-

Den nye bistandslov blev annonceret med en brochure om den énsporede ordning, som Bo Bojesen parodierede i Blæksprutten 1976 – alle veje førte til Eva Gredal.

ske sociale arbejde, bl.a. fra sit medlemskab af en lang række kommissioner, hvilket okt. 1971 fik J. O. Krag til at overdrage hende posten som socialminister. Hun havde tidligere en kort overgang været formand for Dansk Kvindesamfund og var 1971-75 og 1977-79 medlem af folketinget. Hun fortsatte på socialministerposten i flere socialdemokratiske regeringer og fik blandt andet gennemført den nye socialreform omkring bistandsloven. Ved dannelsen af SV-regeringen 1978 udtrådte hun af ministeriet og året efter også af folketinget i forbindelse med sit valg til medlem af EF-parlamentet, hvor hun sad til 1989.

GROES, LIS (S) (1910-74). Cand. polit. 1935. Handelsminister (minister for handel, industri og søfart) i ministeriet Hedtoft 1953-55 og i ministeriet H. C. Hansen 1955-57. Medlem af folketinget 1960-71. Beskæftigede sig især med forbruger- og familiepolitik. En årrække landsformand for Dansk Kvindesamfund. Ønskede ikke genvalg i 1971.

GROVE, HENNING (KF) f. 1932, dyrlæge. Medlem af folketinget fra 1977. G., der har været aktiv i kommunalpolitik 1966-78, var landspolitisk set ret ukendt, da han fik den vanskelige post som fiskeriminister i regeringen Poul Schlüter 1982-86. Forhandlingerne om EF's fiskeripolitik stillede store krav til ham, og det var svært at tilfredsstille fiskeriets organisationer. Fra 1993 medlem af folketingets præsidium.

GRÜNBAUM, HENRY (S) f. 1911, redaktør. Uddannet som gravør, cand. polit. 1949. Økonomiskpolitisk medarbejder ved Social-Demokraten 1949-56 og derefter leder af DASF's økonomiske kontor og redaktør af forbundets blad. Økonomiminister og minister for nordiske anliggender i ministeriet Krag 1964-65, finansminister 1965-68. Som sådan gennemførte han loven om indførelse af kildeskat. Medlem af folketinget 1966-81. Da Krag på ny dannede regering okt. 1971, vendte G. tilbage til finansministerposten, idet budgetsagerne dog var blevet henlagt til et nyt ministerium. Han fortsatte som finansminister til regeringen Anker Jørgensens tilbagetræden i 1973 og blev senere statsrevisor samt en kort tid formand for finansudvalget.

GULDBERG, OVE (V) f. 1918, direktør. Cand. polyt. 1942 og cand. jur. 1949. Oprindelig konservativ folketingskandidat. Har været præsident for Civilforsvarsforbundet og direktør for Dansk Ingeniørforening. Folketingsmand 1964-77. I perioder desuden medlem af Europa-parlamentet. Som trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet Baunsgaard 1968-71 gennemførte han bl.a. lov om Kastrup lufthavns udflytning til Saltholm, som siden blev opgivet. G. har i øvrigt ved at stoppe flere store motorvejsprojekter, det midtjyske lufthavnsprojekt m.v. peget på nødvendigheden af en prioritering af de enorme trafikopgaver. I ministeriet Hartling 1973-75 var G. udenrigsminister.

HAFSTEIN, HANNES (1861-1922) islandsk digter, medlem af altinget fra 1901, valgt af hjemmestyrepartiet. Ved adskillelsen af ministeriet for Island og justitsministeriet jan. 1904 indtrådte han i ministeriet Deuntzer som minister for Island og fortsatte i ministerierne J. C. Christensen og Niels Neergaard til marts 1909. Han bidrog i denne periode til en betydningsfuld udvikling, men da hans arbejde med en mere gennemgribende forfatningsreform ikke lykkedes, og hans parti derfor kom i mindretal ved altingsvalget, demissionerede han. Hjemmestyrepartiets fremgang bragte ham atter ind i regeringen som medlem af ministeriet Berntsen 1912-13 og ministeriet Zahle 1913-14.

HAGE, CHRISTOPHER (R) (1848-1930) cand. polit., grosserer. Valgtes 1881 til folketinget som højremand og blev snart et fremtrædende medlem af det liberale Højre, der søgte en fredelig løsning på forfatningskonflikten. 1884 valgtes han mod en højrekandidat og tilhørte nu Venstre. Han faldt ved valget 1887, men genvalgtes i perioden 1890-1903. Som tilhørende Hørup-gruppen inden for Venstre blev han finansminister ved systemskiftet i ministeriet Deuntzer 1901-05 og efter Hørups død tillige trafikminister 1902-05. Han ønskede ikke at fortsætte som minister i 1905, da Det radikale Venstre blev udskilt af Venstrereformpartiet, men indtog efterhånden en mere forsvarsvenlig stilling end de radikale. Minister uden portefølje i ministeriet Zahle marts-april 1916, hvorefter han afløste Hassing-Jørgensen som handelsminister indtil regeringens fald marts 1920.

HANSEN, A. M. (R) (1877-1960) skolemand. Radikal folketingsmand 1918-47. Som undervisningsminister i det andet ministerium Buhl maj-nov. 1945 var han eneste repræsentant for Det radikale Venstre i befrielsesregeringen.

HANSEN, BENT (S), f. 1931, redaktør. H., der havde været formand for regeringens lavindkomstkommission og i korte perioder midlertidigt medlem af folketinget, var chefredaktør for Aktuelt, da han blev socialminister i det femte ministerium Anker Jørgensen 1981. Han kom kun til at fungere i få måneder, idet han på grund af det store arbejdspres måtte trække sig tilbage i april 1982. Afløstes af Bent Rold Andersen. 1982-1995 chefredaktør for Fagbladet.

HANSEN, H. C. (S) (1906-60) uddannet som typograf. Tidligt med i organisationsarbejdet, bl.a. som formand for D.s.U. Folketingsmand 1936-60. Medvirkede under krigen som kontaktmand mellem frihedsbevægelsen og politikerne til, at den danske stat ydede modstandsbevægelsen direkte (men selvfølgelig hemmelige) pengetilskud. Finansminister i befrielsesregeringen maj-nov. 1945 og atter i Hedtofts regering 1947-50. Derefter handelsminister sept.-okt. 1950, til regeringen kom i mindretal i folketinget. Udenrigsminister i Hedtofts regering 1953-55 og fortsatte som sådan efter at han selv havde overtaget statsministerposten ved

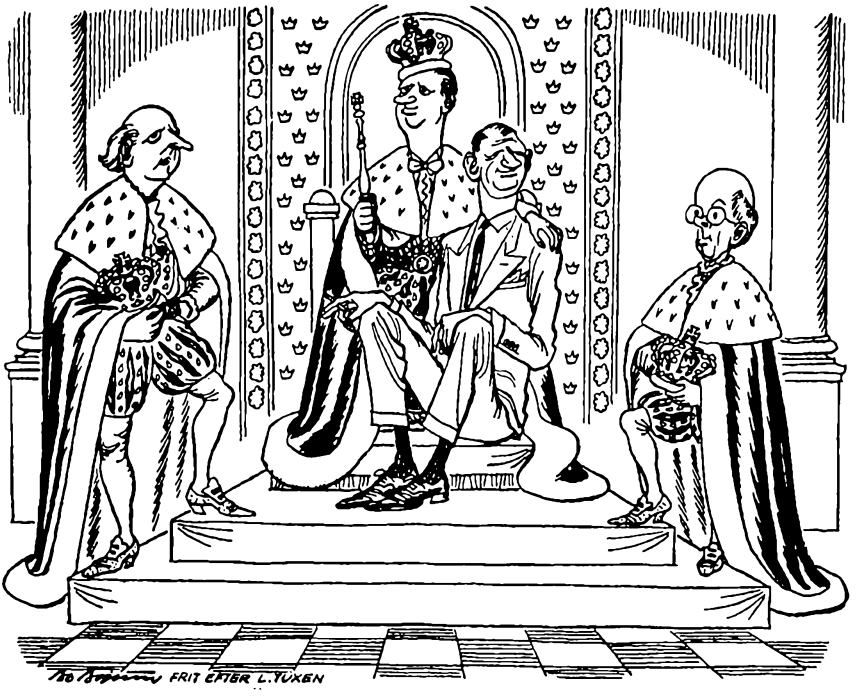

Udkast til et maleri, som vrede unge socialdemokrater påtænker at lade ophænge i Folkets Hus i anledning af kongens 60-års dag. H. C. Hansen er her flankeret af Jørgen Jørgensen og Viggo Starcke. *Bo Bojesen 1959*

Hedtofts død. Efter valget i 1957 dannede han en trepartiregering sammen med de radikale og Retsforbundet, hvor han indtil okt. 1958 fortsatte som udenrigsminister. H. var en smidig og kyndig forhandler, utrættelig trods den enorme arbejdsbyrde, han påtog sig, og åben og imødekommende over for alle, der henvendte sig til ham, men fast og ubøjelig, når det virkelig gjaldt - f.eks. i forhold til DKP. Hans tidlige død blev opfattet som et virkeligt tab i alle befolkningsgrupper. I 1995 kom det frem, at han stiltiende havde accepteret, at Thulebasen var atombevæbnet. Det gav anledning til en del polemik.

HANSEN, H. P. (S) (1872-1953) redaktør. Blev 10 år gammel faderløs og kom efter konfirmationen ud at tjene på landet. Senere pakhusarbejder og forretningsfører og 1902-19 redaktør af Vestsjællands Socialdemokrat. Folketingsmand 1913-45, tingets første socialdemokratiske formand 1924-32. Forsvarsminister i Staunings andet ministerium 1932-33, indtil han afløste Bramsnæs som finansminister. Trådte tilbage fra denne post 1937 pga. svigtende helbred. H. var tillige borgmester i Slagelse 1917-27. En selvlært dygtig politiker, der på sin vis legemliggjorde sit partis udviklingshistorie.

HANSEN, HOLGER (V), f. 1929, gårdejer, lic. jur. Medlem af folketinget 1960-73 og 1974-77. Han havde beskæftiget sig meget med kommunalpolitik og grønlandske problemer, inden han i 1973 fik dobbeltposten som miljøminister og minister for Grønland i ministeriet Hartling. Efter ministertiden gik H. i gang med at studere jura, og i 1977 forlod han det politiske liv. Universitetslektor fra 1986.

HANSEN, IVAR (V), f. 1938, gårdejer. Medlem af folketinget fra 1973. I 1977 blev han formand for Venstres folketingsgruppe, og i 1978-79 minister for offentlige arbejder i SV-regeringen. Efter dannelsen af regeringen Poul Schlüter blev han påny gruppeformand. Hans karriere var en tid påvirket af en vis konkurrence med Henning Christophersen eller udtrykt på anden måde af spændingen mellem det gamle landbovenstre og den nye generation af venstrepolitikere med akademisk baggrund. Som gruppeformand har han imidlertid været en helt igennem loyal støtte for de borgerlige regeringer. Statsrevisor 1982, formand for finansudvalget 1986-88, medlem af folketingets præsidium 1990.

HANSEN, J. K. (Jens Kristian), (S), f. 1926, regnskabsfører i forsvaret. Medlem af folketinget 1975-94. Han var den socialdemokratiske gruppes sekretær 1977-81, formand 1981. Senere s.å. blev han minister for offentlige arbejder, fra hvilken post han trådte tilbage sammen med den øvrige regering i 1982.

HANSEN, JOHAN (V) (1861-1943) generalkonsul. Blev Danmarks første handelsminister (minister for handel og søfart) i ministeriet Neergaard okt. 1908-aug. 1909 og i ministeriet Holstein-Ledreborg aug.-okt. 1909.

HANSEN, JOHANNES (S) (1881-1953) lærer i Brande. Medlem af landstinget 1928-39 og 1948-53 og af folketinget 1939-47. Blev kirkeminister, da Stauning rekonstruerede sit ministerium nov. 1935, og fortsatte på denne post, til Stauning dannede en samlingsregering i juli 1940.

HANSEN, JØRGEN PEDER (S) (1923-94), toldembedsmand. Medlem af folketinget 1960-81. Han var minister for Grønland 1975-81 og desuden kirkeminister 1975-78 og 1979-81. I hans ministerperiode gennemførtes nyordningen af Grønlands forhold ved hjemmestyreloven og en række andre love. H. udtrådte af regeringen og folketinget for at overtage den vigtige stilling som dansk generalkonsul i Flensborg, som han fratrådte kort før sin død.

HANSEN, LAURITS (S) (1894-1965) fagforeningsformand. Havde arbejdet som arbejdsmand, søfyrbøder og kedel- og maskinpasser, da han i 1925 kom ind i fagforeningsarbejdet, hvor han sluttede som formand for De samvirkende Fagforbund 1939-42. Som socialminister 1942-45 gjorde han sig så uheldigt bemærket, at han i 1945 blev ekskluderet af Socialdemokratiet på grund af sin holdning under besættelsen.

HANSEN, OLE (V) (1855-1928) gårdejer. Folketingsmand 1890-1908. Landbrugsminister i ministeriet Deuntzer 1901-05 og i ministeriet J . C. Christensen 1905-08. Følte sig nært knyttet til Alberti og fratrådte derfor samtidig med ham juli 1908, hvorefter han blev udnævnt til nationalbankdirektør. Han opgav dog denne post og alle sine offentlige tillidsposter, da Alberti blev afsløret som storbedrager kort efter. Hans personlige hæderlighed var dog uomtvistelig og bragte ham atter frem i Venstre. Landstingsmand 1914-28, fra 1922 landstingets formand.

HANSEN, OVE (S) f. 1909, borgmester. Handelsuddannet. Fremtrædende kommunalpolitiker, medlem af kommunalbestyrelsen i Ballerup-Måløv i 30 år, deraf 25 år som sognerådsformand og borgmester. Medlem af folketinget 1953-73 og 1975-77. Handelsminister og minister for nordiske anliggender i ministeriet Krag 1967-68. I forbindelse med de økonomiske indgreb, som var nødvendige efter den britiske devaluering nov. 1967, fremsatte han forslaget om avancestop, der blev vedtaget. Derimod fremkaldte forslaget om indefrysning af en dyrtidsportion (som H. ikke havde noget personligt ansvar for) den sprængning af SF, som bragte regeringen i mindretal.

HANSEN, POUL (S) (1913-66) sekretær. Udlært som snedker. Som formand for D.s.U. gjorde han sig tidligt til talsmand for et mere positivt syn på forsvaret end det traditionelle. Folketingsmand fra 1945. Afløste Rasmus Hansen som forsvarsminister i ministeriet H. C. Hansen maj 1956 og fortsatte på denne post i ministerierne Kampmann 1960-62 og Krag sept.-nov. 1962, til han ved Hans R. Knudsens død i nov. 1962 blev finansminister. Den store arbejdsbyrde i dette ministerium var mere end hans kræfter i længden kunne stå for, men inden han trak sig tilbage aug. 1965, nåede han at fremsætte lovforslag om overgang til kildeskat og merværdiskat (moms).

HANSEN, RASMUS (S) (1896-1971) redaktør. Folketingsmand 1936-64. Forsvarsminister i det første ministerium Hedtoft 1947-50, i det andet ministerium Hedtoft 1953-55 og i ministeriet H. C. Hansen 1955-56. Medvirkede til sit partis ændrede holdning til forsvarsspørgsmålet fra nedrustningspolitikken til medlemskabet af NATO, der blev indgået i hans ministertid.

HANSSEN, H. P. (u.p.) (1862-1936) redaktør og en ledende skikkelse i den nationale kamp i Sønderjylland under det tyske herredømme. Medlem af den preussiske landdag 1896-1908 og af den tyske rigsdag 1906-18. Indtrådte juni 1919 i ministeriet Zahle som midlertidig minister for sønderjyske anliggender, hvilket vanskeliggjorde samarbejdet med store kredse nord og syd for Kongeåen, som nærede mistillid til ministeriets sønderjyske politik. Efter ministeriets fald marts 1920 sluttede H. sig til Venstre og var folketingsmand 1924-26.

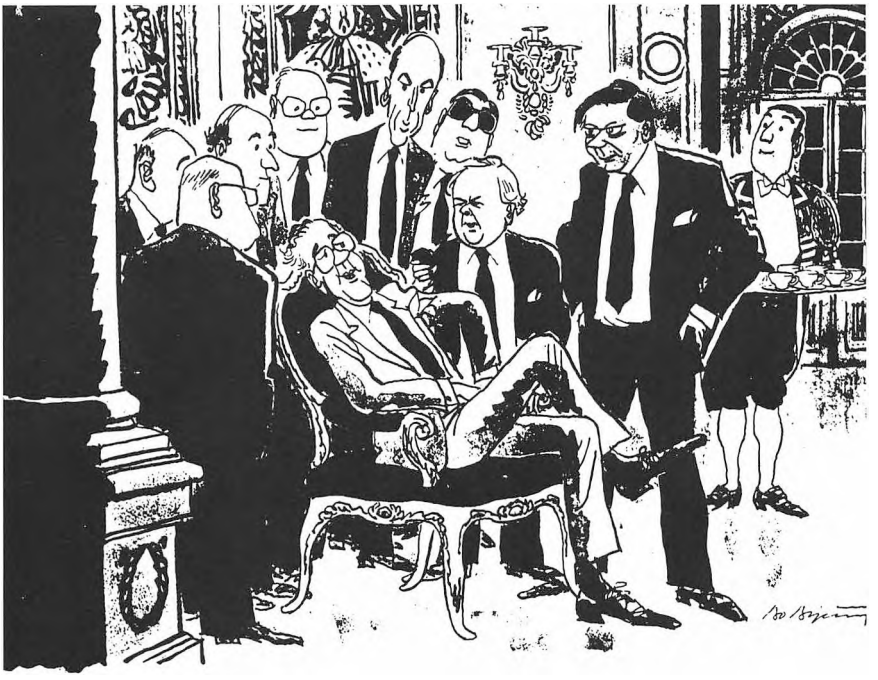

Poul Hartling forklarer de ni i EF (bl.a. Giscard d'Estaing, Harold Wilson og Helmut Schmidt), hvordan man klarer elleve, altså partier. Bo Bojesen i Blæksprutten 1974

HARTLING, M. (V) (1885-1960) skolemand. Efter lærereksamen fra Ranum 1906 blev denne vestjyde hurtigt knyttet til Københavns skolevæsen, hvor han fra 1944 var skoleinspektør. Gennem adskillige år tog han del i Venstres politiske arbejde og var flere gange opstillet som kandidat. 1945-47 var han undervisningsminister i ministeriet Knud Kristensen og fik bl.a. gennemført en lov om friskolen.

HARTLING, POUL (V) f. 1914, seminarierektor. Søn af ovenst. Cand. theol. 1939. Virkede som præst til han blev rektor for N. Zahles Seminarium (1950-68). Medlem af folketinget 1957-60 og 1964-78. Blev 1965 ved Erik Eriksens tilbagetræden valgt til formand for både Venstres folketingsgruppe og landsorganisation og indbød i sin såkaldte Svanninge-tale til drøftelser med de radikale om et nærmere samarbejde om et liberalt alternativ til den socialdemokratiske regering. Disse tanker fik ny næring efter valget 1966, hvor der skabtes et arbejderflertal i folketinget, og lidt efter lidt blev de konservative også inddraget i samarbejdet, som efter regeringen Krags fald dec. 1967 og valget i jan. 1968 resulterede i en VKR-regering med den radikale Baunsgaard som statsminister. Mens Poul Møller blev finansminister, overtog H., der syntes mere oplagt som undervisningsministeremne, posten som udenrigsminister.

Som sådan fortsatte han den af de 4 store partier fastlagte kurs og fandt som sine forgængere, at tiden ikke var inde til at anerkende DDR og Nord-Vietnam. M.h.t. kupmagerne i Athen fastholdt H. Danmarks kritiske holdning, hvilket medvirkede til Grækenlands udtræden af Europarådet. Gik stærkt ind for Danmarks indtræden i EF sammen med Storbritannien, men måtte notere en tilbagegang fra 34 til 30 mandater for Venstre ved valget sept. 1971, hvilket sammen med de konservatives tab på 6 mandater førte til regeringens tilbagetræden okt. s.å. Derefter på ny formand for Venstres folketingsgruppe. Efter valget i 1973, der skabte en helt uoverskuelig politisk situation, greb H. med stor åndsnærværelse chancen for at danne en mindretalsregering af Venstre, efter at et forsøg på at samle et flertal under hans ledelse var slået fejl. Den »smalle« regering- med kun 22 af folketingets 179 medlemmer sikkert bag sig - klarede sig overraskende godt, ikke mindst på grund af Hartlings overlegne forhandlerevner og evner til at spille folketingets fløje ud mod hinanden, men efter valget i 1975 måtte den trods meget stor fremgang for Venstre trække sig tilbage, og et forsøg på at danne en »firkløverregering« faldt på grund af Fremskridtspartiets mangel på vilje til at love regeringen fair play. H. forlod dansk politik i 1978 for at blive FN's højkommissær for flygtninge - et hverv han røgtede til bred international tilfredshed. Han fratrådte denne stilling ved udgangen af 1985.

HASLE, HENNING (KF) (1900-86) højesteretssagfører. Medlem af folketinget 1932-45. Minister uden portefølje i Staunings regering 10. april-8. juli 1940. S.å. chef for den dansk-russiske handelsdelegation i Moskva med titel af overordentlig gesandt og befuldmægtiget minister.

HASS, H. E. (u.p.) (1866-1946) rektor. Oprettede 1906 Stenhus kostskole ved Holbæk, hvor han som det første sted i landet i mellemskolen og gymnasiet indførte nedsat undervisningstid for at give eleverne lejlighed til legemligt arbejde hver dag i mark, have eller værksted. Kirkeminister i ministeriet Liebe marts-april 1920.

HASSING-JØRGENSEN, JENS (R) (1872-1952) bankdirektør. Stiftede Revisions- og Forvaltningsinstituttet og var bankdirektør, da han, som ikke havde deltaget i det parlamentariske liv, 1913 blev minister for offentlige arbejder og tillige handelsminister ad interim indtil 1916 i ministeriet Zahle. Han viste sig som en dygtig forhandler og gennemførte talrige love, bl.a. vedr. statsbanerne og lukningen af Hvide Sande samt sønæringsloven og en lønreform 1919. Han gik af som minister ved regeringens fald 1920 og blev - efter flere gange at have været opstillet - folketingsmand i 1935-43. Udgav i en årrække det uafhængigt radikale ugeblad Tidens Stemme.

HASTRUP, AAGE (KF) (1919-93) redaktør. Medlem af folketinget 1964-73. Som en af hovedmæn-

dene bag boligforliget jan. 1966 arbejdede han for gennemførelsen af individuel boligsikring i stedet for bloktilskud til socialt boligbyggeri. Boligminister i min. Baunsgaard fra 2. febr. 1968 og tillige minister for statens lønnings- og pensionsvæsen fra 28. febr. 1968. Fik som boligminister bl.a. gennemført en realkreditreform og en ændring af boligsikringen og som lønningsminister et forlig med statens tjenestemænd om en ny lønnings- og pensionslov med 40 lønrammer i stedet for 30 lønningsklasser med lønstigninger især for de højere tjenestemænd. Endvidere gennemførte han en sanering af hele honorarsystemet, så honorarer så vidt muligt bortfaldt, idet arbejdet gøres til tjenestepligt. H. trådte tilbage sammen med det øvrige ministerium okt. 1971. Fra 1972 var H. direktør for Dansk Almennyttigt Boligselskab.

HAUCH, HENRIK (V) (1876-1957) landbrugsskoleforstander. Landbrugskandidat 1902, forstander for Asmildkloster landbrugsskole 1908-34. Medlem af landstinget 1918-53 og formand for dets finansudvalg 1928-36. Kom som Venstres fører i landstinget til at spille en fremtrædende rolle i de politiske forhandlinger. Præsident for Landbrugsrådet 1933-50. Minister uden portefølje i ministeriet Stauning april-juli 1940. Var på tale som statsministeremne under den politiske krise efteråret 1942, men kunne ikke få tyskernes godkendelse, hvorefter Scavenius dannede regering. Havde som landbrugsminister i ministeriet Eriksen okt. 1950-sept. 1951 svært ved at omstille sig til at se landbrugsproblemerne fra en mindre erhvervsbetonet synsvinkel, også fordi organisationerne krævede mere af ham, end de ville have krævet af f.eks. en socialdemokrat.

HAUGE, C. N. (S) (1870-1940) journalist. Uddannet som snedker. Redaktør af Bornholms Socialdemokrat 1902-20 og af Fyns Socialdemokrat 1920-24. Medlem af folketinget 1900-10 og 1913-40. Da Stauning dannede Danmarks første socialdemokratiske regering 1924, blev H. indenrigsminister til 1926, og han var handelsminister i det andet ministerium Stauning 1929-35 og fra maj 1933 tillige minister for søfart og fiskeri ad interim, indtil dette ministerium blev nedlagt 1935.

HEDTOFT, HANS (S) (1903-55) uddannet som litografisk trykker. Deltog som yngste mand i D.s.U.'s stiftende landsmøde 1920 og blev snart lønnet medarbejder og var formand 1927-29. Derpå med i det almindelige partiarbejde, hvor han tidligt nød Staunings bevågenhed og snart blev hans nærmeste medarbejder. Medlem af folketinget fra 1935. Formand for Socialdemokratiet 1939, men blev straks efter den tyske besættelse af tyskerne tvunget bort fra denne post. Direktør for bryggeriet »Stjernen« 1941-45. Førte sammen med H. C. Hansen i besættelsens sidste år forhandlinger med modstandsbevægelsen, foretog illegal rejse til Sverige, hvor han opnåede betydelig våbenhjælp til Danmark, og greb aktivt ind i de illegale politiske beslutninger. På ny formand for Socialdemokratiet

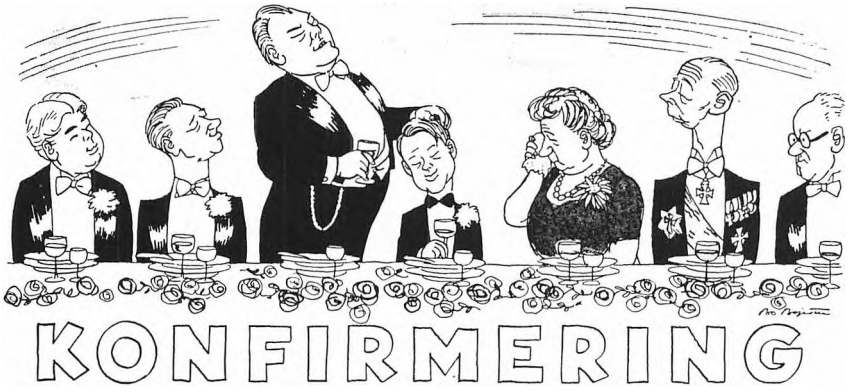

I Blæksprutten 1950 lod Bo Bojesen Hedtoft »konfirmere« den 36-årige Jens Otto Krag. Familien består i øvrigt af Bomholt, H. C. Hansen, Fanny Jensen, Gustav Rasmussen og Steincke.

1945 og arbejds- og socialminister ved befrielsen i Buhls samlingsministerium maj-nov. 1945. Statsminister 1947-50 som chef for en socialdemokratisk mindretalsregering. Gjorde som sådan en energisk indsats for skabelsen af et nordisk forsvarsforbund, men indkaldte, da det ikke kunne realiseres, med få dages varsel sit partis hovedbestyrelse og fik den til at acceptere Danmarks indtræden i NATO. En rejse til Grønland 1948 førte til en omfattende reformlovgivning, som vedtoges i folketinget 1950. S.å. udskrev han valg, som Socialdemokratiet klarede usvækket, men en måned efter kom regeringen i mindretal på spørgsmålet om smørrationeringens ophævelse. Blev efter grundlovsvalget sept. 1953 på ny statsminister for en mindretalsregering. Gik med sin sædvanlige viljestyrke stærkt ind for dannelsen af Nordisk Råd, og hans pludselige død i Stockholm i januar 1955 indtraf i øvrigt under en møderække i Nordisk Råd. Til 1945 hed H.: Hedtoft-Hansen.

HEINESEN, KNUD (S) f. 1932. Cand. polit. 1959. Derefter knyttet til Roskilde højskole, hvor han var forstander 1962-67. Generalsekretær for Det kooperative Fællesforbund 1967 og samme år valgt til formand for radiorådet, til hvilken post han senere af kulturminister K. Helveg Petersen blev sikret genvalg. Fra 1968 desuden lektor i nationaløkonomi ved Handelshøjskolen. H., der hørte til inderkredsen omkring J. O. Krag, blev valgt til folketinget sept. 1971 og fortsatte sin lynkarriere, da han okt. blev undervisningsminister i Krags ministerium. Selv om han herved kunne forlade den vanskelige konfliktsituation i radiohuset, blev han straks placeret i et væld af nye svære problemer bl.a. m.h.t. den revision af universiteternes styrelseslov, som partiet havde stillet i udsigt, og som det lykkedes H. at få gennemført, inden han i september 1973 blev flyttet over til budgetministeriet i den korte periode, der gik, inden regeringen måtte træde tilbage. I

de to næste regeringer Anker Jørgensen (1975-79) var Knud Heinesen finansminister, 1979-81 var han formand for den socialdemokratiske folketingsgruppe, 1981 en kort tid minister for offentlige arbejder og derefter påny finansminister til regeringens afgang i september 1982. Herefter partiets politiske ordfører til 1983 og 1980-85 Socialdemokratiets politiske næstformand. H. har i sine finansministerperioder gjort et betydeligt arbejde for at bringe statens og samfundets økonomi på ret køl og åbenbart til tider været ved at fortvivle over opgavens vanskelighed. Omkring sin afgang som finansminister i 1979 gav han udtryk for, at Danmark befandt sig »på afgrundens rand«. 1985 trak han sig tilbage fra det politiske liv og blev direktør for Københavns lufthavnsvæsen til 1989. Efter et mellemspil i rejsebranchen direktør for BRF-kredit 1991-95.

HELVEG PETERSEN, K. (R) f. 1909, undervisningsdirektør. Lærereksamen fra Skårup 1931 og derefter et vidtforgrenet virke inden for folkeskolen, bl.a. som skoleinspektør i Nykøbing S. til han i 1957 blev statskonsulent for folkeskolen og seminarierne. Efter at have været folketingskandidat 1938-57 medlem af folketinget 1964-75. Afløste sept. 1961 Jørgen Jørgensen som undervisningsminister i ministeriet Kampmann og fortsatte på denne post i ministeriet Krag 1962-64, hvor han bl.a. gennemførte lov om oprettelse af et universitet i Odense. Efter at de radikale ministre var udtrådt af regeringen som konsekvens af valgresultatet sept. 1964, udtalte H. P. sig for at gøre Norden til en atomfri zone og overveje spørgsmålet om Danmarks forbliven i NATO. Jan. 1968 blev han minister for kulturelle anliggender i ministeriet Baunsgaard og tillige minister for nedrustningsspørgsmål og for teknisk samarbejde med udviklingslandene. Af de love, han fik vedtaget, inden regeringen trådte tilbage okt. 1971, var fritidsloven med dens rige muligheder for støtte til alle aktiviteter i alle aldersklasser nok den, der fik størst folkelig betydning. Efter sin udtræden af folketinget var H. P. 1976-78 landsformand for Det radikale Venstre. Han var medforfatter til den en kort tid meget omtalte debatbog »Oprør fra midten«, der udkom i 1978.

HELVEG PETERSEN, NIELS (R), f. 1939. Søn af K. Helveg Petersen. Medlem af folketinget 1966-74 og fra 1977, formand for det radikale venstres folketingsgruppe 1978-88. Kabinetschef hos den danske EF-kommissær i Bruxelles 1974-77. Økonomiminister i ministeriet Schlüter 1988-90, udenrigsminister i ministerierne Nyrup Rasmussen fra 1993. Har efter valget i 1990 måttet overlade pladsen som partiets politiske leder til Marianne Jelved.

HENDRIKSEN, HALFDAN (KF) (1881-1961) direktør. Medlem af folketinget 1924-32 og 1943-47, medlem af landstinget 1932-43 og 1947-53. Handelsminister okt. 1940 i ministeriet Stauning efter at Christmas Møller havde måttet trække sig tilbage på tysk foranled-

ning, forblev på denne post i ministerierne Buhl og Scavenius, indtil samlingsregeringen tradte tilbage aug. 1943 (formelt maj 1945). Måtte som sådan påtage sig den vanskelige rolle at tilrettelægge de mange rationeringer, men klarede denne opgave så fint, at han opnåede stor popularitet. Fik således ved folketingsvalget okt. 1945 28.000 stemmer, det højeste en kandidat nogensinde havde opnået. Formand for Det konservative Folkeparti 1948-57.

HERLØV ANDERSEN, YVONNE (CD), f. 1942, socialpædagog. Medlem af folketinget 1977-79, 1981-84 og 1987-88. Formand for CDs folketingsgruppe 1982-84. Socialminister i det første ministerium Nyrup Rasmussen efter Bente Junckers tilbagetræden 1994. En meget aktiv sundhedsminister i det andet ministerium Nyrup Rasmussen.

HERMANSEN, CARL (V) (1897-1976) provst og borgmester i Hjørring. Skønt personlig modstander af kvindelige præster fremsatte han som kirkeminister i ministeriet Knud Kristensen 1945-47 forslaget om kvinders adgang til præsteembede, der blev vedtaget i rigsdagen maj 1947. På ny kirkeminister i ministeriet Erik Eriksen sept. 1951-sept. 1953.

HERTLING, KNUD (u.p.) f. 1925 i Grønland, fuldmægtig. Cand. jur. 1956, derefter ansat i Grønlandsministeriet. Folketingsmand for Nord- og Østgrønland 1964-73, idet han blev genvalgt ved fredsvalg 1968 og 1971. Startede sit eget parti i Grønland og rettede kritik mod Mikael Gam, da denne i 1960 indtrådte i regeringen for at sikre dens parlamentariske flertal. Ikke desto mindre blev han i en lignende situation minister for Grønland i ministeriet Krag okt. 1971 i håb om derigennem at kunne fremme en række reformer i Grønland. Han fortsatte som minister for Grønland til ministeriet Anker Jørgensens afgang 1973 og vendte herefter tilbage til embedsmandsopgaver i forbindelse med Grønland. Ved valget i 1981 var H. opstillet i Grønland for Siumutpartiet, dog uden at opnå valg.

HILDEN, JYTTE (S), f. 1942, civilingeniør, gymnasierektor. Medlem af folketinget 1979-81 og fra 1984. Kulturminister i ministerierne Nyrup Rasmussen 1993-96. Derefter forskningsminister.

HJERL HANSEN, H. P. (u.p.) (1870-1946) direktør. Startede i 1904 Sibirisk Kompagni, der snart blev det største i Sibirien. Da han helt koncentrerede sig om det rent forretningsmæssige, kom hans indtræden som finansminister i det kortvarige ministerium Liebe marts-april 1920 uventet for offentligheden. Hans store interesse for bevarelsen af folkeminder kom til udtryk, da han opkøbte store hedestrækninger ved Flyndersø, som han fik fredet, og overdrog dem til den af ham stiftede Hjerl-fond samtidig med, at han her skabte frilandsmuseet »Den gamle Landsby«.

HJORTNÆS, KARL (S) f. 1934, cand. jur. Medlem af folketinget

1971-73, 1975-87 og 1988-94. Justitsminister i ministeriet Anker Jørgensen sept.-dec. 1973, minister for skatter og afgifter 1979-81, fiskeriminister 1981-82. Efter at have været udtalt EF-modstander 1971-72 affandt H. sig med Danmarks medlemsskab af EF og var ved sin afgang i 1982 midt oppe i de vanskelige EF-forhandlinger om fiskeripolitikken, som Henning Grove derefter måtte overtage.

HOLBERG, BRITTA SCHALL (V) f. 1941, lærer, godsejer. Havde været kommunalpolitisk aktiv i tolv år og haft vigtige poster i de kommunale organisationer, da hun i sept. 1982 uden at være medlem af folketinget blev udnævnt til indenrigsminister i ministeriet Poul Schlüter. Hendes reformplaner, navnlig vedrørende sundhedsvæsenet, gav anledning til megen debat. Landbrugsminister 1986-87. Indvalgt i folketinget 1984, men ønskede ikke genopstilling i 1988. Formand for folkekirkens mellemkirkelige råd fra 1990.

HOLBØLL, VALDEMAR (u.p.) (1871-1954) departementschef i kirkeministeriet. Overtog nov. 1942 posten som kirkeminister, da Scavenius blev statsminister, og også andre embedsmænd blev fagministre. Vendte, da regeringen formelt blev afskediget maj 1945, tilbage til stillingen som departementschef.

HOLST, ERIK (S) f. 1922, ingeniør. Medlem af folketinget 1966-90 og Europa-parlamentet 1977-79. Miljøminister 1980-82, hvor han udførte et stilfærdigt, men solidt arbejde.

HOLSTEIN-LEDREBORG, J. L. (V) (1839-1912) lensgreve til Ledreborg, cand. polit. Folketingsmand 1872-90, ved det første valg med en venstremand som modkandidat, men fra 1875 selv medlem af Det forenede Venstre. Som katolik og efter sin stand ensom i partiet blev han alligevel i kraft af sine evner en betydende leder gennem 15 år, men da valget 1890 pegede mod et overfladisk forlig med Højre, nedlagde han sit mandat, selv om han stedse havde søgt en løsning på forfatningskonflikten. Nægtede at indtræde i de første venstreregeringer, men da uenigheden mellem J. C. Christensen og Neergaard truede med at standse forsvarssagen og det parlamentariske maskineri, indvilligede han aug. 1909 i at danne en regering, hvori begge de to venstreførere fik sæde, hvorefter han fik en forsvarsordning ført igennem. Da J. C. Christensen derefter udtrådte af regeringen, overtog han selv forsvarsministerposten, men kort efter blev regeringen væltet ved et mistillidsvotum.

HORN, SVEND (S) (1906-92), maskinarbejder. Udlært som smed. Efter højskoleophold i Esbjerg og Askov deltog han i et vidt forgrenet organisationsarbejde og var medlem af Nyborg byråd 1943-46. Folketingsmand 1939-73 og sekretær for den socialdemokratiske folketingsgruppe 1950-65. Har bl.a. været ordfører i trafikspørgsmål og var trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet Krag 1966-68.

HOVE, OVE (S) (1914-93), arkitekt. Havde ikke deltaget i egent-

ligt politisk arbejde, men var kendt som en fremragende fagmand, da han i 1977 blev hentet fra direktørstolen i Byggecentrum til posten som boligminister i den anden regering Anker Jørgensen. Han afgik i forbindelse med SV-regeringens dannelse 1978.

HOVMAND, SVEND ERIK (V), f. 1945, journalist. Medlem af folketinget fra 1975. Formand for finansudvalget 1982-86 og 1988-90. Energiminister i det første og andet ministerium Schlüter 1986-88 og boligminister i det fjerde ministerium Schlüter 1990-93.

HVIDBERG, FLEMMING (KF) (1897-1959) professor. Cand. theol. 1922. Virkede nogle år som præst, blev dr. theol. 1928 og derefter docent og fra 1941 professor. Folketingsmand fra 1943. Som partiets ordfører gik han ind for indførelse af kvindelige præster. Var undervisningsminister i ministeriet Eriksen 1950-53.

HÆKKERUP, HANS (S) (1907-74) embedsmand. Cand. jur. 1934. Folketingsmand 1945-47 og 1948-71. Justitsminister i ministeriet Hedtoft 1953-55, i ministeriet H. C. Hansen 1955-60, i ministeriet Kampmann 1960-62 og i ministeriet Krag 1962-64. Det var uden begejstring, han efter 11 år som justitsminister, hvor han bl.a. fik gennemført den i 1866-grundloven bebudede lov om ministeransvarlighed, måtte afgive dette ministerium for at blive indenrigsminister i ministeriet Krag 1964-68.

HÆKKERUP, HANS (S), f. 1945, cand. polit. Søn af Per Hækkerup. Medlem af folketinget 1979-81 og fra 1984. Forsvarsminister i ministerierne Nyrup Rasmussen fra 1993.

HÆKKERUP, PER (S) (1915-79) redaktør. Studerede som ung uden at tage afsluttende eksamen. Formand for D.s.U. 1946-52 og for International Union of Socialist Youth 1946-54. Medlem af folketinget fra 1950. Blev udenrigsminister, da J. O. Krag overtog statsministerposten 1962, og søgte som sådan at markere en mere aktiv dansk stillingtagen til de udenrigspolitiske problemer. Har gennem årene været en varm tilhænger af dansk tilslutning til EF sammen med England, men var 1964 meget betænkelig ved oppositionspartiernes forslag om at søge forhandlinger om optagelse uden hensyn til Englands stilling. For at besigtige den danske u-landsbistand på stedet, ledsagede H. finansudvalget på en rejse til Thailand, Indien, Østafrika og Tunesien aug.-sept. 1966. Da folketingsvalget kort efter resulterede i et arbejderflertal i tinget, gik H. af som udenrigsminister og blev formand for den socialdemokratiske gruppe 1966-68, da det var vigtigt for regeringen at have en stærk mand på denne post ved forhandlingerne med SF. Hans dynamik var utvivlsomt med til at øge spændingen mellem de to partier og sammensvejse oppositionen. Efter regeringens fald pga. sprængningen af SF, trådte H. noget i baggrunden, idet han blev beskyldt for at høre til partiets højrefløj, men gjorde sig

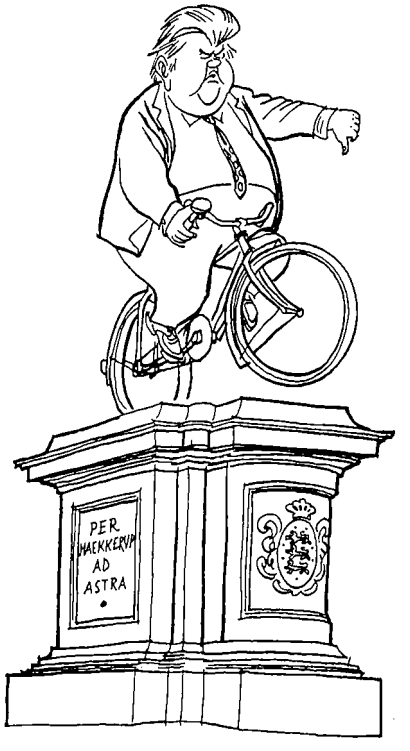

Per Hækkerup vender tommelfingeren nedad – mod en udtalelse fra SFs hovedbestyrelse – et forvarsel om det brud, der kom to måneder senere.
Bo Bojesen i Politiken 8.10.1967

senere atter stærkt gældende som partiets ordfører i folketinget. Efter valget sept. 1971 fik han på ny en fremtrædende ministerpost, idet han efter en reorganisering af finans- og økonomiministeriet skulle tage vare på alle statens udgifter som budget- og økonomiminister, hvorunder også lønnings- og pensionsministeriet sorterede. Han led imidlertid et alvorligt nederlag, da forsøget på at få bremset og prioriteret statens udgifter gennem den såkaldte »kulegravningsbande« slog fejl i marts 1972, og i sept. 1973 overgik budgetministeriet til Knud Heinesen, mens H. alene beholdt økonomiministeriet. Dette beklædte han også i de følgende regeringer Anker Jørgensen fra 1975 til 1978, og i SV-regeringen var han minister for økonomisk samordning til sin død. Hækkerup var en meget stor politisk begavelse, hvis evne til at forhandle sig frem til resultater - under skiftevis demonstration af imødekommenhed og fasthed - var af væsentlig betydning for regeringernes arbejde. Som ved andre politikere af denne type er det derimod svært at pege på enkeltsager, som H. førte igennem til afgørelse. Det var helheden og kontinuiteten, som H. arbejdede på.

HØGSBRO, SVEND (V) (1855-1910) højesteretssagfører. Søn af den fremtrædende venstrepolitiker Sofus H. Folketingsmand 1895-1909. Trafikminister i ministeriet J. C. Christensen jan. 1905 til juli 1908, da han afløste Alberti som justitsminister. Som sådan fortsatte han i ministeriet Neergaard okt. 1908-aug. 1909 og i ministeriet Holstein-Ledreborg aug.-okt. 1909. Han fulgte Neergaard i dennes omslag i forsvarsspørgsmålet, hvilket kostede ham hans valgkreds.

HØJBERG-CHRISTENSEN, A. C. (u.p.) (1888-1972) undervisningsinspektør. Dr. phil. 1918. Rektor for Ordrup gymnasium 1921-27. Derefter undervisningsinspektør. Da en række ikke-politikere nov. 1942 indtrådte i Scavenius' ministerium, blev denne fremtrædende skolemand undervisningsminister, men

vendte 1945 tilbage til sit tidligere embede, til han faldt for aldersgrænsen 1958.

HØRUP, V. (V) (1841-1902) redaktør. Cand. jur. 1867. Derefter snart den ledende kraft ved Morgenbladet i kraft af sin elegante, vittige og satiriske journalistik og sine voldsomme angreb på reaktionen. Var folketingsmand 1876-92, da Alberti som moderat-konservativ fælleskandidat slog ham ud. H. tilhørte det litterære Venstre og søgte gang på gang tilnærmelser til det radikale landbovenstre, mens de moderate - især de grundtvigsk prægede - var denne åndsradikaler en pestilens. Også forholdet til C. Berg var stadig svingende af både personlige og taktiske årsager. Han huskes endnu for sine skarpe taler, hvor han udmøntede sin kritik i fyndord som »Hvad skal det nytte« (i en forsvarsdebat) og »Det har ingen over sig og ingen ved siden af sig« (om folketinget). Han var beundret i Venstre, men fandt selv partiet for forsagt og lærte det, især efter at han sammen med Edv. Brandes og Herman Bing havde stiftet Politiken 1884, den hensynsløse ensidigheds styrke og angrebets fordel. Var Politikens redaktør, til han mod sin vilje - dødsmærket som han var - lod sig overtale til at indtræde i den første venstreregering 1901 som trafikminister i ministeriet Deuntzer. Man lagde megen vægt på dette, fordi man betragtede ham som manden, der stærkest, bitrest og mest talentfuldt havde kæmpet for den parlamentarisme, som nu sejrede. Som minister nåede han ikke at udrette noget.

HØYEM, TOM (CD), f. 1941, gymnasierektor. Var med til at stifte partiet Centrum-Demokraterne, landsformand 1973-75. Kandidat for partiet ved flere valg. Minister for Grønland i ministeriet Poul Schlüter 1982, skønt han ikke tidligere havde beskæftiget sig med grønlandske problemer. Trådte tilbage 1.9.1987 for at overtage ledelsen af en international skole i England - også motiveret af, at ministeriet for Grønland stod foran sin nedlæggelse. Senere flyttede han til en lignende skole i München.

HAARDER, BERTEL (V), f. 1944, cand. scient. pol. Medlem af folketinget siden 1975. H. har højskolebaggrund og er forfatter til en række debatbøger om det moderne samfunds problemer. Som undervisningsminister i alle ministerierne Schlüter viste han stor reformiver og gav anledning til megen debat. Formodentlig vil han som flere af forgængerne blive mere påskønnet af eftertiden end af den øjeblikkelige samtid. Fra 1987 titel af undervisnings- og forskningsminister. 1994 desuden medlem af Europaparlamentet. Den eneste minister - bortset fra Schlüter og Ellemann-Jensen - der bevarede samme post i alle Schlüters regeringer fra 1982 til 1993.

IKAST, KAJ (KF), f. 1935, major. Folketingsmedlem fra 1983, trafikminister i ministeriet Schlüter 1990-93.

JACOBSEN, E. THUNE (u.p.) (1880-1949), rigspolitichef, cand. jur. Da Stauning i 1941 skulle finde

en justitsminister uden for politikernes kreds, overtog J. den vanskelige post og fortsatte i ministerierne Buhl og Scavenius indtil maj 1945. Under krigen blev han kraftigt angrebet af modstandsbevægelsen for sin eftergivenhed over for tyskerne og for sit ansvar for, at de internerede kommunister ikke blev løsladt 29. aug. 1943. Som følge heraf blev han suspenderet som rigspolitichef efter befrielsen og vendte ikke tilbage til denne post, som han officielt var indehaver af.

JAKOBSEN, ERHARD (CD), f. 1917, cand. polit. Medlem af folketinget 1953 (til 1973 som socialdemokrat) til 1995, da han nedlagde sit mandat. Borgmester i Gladsakse 1958-74. Stifter af Centrum-Demokraterne 1973 og partiets politiske formand til 1989. Medlem af radiorådet 1974-76 og 1979-84. Medstifter af Aktive Lyttere og Seere 1976. Medlem af Europaparlamentet 1973-1994. Antagelig den egentlige arkitekt ved firkløverregeringens dannelse i 1982. Minister for økonomisk samordning i det andet ministerium Schlüter 1987-88.

JAKOBSEN, FRODE (S) f. 1906, uddannet ved landbruget. Cand. mag. 1939. Stifter af den illegale organisation »Ringen« 1941, medstifter og medlem af Danmarks frihedsråd 1943 og formand for dets kommandoudvalg og arrestationsudvalg, hvorved J. fik hovedansvaret for de illegale styrker i besættelsens sidste tid og for arrestationerne, der fandt sted umiddelbart efter befrielsen. Minister uden portefølje i Buhls samlingsministerium maj-nov. 1945. Folketingsmand 1945 til 21. april 1953 og fra 22. sept. 1953 til 1973. Kommitteret for hjemmeværnet 1948-71. Værdifuldt selvbiografisk forfatterskab.

JAKOBSEN, MIMI (CD), f. 1948. Medlem af folketinget siden 1977. Som datter af Centrum-Demokraternes stifter Erhard Jakobsen nærmest født ind i politik, men afgjort en selvstændig personlighed, der er langt mere end sin faders datter. En meget energisk og alsidig kulturminister i ministeriet Poul Schlüter fra sept. 1982. Da der på grund af de radikales stilling ofte var folketingsflertal mod regeringens kulturpolitik, måtte hun til en vis grad administrere med en vanskelig balance mellem den øvrige regerings sparekrav og oppositionens ønske om at opretholde de kulturelle bevillinger. Fra 1986 socialminister. Afgik sammen med andre CD-ministre i 1988. Minister a.i. for Grøn-

Som kulturminister blev Mimi Jakobsen bedt om at tage afstand fra den nye retskrivningsordbog, men hun havde åbenbart svært ved at få sat pen til papiret.
Bo Bojesen i Politiken 17.7.1985

land ti dage i 1987. Politisk formand for CD i 1989. I regeringen Nyrup Rasmussen samordningsminister 1993, desuden industriminister fra 1994. I det andet ministerium Nyrup Rasmussen titel af erhvervsminister. Afgik 1996.

JAKOBSEN, SVEND (S) f. 1935, konsulent i FDB. Medlem af folketinget 1971-89. Boligminister i Anker Jørgensens ministerium sept.-dec. 1973, minister for skatter og afgifter 1975-77, samtidig for en tid bolig- og miljøminister, fiskeriminister 1977-79, finansminister 1979-81. Afløste K. B. Andersen som folketingets formand 1981-89. Næsten ubemærket før sin første ministerpost har J. vist en evne til at vokse med opgaverne og udfylde alle de poster, han har fået tildelt, på en måde der har vakt almindelig respekt. Han udtrådte af folketinget 1.2.1989 for at blive direktør for Danmarks Sparekasseforening, 1990-94 ordførende direktør for Finansrådet.

JELVED, MARIANNE (R), f. 1943, lærer. Medlem af folketinget fra 1987. Formand for den radikale folketingsgruppe 1988-93. Økonomiminister i regeringerne Nyrup Rasmussen fra 1993, i det andet ministerium desuden minister for nordisk samarbejde. Partiets politiske leder siden 1990.

JENSEN, ALFRED (DKP) (1903-88) murerarbejdsmand. Forskellige tillidshverv inden for sin fagorganisation. Oprindelig socialdemokrat, men gik over til kommunisterne og var folketingsmand 1936-60 med den klamme, som besættelsestidens indgreb medførte over for kommunister. J. blev arresteret 1941, men slap bort fra sine bevogtere og deltog stærkt i det illegale arbejde. Jan. 1945 medlem af Frihedsrådet. Blev ved befrielsen trafikminister i Buhls samlingsregering maj-nov. 1945 og havde i de følgende år ledende poster inden for sit parti.

JENSEN, CARL P. (S) (1906-87) fagforeningsformand. Uddannet som blikkenslager. Folketingsmand fra 1953-71. Boligminister i ministeriet Kampmann 1960-62 og i regeringen Krag 1962-64. Minister for Grønland 1964-68.

JENSEN, EGON (S) (1922-85) overassistent og viceborgmester. Kontoruddannet og ansat ved Slagelse kommune i 1942. Medlem af byrådet 1954-71 og således fortrolig med kommunalpolitisk arbejde. Som folketingsmand 1960-85 gjorde han sig især gældende ved et solidt arbejde i flere udvalg, og han blev indenrigsminister, da Krag på ny dannede regering okt. 1971. Han fortsatte på denne post gennem de følgende socialdemokratiske regeringsperioder, til han ved SV-regeringens dannelse blev overflyttet til kirkeministeriet, som han måtte forlade - næppe efter eget ønske - ved den følgende regeringsomdannelse i 1979.

JENSEN, ERLING (S) f. 1919, højskoleforstander. Folketingsmedlem 1973-87. Efter kontoruddannelse bl.a. måleraflæser, ejendomsmægler og kontormand samtidig med at han studerede. Cand. jur.

1958. Blev derefter knyttet til arbejderbevægelsen og har været forretningsfører i Det kooperative Fællesforbund, inden han blev højskoleforstander først i Esbjerg og derefter for LO-skolen i Helsingør. Har bag kulisserne været med til at udforme Socialdemokratiets erhvervspolitik, bl.a. som formand for Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, og blev okt. 1971 handelsminister i ministeriet Krag. Han fortsatte på denne post til ministeriet Anker Jørgensens afgang i 1973, kom tilbage i 1975, men blev i 1976 flyttet til arbejdsministeriet, i 1977 til justitsministeriet, i 1978 til socialministeriet og endelig i 1979 tilbage til industriministeriet, som handelsministeriet nu var blevet omdøbt til. Da han afgik sammen med det øvrige ministerium i sept. 1982, var han den af ministrene, der havde størst anciennitet og sammen med Ivar Nørgaard de bredeste erfaringer.

JENSEN, FANNY (S) (1890-1969) fagforeningsformand. Blev som 20-årig tillidsmand på sin arbejdsplads i Horsens og sluttede sin karriere inden for fagbevægelsen som formand for Kvindeligt Arbejderforbund. Blev Danmarks anden kvindelige minister, da hun i 1947 blev minister uden portefølje (med husførelse, hjem og børn som særligt arbejdsfelt) i ministeriet Hedtoft. Gik af som minister sept. 1950 og var medlem af folketinget 1947-53. Deltog også i kommunalt arbejde i Horsens og København.

JENSEN, FRANK (S) f. 1961, cand. oecon. Folketingsmedlem fra 1987. Forskningsminister i det andet ministerium Nyrup Rasmussen 1994. Justitsminister 1996.

JENSEN, JENS (S) (1859-1928) borgmester, overpræsident. Tog 1886 initiativet til oprettelsen af De samvirkende Fagforeninger i København, hvoraf der i 1898 dannedes De samvirkende Fagforbund med ham som formand. Medlem af folketinget 1895-1903, da han valgtes til finansborgmester i København, hvilket gav anledning til Alfred Schmidts berømte Borgbjergtegning »Jensen er valgt!« Var Danmarks første officielle socialminister i forretningsministeriet Friis apr.-maj 1920 og sluttede sin karriere som overpræsident i København 1924-28.

JENSEN, J. J. (Onsted) (R) (1860-1933) gårdejer, fortinneriejer. Opholdt sig som ung fire år i USA, hvorved han tilegnede sig et friere syn på adskilligt end andre jyske bønder. Medlem af folketinget 1901-06. Blev ikke genvalgt, fordi han året forinden havde sluttet sig til den radikale gruppe, da den udtrådte af partiet. Trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet Zahle okt. 1909-febr. 1910, da han måtte træde tilbage, fordi han efter at have fornærmet nogle officerer optrådte »alt for forbeholdent« over for sine kolleger. Folketingsmand og radikal ordfører 1918-20.

JENSEN, LARS P. (S) (1909-86) handelsuddannet. Medlem af folketinget 1945-66. Handelsminister i ministeriet Kampmann 1960-61, in-

denrigsminister 1961-64, fra 1962 i ministeriet Krag. På ny handelsminister 1964-66 og tillige minister for nordiske anliggender 1965-66. Derefter bestyrelsesformand for Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger til 1976.

JENSEN-SØNDERUP, JENS (V) (1862-1949) gårdejer, hypotekbankdirektør. Medlem af folketinget 1896-1910, 1911-18 og 1918-20. Trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet J. C. Christensen juli-okt. 1908 og i ministeriet Neergaard okt. 1908-aug. 1909. Indenrigsminister i ministeriet Klaus Berntsen 1910-13. En grundtvigsk præget politiker, som udførte et stort sagligt arbejde som administrator.

JESPERSEN, KAREN (S), f. 1947, cand.mag., journalist. Medlem af folketinget fra 1990. Socialminister i ministeriet Nyrup Rasmussen 1993-94, måtte afgå, så der kunne skaffes plads til en minister fra CD, der var utilfreds med at savne »tunge« ministerier. Hun afløstes af Bente Juncker (s.d.). På ny socialminister i det andet ministerium Nyrup Rasmussen.

JONSSON, BJØRN (1847-1912) islandsk redaktør og politiker. Ved at tage skarp stilling mod det dansk-islandske forfatningsudkast blev han 1908 leder af oppositionen, valgtes til Altinget og blev dets formand. April 1909 blev han minister for Island i ministeriet Neergaard og fortsatte i ministerierne Holstein-Ledreborg, Zahle og Berntsen til marts 1911.

JONSSON, KRISTJAN (1852-1926) islandsk jurist. Havde været dommer og amtmand, før han indtrådte i ministeriet Klaus Berntsen som minister for Island 1911-12. Derefter Islands højesteretspræsident.

JONSSON, SIGURDUR (1852-1926) islandsk politiker, stærkt engageret i andelsbevægelsen. Var en af de tre islandske ministre, der i perioden 1917-18 var medlem af ministeriet Zahle, og deltog som sådan i drøftelserne med Danmark om den dansk-islandske forbundslov. Derefter islandsk arbejdsminister til 1925.

JUNCKER, BENTE (CD), f. 1944, sekretær. Medlem af folketinget 1981-94. Efter at have gjort sig bemærket som højlydt menigt folketingsmedlem i den periode, CD deltog i den socialdemokratisk ledede regering Nyrup Rasmussen, blev hun i januar 1994 anbragt som socialminister, men en pressestorm, som hun håndterede mindre heldigt, førte til hendes tilbagetræden efter kun to uger på posten. Hun trådte derefter ud af CDs folketingsgruppe og var løsgænger til valget i 1994, hvor hun ikke genopstillede.

JØHNKE, FERDINAND (u.p.) (1837-1908) søofficer, viceadmiral. Efter systemskiftet marineminister i ministeriet Deuntzer 1901-1905. En strid med krigsminister Madsen bidrog til regeringens afgang og udnævnelsen af en civil forsvarsminister.

Regeringen håber at kunne overleve ved at lægge en yderst forsigtig kurs. Bo Bojesen-kommentar til Anker Jørgensens anden regering 1975.

JØRGENSEN, ANKER (S) f. 1922, fagforeningsformand. Medlem af folketinget 1964-94. J. blev via en række tillidshverv i fagbevægelsen formand for Dansk arbejdsmands- og specialarbejderforbund i 1968 og havde således en stærk og central stilling i den faglige del af arbejderbevægelsen, da Jens Otto Krag overraskende pegede på ham som sin efterfølger i oktober 1972. Derimod havde han spillet en forholdsvis tilbagetrukket rolle i partiets folketingsgruppe, og man havde ikke bemærket, at han f.eks. i 1971 havde haft et vigtigt formandsskab for et politisk afgørende udvalgsarbejde. Det viste sig da også, at de manglende erfaringer fra arbejdet i en regering skabte vanskeligheder i den første periode, hvor J. var ret usmidig, både over for venner og modstandere, og navnlig havde en dyb skepsis over for regeringens støtteparti SF (som Krag og Hækkerup efterhånden havde lært at samarbejde med). Som statsminister var J. selvskreven som socialdemokratiets formand, og da partiet måtte gå i opposition i 1973, blev han selvfølgeligt folketingsgruppens formand. Heller ikke rollen som oppositionsleder faldt ham helt naturlig, men da han i 1975 vendte tilbage som statsminister, var det for alle tydeligt, at han havde fået greb om håndværket, og det lykkedes ham lige til 1982 at krydse frem mellem folketingets partier ved hjælp af skiftende forligspartnere og 1978-79 som leder af en koalitionsregering med Venstre. I 1982 måtte han imidlertid give op, fordi der ikke kunne opnås støtte til den kriseplan, som regeringen fremlagde, og regeringsmagten overgik uden valg til den konservative Poul Schlüter som leder af en

borgerlig firepartiregering. I den nye opposition syntes J. at ville trække socialdemokratiet længere mod venstre i overensstemmelse med hans tidligere fremførte idé om, at partiet skulle ligge til venstre for midten, og han var således aktiv for den ændring af partiets holdning til sikkerhedspolitikken, der på grund af den parlamentariske situation gav regeringen vanskeligheder i forhold til NATO-partnerne. J.'s Iedelse af partiet har været så suveræn, at K. B. Andersen i feb. 1984 udtalte, at man ikke kunne drive et parti som en énmandsbetjent bus. I dec. 1983 stemte socialdemokratiet for første gang siden 1929 imod finansloven, hvorefter der blev udskrevet valg. Ved dette mistede socialdemokratiet tre mandater, og J. gav forsigtigt udtryk for en vis vilje til at forhandle med regeringen om finansloven, men da socialdemokraterne ikke opnåede noget ved disse forhandlinger, undlod partiet at stemme ved den endelige vedtagelse af finansloven for 1984. I 1987 opgav J. hvervet som formand for socialdemokratiet, som på hans anbefaling valgte Svend Auken til ny formand. Han blev imidlertid i folketinget til 1994 som en af alle højt respekteret loyal og stilfærdig ældre statsmand.

JØRGENSEN, JØRGEN (R) (1888-1974) landmand. Folketingsmand 1929-60. Formand for Det radikale Venstres rigsdagsgruppe 1934-35 og 1945-53, for folketingsgruppen 1953-57. Som undervisningsminister i ministeriet Stauning 1935-42 gennemførte han folkeskoleloven, der bar præg af hans grundtvigske livssyn. Han fortsatte som undervisningsminister i ministeriet Buhl maj-nov. 1942 og blev derefter indenrigsminister i ministeriet Scavenius 1942-45. Ved dannelsen af trepartiregeringen 1957 blev han undervisningsminister i ministeriet H. C. Hansen og gennemførte den af hans forgænger Jul. Bomholt forberedte skolereform, iflg. hvilken eksamensmellemskolen ophævedes og den udelte skole indførtes. Både gymnasie- og realskolelærerne var imod forslaget, og folkeskolelærernes tilslutning var tøvende. Efter H. C. Hansens død febr. 1960 fortsatte J. som undervisningsminister i ministeriet Kampmann. Inden han trak sig tilbage som minister sept. 1961 fik han trods voldsomme protester fra videnskabsmænd, arkivarer og bibliotekarer gennemført lovforslaget om de islandske håndskrifters afgivelse til Island. Lovens stadfæstelse blev dog i.h.t. grundlovens § 73 på begæring af 61 medlemmer udsat til efter nyvalg til tinget. Efter at lovforslaget på ny var vedtaget efter valget 1964, blev retsgyldigheden afprøvet ved højesteret, ligesom en ekspropriationssag vedr. erstatning måtte for højesteret, inden alle hindringer var fejet af bordet. I 1971 overværede J. omsider håndskrifternes overdragelse i Reykjavik, ved hvilken lejlighed han blev stærkt hyldet.

JØRGENSEN, JØRGEN (Ullerup) (KF) (1891-1963) gårdejer. Medlem af landstinget 1939-50 og formand for den konservative landstingsgruppe 1944-50. Medlem af folketinget 1950-63 og formand for folketingsgruppen 1950-52. Blev ved

H. C. Hansen og Bomholt (t.h.) vender belæsset med gaver hjem fra Moskva, hvor de havde sunget »Kathinka, Kathinka«. De bliver modtaget af Viggo Kampmann, der ser mere nøgtern ud. *Bo Bojesen marts 1956*

Victor Larsens død trafikminister i ministeriet Eriksen 1952-53.

KAMPMANN, JENS (S) f. 1937, direktør. Søn af Viggo K. Cand. polit. 1962. Har siden bl.a. været fuldmægtig i databehandlingsafdelingen under administrationsrådet. 1966-78 var han folketingsmand og bl.a. sit partis ordfører i forureningsspørgsmål, som han fandt hører til de samfundsopgaver, der må prioriteres højest. Okt. 1971 blev han af J. O. Krag udpeget til at lede det nyoprettede ministerium for offentlige arbejder og forureningsbekæmpelse. Sept. 1973 blev det sidste område dog henlagt til et nyoprettet miljøministerium med Helge Nielsen som leder. K. var 1977-78 minister for skatter og afgifter, men trådte herefter ud af politik for at overtage embedet som direktør for miljøstyrelsen (til 1990). Herefter direktør for Invest Miljø A/S.

KAMPMANN, VIGGO (S) (1910-76) økonom. Cand. polit. 1934 og derefter ansat i civiladministrationen, fra 1947 som chef for det økonomiske sekretariat. Blev finansminister i ministeriet Hedtoft ved rekonstruktionen sept. 1950 en måned før regeringen blev styrtet. Atter finansminister i det andet ministerium Hedtoft 1953-55 og i ministeriet H. C. Hansen 1955-60. Viste sine evner som mægler, da han i

april 1955 to gange fløj til Færøerne for at bilægge en strid mellem Klaksvig-borgerne og landsstyret vedr. ansættelse af en overlæge. Ved H. C. Hansens død statsminister febr. 1960 og tillige finansminister til marts s.å. Hans regering fik i 1961 tilslutning fra de borgerlige partier til en vedtagelse i folketinget om, at Danmark skulle søge optagelse i EF sammen med England. 1961 gennemførte regeringen efter en kort produktionsstrejke i landbruget en såkaldt hjemmemarkedsordning, der skulle sikre en minimumspris for de fødevarer, der forbruges herhjemme, uafhængig af eksportpriserne. En engros-oms efter konservativt mønster blev ved et samarbejde med oppositionen gennemført, mens K. var sygemeldt. Kort efter måtte han træde tilbage som statsminister sept. 1962. Medlem af folketinget 1953-63 og formand for Socialdemokratiet 1960-62. Har senere været formand for et udvalg, der skulle rationalisere statsadministrationen.

KAUFFMANN, HENRIK (u.p.) (1888-1963) diplomat. Gesandt i Rom, i Peking, i Tokyo og i Oslo, inden han 1939 blev gesandt i Washington. Efter Danmarks besættelse 1940 tog han initiativ til dannelsen af en dansk-amerikansk komité til forsyning af Grønland. Nægtede at efterkomme ordrer fra regeringen og afsluttede 9. april 1941 en overenskomst med den amerikanske regering, hvorefter USA overlodes baser i Grønland. Blev hjemkaldt og afskediget, men nægtede at efterkomme ordren og blev stadig anerkendt af USA. Gav jan. 1942 på Danmarks vegne tilslutning til FN's erklæring og virkede under krigen ihærdigt for at forklare den amerikanske offentlighed Danmarks stilling. Blev ved befrielsen minister uden portefølje i Buhls samlingsregering maj-nov. 1945 og var dansk delegeret på San Francisco-konferencen juni 1945. Titel af ambassadør fra 1947.

KEISER-NIELSEN, S. (R) (1856-1926) sognepræst. Folketingsmand 1909-20. 1913 kultusminister i det andet ministerium Zahle, men havde ikke held med sit forsøg på at gennemføre en kirkelig lovgivning. Da den såkaldte Arboe Rasmussen-sag, der gik lige til højesteret, også voldte vanskeligheder, fratrådte K-N april 1916 som kultusminister, men beholdt undervisningsvæsenet, som blev udskilt som et særligt ministerium. Som undervisningsminister gennemførte han en række love, bl.a. om bygningsfredning, inden ministeriets afgang marts 1920.

KIRK, KENT (KF), f. 1948, fiskeskipper. Medlem af Europa-parlamentet 1979-84 og af folketinget fra 1984. Fiskeriminister i ministerierne Schlüter 1989-93.

KIRKEGAARD, KNUD ERIK (KF), f. 1942, skolekonsulent. Medlem af folketinget 1984-94. Arbejdsminister i ministerierne Schlüter 1989-93.

KJÆR, EJNAR (V) (1893-1947) lærer og bibliotekar. Folketingsmand 1935-43 og 1945-47. Som indenrigsminister i ministeriet Knud

Kristensen 1945-47 var det især boligbyggeriet, der måtte have 1. prioritet, men han fik dog også gennemført loven om opførelse af et nyt sindssygehospital i sin hjemby Brønderslev.

KJÆRBØL, JOHS. (S) (1885-1973) fagforeningsformand. Udlært som smed. Formand for Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund 1926-35. Folketingsmand 1935-57. Handelsminister (minister for handel, industri og søfart) i ministeriet Stauning 1935-juli 1940. Derpå overtog han posten som arbejds- og socialminister 1940-42, fra maj-nov. 1942 i ministeriet Buhl. Arbejdsminister i ministeriet Scavenius 1942-45. Som chef for flygtningeadministrationen 1945-52 lykkedes det ham hurtigt at få skoler og andre bygninger frigjort for tyske flygtninge, hvis antal snart formindskedes ved hjemsendelse. 1947-49 var han tillige minister for byggeri og boligvæsen i ministeriet Hedtoft og 1949-50 arbejds- og boligminister. Som indenrigsminister og boligminister i det andet ministerium Hedtoft 1953-55 og i ministeriet H. C. Hansen febr.-aug. 1955 gennemførte han bl.a. lov om euforiserende stoffer og en ny lejelov. Efter regeringens rekonstruktion afsluttede han sin politiske løbebane som boligminister og minister for Grønland 1955-57. På grund af, at K. havde givet folketinget ufyldestgørende oplysninger om kaptajnernes syn på vintersejlads til Grønland som svar på et spørgsmål fra folketingsmand Augo Lynge, der omkom ved »Hans Hedtoft«'s forlis, fremsatte Aksel Larsen og senere også VK-partierne i 1960 forslag om rigsretstiltale mod K., hvilket afvistes af regeringspartierne, der i en dagsorden nøjedes med at beklage, at K. havde tilbageholdt visse oplysninger.

KNUDSEN, HANS R. (S) (1903-62) journalist. Handels- og kontoruddannet. Derefter journalistisk virksomhed. Medlem af folketinget fra 1950. Indenrigsminister i ministeriet Kampmann nov. 1960-sept. 1961, da han afløste Kjeld Philip som finansminister. Fortsatte som sådan i ministeriet Krag sept. 1962, men døde 2 måneder senere. K., der ikke som sine forgængere var fagøkonom, kom under Kampmanns langvarige sygdom til at stå uden regeringschefens rygdækning under mindretalsregeringens vanskelige forhandlinger og måtte, udsat for voldsomme presseangreb, bøje sig for det konservative ønske om engros-oms.

KOCH, BODIL (S) (1903-72) cand. theol. Gift med professor, dr. theol. Hal Koch (1904-63). Medlem af folketinget 1947-71. Var først kirkeminister i 45 dage i Hedtofts rekonstruerede ministerium sept.-okt. 1950, og derefter uafbrudt i over 13 år fra 1953-1966 i de fire ministerier Hedtoft, H. C. Hansen, Kampmann og Krag. I dette lange åremål varetog hun med ildhu og medleven folkekirkens interesser og blev i sjælden grad værdsat i både kirkelige og politisk-aktive kredse. Bl.a. nedsatte hun en kirkelig strukturkommission for derigennem at bane nye veje for det folkekirkelige arbejde. K. afsluttede sin

ministergerning som minister for kulturelle anliggender i regeringen Krag 1966-68.

KOCH, CARSTEN (S), f. 1945, cand. polit. Uden at være medlem af folketinget blev K. den 1. november 1994 hentet ind fra sin stilling i Arbejderbevægelsens Erhvervsråd for at afløse Ole Stavad som skatteminister.

KOCK-PETERSEN, ELSEBETH (V) f. 1949, cand. jur. Medlem af folketinget 1975-77 og 1984-90. Kirkeminister i ministeriet Poul Schlüter. Som præstedatter og derigennem dybt fortrolig med folkekirkens forhold arbejdede hun energisk med en ajourføring af lovgivningen om menighedsråd. En strid om præsternes forkyndelsesfrihed førte først i 1984 til en vis modsætning mellem ministeren og biskopperne om, hvem der skulle have den endelige afgørelse i den slags sager. Udfaldet blev et kompromis, hvis holdbarhed man næppe ønsker at sætte på prøve. Ved den lille ministerrokade 1984 overtog hun socialministeriet, men hun forlod regeringen i 1986, da hun ikke ønskede at overtage et andet ministerium, der blev hende tilbudt. Sundhedsminister i den tredje regering Schlüter, men trådte tilbage i 1989 og genopstillede ikke ved valget i 1990.

KOEFOED, MICHAEL (u.p.) (1867-1940) cand. polit., generaldirektør for skatteväsenet 1913-38. Finansminister i ministeriet Friis april-maj 1920.

KOFOD-SVENDSEN, FLEMMING (KRF), f. 1944, sognepræst. Medlem af folketinget 1984-88 og 1988-93 (nedlagde mandatet i 1988 og 1993 for at give plads til en suppleant under ministerperioden). Landsformand for KRF 1979-90. Boligminister i ministeriet Schlüter 1987-88 og boligminister samt minister for nordisk samarbejde og Østersø-spørgsmål i det første ministerium Nyrup Rasmussen 1993-94. Som boligminister en stilfærdig og samvittighedsfuld administrator.

KOFOED, K. H. (u.p.) (1879-1951) departementschef i finansministeriet. Cand. mag. Oprindelig skolemand og 1913-20 radikal folketingsmand. Hovedmanden bag tjenestemandsloven af 1919, hvad der førte ham til formandsskabet for lønningsrådet og i 1924 til departementschefembedet i finansministeriet, hvis stærke mand han var i 25 år. Overtog nov. 1942 posten som finansminister i ministeriet Scavenius. Trådte tilbage aug. 1943 med endelig afsked maj 1945, men fortsatte som departementschef til 1949.

KOFOED, NIELS ANKER (V) f. 1929, gårdejer. Medlem af folketinget 1968-73 og siden 1975. K., der - bortset fra det unormale valg i 1973 - har siddet sikkert på det ene af Bornholms to folketingsmandater i en række år, blev minister første gang i den smalle Hartling-regering 1973-75, da han ikke var medlem af folketinget, og havde både landbrug og fiskeri under sig. Som landbrugsminister kom han tilbage i SV-regeringen 1978-79 og i firkløe-

En kraft-præstation. Det fremhæves atter, at emballagen er det afgørende for eksport til Amerika – udenrigsminister Kraft forbereder sin rejse til Washington.

Bo Bojesen i Politiken 28.11.1950

verregeringen 1982-86. Medlem af Europa-parlamentet siden 1989.

KONOW, HENRI (u.p.) (1862-1939) viceadmiral. Som chef for »Valkyrien« og som konstitueret guvernør forestod han 1917 overdragelsen af De dansk-vestindiske Øer til USA. Udenrigsminister og forsvarsminister i ministeriet Liebe marts-april 1920.

KRABBE, CHRISTOPHER (R) (1833-1913) redaktør. Cand. jur. Folketingsmand 1864-84. Deltog 1870 i stiftelsen af Det forenede Venstre, hvis program han skrev sammen med Chr. Berg, 1870-83 folketingets formand. I konfliktårene uden for politik, men efter forliget 1894 på ny folketingsmand 1895-1910. Fra 1896 medlem af Venstrereformpartiet og fra 1905 af Det radikale Venstre. Forsvarsmi-

nister i det første ministerium Zahle 1909-10, men nedkaldte sine partifællers hån over sig, da han ved ministeriets afgang lod sig udnævne til kammerherre, hvilket medførte hans mandatnedlæggelse.

KRAFT, OLE BJØRN (KF) (1893-1980), redaktør. Folketingsmand 1926-64. Formand for Det konservative Folkepartis rigsdagsgruppe 1940-45 og 1947-50 og for partiets folketingsgruppe 1953-55. Som formand for nimandsudvalget under besættelsen fik K. afgørende indflydelse på landets politik og gik flere gange hårdt mod Scavenius. Interneret 29. aug. 1943. Efter løsladelsen udset som offer for tyskernes clearingdrab, men slap med at blive hårdt såret. Et andet forsøg marts 1944 mislykkedes også. Efter befrielsen forsvarsminister i ministeriet Buhl maj-nov. 1945. Udenrigsminister i ministeriet Eriksen 1950-53. Var med til at gennemføre den nye grundlov 1953, selv om han havde gjort sig til talsmand for bevarelsen af et tokammersystem.

KRAG, JENS OTTO (S) (1914-78) partiformand. Opvokset i Randers og havde arbejde som kontormand under sine studier. Cand. polit. 1940. Derefter ansat i Direktoratet for vareforsyning, fra 1945 som kontorchef. Medlem af Frederiksberg kommunalbestyrelse 1946-47 og af folketinget 1947-73. Blev handelsminister i Hedtofts første ministerium 1947, men trådte tilbage ved regeringsomdannelsen sept. 1950 og tog orlov fra folketinget et par år for som økonomisk rådgiver ved ambassaden i Washington »at gå i udenrigsministerlære«. Da Hedtoft på ny blev regeringschef efter vedtagelsen af den nye grundlov 1953, blev K. minister uden portefølje og s.å. økonomi- og arbejdsminister, fra 1955-57 i ministeriet H. C. Hansen. Var derpå minister for udenrigsøkonomi, indtil han i 1958 blev udenrigsminister, fra 1960-62 i ministeriet Kampmann. Da Viggo Kampmann på grund af svigtende helbred måtte trække sig tilbage sept. 1962, dannede K. sit første ministerium med Per Hækkerup som udenrigsminister og med fortsat radikal deltagelse. Ved finansminister Hans R. Knudsens død nov. s.å. var K. en kort overgang konstitueret som finansminister, mens man overvejede mulighederne for at dele finansministeriet i to ministerier, hvilket dog først blev realiseret efter valget 1971. En af K.s første store opgaver som statsminister var gennemførelsen af den såkaldte helhedsløsning 1963, der skulle begrænse lønstigningerne ved indførelse af pris- og avancestop. S.å. vedtoges en række jordlove med henblik på dansk indtræden i EF, men oppositionspartierne forlangte forslagene ud til folkeafstemning, hvor de blev forkastet. Ved valget 1964 holdt socialdemokraterne stillingen, mens de radikale måtte notere ny tilbagegang, hvorefter de trak sig ud af regeringen. K. dannede herefter en socialdemokratisk mindretalsregering, som for at klare den økonomiske politik måtte indgå flere forlig med andre partier. Ved det sidste sikredes flertallet ved hjælp af to Liberal Debat-folk, der repræsenterede Venstre, som derefter ekskluderede

Denne side af Bo Bojesens »Malebog for de mindste« hentyder til udenrigsminister Krags ivrige rejseri - med hustruen Helle Virkner som en charmerende ledsager.

Politiken 26.7.1962

dem. Et tilbud fra K. om ministerposter blev dog ikke modtaget. For at få en klaring på spørgsmålet om indførelse af kildeskat, udskrev K. atter valg nov. 1966. Her tabte Socialdemokratiet 7 mandater, men da Socialistisk Folkeparti fordoblede sit mandattal til 20, blev der for første gang et arbejderflertal i folketinget. Forskellige regeringskonstellationer blev overvejet, bl.a. med SF, som K. havde taget stærkt

afstand fra før valget, men det endte med, at K. fortsatte som leder af et rekonstrueret ministerium, hvori han selv overtog udenrigsministerposten (til okt. 1967), og der blev aftalt et vist samarbejde med SF. Arbejdet i tinget blev herefter meget uforsonligt mellem de to blokke, men »det røde kabinet« gennemførte i marts 1967 et to-sidigt forlig om fradragsrettens bortfald, indførelse af kildeskat og af en moms på 10 pct. Samarbejdet med SF blev dog hurtigt vanskeligere, især efter at partiformanden Aksel Larsen var kommet i mindretal ved valg til SF's hovedstyrelse, og da nye erhvervsøkonomiske indgreb blev nødvendige efter den britiske devaluering i nov., som efterfulgtes af en mindre devaluering af kronen, besluttede regeringen at foreslå ekstraskatter og indefrysning af en dyrtidsportion. Da 6 medlemmer af SF's gruppe stemte imod, kom regeringen i mindretal, hvorefter K. udskrev valg. Det afholdtes jan. 1968 og kostede på ny Socialdemokratiet 7 mandater, hvorefter der dannedes en VKR-regering under ledelse af den radikale Baunsgaard. Klimaet i folketinget blev dog ikke ændret ret meget ved det. Rollerne var blot byttet om. Som leder af den socialdemokratiske folketingsgruppe benyttede K. de kommende år som oppositionsleder til at markere mere yderliggående standpunkter end i regeringsårene, bl.a. m.h.t. anerkendelse af Nordvietnam, forsvaret og uddannelsespolitikken. Ved valget sept. 1971 genvandt partiet 8 mandater, og da de 3 regeringspartier tilsammen havde mistet deres flertal, dannede K. i okt. en ny mindretalsregering, der hentede parlamentarisk støtte fra SF og de nordatlantiske folketingsmænd, af hvilke Knud Hertling blev Grønlandsminister. En stærkt fornyet folketingsgruppe blev efterfulgt af en regering med nye mænd på de fleste ministerposter. K. indledte sin nye regeringsperiode med en chokstart ved indførelsen af en importafgift på 10 pct. for at rette op på det store valutaunderskud. Forslaget, der vedtoges uden VKR-støtte, var tidsbegrænset, idet afgiften blev nedtrappet inden 1. april 1973. K. var tilhænger af dansk indtræden i EF sammen med England, men fik som oppositionsleder vedtaget, at spørgsmålet skulle afgøres ved en folkeafstemning. Uanset den skarpe modsætning mellem socialdemokratiet og SF m.h.t. EF lykkedes det at gennemføre et temmelig fordrageligt samarbejde mellem de to partier i folketingsåret 1971-72, og det var også af den grund et chok, da K. ved åbningen af folketingsåret 1972-73 meddelte, at han trådte tilbage som statsminister, mens den socialdemokratiske regering ville fortsætte. K. havde forberedt alternative åbningstaler, afstemt efter om folkeafstemningen viste flertal for EF eller flertal imod, og kun få af hans nærmeste vidste, at han mente at kunne træde tilbage med god samvittighed, hvis Danmark stemte sig ind i EF -men i modsat fald ikke havde villet løbe fra problemerne. K. udpegede selv Anker Jørgensen som sin efterfølger - dagens næste chok - og trak sig derpå tilbage i politisk tavshed. Ved det følgende valg lod han sig

ikke opstille. De sidste år brugte K. dels til videnskabeligt arbejde, dels som EF's repræsentant i Washington, dels til forfattervirksomhed.

KRAG, OLUF (V) (1870-1942) matematiker, dr. phil, rektor for Metropolitanskolen. Landstingsmand 1914-24, folketingsmand 1924-42. Indenrigsminister i ministeriet Neergaard 1921-24 og i ministeriet Madsen-Mygdal 1926-29. Efter at Venstre ved valget 1932 havde mistet 5 mandater, trådte Madsen-Mygdal fra nytår 1933 noget i baggrunden for K., der aug. 1933-36 var rigsdagsgruppens formand. Han indledte straks drøftelser med regeringspartierne, idet verdenskrisen havde ført til foruroligende arbejdsløshed og urentabilitet i landbruget. Det førte til det såkaldte

Da Oluf Krag fyldte 60 (i 1930), lod Carl Jensen ham blive opvartet af tre bladtegnere – foruden Carl Jensen selv er det Herluf Jensenius og Valdemar Møller.

»Kanslergadeforlig« mellem de tre partier, men denne »kohandel« med dens sociale aspekter vandt ikke større tilslutning i Venstres vælgerkorps, som foretrak Madsen-Mygdals social-konservative liberalisme. Bøndernes trang til at værge, hvad de selv havde skabt, førte til splittelse, idet 3 venstremænd marts 1934 udtrådte af partiet og dannede »De uafhængige« - fra maj »Det frie Folkeparti«. De tilhørte L. S. (Landbrugernes Sammenslutning), som 1935 foranstaltede bondetoget til Amalienborg. Efter valget okt. 1935, da Venstre tabte 10 mandater, ønskede K. ikke at fortsætte som partiets parlamentariske leder. Han indtrådte dagen efter besættelsen 9. april 1940 i ministeriet Stauning som minister uden porteføljе, men trådte tilbage 8. juli s.å., da der dannedes en samlingsregering. Til 1928 skrev K. sit navn: Kragh.

KRISTENSEN, AXEL (V) (1895-1971) civilingeniør, direktør. Medlem af folketinget 1945-50 og 1957-66. Da en del af handelsministeriet i april 1947 udskiltes som et selvstændigt forsyningsministerium, indtrådte K. som forsyningsminister i ministeriet Knud Kristensen og blev ved J. Villemoes' tilbagetræden juli s.å. tillige midlertidig handelsminister. Trådte tilbage sammen med den øvrige regering nov. s.å. Har deltaget i et vidt forgrenet organisationsarbejde.

KRISTENSEN, HENRIK DAM (S), f. 1957, landpostbud. Folketingsmedlem fra 1990. Landbrugs- og fiskeriminister i det andet ministerium Nyrup Rasmussen 1994. Den overraskende udnævnelse blev mødt med skepsis, som meget hurtigt forduftede. Fra 1996 fødevareminister.

KRISTENSEN, KNUD (V) (1880-1962) gårdejer. Medlem af folketinget 1920-29 og 1932-49. I 1930'erne blev han en forgrundsfigur inden for Venstre og en skarp revser af regeringens krisepolitik, især m.h.t. valutacentralen og handelsreguleringen. Juli 1940 indenrigsminister i Staunings samlingsministerium, maj-nov. 1942 i det første ministerium Buhl. Derimod nægtede han at fortsætte, da Scavenius blev statsminister, fordi han anså denne for tysk-orienteret. 1941 afløste han Madsen-Mygdal som formand for Venstres landsorganisation. På ny indenrigsminister ved befrielsen i det andet ministerium Buhl maj-nov. 1945 og dannede - efter okt.-valget s.å. - en ren venstreregering. Som statsminister gik han ind for en mere aktiv Sydslesvig-politik, hvilket 1947 medførte, at de radikale ved at stille en dagsorden, der misbilligede regeringens Sydslesvig-politik, bragte regeringen til fald. Selv om Venstre ved det efterfølgende folketingsvalg vandt 11 mandater, kunne K. ikke skabe et parlamentarisk flertal uden radikal støtte. Da Venstres indstilling til det sydslesvigske spørgsmål også var ham for lunken, nedlagde han 1949 både sit folketingsmandat og posten som partiets formand. Efter nogle års pause gik han 1953 skarpt imod grundlovsforslaget og stillede sig i spidsen for partiet De Uafhængige, som dog pga. valglovens spærreregler ikke blev repræsenteret i

Knud den Stores Togt. Der er i Venstre stigende mistillid til Førerprincippets Ufejlbarlighed. Arnth Rorsmand: »Ædle Drot, skal vi gaa i rum Sø uden befarent Mandskab?« (Frit efter Saxo). *En måned efter faldt Knud Kristensen.* *Bo Bojesen i Politiken 18.9.1947*

folketinget ved valgene 1953 og 1957, men først i 1960, da partiet fik 81.000 stemmer og 6 mandater. Det var K., der som statsminister 1947 udråbte Frederik IX som konge, og pga. sit djærve sprog og sin lidt kantede fremtræden vil han blive husket, når mange mere formfuldendte og måske også betydeligere politikere forlængst er glemt. Hans mandige indrømmelse af egne fejl i de første besættelsesår var udtryk for en sjælden retskaffenhed og åbenhed.

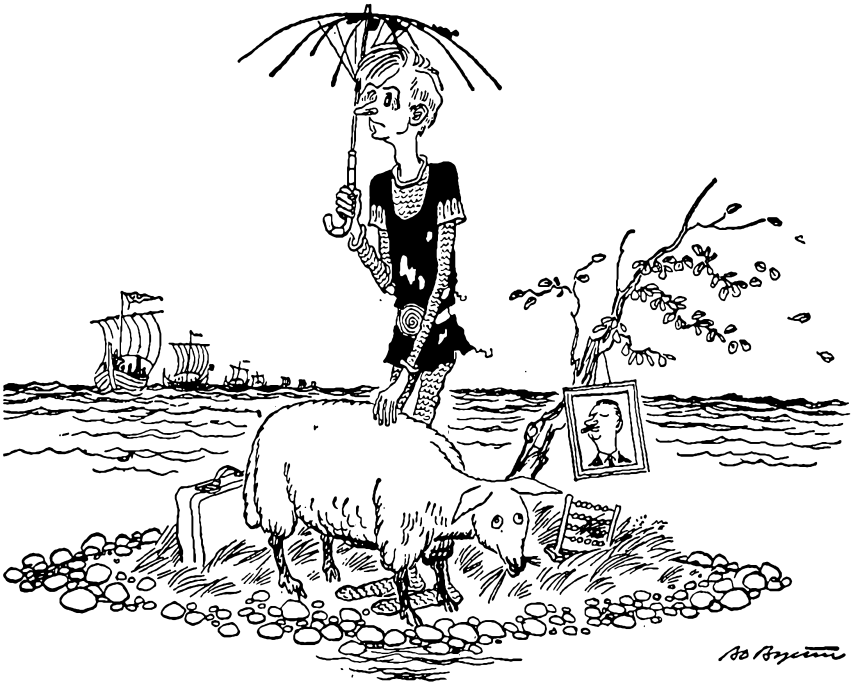

Erik Eriksen har nu som et led i sin politiske taktik efterladt Thorkil Kristensen på en øde ø. Marken er mejet og tørlagt er tanken. Thorkil den Tynde er sat på sit ståsted. God og gavmild dog Erik ham skænked et levende væsen som vidne om vilje til værd at sætte den flok, som fylkes om tværfolks tale. *Bo Bojesen i Politiken 11.9.1959*

KRISTENSEN, THORKIL (V) (1899-1989) nationaløkonom. Cand. polit. 1927. Professor i Århus 1938 og ved Handelshøjskolen i København 1947-66. Medlem af folketinget 1945-60. Som finansminister i ministeriet Knud Kristensen 1945-47 måtte han for at klare de mange ekstraordinære udgifter til reorganisering af forsvaret, hjælp til besættelsestidens ofre og til de ca. 200.000 tyske flygtninge, der efter sammenbruddet befandt sig i Danmark, forhøjelser af tjenestemændenes lønninger m.v. gribe til særforanstaltninger. Foruden loven om tilbagebetaling af værnemager-fortjenester kom der juli 1946 den såkaldte éngangsskat samt et tvangslån og i august forhøjelse af forbrugsafgifter. Intet under at K. fik betegnelsen Thorkil livrem. Han blev atter finansminister i ministeriet Erik Eriksen (1950-53) og måtte på ny frem med sparekniven i form af bunden opsparing, værneskat, nye indirekte skatter og skat på rejsevaluta. Efterhånden bedredes økonomien dog væsentligt med skattelettelser til følge. For at fastholde en sund økonomi, da socialdemokraterne atter havde overtaget regeringen, kom han efterhånden i et vist modsætningsforhold til

sit parti ved at tage særstandpunkter, men den nimbus, der stod om ham hos vælgerne, var usvækket, og det vakte derfor beklagelse, da han i feb. 1960 udtrådte af Venstres gruppe og ikke lod sig opstille ved det efterfølgende valg. Hans økonomiske indsigt blev dog i rigt mål udnyttet på den vigtige post som generalsekretær for OEEC 1960-61, OECD 1961-69. Efter sin hjemkomst direktør for instituttet for udviklingsforskning 1969-72. Endnu i sin høje alder var K. en flittig forfatter og debattør, der også blev anvendt til vigtige udvalgsopgaver.

KRISTJANSSON, BJÖRN (1858-1939) islandsk politiker. Uddannet som skomager. Borgmester i Reykjavik 1887-91 og senere bankdirektør. Da regeringen udvidedes til at omfatte tre islandske ministre jan. 1917, blev han minister for finansvæsen til aug. s.å., og han var Islands finansminister 1918-28.

LARSEN, AKSEL (DKP/SF) (1897-1972) redaktør. Oprindelig støberiarbejder. Medlem af Socialdemokratiet 1919-20 og af Danmarks kommunistiske Parti 1920-58, formand 1932-58. Valgtes til folketinget 1932, da partiet for første gang fik 2 mandater, blev siden genvalgt i fyrre år bortset fra 1943, da DKP ikke måtte opstille. Efter befrielsen fik han og de to andre kommunister, der var valgt i 1939, tilkendt deres mandater, som de uretmæssigt havde mistet ved valget i 1943. L. søgte i 30'erne i den truende internationale situation samarbejde med socialdemokraterne, men blev afvist. Pga. den midlertidige tyskrussiske forståelse måtte L. i besættelsens første år vise gode miner til slet spil, men blev, efter at partiet var blevet opløst juni 1941 ved tyskernes indmarch i Sovjetunionen, jaget af tyskerne. Var med til at stifte Frit Danmark, inden han nov. 1942 blev arresteret og aug. 1943 ført til tysk tugthus, senere til koncentrationslejrene i Sachsenhausen og Neuengamme. Befriet april 1945 ved Bernadotte-aktionen og ført til Sverige, hvor han vendte hjem 5. maj 1945. Samme dag minister uden portefølje i Buhls samlingsregering. Det var dog så som så med samarbejdsånden, og efter en hidsig valgkamp, som resulterede i, at L. efter valget i okt. blev formand for en gruppe på 18 mand, trådte Buhls ministerium tilbage 7. nov. L. var en skarp kritiker af retsopgøret efter besættelsen, men fortsatte 30'ernes konsekvente efterfølgelse af den sovjetrussiske linje, også efter demokratiets likvidering i Tjekkoslovakiet 1948. Først efter den russiske nedkæmpelse af oprøret i Ungarn 1956 ændrede han kurs og blev efter mange skærmydsler ekskluderet af partiet 15. nov. 1958. Derpå løsgænger i folketinget. Medstifter af og fra 15. febr. 1959 formand for Socialistisk Folkeparti, som 1960 rykkede ind i folketinget med 11 mand. Formand for SF's folketingsgruppe 1960-68. Da der ved valget 1966, hvor SF kom op på 20 mandater, for første gang blev et »arbejderflertal« i tinget, fik L. en hidtil ukendt indflydelse, og ønskede at benytte dette til et konstruktivt samarbejde med den pris, det kostede. Men ved nyvalget til partiets hovedbestyrelse juli 1967 kom

Larsens dilemma. Kredse inden for SF nærer betænkelighed ved den stiltiende anerkendelse af monarkiet, der ligger i, at Aksel Larsen deltager i kongens aftenselskab. – »Du maa i hvert fald sige nej, naar der bliver budt anden gang.« *Bo Bojesen i Politiken 20.1.1962*

han i mindretal, mens flertallet i folketingsgruppen fortsat støttede hans linje. Ved en afstemning i folketinget i dec. om indefrysning af en dyrtidsportion, blev regeringen styrtet, fordi 6 SF-folk stemte med oppositionen, hvorefter de udtrådte af partiet og dannede partiet Venstresocialisterne. SF fik ved valget jan. 1968 11 mandater, som øgedes til 17 i sept. 1971. L. havde siden 1968 været folketingets aldersformand og var en både bidsk og slagfærdig debattør lige til sin død i januar 1972.

LARSEN, ESTER (V), f. 1936, lærer. Byråds- og amtsrådsmedlem til 1989 og fra 1993. Sundhedsminister i ministeriet Schlüter 1989-93. Indvalgt i folketinget 1994.

LARSEN, GUNNAR (u.p.) (1902-73) ingeniør. Adm. direktør for F. L. Smidth & Co. Indtrådte 8. juli 1940 som ikke-politiker i Staunings

samlingsregering, idet han blev minister for offentlige arbejder (trafikminister). Han beholdt denne post i ministeriet Buhl maj-nov. 1942. Ved dannelsen af ministeriet Scavenius deltes ministeriet, hvorefter Venstres formand, Elgaard, blev trafikminister og L. fik et særligt ministerium for offentlige arbejder. På mange måder viste han initiativ og dygtighed, men kom - som den anden »upolitiske« minister Thune Jacobsen - ganske naturligt til at støtte Scavenius i dennes taktiske imødekommenhed over for tyskerne og derved ofte i et vist modsætningsforhold til de politiske ministre. Stundom blev det udlagt som tyskvenlighed, og efter befrielsen blev han stillet for retten, hvor han dog klarede frisag for værnemageri ved højesteret 1948. Et forhold vedr. støtte til »Fædrelandet« var to år tidligere af højesteret blevet henvist til evt. behandling ved rigsretten - og dermed skrinlagt. Indtog senere ledende poster inden for den kemiske industri herhjemme og i udlandet.

LARSEN, HELGE (R) f. 1915, rektor. Cand. mag. Medlem af folketinget 1956-64 og en overgang partiets ordfører. Blev tidligere betragtet som hørende til sit partis venstrefløj og en skarp modstander af samarbejde med de konservative. Som undervisningsminister i ministeriet Baunsgaard fra 1968-71 gennemførte han en omfattende lovgivning inden for undervisningssektoren, bl.a. en liberalisering af universiteternes styrelse, som dog blev mødt med voldsom modstand fra studenterorganisationernes side. En vis usmidighed hos L. var utvivlsomt med til at øge modsætningerne, men for mange har han stået som den, der repræsenterede lov og orden inden for hele undervisningsvæsenet, og hans eftermæle hører til dem, der vokser med tiden.

LARSEN, PETER (V) (1924-70) gårdejer. Efter flere højskoleophold aktivt med i partiarbejdet. Folketingsmand 1953-70. Da landbrugsrådets præsident Anders Andersen ved den borgerlige regerings dannelse efter valget jan. 1968 ikke ønskede at blive landbrugsminister, overtog L., der ellers var et oplagt emne som socialminister, denne post, som han bestred med stor dygtighed. Kort før sin død fik han gennemført en ny kornordning.

LARSEN, SØREN P. (V) (1888-1948) lærer. Først uddannet som håndværker. Folketingsmand fra 1926-1948. Som sit partis ordfører i spørgsmål vedr. den sociale lovgivning blev han arbejds- og socialminister i ministeriet Knud Kristensen nov. 1945-april 1947, da han måtte træde tilbage på grund af sygdom.

LARSEN, THOMAS (V) (1854-1949) historiker. Var oprindelig smed og husmand. Folketingsmand 1895-1909 og 1910-20. Landstingsmand 1920-31. Trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet Holstein-Ledreborg aug.-okt. 1909 og i ministeriet Klaus Berntsen 1910-13. En socialt interesseret politiker, der ud fra et grundtvigsk livssyn også gjorde sig gældende som historiker ved kul-

turhistoriske skildringer fra Vendsyssel.

LARSEN, TOVE LINDBO (S) f. 1928, husholdningslærer. Medlem af folketinget 1971-73, 1977-87 og fra 1988. Afløste i 1981 Jørgen Peder Hansen på dobbeltposten som kirkeminister og minister for Grønland, i øvrigt uden at have beskæftiget sig med disse områder tidligere. Fratrådte ved ministeriet Anker Jørgensens afgang sept. 1982.

LARSEN, VICTOR (KF) (1890-1952) proprietær. Først kontoruddannelse, derefter lærereksamen. Medlem af folketinget fra 1934. Trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet Eriksen fra okt. 1950 til sin død 24. april 1952.

LARSEN-BJERRE, HANS (S) f. 1910. Chefredaktør. Medlem af folketinget 1960-65. Fiskeriminister i ministeriet Krag sept.-okt. 1964. Måtte træde tilbage, officielt pga. sygdom, men reelt pga. den kritik, som rettedes mod ham i anledning af en ubetydelig affære i forbindelse med en indsamling, han formelt havde ansvaret for. Har gennem årene indtaget en række ledende stillinger inden for A-pressen.

LARSEN-LEDET, CAMMA (S) (1915-91) journalist. Medlem af folketinget 1964-68. Minister for familiens anliggender i ministeriet Krag 1966-68. Borgmester i Åbenrå 1970-86.

LASSEN, VILHELM (V) (1861-1908) redaktør. Som journalist ved Aalborg Amtstidende og snart som redaktør, udgiver og ejer, viste han sig som en fremragende bladmand med hovedvægten lagt på de socialøkonomiske spørgsmål og drev bladet frem til at være blandt de største i provinsen. Efterhånden gled han fra den hørupske fløj over mod J. C. Christensen. Reformer var for ham det vigtigste, og den første venstreregering 1901 hilste han med kravet om sammenhold nedefter. Som folketingsmand fra 1901 gik han skarpt imod splittelsen i Venstre og gennemførte som finansminister i ministeriet J. C. Christensen fra 1905 en lang række love, deriblandt om oprettelse af Kongeriget Danmarks Hypotekbank. I tiden op mod sin død forberedte han sammen med Neergaard toldloven af 1908. Han havde altid haft et svagt helbred og døde i sin bedste alder opslidt af arbejde.

LAUSTSEN, AGNETE (KF), f. 1935, cand. jur. Folketingsmedlem fra 1979. Sundhedsminister i det andet ministerium Schlüter 1987-88 og boligminister 1988-90.

LIEBE, OTTO (1860-1929) højesteretssagfører. Hans nære personlige tilknytning til kong Christian X, for hvem han i private anliggender havde fungeret som juridisk rådgiver, førte til, at han efter ministeriet Zahles afgang 30. marts 1920 dannede en regering, hvis eneste opgave skulle være at udskrive valg. Socialdemokratiet stemplede det skete som statskup og proklamerede generalstrejke. 4. april blev der indgået forlig, hvorefter Liebes ministerium trådte tilba-

ge 5. april og afløstes af et nyt forretningsministerium Friis. I øvrigt deltog L. ikke i det politiske liv.

LIND, NATHALIE (V) f. 1918, landsretssagfører. Medlem af folketinget 1964-66 og 1968-81. Som socialminister i ministeriet Baunsgaard 1968-71 fik L. gennemført en række love som led i udformningen af en socialreform, der tilsigtede decentralisering af forvaltningen til amter og kommuner. I regeringen Hartling var hun både justits- og kulturminister, i SV-regeringen 1978-79 justitsminister, i den mellemliggende periode medlem af folketingets præsidium.

LINDBERG, KAI (S) (1899-1985) fagforeningsmand. Udlært som skibsbygger i Helsingør. Medlem af landstinget april-okt. 1947, af folketinget 1947-71. Trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet H. C. Hansen aug. 1955-febr. 1960, i ministeriet Kampmann 1960-62 og i ministeriet Krag sept. 1962-nov. 1966. Tillige minister for Grønland maj 1957-nov. 1960. Indgik i 1962 den aftale med A. P. Møller om koncession på udnyttelse af Danmarks undergrund i 50 år, som senere blev genstand for stærk kritik, da der blev konstateret olieforekomster i den danske del af Nordsøen. Lovene om en vejtunnel under Limfjorden og om en østjysk motorvej blev bl.a. vedtaget i hans ministertid.

LUND, TORBEN (S), f. 1950, advokat. Medlem af folketinget fra 1981. Sundhedsminister i det første ministerium Nyrup Rasmussen 1993-94. 1994 sit partis politiske ordfører.

LUNDHOLT, ANNE BIRGITTE (KF), f. 1952, cand. scient. pol. Industriminister i ministeriet Schlüter 1989-93, fra 1990 desuden energiminister. Indvalgt i folketinget 1990. Det politiske svendestykke blev forliget mellem KF og regeringen om finansloven for 1996. Politisk ordfører til lederskiftet 1997.

LYKKETOFT, MOGENS (S) f. 1946, cand. polit. Medlem af folketinget siden 1981. Var afdelingsleder i Arbejderbevægelsens Erhvervsråd og havde været medlem af en række udvalg og kommissioner, da han i jan. 1981 blev minister for skatter og afgifter som afløser af Karl Hjortnæs. Fortsatte på denne post i den femte regering Anker Jørgensen og afgik med denne i sept. 1982. Finansminister i regeringerne Nyrup Rasmussen og som sådan en af de mest indflydelsesrige ministre.

LØVIG SIMONSEN, OLE (S), f. 1935, lærer. Folketingsmedlem 1981-87 og fra 1990. Formand for den socialdemokratiske folketingsgruppe 1993-94. Boligminister i det andet ministerium Nyrup Rasmussen 1994.

MADSEN, METTE (V), f. 1924, forfatter. Fik i årenes løb en lang række tillidshverv parallelt med, at hun skrev digte, revyviser og dagsaktuelle vers, i aviser fra 1958, i Blæksprutten fra 1964. Kirkeminister 1984 efter Elsebeth Kock-Petersens afgang til 1988. Folketingsmedlem 1971-87.

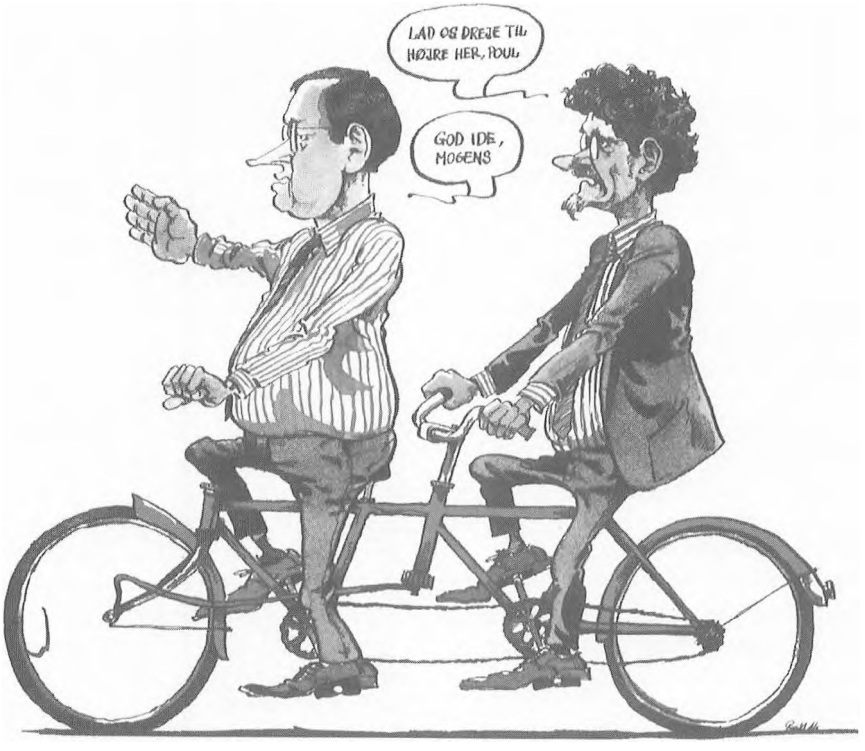

Roald Als gav i 1995 et noget uelskværdigt billede af forholdet mellem statsminister og finansminister.

MADSEN, V. H. O. (1844-1917) officer. Deltog i krigen 1864. Indførte som direktør for artilleriets tekniske tjeneste nyt feltskyts fra Krupp i hæren. Blev ved systemskiftet krigsminister i ministeriet Deuntzer. Her førte hans virke for Københavns befæstning i 1905 til regeringens og Venstrereformpartiets sprængning. Han blev general 1903 og valgtes til folketinget 1909. Da han kun manglede 8 stemmer i at genvinde mandatet ved valget året efter, udgav han »Forholdstalsvalg i Enmandskredse« M. var en meget dygtig matematiker og artillerikonstruktør og konstruerede sammen med rustmester Bjarnov et rekylgevær, som under navnet System Madsen blev solgt til en lang række lande.

MADSEN-MYGDAL, TH. (V) (1876-1943) landbrugskandidat og godsejer. Opr. nærmest radikal, men hans udprægede liberalistiske synspunkter førte ham ind i Venstres opposition under 1. verdenskrig. Formand for De danske Landboforeninger 1918-20 og 1924-26. Landbrugsrådets præsident 1919-20. 1920-25 medlem af landstinget. Landbrugsminister i ministeriet Neergaard 1920-24. Indvalg-

tes dec. 1926 i folketinget og dannede straks efter en ren venstreregering med støtte af de konservative, idet han selv blev stats- og landbrugsminister. Gennemførte en række nedsættelser af statsudgifter. Som protest mod, at Venstre havde afslået forhøjelser af militærudgifterne, undlod de konservative - ligesom de radikale - at stemme for finansloven marts 1929, hvorved regeringens 45 mand kom i mindretal over for socialdemokraternes 52. M.-M. udskrev derefter valg, ved hvilket Venstre tabte 3 og de konservative 6 mandater, hvorpå regeringen trådte tilbage. Derefter var han rigsdagsgruppens formand indtil 1933, da han nedlagde sit folketingsmandat. 1929-41 var han formand for Venstres landsorganisation.

MAGNUSSON, JÓN (1859-1926) islandsk politiker og embedsmand. Cand. jur. Medlem af altinget 1902-19 og 1922-26. Leder af det konservative hjemmestyreparti efter Hafstein. Efter at det 1916 var blevet vedtaget, at den islandske repræsentation i regeringen skulle udvides til 3 ministre, indtrådte han som førsteminister i ministeriet Zahle jan. 1917 (sammen med Bjørn Kristjansson og Sigurdur Jonsson) og fortsatte indtil vedtagelsen i de to landes lovgivende forsamlinger og godkendelsen ved en islandsk folkeafstemning af den dansk-islandske forbundslov af 30. nov. 1918, der bragte det århundredgamle regeringsfællesskab til ophør. M. blev derefter det selvstændige Islands første regeringschef til marts 1922 og atter fra marts 1924 til sin død juni 1926. I striden om Islands forhold til Danmark kom han til at spille en fremtrædende rolle i kraft af sin juridiske skarpsindighed og politiske smidighed, og det lykkedes ham at tilvejebringe et stort flertal i Island for forbundslovene 1918.

MATTHIASEN, NIELS (S) (1924-80) partisekretær. Uddannet som forlagsmand. Fra 1957 sekretær i Socialdemokratisk forbund, partisekretær 1961-69. Som folketingsmand siden 1960 havde han været ordfører for en række kulturpolitiske spørgsmål samt ved behandling af forslag om bistand til udviklingslandene, hvor han gik ind for støtte til befrielsesbevægelser. Okt. 1971 blev han kulturminister i Krags ministerium. Han fortsatte på denne post i de følgende socialdemokratiske regeringer til sin pludselige død i febr. 1980. Mere end nogen anden kulturminister fik han givet dette ministerium form og indhold, og en række lovrevisioner blev gennemført i hans tid.

MELCHIOR, ARNE (CD) f. 1924, direktør. Medlem af folketinget 1973-75 og siden 1977. Som tidligere socialdemokrat medstifter af Centrum-Demokraterne, formand for folketingsgruppen 1973-75 og 1980-82. Minister for offentlige arbejder i regeringen Schlüter 1982-86. På denne post, der gennem en række år har hørt til de mest stormombruste, bl.a. pga. postvæsenets problemer, har han med sin aktive og udadrettede form ofte gjort sig bemærket af offentligheden. Søgte sin afsked efter en - som det senere

viste sig - stort set grundløs pressekampagne. På ny formand for CDs folketingsgruppe 1987-93. Ved dannelsen af det første ministerium Nyrup Rasmussen blev M. minister for kommunikation og turisme, men han måtte afgå ved regeringsomdannelsen året efter, som navnlig vedrørte CDs ministre.

MOLTESEN, LAUST (V) (1865-1950) historiker. Cand. theol. 1888, dr. phil. 1896. Medlem af folketinget 1909-18, 1920-26 og 1929-32 med kirke- og skolespørgsmål som sit speciale. Udenrigsminister i ministeriet Madsen-Mygdal 1926-29. Teologisk æresdoktor 1929.

MOLTKE, CARL (u.p.) (1869-1935) greve og diplomat. Minister i Washington og under hele den 1. verdenskrig og de vanskelige efterkrigsår i Berlin, indtil Stauning i 1924 bad ham indtræde som udenrigsminister i den første socialdemokratiske regering. Han demissionerede sammen med den øvrige regering 1926, men blev siden meget benyttet i det mellemfolkelige forligs- og voldgiftarbejde. Præsident for toldvåbenstilstandskonferencen i Genéve 1930.

MONBERG, N. C. (u.p.) (1856-1930) entreprenør, etatsråd. Dommer i den permanente voldgiftsret. Trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet Liebe marts-april 1920.

MORTENSEN, HELGE (S), f. 1941, telefonmontør, højskolelærer. Medlem af folketinget fra 1984. Trafikminister i ministeriet Nyrup Rasmussen 1993-94, ved regeringsomdannelsen i jan. 1994 minister for kommunikation og turisme efter Arne Melchior. Fratrådte - navnlig på grund af svagelighed - ved dannelsen af det andet ministerium Nyrup Rasmussen.

MUNCH, PETER (R) (1870-1948) historiker. Cand. mag. 1895, dr. phil. 1900. Efter systemskiftet 1901 trådte han aktivt ind i politik og sluttede sig i 1905 til Det radikale Venstre. Hans pacifistiske og sociale indstilling gjorde ham straks til en erklæret tilhænger af samarbejde med socialdemokraterne. 1909-45 folketingsmand. Indenrigsminister i Zahles første ministerium 1909-10 og forsvarsminister i det andet ministerium Zahle 1913-20, hvor det blev hans opgave at gennemføre de omfattende militære foranstaltninger, som Danmarks neutralitetspolitik under 1. verdenskrig nødvendiggjorde, og som efter danske forhold krævede enorme bevillinger. Efter krigen satte han sin lid til Folkeforbundet, men den internationale udvikling begunstigede ikke ønsker i retning af total afrustning, som han var en så helhjertet fortaler for i Genéve. Som udenrigsminister i det andet og tredje ministerium Stauning 1929-40 kom han til at øve en betydelig indflydelse, ikke mindst på forsvarspolitikken, hvor han ikke kunne følge socialdemokraternes mere forsvarsvenlige holdning i slutningen af 30'erne, da grænsen for alvor blev truet. Ikke-angrebspagten med Tyskland 1939 var for ham et bedre værn end forsvarsforanstaltninger. Danmarks

besættelse 9. april 1940 lå i naturlig forlængelse af denne politik, og uviljen såvel hos besættelsesmagten (på grund af M.'s virke i Genéve) som hos kongen og store dele af befolkningen førte til, at han måtte træde tilbage juli 1940. At han havde undervurderet indberetningerne, der i dagene før 9. april indløb fra Berlin, blev godtgjort af den parlamentariske kommission efter krigen, men hans hæderlighed og nationale holdning har ingen med rette kunnet drage i tvivl.

MUUS, OSCAR B. (V) (1847-1918) grosserer. Som handelsminister i ministeriet Berntsen 1910-13 kom denne dygtige og initiativrige forretningsmand ikke til at øve den faglige indsats til gavn for handelen, som han havde format til. Dels var han da allerede en ældre mand og dels led han i sin ministertid under et vaklende helbred.

MØLLER, AKSEL (KF) (1906-58) borgmester. Cand. polit. 1933. Medlem af folketinget 1939. Var under besættelsen sammen med Hedtoft, H. C. Hansen og Bjørn Kraft medlem af det kontaktudvalg, som sammen med repræsentanter for modstandsbevægelsen forberedte dannelsen af befrielsesregeringen. Udviste bl.a. efter et nazistisk attentatforsøg personligt mod og fik efter krigen en stadig stærkere stilling inden for sit parti. Indenrigs- og boligminister i ministeriet Eriksen 1950-53. Som sådan praktiserede han den restriktive finanspolitik, han som konservativ finanspolitisk ordfører havde krævet af Hedtofts regering, bl.a. gennem forhøjelsen af renten i statslån. Den myreflittige mand, der foruden at være medlem af talrige udvalg og kommissioner desuden var borgmester på Frederiksberg fra 1948 til sin død, bortset fra den tid, han var minister, var desuden formand for den konservative folketingsgruppe fra 1955. Hans tidlige død var et tab for samarbejdsbestræbelserne på Christiansborg.

MØLLER, GRETHE FENGER (KF), f. 1941, fuldmægtig, cand. jur. Medlem af folketinget 1977-94. Har været aktiv i kvindepolitisk sammenhæng, bl.a. som landsformand for Dansk Kvindesamfund 1971-81. Desuden medlem af Frederiksberg kommunalbestyrelse fra 1974. Arbejdsminister i regeringen Poul Schlüter 1982, hvor hun som følge af den vanskelige beskæftigelsessituation i særlig grad måtte stå for skud fra den socialdemokratiske opposition. Afgik som led i regeringsomdannelsen 1986. Konservativ ordfører 1986-87. Formand for ligestillingsrådet 1987-93. Blev på grund af sin ikke helt afklarede rolle i tamilsagen ikke genopstillet i 1994.

MØLLER, J. CHRISTMAS (KF) (1894-1948) politiker. Cand. jur. 1922. Folketingsmand sept. 1920-41 og 1945-47. Udførte som ung et energisk organisationsarbejde og blev allerede 1928 formand for den konservative folketingsgruppe, 1931 for hele rigsdagsgruppen og 1932 for partiet. Selv om han principielt var tilhænger af samarbejdet med Venstre, førte ministeriet Madsen-Mygdals erhvervspolitiske holdning

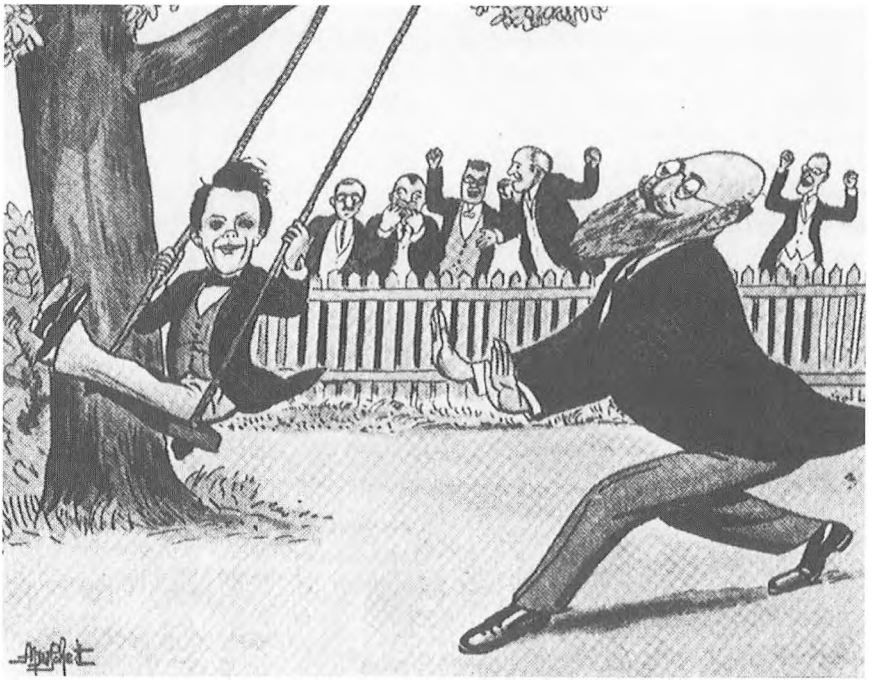

Da Stauning fik Christmas Møller i gyngen. *Alfred Schmidt i Blæksprutten 1931*

til, at M. marts 1929 »tabte terrinen« og fik sit parti til at undlade at stemme for finansloven, hvorved regeringen faldt. Ved valget april tabte de konservative 6 mandater og banede derved vejen for en socialdemokratisk-radikal regering. Gik skarpt imod det store kriseforlig (Kanslergadeforliget) jan. 1933 mellem regeringspartierne og Venstre, men ændrede efter at Venstre og de konservative havde mistet flertallet i landstinget 1936, sit partis politik i en mere fremskridtsvenlig og social betonet retning samtidig med, at han gjorde skarp front over for alle nazistiske tendenser inden for partiet. Som led i den ændrede indstilling arbejdede han sammen med regeringspartierne på en forfatningsændring, som Venstre gik imod. Da denne efter at være vedtaget i begge ting blev forkastet ved en folkeafstemning 1939, nedlagde M. sine 3 formandsposter inden for partiet. Juli 1940 blev han handelsminister i Staunings samlingsministerium, men hans skarpe udtalelser mod besættelsesmagten førte til, at han måtte udtræde af regeringen 1. okt. s.å. og jan. 1941 opgive sit folketingsmandat. Tog sammen med Aksel Larsen initiativet til oprettelsen af den illegale organisation »Frit Danmark«. Forlod maj 1942 Danmark og blev i London formand for Danish Council og udrettede et stort arbejde for Danmarks sag til maj 1945. Som udenrigsminister i Buhls samlingsrege-

ring maj-nov. 1945 gjorde han sig især bemærket ved regeringserklæringens ord om, at »grænsen ligger fast«. Han genindtrådte i partiet, men mødte snart modstand, dels pga. sit nære samarbejde med kommunisterne under krigen, og dels fordi han gik mod en aktiv Sydslesvigpolitik. Det førte til, at han 1947 brød med partiet og ved valget okt. lod sig opstille som løsgænger i Sønderjylland uden dog at opnå valg. Umiddelbart før sin død forelå hans endelige udmeldelse af det parti, han fra sin tidligste ungdom havde viet alle sine kræfter. M. blev en af de mest omstridte personer i nyere dansk politik. Han hørte ikke rigtig hjemme inden for de snævre partirammer, men repræsenterede snarere den løsgængertype, som bedre kan hævde sig i engelsk parlamentarisk liv.

MØLLER, ORLA (S) (1916-79) præst. Havde deltaget i et vidtforgrenet kirkeligt organisationsarbejde, bl.a. som generalsekretær for KFUM og KFUK, og i kommunalt arbejde. 1953 folketingskandidat for Dansk Samling. Socialdemokratisk folketingskandidat 1959-63. Folketingsmand 1964-77. Som kirkeminister i ministeriet Krag nov. 1966-febr. 1968 fik han næppe tid til at manifestere sig oven på Bodil Kochs lange ministertid. Hans centrale placering i partiet kom til udtryk okt. 1971, da han valgtes til både formand og politisk ordfører for Socialdemokratiets folketingsgruppe. Ved Krags afgang som statsminister i 1972 var der da også en udbredt stemning i den socialdemokratiske folketingsgruppe for, at M. skulle være hans efterfølger, og uanset at M. loyalt støttede Anker Jørgensen, gav denne situation ophav til en vis misstemning mellem dem. M. blev dog på ny minister i 1975 og havde den krævende dobbeltstilling som justits- og forsvarsminister til 1977, da han af private grunde trak sig tilbage.

MØLLER, PER STIG (KF), f. 1942, dr. phil. Søn af Poul og Lis Møller. Folketingsmedlem fra 1984, en energisk miljøminister i ministeriet Schlüter 1990-93. Efter Hans Engells tilbagetræden 1997 blev han valgt til partiets politiske leder og ordfører.

MØLLER, POUL (KF) f. 1919, landsretssagfører og redaktør. Medlem af folketinget 1950-71 og efter broderen Aksel M.'s død 1958 sammen med Poul Sørensen den ledende kraft inden for partiet og dets ordfører ved de mange storpolitiske debatter. Efter de fejlslagne forhandlinger om en sammenslutning af VK-partierne 1965 gik han fordomsfrit ind i det bredere VKR-samarbejde, der førte til dannelsen af regeringen Baunsgaard 1968, hvor M. blev finansminister. Under de vanskelige finansielle forhold og en eksplosiv vækst i statens udgifter kunne han ikke - til trods for optagelse af nye lån i udlandet - undgå kraftige skattestigninger og momsforhøjelser, skønt han før valget havde erklæret, at skatterne havde nået bristepunktet. Det sled hårdt på hans kræfter, og en længere orlov efter et hjertetilfælde gav ham ikke på ny de nødvendige kræfter til det krævende job, hvorfor han marts 1971 måtte udtræde af rege-

ringen. For partiet var det et hårdt slag at miste denne farverige politiker, og ikke mindst i et valgår, idet han i højere grad end nogen anden stod som formidleren af moderne konservatisme. I 1979 blev M. med et meget stort personligt stemmetal valgt som konservativt medlem af Europa-parlamentet, hvor han blev en af næstformændene. Nedlagde sit mandat i Europa-parlamentet 1986, s.å. æresmedlem af det konservative folkeparti. Lod sig opstille ved valget i 1990, men blev ikke valgt. Gift med radiointerview'eren, folketingsmedlem Lis Møller (1918-83).

NEERGAARD, NIELS (V) (1854-1936) historiker. Cand. mag. 1879 og cand. polit. 1881. Medlem af folketinget 1888-90 og 1892-1932, i hele sidstnævnte periode, bortset fra den tid, han var minister, medlem af finansudvalget. Selv om han principielt var radikalere end mange på den »rene« venstrefløj, førte hans nøgterne blik for mulighederne for en positiv reformpolitik ham sammen med den »forhandlende« fløj, det moderate Venstre, som han tilhørte i hele den periode, det ved valgene optrådte som selvstændigt parti (1892-1906). Efter fremgang de første år bragte det politiske forlig 1894 partiet stadig tilbagegang. Da Venstrereformpartiet kom til magten 1901, støttede han regeringen uden at lade sig påvirke af det nag, han en lang tid mødte fra flere af dets ordførere, og snart fik man brug for en mand af hans anseelse, idet han indtrådte i J. C. Christensens ministerium juli 1908, da Alberti gik af. Da J. C. Christensen efter Albertis selvanmeldelse sept. s.å. måtte træde tilbage, dannede N. 12. okt. regering og overtog selv posten som forsvarsminister. Som sådan forelagde han i modstrid med Venstres hidtidige militærpolitiske linje et forslag vedr. Københavns befæstning, som han mente de europæiske forhold nødvendiggjorde. Det blev mødt med modstand, og da nye valg ikke gav ham den fornødne støtte, trådte regeringen tilbage aug. 1909. I det følgende ministerium Holstein-Ledreborg, som fik gennemført en forsvarsordning, var N. finansminister til okt. s.å. Ligeledes finansminister i ministeriet Klaus Berntsen 1910-13. Efter de dramatiske begivenheder foråret 1920 og den borgerlige valgsejr dannede N. regering 5. maj, hvorved han som stats- og finansminister kom til at varetage de sønderjyske landsdeles genforening med Danmark. Hans regering afviklede en del af krigslovgivningen i liberalistisk ånd, gennemførte en forsvarsordning med nedsættelse af udgifterne, men ville ikke indlade sig på at afhjælpe erhvervskrisen i industrien ved toldforanstaltninger og importregulering, hvilket vanskeliggjorde samarbejdet med de konservative. Regeringen svækkedes desuden ved sin optræden ved Landmandsbankens krak og sin passive holdning under valutakrisen. Ved valget april 1924 mistede Venstre 7 mandater, hvorefter regeringen trådte tilbage. Under Madsen-Mygdal var N. atter finansminister dec. 1926-april 1929, og nu fulgte en kraftig nedskæring af statsudgifterne som følge af krone-

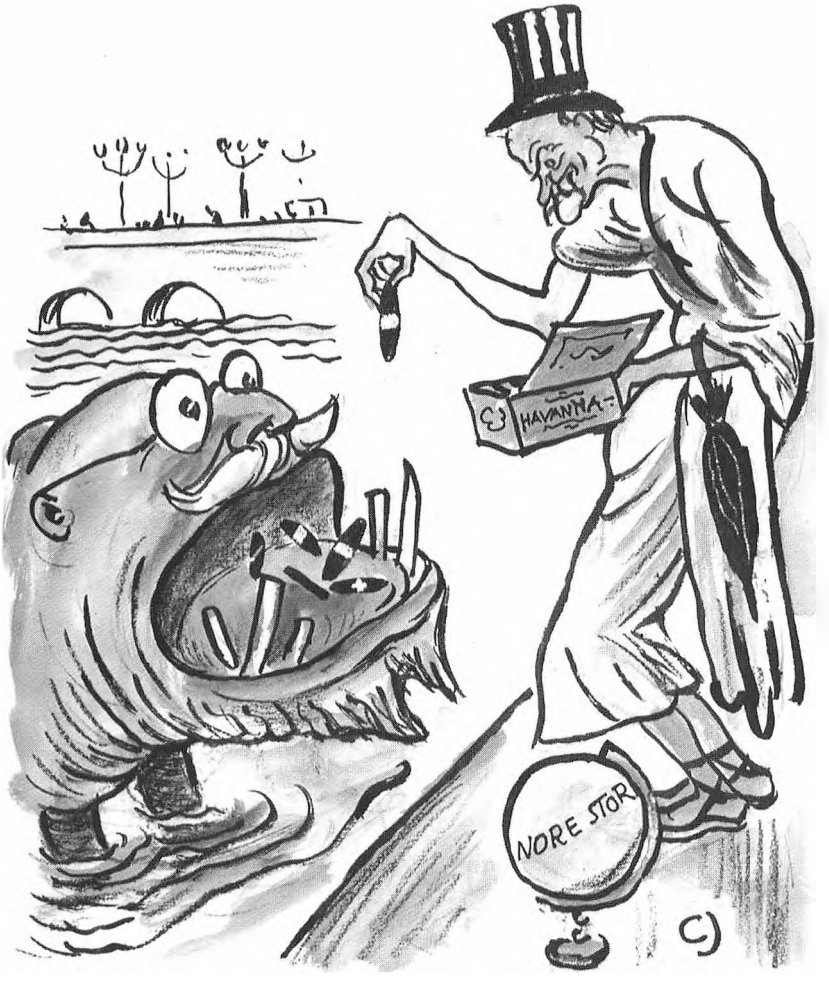

Carl Jensen lader i 1928 Niels Neergaard fodre Stauning med billigere cigarer. Faktisk gik socialdemokraterne med til de foreslåede ændringer, der medførte, at cigaretter blev dyrere.

faldet. Det gik hårdt ud over lønninger og sociale udgifter. Men de konservatives utilfredshed med regeringens økonomiske passivitet fortsatte og førte til regeringens fald. 1929 æresdoktor ved Københavns Universitet, bl.a. for det banebrydende og stadig læseværdige arbejde »Under Junigrundloven« om dansk politik 1848- 1866.

NIELSEN, ANDERS (V) (1862-1914) husmand og redaktør. Valgtes 1890 som forhandlingsmodstander til folketinget og blev siden genvalgt indtil sin død. Hans bredde og

rodfæstethed og hans efterhånden oratoriske færdighed gjorde ham til en frygtet agitator i kampen mod forliget 1894 og de mænd, der stod bag det. Var sammen med J. C. Christensen en af Venstrereformpartiets ledende mænd og dets formand 1902-08. Blev som den første husmand minister, da han juli 1908 afløste Ole Hansen som landbrugsminister i ministeriet J. C. Christensen, og fortsatte på denne post i ministeriet Neergaard okt. 1908-aug. 1909 og i ministeriet Holstein-Ledreborg aug.-okt. 1909. Han havde dog maj 1909 som modstander af Neergaards forslag om fremskudte forter indgivet sin demission, men fortsatte med at fungere, til denne regering trådte tilbage i aug. Var på tale som konseilspræsident juli 1910, da Berntsen dannede regering, hvori N. på ny blev landbrugsminister til juni 1913. På denne post nød han anseelse pga. sin evne til at forhandle med organisationerne og sætte sin vilje igennem over for administrationen.

NIELSEN, FREDE (S) (1891-1954) redaktør. Folketingsmand fra 1943. Som redaktør af Sønderjyden 1930-43 var han medvirkende til at engagere ungdommen i den nationale kamp og havde derfor særlige forudsætninger for at blive sit partis ekspert i det sydslesvigske spørgsmål. I kraft heraf blev han 1947 medlem af Hedtofts ministerium som kirkeminister og varetog denne post med stor forståelse og retlinethed til efter valget sept. 1950, da han ved regeringsrekonstruktionen blev trafikminister (minister for offentlige arbejder), indtil regeringens fald okt. s.å. Viste stor interesse for det kulturelle arbejde i Sydslesvig.

NIELSEN, HELGE (S) (1918-91) forretningsfører. Udlært som handskemager og i nogle år forretningsfører for handskemagerforbundet. Senere knyttet til Arbejderbevægelsens Informations Central, hvis leder han var i fire år. Han var medlem af folketinget 1964-73 og 1975-77 og sekretær for gruppen, indtil han blev boligminister i ministeriet Krag 1971. Sept. 1973 flyttede han til miljøministeriet, og i den næste regering Anker Jørgensen overtog han både bolig- og miljøministeriet. Han udtrådte i jan. 1977 af såvel regeringen som folketinget for at overtage stillingen som direktør for det almennyttige saneringsselskab efter Kaj Andresen.

NIELSEN, K. AXEL (S) (1904-95) landsretssagfører. 1953-73 medlem af folketinget, hvor hans parti i høj grad har draget nytte af hans faglige viden, bl.a. ved udformningen af den nye arvelov. Afløste Hans Hækkerup som justitsminister i ministeriet Krag sept. 1964. På mange måder hans modsætning, i stil som i tænkemåde. Hans bredde og tolerance fik tingene til at glide lettere, selv om også han har måttet stå for skud i spørgsmålet vedr. hemmelige kartoteker. Trådte tilbage sammen med ministeriet febr. 1968, men blev atter justitsminister efter valget sept. 1971 som en af de få veteraner i den nye regering Krag. Nye afsløringer af de metoder, politiets efterretningsvæsen benyttede, førte nov. 1971 til, at N. ikke afviste et

SF-forslag om et parlamentarisk kontroludvalg, men et fremsat lovforslag kunne ikke gennemføres på grund af modstand fra enkelte socialdemokrater. N. trådte ud af landspolitik ved valget i 1973.

NIELSEN, M. C. B. (R) (1847-1930) præst. Repræsenterede som folketingsmand 1892-98 det moderate venstre og stod ved forligsforhandlingerne 1894 på højre fløj. Følte sig dog efterhånden lidt hjemløs og ville ikke genopstilles 1898. Nærmede sig navnlig i forsvarssagen de radikale og lod sig opstille 1909 som radikal løsgænger uden at blive valgt. Kultusminister i ministeriet Zahle 1909-10. Viste som sådan lærerne sin sympati ved at ophæve J. B. Scavenius' »mundkurv-cirkulære« af 1885.

NIELSEN, TOVE (V) f. 1941, lærer. Medlem af folketinget 1972-73, 1975-77 og 1979-80. Undervisningsminister i regeringen Hartling 1973-75, hvor hun fik gennemført folkeskoleforliget mellem socialdemokratiet, venstre, det radikale venstre, socialistisk folkeparti og kristeligt folkeparti. Medlem af Europa-parlamentet 1979-94.

NIELSON, POUL (S) f. 1943, cand. scient. pol. Medlem af folketinget 1971-73, 1977-84 og fra 1986. Energiminister 1979-82. Ministerperioden prægedes af problemerne omkring olieindvindingen i Nordsøen, naturgasprojekterne og de statslige olieindkøb i Saudi Arabien. I det andet ministerium Nyrup Rasmussen afløste han Helle Degn som minister for udviklingsbistand.

NINN-HANSEN, ERIK (KF) f. 1922, landsretssagfører. Medlem af folketinget 1953-94. Som konservativ ordfører gik han under kildeskattedebatten nov. 1966 ind for en frivillig kildeskatteordning. Blev formentlig uden at nære ønske herom forsvarsminister i ministeriet Baunsgaard 1968 og gennemførte de tre regeringspartiers nye forsvarsordning, som inden for værnene ikke blev modtaget med særlig begejstring. Afløste marts 1971 Poul Møller som finansminister i en vanskelig økonomisk situation, hvor han gjorde sig til talsmand for milliard-besparelser ved offentlig beskedenhed, bl.a. ved at begrænse kommunernes økonomiske handlefrihed. Efter Poul Møllers afgang betragtedes N.-H. som den mest indflydelsesrige i den konservative gruppe, men måtte ved valget sept. 1971 konstatere et tab på 6 konservative mandater. Efter regeringen Baunsgaards tilbagetræden 11. okt. blev N.-H. formand for den konservative folketingsgruppe, men indre uro førte til, at han i 1974 trak sig tilbage fra denne post og for en tid holdt en lav profil i partiet. Det blev imidlertid fra alle sider anset som en selvfølge, at han i september 1982 indtrådte i ministeriet Poul Schlüter som justitsminister, og han regnedes alment for at være en af regeringens og det konservative folkepartis mest indflydelsesrige skikkelser. Afgik som justitsminister, da han 10.1.1989 blev valgt som formand for folketinget. På grund af røret om hans administration af flygtningeloven (den såkaldte tamil-sag), som i 1993 førte til, at der blev rejst rigsretssag mod ham,

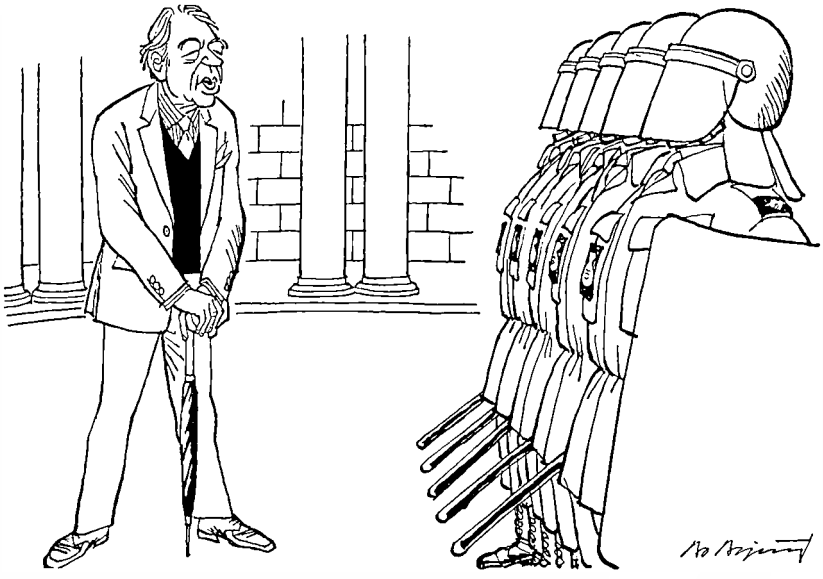

Åsyn og navn. Det skal være demonstrationsdeltagerne forbudt at maskere sig. – »Vi skal slå hårdt ned på alle, der forsøger at skjule deres identitet.« *Det er måske ikke helt rigtigt at identificere Ninn-Hansen med politiet, men en minister har altid ansvaret.*

Bo Bojesen i Politiken 24.4.1987

måtte han trække sig tilbage som folketingsformand ved begyndelsen af folketingsåret 1989-90. Rigsretssagen endte med, at han blev idømt en betinget frihedsstraf, men at stemningen i befolkningen var delt ses af, at der blev indsamlet en folkegave til ham. Han tog modgangen med en utrolig sjælsstyrke.

NORMANN, A. C. (R) (1904-78) journalist og bladudgiver. Uddannet ved landbruget, medstifter af A/S A. C. Normanns Forlag, medejer og medudgiver af Helsingør Dagblad. Kommunalpolitiker. Medlem af folketinget 1950-72. En behændig politiker og erhvervsmand med sans for at løse vanskelige problemer. Indtrådte som fiskeriminister i ministeriet Kampmann nov. 1960 og fortsatte i ministeriet Krag sept. 1962-sept. 1964. Ligeledes fiskeriminister og desuden minister for Grønland i ministeriet Baunsgaard 1968-71. Var kort før valget 1971 ude for en automobilulykke, så han indtil videre ikke kunne indtræde i tinget, selv om han blev genvalgt, og da han ved den påfølgende retssag blev idømt 30 dages hæfte, vedtog folketinget, at han i medfør af grundlovens værdighedsbestemmelser havde mistet sin valgbarhed, hvorefter han måtte forlade tinget. Afgørelsen, der gav anledning til kraftig debat, blev truffet med 88 stemmer mod 70, mens fem medlemmer undlod at stemme. Debatten, der slog dybe skår i flere folketingsgrupper, sluttede ikke hermed, og der er stadig

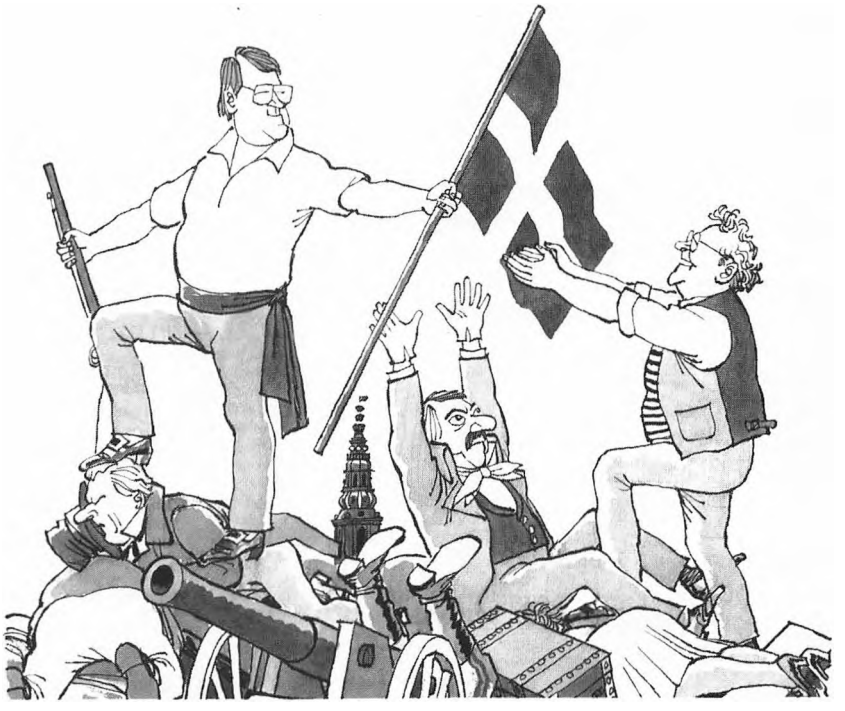

1993's største teaterbegivenhed: Les Compromisérables. Revolutionsstemningen henviser til, at regeringsskiftet tidsmæssigt faldt sammen med den store teatersucces Les Misérables efter Victor Hugos roman. *Bo Bojesen 1993*

megen uenighed om såvel dommen som folketingets konsekvens af den.

NYRUP RASMUSSEN, POUL (S), f. 1943, cand.polit. Økonom i LO 1971-86, direktør for Lønmodtagernes dyrtidsfond 1986-88. Medlem af folketinget fra 1988. Næstformand for socialdemokratiet 1987, formand 1992 efter en ikke helt behagelig kampagne mod Svend Auken, der bl.a. bundede i, at man mente, at partiet næppe ville kunne få andre partiers støtte til at danne regering med Auken som statsministerkandidat. Efter Poul Schlüters tilbagetræden i januar 1993 uden udskrivning af valg pegede et flertal i folketinget, herunder SF, på N.R. som leder af regeringen, og det lykkedes ham at danne en flertalsregering med deltagelse af R, CD og KRF, selv om de to sidstnævnte partier under dronningerunden havde peget på en borgerlig regering. Det lykkedes inden det ved lov foreskrevne valg i 1994 at gennemføre forskellige reformer, hvis reelle indhold dog næppe svarede til regeringspartiernes lovprisninger. Ved valget gik flertallet imidlertid tabt, idet både socialdemokratiet og CD gik tilbage, og KRF slet ikke blev repræsenteret. Da både SF og Enhedslisten pege-

de på PNR som statsminister, kunne han dog fortsætte som leder af en mindretalsregering af tre partier. Dannelsen af den nye regering skete hastigt, men også turbulent, og allerede en måned efter blev skatteminister Ole Stavad udskiftet. Nogenlunde samtidig afgik den politiske rådgiver Ralf Pittelkow, som statsministeren uden præcedens havde fået ansat i statsministeriet. N.R. støtter sig åbenbart først og fremmest til Mogens Lykketoft, som medierne synes at anse for regeringens egentlige leder. Om dette er rigtigt, vil først fremtidig historieskrivning kunne afgøre.

NØRGAARD, IVAR (S) f. 1922, chefredaktør. Cand. polit. 1947, sekretær i Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 1948 og forstander for Esbjerg højskole 1955-61. Derefter chefredaktør ved Aktuelt. Var økonomiminister i ministeriet Krag 1965-68 og fra okt. 1967 tillige minister for europæiske markedsanliggender. 1966-94 var han medlem af folketinget, og mens Socialdemokratiet var i oppositionen dets markedsordfører, og som sådan fortaler for partiets forslag om, at Danmarks tilslutning til EF skulle afgøres ved en folkeafstemning. Blev okt. 1971 minister for udenrigsøkonomi, europæiske markedsanliggender samt nordiske anliggender og var som sådan centralt placeret i de videre forhandlinger med EF. Også i de senere socialdemokratiske regeringer har N. været minister, 1975-77 som minister for udenrigsøkonomi og nordiske anliggender, 1977-78 som handelsminister, 1978-80 som miljøminister, 1979-82 som økonomiminister. Ved regeringen Anker Jørgensens afgang i 1982 var han sammen med Erling Jensen den, der havde længst ministeranciennitet.

OLESEN, KJELD (S) f. 1932, sekretær. Søn af den kendte modstandsmand Anker Olesen. Uddannet inden for shipping-branchen og ansat i rederiet J. Lauritzen, før han fik forskellige poster inden for kooperationen og Socialdemokratiet. Som folketingsmand 1966-79 og 1981-87 har O. især beskæftiget sig med forsvarsspørgsmål og udenrigspolitik. O., der selv er hjemmeværnsmand, og som i øvrigt har flyvercertifikat, var nærmest selvskreven som forsvarsminister, da Krag skulle sammensætte sit nye ministerium okt. 1971. Han afgik i sept. 1973 for at blive politisk ordfører og næstformand for socialdemokratiet. I 1977-78 var han minister for offentlige arbejder og 1979-82 udenrigsminister. 1979 var O. valgt til medlem af Europa-parlamentet, men han nedlagde sit mandat for at blive udenrigsminister.

OLESEN, SØREN (RF) (1891-1973) lærer og højskoleforstander. Repræsenterede Danmarks Retsforbund i folketinget 1945-47, 1950-51 og 1953-60. Da mandatfordelingen efter valget maj 1957 var så drilagtig, at det var vanskeligt at danne en flertalsregering, var der en voldsom politisk aktivitet, som resulterede i dannelsen af en trepartiregering mellem socialdemokratiet, de radikale og Retsforbundet. O. indtrådte herefter i ministeriet H. C. Hansen som indenrigsmi-

nister og fortsatte som sådan i ministeriet Kampmann indtil efter valget nov. 1960, ved hvilket Retsforbundet tabte alle sine 9 mandater. En sindig vendelbo med lune og ikke uden evne til at give sit parti den jordforbindelse, det ellers til tider kunne skorte på.

OLESEN, AASE (R), f. 1934, lærer, sekretær. Medlem af folketinget 1974-77 og 1979-90. Socialminister i ministeriet Schlüter 1988-90. En energisk og markant formand for regeringens socialkommission 1991-93.

OLSEN, ERLING (S) f. 1927, professor, dr. polit. Ved Københavns Universitet 1959-70, Roskilde Universitetscenter 1970-82, rektor i opbygningsperioden 1970-73. Formand for hovedstadsområdets trafikråd 1973-78. Medlem af folketinget 1964-66, 1971-73 og fra 1975. Boligminister 1978-82 i en periode, hvor boligpolitikken i særlig grad var emne for politiske forlig. Efter Pia Gjellerups tilbagetræden blev O. justitsminister i det første ministerium Nyrup Rasmussen. Til trods for en fra alle sider højt påskønnet indsats måtte han forlade posten ved dannelsen af det andet ministerium Nyrup Rasmussen for at blive formand for folketinget.

OXHOLM, W. (u.p.) (1868-1945) stiftamtmand. Indenrigs- og landbrugsminister i ministeriet Liebe marts-april 1920.

PEDERSEN, ARNE FOG (V) (1911-84) højskoleforstander. Cand. theol. 1939. Var i nogle år chef for radioens foredragsafdeling, før han i 1953 blev højskoleforstander i Rødding. Det vakte nogen undren, da han i 1968 blev kirkeminister i ministeriet Baunsgaard, og hans indgriben i den nedsatte strukturkommissions arbejdsområder gav dønninger i vide kredse og var medvirkende til, at der i hans ministerperiode til okt. 1971 ikke blev gennemført større reformer. Han vendte efter ministerperioden tilbage til højskolen i Rødding, men var 1976-81 dansk generalkonsul i Flensborg.

PEDERSEN, HELGA (V) (1911-80) højesteretsdommer. Det vakte opsigt langt uden for landets grænser, da hun 1950 blev justitsminister i ministeriet Eriksen, men fagligt var hun særdeles velkvalificeret. Hun havde gjort en smuk karriere i justitsministeriet, hvor hun bl.a. havde været ministersekretær for ikke færre end seks justitsministre. Som minister blev hun udsat for voldsom kritik i anledning af sine benådninger af tyske og danske krigsforbrydere, og hun måtte stå for skud i folketinget. Hun demissionerede sammen med regeringen 1953, men var samme år blevet valgt til folketinget, som hun forlod 1964, da hun som den første kvinde blev højesteretsdommer efter nogle år som dommer i byretten og Østre Landsret. 1971 blev hun dommer ved menneskerettighedsdomstolen i Strassbourg. Som den første fik hun med tiden sæde i alle forfatningens tre øverste myndigheder: i den udøvende som minister, i den lovgivende som folketingsmedlem og i den dømmende som højesteretsdommer.

PEDERSEN, KRISTJAN (R) (1857-1927) gårdejer. Folketingsmand fra 1895. Repræsenterede Venstrereformpartiet indtil 1905, da han var blandt de radikale udbrydere. Særlig virksom for jordlovgivning efter social-radikal linje. Som landbrugsminister i ministeriet Zahle 1913-20 havde han vanskeligt ved at opfylde de forventninger, der stilledes til ham, og under krigstidens indgribende foranstaltninger trådte han også på landbrugsområdet helt i skyggen af Ove Rode.

PEDERSEN, OLUF (RF) (1891-1970) havebrugskandidat. Repræsenterede Danmarks Retsforbund i folketinget 1932-45 og 1950-60 og var partiets formand 1946-48. Var under besættelsen medlem af og sekretær for det såkaldte nimandsudvalg, omfattende de fem samarbejdende partier, og hvortil forhandlinger, der ellers førtes i rigsdagens udvalg, blev henlagt. Under den regeringsløse tid fra 29. aug. 1943 holdt kongen og departementscheferne sig i stadig kontakt med dette udvalg, som blev udvidet med fire ministre. Ved dannelsen af trepartiregeringen 1957 blev P. fiskeriminister i ministeriet H. C. Hansen, fra febr. 1960 i ministeriet Kampmann. Efter at Retsforbundet ved valget 1960 havde tabt alle sine mandater, udtrådte han af partiet. En farverig og vital, men stridslysten politiker.

PEDERSEN, P. J. (S) (1870-1962) borgmester. Lærer i København, hvor han fra 1913 var med i kommunalpolitisk arbejde. Undervisningsminister i forretningsministeriet Friis april-maj 1920. Landstingsmand 1924-25, borgmester 1925-38.

PEDERSEN, THOR (V), f. 1945, cand. polit. Borgmester i Helsinge 1978-86. Indtrådte i folketinget efter Henning Christophersens mandatnedlæggelse 1985. Boligminister ved regeringsomdannelsen i 1986. Indenrigsminister i den anden regering Schlüter, indenrigsminister og minister for nordisk samarbejde 1988-92, indenrigs- og økonomiminister 1992-93.

PETERSEN, CARL (S) (1894-1984) statshusmand. Folketingsmand 1935-66. Minister for offentlige arbejder i det andet ministerium Buhl maj-nov. 1945 og i det første ministerium Hedtoft 1947-50. Derpå landbrugsminister efter regeringsomdannelsen sept.-okt. 1950. På ny minister for offentlige arbejder i det andet ministerium Hedtoft 1953-55 og i ministeriet H. C. Hansen febr.-aug. 1955, hvorefter han blev indenrigsminister til 1957. Formand for den socialdemokratiske folketingsgruppe 1960-66, og for finansudvalget 1959-66.

PETERSEN, HARALD (V) (1893-1970). Læreruddannet. Journalist og direktør. Folketingsmand 1943-50. Forsvarsminister i regeringen Knud Kristensen 1945-47 og i regeringen Erik Eriksen 1950-53. En af Venstres førende teoretikere, der som partisekretær kom til at øve betydelig indflydelse.

PETERSEN, HARALD (u.p.) (1895-1977) civildommer. Justitsmi-

nister i samlingsministeriet Stauning 1940-41. Selv om han fik det formelle ansvar for kommunistinterneringen 22. juni 1941, var grunden da allerede skredet under ham, idet tyskerne havde forlangt hans tilbagetræden på grund af hans mangel på samarbejdsvilje. Var civildommer i Københavns amts nordre birk 1941-65.

PHILIP, KJELD (R) (1912-89) professor. Cand. polit. 1937, dr. oecon. 1942. Var i perioden 1943-69 professor ved de økonomiske og statsvidenskabelige fakulteter i Århus, Stockholm og København og medlem af talrige kommissioner. Ved dannelsen af trepartiregeringen 1957 blev han handelsminister (minister for handel, håndværk, industri og søfart) i ministeriet H. C. Hansen, fra febr. 1960 i ministeriet Kampmann. April samme år afløste han Kampmann som finansminister, men overtog sept. 1961 økonomiministeriet, da Bertel Dahlgaard udtrådte af regeringen, og fortsatte på denne post i ministeriet Krag 1962-64. 1960-64 var han medlem af folketinget. Efter 1965 var han ofte udsendt af FN som økonomisk rådgiver m.v. til en række oversøiske lande.

PHILIPSEN, JOHAN (V) (1911-92) gårdejer. Medlem af folketinget 1964-73 og 1975-79. Den stoute sønderjyske bonde gjorde et solidt og vederhæftigt arbejde både i folketinget og som arbejds- og boligminister i regeringen Hartling 1973-75.

POVLSEN, THORVALD (R) (1868-1942) præst. Folketingsmand 1910-35. Da Arboe Rasmussen-sagen 1916 truede med at fremkalde en kirkestorm, afværgedes den ved, at kultusministeriet deltes, således at den hidtidige kultusminister Keiser-Nielsen blev undervisningsminister, mens P. blev kirkeminister. Som sådan virkede han ud fra sit grundtvigske livssyn for den tålsomme folkekirke til regeringens afgang marts 1920.

PRIOR, P. H. (u.p.) (1866-1936) industridrivende. Grundlagde 1891 sit eget firma, som 1898 omdannedes til A/S Nordisk Kabel- og Trådfabrikker, og var dets direktør til 1923. Handelsminister i forretningsministeriet Friis april-maj 1920. Visse aktietransaktioner, han havde foretaget, førte i forbindelse med Landmandsbankens krak til, at der rejstes sag mod ham. Han frikendtes ved landsretten, men dømtes ved højesteret, selv om han fastholdt, at det, der var sket, kun var foregået for at bevare selskabet på danske hænder.

RABEN-LEVETZAU, FREDERIK (u.p.) (1850-1933) lensgreve, en af landets største jorddrotter. Cand. polit. og nogle få år legationsattaché. Det overraskede, da den lidet kendte, men vellidte storgodsejer 1905 blev udenrigsminister i ministeriet J. C. Christensen. Han varetog hvervet med takt, således under det norske kongevalg 1905. Efter Albertis fald sept. 1908 gav han stødet til ministeriets afgang ved på egen hånd at demissionere. Ordensskatmester 1918.

Det vakte forbitrelse i Venstre, at Knud Kristensens udenrigsminister, Gustav Rasmussen, fortsatte i Hedtofts regering. Knud Kristensen: – A håber, at De vil overføre den tillid, De har vist mig, på min efterfølger. *Bo Bojesen i Politiken 1947*

RASMUSSEN, GUSTAV (u.p.) (1895-1953) diplomat. Havde flere betydelige poster i udenrigstjenesten, før han blev legationsråd i London 1939. Afskediget 1942. Knyttet til den danske militærmission hos den allierede overkommando 1944. Efter kapitulationen gesandt i Rom 1945. Blev udenrigsminister i Knud Kristensens regering 1945 og kunne med tilfredshed notere russernes rømning fra Bornholm marts 1946. Større uenighed herskede der om Sydslesvig-politikken, hvor R. ikke formåede at slutte op bag statsministeren. Da regeringen efter valget okt. 1947 måtte træde tilbage, blev R. også udenrigsminister i den følgende socialdemokratiske regering, Hedtofts første ministerium, hvad Knud Kristensen stærkt misbilligede. R. var i

1948 leder af den danske delegation til rundbordskonferencen i London vedr. Sydslesvig, hvor det danske mindretals krav om administrativ adskillelse af Sydslevig og Holsten ikke blev imødekommet, men senere på året opnåedes der ved forhandling med de britiske myndigheder en anerkendelse af de danske sydslesvigeres ret til politisk at organisere sig og udgive en tysksproget avis. Ved forhandling i Kiel juni 1949 sikredes garantier for mindretallets rettigheder. Efter at forhandlingerne om et nordisk forsvarsforbund var brudt sammen, førte R. de forhandlinger om Danmarks tilslutning til NATO, der efter folketingets vedtagelse 25. marts 1949 helt ændrede vor traditionelle udenrigs- og forsvarspolitik. Samme år blev Danmark optaget i Europarådet, efter at R. havde underskrevet rådets statutter 5. maj i London, og han havde i 1950 sæde i Europarådets ministerkomité. Da regeringen trådte tilbage i okt. s.å., blev han på ny gesandt i Rom.

RASMUSSEN, HENNING (S) (1926-97) cand. oecon. Medlem af folketinget 1960-64 og 1981-94. Højskolelærer og aktiv i kommunalpolitik, således borgmester i Esbjerg 1964-79 og i flere perioder formand for Købstadsforeningen og Kommunernes landsforening. Indenrigsminister og justitsminister 1979-81, indenrigsminister 1981-82. Folketingets formand 1993-94.

RASMUSSEN, LAURITZ (S) (1862-1941) redaktør. Uddannet som typograf og redaktør af Horsens Social-Demokrat 1908-18. Folketingsmand 1906-10 og 1913-35. En erfaren kommunalpolitiker og dygtig journalist, der med agitatorisk veltalenhed og saglig indstilling arbejdede sig op inden for partiet, hvor han blev finansordfører og i Staunings ministertid 1916-20 hans stedfortræder som rigsdagsgruppens formand. Da socialdemokraterne 1924 for første gang fik regeringsmagten, blev han forsvarsminister i ministeriet Stauning. Hans vidtgående afrustningsforslag blev dog ikke gennemført inden regeringens afgang 1926. Som forsvarsminister i det andet ministerium Stauning 1929-32 gennemførte han forsvarslovene af 1932.

RECHENDORFF, TORBEN (KF), f. 1937, skoleinspektør. Generalsekretær for det konservative folkeparti 1981-88, partiets formand 1993-95. Kirkeminister i ministeriet Schlüter 1988-93, desuden kommunikationsminister 1989-93. Indvalgt i folketinget 1990.

RÉE, KNUD (V) (1895-1972) redaktør. Blev knyttet til Vestkysten 1919, redaktør siden 1928 bortset fra sin ministertid. Desuden gennem en lang årrække virksom i radioråd og programudvalg og i forskelligt organisationsarbejde samt som byrådsmedlem i Esbjerg. Da han som pressemand altid havde vist fiskeriets problemer særlig interesse, var det naturligt, at han blev fiskeriminister i ministeriet Eriksen 1950-53. Medlem af landstinget i den sidste kortvarige periode 1953.

RIIS-HANSEN, K. (u.p.) (1876-1937) nationaløkonom, departe-

mentschef. Trafikminister i forretningsministeriet Friis april-maj 1920. Samme år forligsmand. Indtrådte som direktør i Landmandsbanken kort før dens sammenbrud og blev derved sammen med den øvrige ledelse kendt skyldig i overtrædelse af aktieselskabsloven. Nød anerkendelse som nationaløkonomisk skribent og manuduktør. Atter udnævnt til forligsmand 1928 og viste her så fremragende forhandlingsevner, at han tildeltes fortjenstmedaljen i guld.

RISGAARD KNUDSEN, J. (S) (1925-97) sekretær. Uddannet som gartner. Var i en årrække sekretær i Dansk Gartnerforbund, senere i L.O. Medlem af folketinget 1964 til sin død. Fiskeriminister efter Larsen-Bjerres tilbagetræden 1964-68 i ministeriet Krag. Havde mange vanskelige forhandlinger under den store fiskerikonflikt og ønskede ikke efter valget 1971 på ny at blive fiskeriminister. Formand for den socialdemokratiske folketingsgruppe 1973 og 1975-78, da han trådte tilbage på grund af uvilje mod SV-regeringen. Minister for offentlige arbejder 1979-81. Forlod ministeriet pludseligt, da han ikke fik tilstrækkelig støtte fra de øvrige ministre i de vanskelige forhandlinger med organisationerne inden for postvæsenet. Hans kærligt mente øgenavn var »rigstaktikeren«. For mange stod han som idealet af en folketingsmand.

RODE, OVE (R) (1867-1933) journalist og forfatter. Var som ung redaktør af ugebladet Piraten og dagbladet København, før han 1892 blev knyttet til Politiken, hvis politiske redaktør han var 1905-13. Medlem af borgerrepræsentationen 1907-13 og folketingsmand 1909-27. Sin politiske hovedindsats kom han til at udføre som indenrigsminister i ministeriet Zahle 1913-20, hvor han, der tidligere havde repræsenteret en radikalisme, der undertiden fremkaldte forargelse, nu blev den, der i kraft af sin flid, sin smidige forhandlingsevne og sit vindende væsen kom til at stå som garanten for en samfundsbevarende politik. Gennem op mod et halvt hundrede nævn systematiserede han erhvervslivet og udnyttede gennem prisreguleringen og rationaliseringens planøkonomi de forhåndenværende ressourcer på bedste måde. Ved 1. verdenskrigs slutning stod han derfor uden medbejlere som sit partis føreremne i dansk politik og taktik. Store opgaver syntes at vente ham forude som en videreførelse af hans planøkonomiske og socialpolitiske virke. Men han kom til kort over for de begivenheder, der førte til regeringens og hans eget fald 1920, og det lykkedes ham ikke at oparbejde en ny konjunktur for radikalismen, hvad det fremstormende Socialdemokrati var med til at forhindre. Han var med til at styrte Staunings regering 1926, men nedlagde året efter sit folketingsmandat, samtidig med at Edv. Brandes forlod landstinget, og fandt sin retrætepost i Politikens redaktørstol 1927-33.

ROSTBØLL, GRETHE FOGH (KF), f. 1941, højskolelærer. Kulturminister i ministeriet Schlüter 1990-93. Efter et par forgæves for-

søg på at opnå valg indtrådte R. i 1996 i folketinget efter et medlem, som nedlagde mandatet på grund af sygdom.

ROTHE, TYGE J. (V) (1877-1970) direktør. Var medlem af sø- og handelsretten og havde flere gange været folketingskandidat for Venstre, da han maj 1920 ret uventet blev handelsminister i ministeriet Neergaard. Efter Landmandsbankens endelige sammenbrud efteråret 1922 rejstes der stærk kritik mod regeringen og specielt mod R. fra oppositionens side, hvilket førte til hans afgang og en regeringsrekonstruktion. Var derefter direktør bl.a. for et forsikringsselskab.

ROTTBØLL, CHR. (KF) (1854-1928) landmand, ejer af Børglumkloster. Som landstingsmand 1894-1920 tilhørte han det forhandlende Højre og gik fra 1902 ind i de Frikonservative, hvis ordfører han var ved grundlovsforhandlingerne 1912-15. Stemte for den nye grundlov 1915 og blev samme år medlem af det nyoprettede konservative folkeparti og sept. 1916 partiets kontrolminister i ministeriet Zahle. Da han året efter nægtede at efterkomme partiets krav om udtræden af regeringen i anledning af Staunings forhandlinger med de tyske socialdemokrater, blev han ekskluderet af partiet, hvilket medførte, at de Frikonservative genopstod som gruppe med 6 medlemmer i landstinget og 1 i folketinget. Han udtrådte af regeringen sammen med J. C. Christensen jan. 1918. I sin sidste valgperiode 1918-20, da han var tingvalgt, stod han i valggruppe med Venstre.

ROVSING, THORKILD (u.p.) (1862-1927) kirurg. Professor, dr. med. Nød stor anerkendelse både som forsker, som universitetslærer og som hospitalslæge. Undervisningsminister i ministeriet Liebe marts-april 1920.

RUBOW, V. (V) (1871-1929) overlæge, dr. med. Foruden sit arbejde som overlæge ved den medicinske afd. ved Finsens Institut drev han en stor privat praksis og havde dog tid til at beskæftige sig med sociale spørgsmål og kommunalpolitik. Medlem af Madsen-Mygdals ministerium 1926-29 som minister for sundhedsvæsen, dvs. for et ministerium, der kun eksisterede i denne periode og omfattede de fleste af det hidtidige senere socialministeriums funktioner. R. døde et halvt år efter ministeriets afgang.

RYTTER, SVENNING (V) (1875-1957) byretspræsident. Som amtmand over Færøerne 1911-18 kom han under krigen til at øve en indsats for øernes vareforsyning. Han stillede sig klart på Sambandspartiets side, og da Selvstyrepartiets repræsentant i folketinget støttedes af regeringen Zahle, kom det til en heftig strid, hvorefter han tog sin afsked og blev assessor i landsoverretten og 1919 landsretsdommer. Medlem af folketinget 1919-29. Justitsminister i ministeriet Neergaard 1920-24 og i ministeriet Madsen-Mygdal 1926-29. I denne egenskab gennemførte han en ajourføring af en række love, bl.a. om motorkøretøjer, ægteskab og adoption. I sin faste hævdelse af samfundets interesser var han glad for den af-

slapning, der fulgte efter krigstidens virvar. En dygtig og energisk politiker, men til tider stædig og usmidig. Bag kulisserne havde han stor betydning for danske politikeres manglende forståelse for Færøernes interesser. Landstingsmand 1929-47. Byretspræsident 1926 og 1929-45.

RYTTER, AAGE (KF) (1900-61) direktør. Fremtrædende erhvervsmand. Folketingsmand 1945-47. Afløste sept. 1951 Ove Weikop som handelsminister (minister for handel, industri og søfart) i ministeriet Eriksen. Fortsatte den igangværende liberalisering af importen til regeringens afgang sept. 1953.

SCAVENIUS, ERIK (R/u.p.) (1877-1962) diplomat. Brodersøn af Estrups kultusminister Jacob S. Cand. polit. 1901 og derefter i udenrigstjenesten. Udenrigsminister i det første ministerium Zahle 1909-10, derpå gesandt i Wien og Rom. Som udenrigsminister i det andet ministerium Zahle 1913-20 viste han sig ved krigsudbruddet 1914 som en smidig og energisk leder af forhandlingerne om det neutrale Danmarks militære og økonomiske forhold til de krigsførende, men kom efter Tysklands sammenbrud ud for stigende kritik på grund af sin og regeringens holdning under forhandlingerne med de allierede om det sønderjyske spørgsmål. Det afgørende skridt blev imidlertid taget, inden regeringen trådte tilbage marts 1920. 1918-20 og 1925-27 tingvalgt landstingsmand. Formand for Det radikale Venstres landsforbund 1920-22. Gesandt i Stockholm 1924-32. Da han på ny blev udenrigsminister juli 1940 i Staunings samlingsministerium, vakte hans tiltrædelseserklæring, der gav udtryk for beundring for de tyske sejre, både bekymring og afsky i vide kredse, men for S. gjaldt det om at redde, hvad reddes kunne, og undgå alvorlige tyske krav ved mindre indrømmelser. Ved at øve en vis pression på de øvrige regeringsmedlemmer fik S. gennemført Danmarks tilslutning til Anti-Komintern-Pagten nov. 1941. Efter telegramkrisen blev han nov. 1942 både stats- og udenrigsminister, idet han formentlig var den eneste ikke-nazist, som tyskerne ville godkende som regeringschef. Hans indrømmelsespolitik vakte imidlertid større og større modstand i befolkningen, og den store tilslutning, de samarbejdende partier fik ved valget marts 1943, var ikke en godkendelse af S.'s politik. Folkestrejkerne sommeren 1943 førte til tysk indgriben og var årsag til, at samlingsregeringen demissionerede og holdt op at fungere den 29. august 1943, selv om den først formelt gik af 5. maj 1945. Selv om S. i aug. 1943 var klar over, at hans politik ikke mere var holdbar, hævdede han i forhørene i den parlamentariske kommission efter krigen, at den havde været rigtig, fordi den sparede landet for ødelæggelse og udplyndring. S. blev da heller ikke stillet for nogen domstol efter befrielsen.

SCAVENIUS, HARALD (u. p.) (1873-1939) diplomat. Søn af Estrups kultusminister Jacob S. Magister i fransk 1900. Som ge-

sandt i St. Petersborg under revolutionen kom han efterhånden til at repræsentere en lang række andre stater, idet han forblev i byen til dec. 1918. Som udenrigsminister i ministeriet Neergaard maj 1920 ledede han de sidste forhandlinger om grænsespørgsmålet på en måde, der vakte anerkendelse i alle kredse, mens hans ønske om en internationalisering af 2. afstemningszone, hvor kun 25 pct. havde stemt dansk, mødtes med kritik. Efter visse uoverensstemmelser med regeringen udtrådte han okt. 1922 og blev gesandt i Rom, fra 1928 i Haag og Bern. I denne egenskab talte han klogt og overbevisende som en af Danmarks agenter ved Grønlandssagens behandling ved domstolen i Haag.

SCAVENIUS, O. C. (u.p.) (1875-1945) diplomat. Fætter til Harald S., brodersøn til Jacob S., men ikke broder til Erik S. Cand. mag. i statsvidenskab 1897. Gesandt i St. Petersborg og Stockholm. Udenrigsminister i ministeriet Friis april-maj 1920. Forestod som direktør for udenrigsministeriet 1921-22 omorganiseringen af den udenrigske repræsentation. Derefter direktør i Store Nordiske.

SCHLÜTER, POUL (KF) f. 1929, advokat. Politisk aktiv fra sin tidligste ungdom, således landsformand for Konservativ Ungdom 1952-55. Medlem af folketinget 1964-94, af Europa-parlamentet fra 1994. Fik som sit partis politiske ordfører fra 1971 og folketingsgruppens formand fra 1974 skabt ny tillid til Det konservative Folkeparti efter de foregående års uro og stærkt faldende vælgertilslutning, således at partiet i 1981 havde genvundet pladsen som landets næststørste parti efter i 1975 at have haft under ti mandater (efter Hans Jørgen Lembourns udtræden af partiet). Som leder af det største af firkløverpartierne blev S. derfor statsminister i 1982, da den socialdemokratiske regering gav op, og dermed den første konservative regeringschef siden systemskiftet.

Regeringen Schlüter var ligesom regeringen Anker Jørgensen en mindretalsregering, der måtte skaffe sit flertal ved forhandling med andre partier, navnlig Det radikale Venstre og Fremskridtspartiet. Det var udtryk for en ny stil, at regeringen accepterede, at den på visse punkter kom i mindretal og måtte administrere vedtagelser foretaget af et folketingsflertal, den ikke kunne være enig med. Navnlig på det udenrigspolitiske område gav det anledning til betragtelige vanskeligheder. Statsministeren og hans regeringskolleger anså det imidlertid for væsentligt, at arbejdet med at forbedre landets økonomi fortsattes, og ønskede derfor ikke at gøre ethvert spørgsmål til et kabinetsspørgsmål, der skulle udløse valg. En kombination af regeringens egen indsats, den tillid der skabtes i erhvervslivet, og de udenlandske konjunkturer medførte en vis succes for regeringens økonomiske bestræbelser, selv om omkostningerne for en del af de dårligststillede i samfundet har været betydelige. Opinionsundersøgelserne siden regeringens dannelse viste stærkt stigende tilslutning til Det

Og det blev han så også. – Den amerikanske psykiater Arthur Janov, der mener, at de inderste drifter skal have frit løb, tilbyder den danske stat sin patenterede psykoterapi-opfindelse.
Bo Bojesen i Politiken 25.11.1981

konservative Folkeparti, hovedsagelig på bekostning af de andre regeringspartier og støttepartierne. Da finansloven for 1984 blev nedstemt i folketinget, idet både Socialdemokratiet og Fremskridtspartiet ud fra modsatte holdninger stemte imod, udskrev S. valg til afholdelse 10. januar 1984. I valgkampen understregede S. firkløversamarbejdet stærkere end det konservative folkepartis egen indsats, og valgsejren blev derfor mindre end ventet. Med en fremgang fra 26 til 42 mandater og et rekordstort antal personlige stemmer kunne S. dog konstatere en vælgeropslutning af hidtil uset styrke. Regeringen opnåede imidlertid kun ved støtte fra tre nordatlantiske folketingsmedlemmer og de radikale et knapt flertal i folketinget, og forhandlingslinjen måtte til en vis grad fortsættes.

Da socialdemokratiet opgav regeringsmagten i 1982, forestillede man sig utvivlsomt, at det kun var for en kortere tid, som kunne bruges til selvbesindelse og konsolidering, men det kom til at gå helt anderledes. Årsagen var, at man havde undervurderet Schlüters personlige styrke og talent for at manøvrere i et splittet folketing. Selv om de konservative mistede mandater ved alle de følgende valg, blev S. siddende som regeringsleder. I 1988 skiftede han de to små regeringspartier ud med det radikale venstre, hvorved det »alternative flertal«, der havde voldt kvaler på det udenrigspolitiske område, blev slå-

et i stykker. Samtidig skabtes imidlertid en vis bitterhed hos CD og KRF, der sikkert kan være en del af forklaringen på, at disse to partier i 1993 gik ind i en socialdemokratisk ledet regering, men dog ikke havde konsekvenser for det politiske mønster i mellemperioden. Da det radikale venstre fik et dårligt valg i 1990, trådte de radikale ministre ud af regeringen, der fortsatte med de konservatives og venstres ialt 60 mandater som basis. Der var imidlertid stadig et borgerligt flertal, og regeringens forhandlingslinje sikrede dens bestående, til den såkaldte tamil-rapport belastede den så meget, at S. fandt det rigtigst at træde tilbage. Den efterfølgende »dronningerunde« pegede på en socialdemokratisk ledet regering, der derefter dannedes med støtte fra tre borgerlige partier. S. trak sig herefter også tilbage som partiformand og bebudede sin afgang fra folketinget ved næste valg. Ved valget til Europa-parlamentet i 1994 fik S. imidlertid et tårnhøjt stemmetal. S.'s periode som statsminister var præget af en kombination af smidighed, der muliggjorde mange forlig, og næsten brutal fasthed i ledelsen af regeringen - få statsministre har opbrugt så mange ministre.

SCHRØDER, F. (u.p.) (1866-1936) nationalbankdirektør. Cand. jur. 1889. Departementschef i justitsministeriet 1911-24 og i denne periode justitsminister i forretningsministeriet Friis april-maj 1920. Som nationalbankdirektør 1925-36 deltog han på fremtrædende måde i det organisationsarbejde, der 1936 førte til, at Nationalbanken overgik til en selvejende institution Danmarks Nationalbank. Medlem af den internationale permanente voldgiftsdomstol i Haag.

SIMONSEN, PALLE (KF) f. 1933, direktør. Medlem af folketinget 1968-75 og 1977-89. S. gjorde sig hurtigt gældende som en stor arbejdskraft i folketinget og havde en række vigtige poster, sidst som politisk ordfører, inden han i 1982 blev socialminister i regeringen Poul Schlüter. Måtte som sådan lægge navn til mange upopulære nedskæringer, selv om hans sociale temperament var utvivlsomt. 1984 blev han finansminister efter Henning Christophersen og fortsatte på denne post, til han ved udgangen af oktober 1989 overraskende forlod den politiske verden. Siden direktør for ATP.

SINDBALLE, KRISTIAN (u.p.) (1884-1953) juridisk professor. Cand. mag. 1909 og lærer i en årrække, derefter cand. jur., dr. jur. og professor i retsvidenskab i København 1920-47. Blev som justitsminister i ministeriet Liebe 2.-5. april 1920 under den dramatiske politiske krise kendt som den minister, der aldrig kom i seng.

SJURSEN, JANN (KRF), f. 1963, lærer. Landsformand for KRF fra 1990. Uden at være medlem af folketinget energiminister i det første ministerium Nyrup Rasmussen 1993-94. En engageret minister, som kun sagen om det konkursruede SEAS gav virkelige problemer. Måske var hans loyale samarbejde med regeringspartnerne og en vis

vestjysk mistænksomhed over for ham med til at fremkalde partiets valgnederlag i 1994.

SKYTTE, KARL (R) (1908-86) landmand. Kom som ganske ung ind i Radikal Ungdoms hovedbestyrelse og var formand i nogle år. Medlem af både sogneråd og amtsråd, da han i 1947 indvalgtes i folketinget. En bredtfavnende, praktisk og ligevægtig mand, som hurtigt blev en stærk mand i sin gruppe og tidligt betragtet som den, der skulle afløse Jørgen Jørgensen som en af polerne i partiet. Da koalitionen mellem socialdemokrater, radikale og Retsforbundet efter valget 1957 blev indgået, indtrådte han som landbrugsminister i ministeriet H. C. Hansen og fortsatte på denne post i ministeriet Kampmann 1960-62 og i ministeriet Krag 1962-64. Formand for den radikale folketingsgruppe 1964-68. Som et led i regeringsforhandlingerne efter valget i 1968, da Det radikale Venstre vandt sin største valgsejr i 50 år, blev S. folketingets formand, mens hans partifælle Hilmar Baunsgaard trådte i spidsen for VKR-regeringen. Efter regeringsskiftet 1971 fortsatte han som formand for tinget på foranledning af socialdemokraterne og genvalgtes siden på denne post, selv da der i 1977 kun var valgt seks radikale. Nedlagde sit mandat i 1978.

SLEBSAGER, M. N. (V) (1874-1962) lærer. Tidligt kendt som en dygtig agitator for Venstre. Folketingsmand 1909-32. Stod J. C. Christensen nær og betragtedes som hans nærmeste arvtager. Som trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet Neergaard 1920-24 fik han vedtaget opførelsen af den første lillebæltsbro. Blev handelsminister (minister for handel, industri og søfart) i ministeriet Madsen-Mygdal 1926, men trådte okt. 1928 tilbage på spørgsmålet om hjælp til Privatbanken.

SMØRUM, JENS (S) (1891-1976) husmand. Var sømand og fisker, før han gik til landbruget, hvor han energisk virkede for at organisere landarbejderne. I 27 år var han med i det kommunale arbejde først i Smørum, hvor han var husmand, og siden i Ballerup-Måløv, hvor han syv år var sognerådsformand. Medlem af folketinget 1929-39, 1941-45 og 1950-57. Indenrigsminister i ministeriet Hedtoft 1947-50, landbrugsminister i det andet ministerium Hedtoft 1953-55 og i ministeriet H. C. Hansen 1955-57.

SONNE, CHR. (u.p.) (1859-1941) landøkonom og forpagter. Søn af pastor H. C. S., der stiftede den første brugsforening i Danmark. Kundskabsrig og med udpræget praktiske evner, der førte ham frem i sit fags første række. Som landstingsmand 1902-18 indtog han en selvstændig stilling. Oprindelig stod han uden for partierne, men fra 1904 i de frikonservatives gruppe, hvis ordfører han var en overgang. Landstingets formand 1909-10. 1915 gik han ind i Det konservative Folkeparti, men udmeldte sig sammen med fire andre landstingsmænd i anledning af Rottbøll-affæren juni 1917 og opgav året efter sit landstingsmandat. Landbrugsmini-

ster i forretningsministeriet Friis april-maj 1920.

STARCKE, VIGGO (RF) (1895-1974) overlæge. Begyndte tidligt at interessere sig for georgeismen og indtrådte i Retsforbundets forbundsråd 1928. Partiets formand 1938-39. Medlem af folketinget 1945-60 og formand for rigsdagsgruppen 1946-57. Som partiets førstemand lagde han navn til den trepartiregering, der dannedes af H. C. Hansen efter valget 1957. Selv blev han minister uden portefølje 1957-60 og fortsatte i ministeriet Kampmann feb.-nov. 1960. Da partiets parlamentariske leder Niels Andersen ved regeringsrekonstruktionen var på tale som handelsminister, ønskede ingen af partiets tre repræsentanter at træde tilbage til fordel for ham, hvilket Kampmann senere har beklaget, fordi det måske kunne have hindret partiets parlamentariske udslettelse ved valget 1960.

STAUNING, THORVALD (S) (1873-1942). Socialdemokratiets ubestridte leder gennem en menneskealder. Opvokset i små kår, hvor begge forældre var stærkt optaget af den nye socialdemokratiske bevægelse. Ønskede efter sin konfirmation at få en bankuddannelse, hvilket strandede på hans fattigdom, og han blev så cigarsorterer. 1896 blev han formand for sin fagforening og hans evne til at sætte sig ind i økonomiske spørgsmål og til at forhandle og debattere førte ham snart frem i første række. Fra 1898-1910 hovedkasserer for socialdemokratisk forbund og derefter forretningsfører og formand. Som folketingsmand fra 1906 blev han hurtigt den, der lagde hovedlinjerne for partiet, som efterhånden blev en hovedfaktor i lovgivningen. Desuden en flittig medarbejder ved Social-Demokraten og medlem af borgerrepræsentationen 1913-25 og dens formand 1919-25. Han førte som rigsdagsgruppens formand fra 1910 og som en af lederne inden for fagbevægelsen sit parti frem til valgsejren 1913, hvor det stemmemæssigt blev landets største parti med 32 mandater. S. afslog dog at danne regering, men stod i stadig rapport til Zahles regering, og spillede en betydelig rolle såvel på rigsdagen som i det internationale socialdemokratis bestræbelser på at lette folkenes kår og stifte fred. I 1916 indtrådte han som kontrolminister i ministeriet Zahle og forblev i regeringen, da de to andre kontrolministre trådte tilbage 1918. Samme år overtog han ledelsen af de under indenrigsministeriet sorterende sociale sager, der blev begyndelsen til det senere socialministerium, og forberedte en altomfattende sociallovgivning. Da regeringen blev afskediget marts 1920, førte han an i den voldsomme opposition, men dønningerne efter generalstrejkepolitikken umuliggjorde et regeringssamarbejde mellem socialdemokrater og radikale. Som sit partis ordfører øgede han i de kommende år sin autoritet, bl.a. under Landmandsbank-krisen, og efter valget april 1924 dannede han den første socialdemokratiske mindretalsregering og overtog selv ministeriet for industri, handel og søfart. Dec. 1926 måtte han træde til-

I Blæksprutten 1920 lod Alfred Schmidt vildmændene i det danske våben – alias Borgbjerg og Stauning – opvarte kongen på dennes halvtredsårsdag. Tegningen får sin særlige ironi ved, at de to socialdemokratiske ledere havde voldt kongen en del kvaler tidligere på året, nemlig omkring påskekrisen.

bage for et rent Venstre-ministerium, men efter en ny valgsejr april 1929 blev han statsminister i en socialdemokratisk-radikal koalitionsregering, der med visse ændringer blev siddende til juli 1940. Han var tillige minister for søfart og fiskeri 1929-33 og forsvarsminister 1933-35. Det store kriseforlig jan. 1933, som efter hans bolig, hvor forhandlingerne fandt sted, kaldes »Kanslergadeforliget«, betragtede han selv som et af sine vigtigste politiske resultater. Trods kriserne først i 1930'erne og den deraf følgende arbejdsløshed gennemførtes under hans ledelse et betydningsfuldt socialt reformarbejde. Da den af rigsdagen vedtagne grundlovsændring faldt ved folkeafstemningen 1939, trådte S. tilbage som formand for Socialdemokratiet. Udenrigspolitikken omfattede han aldrig med større interesse, og han var stedse indstillet på at holde forsvarsudgifterne nede på det mindst mulige, også da en mere forsvarsvenlig holdning blev mærkbar i partiet sidst i 1930'erne. Hans berømte Lund-tale 1937, hvor han udtrykte, at Danmark ikke skulle være Nordens lænkehund, var et udtryk for den strenge neutralitetspolitik, som han også jan. 1940 gjorde sig til talsmand for. Besættelsen 9. april var et hårdt slag for ham. Under de vanskelige forhandlinger om dannelsen af en samlingsregering viste han endnu engang sin styrke og overvandt Venstres betænkelighe-

der ved store indrømmelser. Han fortsatte selv som samlingsregeringens leder fra juli 1940 til sin død maj 1942. P. Munch afløstes som udenrigsminister af Erik Scavenius, der faktisk blev enerådende i alle forhold, der angik besættelsesmagten, men S. støttede Scavenius i dennes indrømmelsespolitik.

STAVAD, OLE (S), f. 1949, merkonom, bankbestyrer. Medlem af folketinget fra 1980. Skatteminister i det første ministerium Nyrup 1993-94. S. blev fra efteråret 1993 udsat for voldsom kritik i forbindelse med hans håndtering af en sag om Sparekassen Nordjyllands overtagelse af den kriseramte Himmerlandsbanken og dettes skattemæssige konsekvenser. En dommerundersøgelse viste, at det skattefradrag, der med S.s vidende blev lovet Sparekassen, var ulovligt, og folketinget besluttede at nedsætte et undersøgelsesudvalg for at få placeret det politiske udvalg, men inden udvalget kom i gang, trak S. sig tilbage fra ministerposten den 1. november 1994. Statsministeren havde ellers - med nogen tøven - genudnævnt S. ved dannelsen af sit andet ministerium. En vis oprejsning fik S. i 1995 ved at blive næstformand i partiet.

STEINCKE, K. K. (S) (1880-1963) socialøkonom. Som ung juridisk kandidat 1906 blev han ansat ved Frederiksberg forsørgelsesvæsen og fik derigennem et nøje kendskab til den gældende sociallovgivning. Samtidig udfoldede han en betydelig litterær virksomhed, hvori han tog forsørgelseslovgivningens problemer op til behandling, bl.a. i det omfangsrige værk »Fremtidens Forsørgelsesvæsen«. Medlem af landstinget 1918-52, fra 1939 tingvalgt medlem. Præsident i invalideretten 1921-24. Justitsminister i Staunings første ministerium 1924-26. Som socialminister i det andet ministerium Stauning 1929-35 gennemførte han den store socialreform 1932-33, hvori han sammenfattede og ajourførte hele den sociale lovgivning i 4 love, der betragtedes som et stort fremskridt. Efter en regeringsomdannelse justitsminister 1935-39. Derefter direktør for kryolitselskabet Øresund. Landstingets formand 1948-50 og 1951-52. Efter Busch-Jensens tilbagetræden febr. 1950 på ny justitsminister i ministeriet Hedtoft, men demissionerede sammen med regeringen i okt. s.å. Gennem hele sin politiske løbebane var han ikke bange for at fremsætte og fastholde sine meninger, også hvor de ikke harmonerede med partiets. Han havde en formidabel arbejdsevne og var trods alle afvigelser en mand, det var bedre for Socialdemokratiet at have indenfor end udenfor. Især i pressen, men også i sit store 5 binds erindringsværk, revsede han uden partihensyn, hvilket nok vakte en vis modsigelse, men også skaffede ham respekt i vide kredse. Hans aforismesamlinger er spækket med ubehagelige sandheder og en ofte barok og barsk ironi.

STENSBALLE, JOHANNES (V) (1874-1956) civilingeniør. Cand. polyt. 1899, driftsbestyrer ved Sydfynske Jernbaner. Var med i kommu-

nalt arbejde, da han 1920 blev medlem af landstinget. Som trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet Madsen-Mygdal 1926-29 forberedte han de store brobygninger. Tillige handelsminister efter Slebsagers tilbagetræden 1928-29. Indtog senere en fremtrædende plads i Venstres landstingsgruppe, hvis formand han var 1940-53. Bl.a. medlem af samarbejdsudvalget under besættelsen og af de forskellige forfatningskommissioner 1937-51.

STETTER, IB (KF) (1917-97) direktør. Medlem af folketinget 1964-87. Stilfærdig, men sagligt fremtrædende i sit partis folketingsarbejde, formand for folketingsgruppen 1969-71, derefter næstformand, landsformand for det konservative folkeparti 1977-81. S. øvede en betydelig indsats for partiets genopretning. Industriminister i regeringen Schlüter 1982-86.

STRØM, JOHAN (S) (1898-1958) skibsværftsarbejder. Aktivt med i organisationsarbejdet fra sin tidligste ungdom. Medlem af folketinget fra 1932. Socialminister i det første ministerium Hedtoft 1947-50, i det andet ministerium Hedtoft 1953-55 og i ministeriet H. C. Hansen 1955-57. Var kendt for sin interesse for teater og sang og for sit solide og pligtopfyldende væsen.

SUENSON, M. N. (u.p.) (1875-1955) skibsreder. Handelsminister i ministeriet Liebe marts-april 1920.

SØGAARD, POUL (S) f. 1923, remisearbejder. Medlem af folketinget 1959-90. 1972 Frode Jakobsens afløser som kommitteret for Hjemmeværnet. Forsvarsminister 1977-82. Derefter påny kommitteret til 1984. I ministertiden havde han held til på forsvarsforligets grund at bevare relativ ro om forsvarssagen, der lå ham varmt på sinde.

SØLVHØJ, HANS (S) (1919-89) cand.mag, generaldirektør. Efter nogle år i gymnasieskolen knyttet til statsradiofonien 1947, som generaldirektør fra 1961 (uden for nr. 1964-67). Var minister for kulturelle anliggender i ministeriet Krag 1964-66 og minister uden portefølje med henblik på udenrigspolitiske spørgsmål, navnlig forholdet til FN og NATO 1966-67. Vendte derefter tilbage til sin chefpost i Danmarks Radio, hvor han formelt blev eneansvarlig for alle programmer ved nyordningen 1971. Han var i besiddelse af glimrende forhandlingsevner og en vidtrækkende fornemmelse for kulturpolitiske problemer, men blev stillet på hårde prøver under de tilbagevendende strejker i radio og TV. Forlod ikke uden lettelse Danmarks Radio 1976 for at blive dronningens hofmarskal.

SØNDERUP, JENS (V) (1894-1978) gårdejer. Begyndte sin politiske løbebane inden for Venstres ungdom og deltog nogle år i kommunalt arbejde. Medlem af folketinget 1935-60. Præget af højskolens vidsyn med stor interesse for sociale spørgsmål. Arbejds- og socialminister i ministeriet Knud Kristensen 1945-47. Selv om det indelukkede liv i et ministerium ikke tiltalte ham, lod han sig i 1950 overta-

le til at overtage posten som kirkeminister i ministeriet Eriksen, og måtte allerede året efter opgive denne post for at afløse H. Hauch som landbrugsminister 1951-53.

SØRENSEN, ARNE (DS) (1906-78) forfatter og generalsekretær. Nogle år lærer ved arbejderhøjskolen i Esbjerg, men indtog efterhånden en kritisk stilling til mellemkrigsårenes danske politik, hvilket han gav udtryk for i bøger og tidsskrifter. Udformede det ideologiske grundlag for Dansk Samling, som han var medstifter af og formand for 1936-46. Straks fra 9. april 1940 en af de ledende i modstandskampen, fra dec. 1943 medlem af frihedsrådet. Som modstander af samarbejdspolitikken blev han i 1943 valgt til folketinget, og han var med til at skabe det kompromis mellem de politiske partier og modstandsbevægelsen, der førte til dannelsen af befrielsesministeriet Buhl, hvori han var kirkeminister maj-nov. 1945. Kort efter at han ligesom Dansk Samlings øvrige repræsentanter var gledet ud af folketinget ved valget 1947, meldte han sig ud af partiet. Rådgiver for den amerikanske militærregering i Tyskland 1948. Medstifter og generalsekretær for Akademiet for fremtidsforskning 1967. Forstander for forskningshøjskolen i Haderslev 1974-76.

SØRENSEN, AXEL (S) (1882-1947) redaktør. Som borgmester i Horsens gennem 21 år var han med til at sikre købet af Bygholm gods. Medlem af landstinget 1932-36. Trafikminister (minister for offentlige arbejder) i ministeriet Stauning 1939-40; trådte tilbage ved dannelsen af samlingsregeringen og blev samme år hypotekbankdirektør. Medlem af folketinget 1943-45.

SØRENSEN, ENEVOLD (V) (1850-1920) redaktør. Uddannet som lærer blev han 22 år gl. redaktør af Kolding Folkeblad, som han hurtigt bragte i vejret. Desuden med i det kommunale arbejde i 19 år. Medlem af folketinget 1887-92 og 1898-1910. Efter C. Bergs død var han gruppens førstemand. Som indenrigsminister i ministeriet Deuntzer 1901-05 gennemførte han den store skattereform. I de følgende tre ministerier J. C. Christensen, Neergaard og Holstein-Ledreborg 1905-09 var han kultusminister. En praktisk, rolig og dygtig administrator, der lagde navn til adskillige love. 1910-18 kongevalgt landstingsmand.

SØRENSEN, JACOB (V) (1915-90) gårdejer. Medlem af folketinget 1960-66 og 1975-77. Kommunalt aktiv 1950-72, en årrække som sognerådsformand i Guldager. En kraftfuld og kyndig indenrigs- og socialminister i regeringen Hartling 1973-75.

SØRENSEN, MARIUS (S) (1891-1964) forretningsfører, teglværksarbejder. Udførte et energisk arbejde som formand for arbejdsmændenes arbejdsløshedskasse og var medlem af både sogne- og amtsråd. Arbejdsminister i ministeriet Hedtoft 1947-49. Medlem af landstinget 1947-53.

SØRENSEN, POUL (KF) (1904-69) generalsekretær. Efter eksamen fra Købmandsskolen 1922 ansat i forskellige erhvervsvirksomheder. Deltog tidligt i det konservative organisationsarbejde, fra 1941 som partiets generalsekretær. I 20 år med i byrådsarbejdet i Roskilde. Medlem af Folketinget 1941-47 og 1950-69. Under krigen stærkt engageret i modstandsbevægelsen. Sad arresteret i Shellhuset, da det blev bombet marts 1945. Under et spring fra 4. sal stærkt kvæstet. Koncentrerede sig som politiker især om kommunalpolitik og socialovgivning og var arbejds- og socialminister i ministeriet Eriksen 1950-53. I de følgende år var han en af hovedmændene bag den golde VK-opposition, især efter at han i 1958 var blevet formand for den konservative folketingsgruppe. Han så det længe som et politisk mål at få udslettet de radikale, fordi de ikke ville opgive samarbejdet med socialdemokraterne, men trods den konservative fremgang ved valget 1964 var der fortsat ingen udsigt til et regeringsskifte. Selv om valget to år efter var en skuffelse for ham, forudså han, at arbejderflertallet kunne føre til det ønskede resultat, og en tilnærmelse fandt sted mellem de konservative og de radikale. Resultatet udeblev ikke. Han så helt bort fra sine egne ambitioner m.h.t. at blive regeringschef, da han efter valget 23. januar 1968 pegede på Hilmar Baunsgaard som statsministeremne, og febr. s.å. indtrådte han som indenrigsminister i ministeriet Baunsgaard. I de 17 måneder inden sin død nåede han at få lagt det lovmæssige grundlag for den store kommunalreform, som han gennemførte trods betydelig modstand blandt konservative kommunalfolk.

TABOR, HANS (S) f. 1922, ambassadør. Cand. polit. 1948. Derefter knyttet til OEEC's generalsekretariat i Paris og har fra 1950 haft en lang række poster inden for udenrigstjenesten. Ambassadør 1963. Var Danmarks repræsentant i FN's sikkerhedsråd 1967 og beklædte formandsposten, da lynkrigen i Mellemøsten brød ud i juni. Han indkaldte resolut rådet, som fik gennemført en våbenhvile. Der stod herefter en sådan nimbus om hans navn, at han s.å. i okt. afløste J. O. Krag som udenrigsminister i dennes ministerium, der dog allerede måtte træde tilbage efter valget jan. 1968. S.å. vendte han tilbage til udenrigstjenesten, hvor han sluttede som ambassadør i Oslo. Han var på tale som folketingskandidat, hvilket dog ikke førte til nogen opstilling.

THESTRUP, KNUD (KF) (1900-80) dommer. Cand. jur. 1924. Aktivt med i modstandsbevægelsen fra 1943. Arresteret af Gestapo 1944-45. Konst. dommer i Vestre Landsret 1945, dommer i Herning 1953. Havde deltaget i byrådsarbejde, før han 1947 valgtes til folketinget, hvor han havde sæde til 1973. Det konservative Folkepartis formand 1965-72. Som justitsminister i ministeriet Baunsgaard 1968-71 viste han, skønt sin kirkelige indstilling, en mere liberal holdning end mange kirkelige vælgere kunne godtage, bl.a. ved lovene om frigivelse af

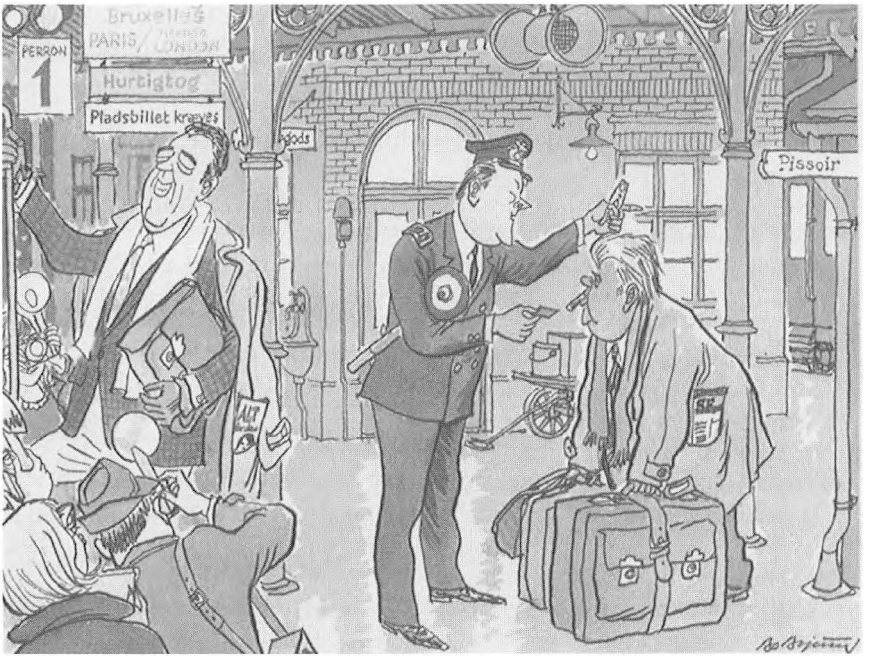

Det gav anledning til mange gisninger, da Per Hækkerup ikke kom med i regeringen efter novembervalget i 1966. Krag overtog selv Udenrigsministeriet, men overlod det året efter til Hans Tabor, der som FN-ambassadør havde præsideret ved Sikkerhedsrådets møder under den israelsk-arabiske Seksdages-krig. Bo Bojesen kaldte i Blæksprutten 1967 Hans Tabor for »det store Tabornakel« og lod Krag vise Hækkerup på plads med ordene: »Næh, Deres tog holder ovre på sidesporet.«

billedporno, om afskaffelse af filmcensuren og om udvidet adgang til svangerskabsafbrydelse. Især den sidste lov blev skarpt kritiseret af store kredse i befolkningen og var medvirkende til stiftelsen af Kristeligt Folkeparti. Som justitsminister fik han desuden gennemført en ændring af ægteskabs- og skilsmisselovgivningen med henblik på børnenes tarv, en nedsættelse af myndighedsalderen til 20 år samt en lov om offentlighed i forvaltningen. Hans noble og fremsynede ledelse af ministeriet gjorde ham agtet i alle politiske kredse.

THOMSEN, CHR. (S) f. 1909, kommunegartner. Har efter at have fuldført en faglig uddannelse deltaget i både parti- og byrådsarbejde. Folketingsmand 1953-73. Som landbrugsminister i ministeriet Krag 1964-68 gennemførte han som følge af den strukturændring inden for landbruget, som industrialiseringen og de vanskelige afsætningsforhold har fremkaldt, en række love, som tillader samdrift og udvidet adgang til sammenlægning af ejendomme. Blev fiskeriminister, da Krag okt. 1971 atter dannede regering. Gik af ved regeringen Anker Jørgensens omdannelse sept. 1973.

THOMSEN, KNUD (KF) (1908-96) direktør. Cand. polyt. 1931, direktør for A/S Kemisk Værk Køge 1946-66. Medlem af folketinget 1960-75. Blev noget uventet handelsminister (minister for handel, håndværk, industri og søfart) i ministeriet Baunsgaard 1968-71. Fik bl.a. gennemført en liberalisering af lukkeloven, men mødte under forhandlingerne med organisationerne stærk modstand mod sit forslag om indførelse af fri åbningstid fra købmændene og personaleorganisationerne. Endvidere en lov om salg af mælk og mælkeprodukter hos andre handlende end de specielle mælkeudsalg efter en afviklingsperiode. Med adgang for monopoltilsynet til at hindre urimelige prisstigninger vedtoges en lempelse af pris- og avancestoplovene. Han var en munter mand med venner i alle partier.

TOFT, H. C. (KF) f. 1914, gårdejer. Uddannet som skovfoged. Finlandsfrivillig i vinterkrigen 1939-40 og senere leder af modstandsbevægelsen i Sydthy. Medlem af folketinget 1957-75, folketingsgruppens formand 1968-69. Blev ved Poul Sørensens død indenrigsminister i ministeriet Baunsgaard 1969-71 og fortsatte P.S.'s arbejde med den store kommunalreform.

TRØJBORG, JAN (S), f. 1955, ingeniør. Medlem af folketinget fra 1987. Industriminister i ministeriet Nyrup Rasmussen 1993-94, derefter trafikminister. Fortsatte på denne post i det andet ministerium Nyrup Rasmussen. 1996 erhvervsminister.

TØRNÆS, LAURITS (V), f. 1936, fiskeskipper. Folketingsmedlem 1981-1994, Venstres politiske ordfører 1982-87. Formand for Danmarks Havfiskeriforening 1974-87. Landbrugsminister i ministerierne Schlüter 1987-93. Amtsborgmester i Ribe amt 1994.

UNMACK LARSEN, SVEND (S) (1893-1965) borgmester. Cand. jur. 1918. Justitsminister i ministeriet Stauning sept. 1939-juli 1940. Derefter civildommer og 1945-58 borgmester i Århus.

VEDEL, HENRIK (u.p.) (1867-1932) rådsformand. Cand. jur. 1889, departementschef i forskellige ministerier. Indenrigsminister i ministeriet Friis april-maj 1920. Fra 1925 formand for Arbejdsforsikringsrådet.

VIG JENSEN, OLE (R), f. 1936, lærer. Medlem af folketinget 1971-73 og fra 1978. Kulturminister i ministeriet Schlüter 1988-90, undervisningsminister i ministerierne Nyrup Rasmussen fra 1993. 1996 også kirkeminister.

VILLEMOES, JENS (V) (1880-1956) konsul. Handelsuddannet. Etableret i Esbjerg 1907. Virksom inden for erhvervslivets organisationer. Byrådsmedlem. Tingvalgt landstingsmand 1928-53. Indtrådte som handelsminister i ministeriet Knud Kristensen 1945. Som liberalist arbejdede han for en hurtig afvikling af restriktionerne i udenrigshandelen og udsattes for stærk kritik, da handels- og valutabalancen for alvor blev ugunstig 1946-47.

I april 1947 blev ministeriet derfor delt, hvorefter Axel Kristensen som forsyningsminister fik overdraget alt vedr. udenrigshandelen. Allerede i sept. s.å. trådte V. tilbage som minister.

WEIKOP, OVE (KF) (1897-1986) borgmester. Grosserer i København. Rådmand. Medlem af folketinget 1947-68. Handelsminister (minister for handel, industri og søfart) i ministeriet Eriksen 1950-51. Trådte tilbage for at overtage posten som borgmester for magistratens 1. afd., som han bevarede til 1970.

WEIMANN, WILHELM (R) (1868-1942) direktør, overretssagfører. Generalkonsul i Hamburg. Nød stor anseelse i handelskredse og var 1909-10 handelsminister i ministeriet Zahle og desuden febr.-juli 1910 minister for offentlige arbejder. Var senere bl.a. direktør for ØK i Bangkok og formand for Store nordiske Telegrafselskabs bestyrelse.

WEISS, BIRTE (S), f. 1941, journalist. Medlem af folketinget 1971-73, 1975-84 og fra 1987. Næstformand for socialdemokratiet 1984-96. Indenrigsminister i ministerierne Nyrup Rasmussen, i det andet ministerium Nyrup Rasmussen desuden kirkeminister, fra 1996 indenrigs- og sundhedsminister.

WESTH, BJØRN (S) f. 1944, landinspektør. Medlem af folketinget siden 1977. Som ung folketingskandidat for Liberalt Centrum. Senere kommunalt aktiv og tillidshverv inden for fredning og hedeselskabet. Landbrugsminister efter Poul Dalsager 1981. Afgik med regeringen Anker Jørgensen sept. 1982. Landbrugs- og fiskeriminister i det første ministerium Nyrup Rasmussen 1993-94. Tiltvang sig posten som justitsminister i det andet ministerium Nyrup Rasmussen, da han ikke ville lade sig nøje med »kun« at blive folketingets formand. Forskellige »sager« var medvirkende til, at han i 1996 blev flyttet til posten som trafikminister.

WILHJELM, NILS (KF), f. 1936, forstkandidat, direktør. Formand for Industrirådet 1983-86. Industriminister efter regeringsomdannelsen 1986 og til 1989. Medlem af folketinget 1987-89.

ZAHLE, C. TH. (R) (1866-1946) overretssagfører. Brodersøn af pædagogen Nathalie Zahle. Følte sig fra sin barndom knyttet til underklassen og var virksom i politik fra 1884. Stod Hørup nær inden for Venstre og blev efter hans anvisning redaktør af Aarhus Amtstidende 1890, da han var blevet cand. jur., 1891 medarbejder ved Politiken, 1894 overretssagfører. Folketingsmand 1895-1928. Tilhørte Venstrereformpartiets venstrefløj indtil han ligesom 7 andre inden for gruppen i januar 1905 ved at undlade at stemme for regeringen blev udelukket fra partiet. Var derefter med til at danne Folketingets Venstre, der samme år blev til Det radikale Venstre, og var formand for gruppen gennem alle årene, undtagen i sin ministertid. Da tre venstreregeringer i løbet af 13 måneder var

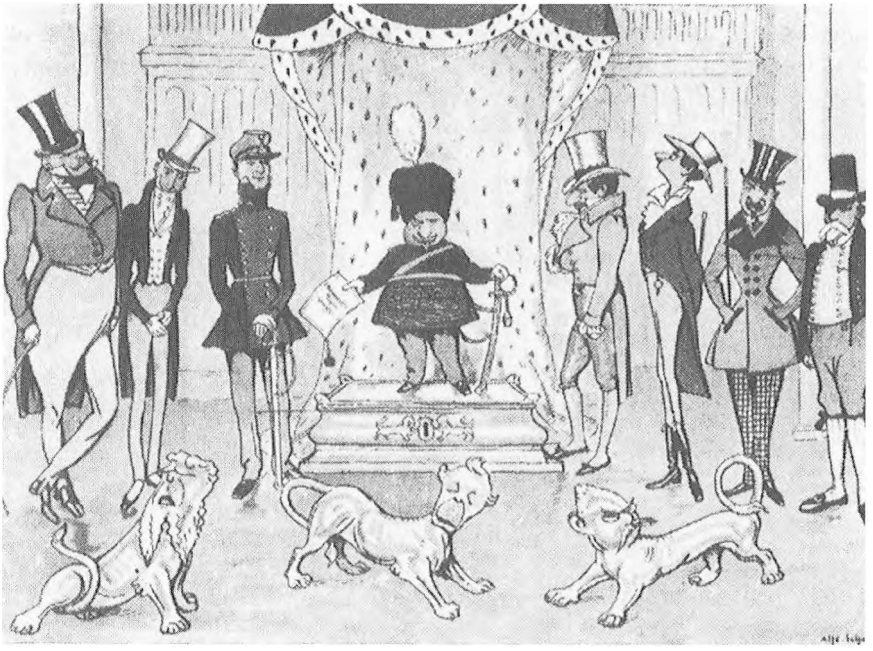

På dette maleri af grundlovsministeriet Zahle ses fra venstre kultusminister Keiser-Nielsen, udenrigsminister Erik Scavenius, forsvarsminister P. Munch, konseilspræsidenten C. Th. Zahle (under baldakinen), finansminister Edv. Brandes, indenrigsminister Ove Rode, trafikminister Hassing Jørgensen og landbrugsminister Kristjan Pedersen. I forgrunden – som sølvløverne fra Rosenborg – socialdemokraten Fr. Borgbjerg, venstremanden Klaus Berntsen og den konservative gruppeformand H. O. G. Ellinger, der var faddere til den nye grundlov. (Billedet er en parafrase over et af Constantin Hansens udkast til grundlovsbilledet).

Alfred Schmidt i Blæksprutten 1915

kommet til kort, dannede det nyoprettede parti okt. 1909 en mindretalsregering med Z. som konseilspræsident og justitsminister. I sin programtale betegnede han ministeriet som »det sidste hold mænd, landet havde tillid til«. Valget 1910 førte til regeringens afgang, hvorpå han 1911-13 var borgmester i Stege. Juni 1913 blev han på ny konseilspræsident (fra 1918 statsminister) og justitsminister og denne gang på fast parlamentarisk grund, idet socialdemokraterne ved valget i maj stemmemæssigt var blevet landets største parti med 32 mandater, mens de radikale, der kun havde en meget beskeden fremgang, vandt 11 mandater takket være valgmåden. En revision af 1866-forfatningen stod øverst på regeringens program, men måtte hurtigt vige for de dagsaktuelle problemer, som rejste sig efter krigsudbruddet 1914. Et forsøg på da at danne en samlingsregering blev opgivet, men i forbindelse med spørgsmålet om salg af De vestindiske Øer 1916 indtrådte 3 kontrolministre i ministeriet, deriblandt Stauning, hvilket styrkede samarbejdet med socialdemokraterne. 1915 gennemførtes en ny

grundlov ved et bredt politisk forlig. Den nye rigsdag, der skulle stadfæste den ny forfatning, blev efter aftale tilvejebragt ved fredsvalg i de allerfleste kredse af de hidtidige medlemmer, idet der kun var afstemning i 10 kredse. 1918 gennemførtes den dansk-islandske forbundslov, der gav islændingene den eftertragtede selvbestemmelsesret, samtidig med at regeringen gjorde denne ret gældende for de sønderjyske landsdeles vedkommende. Da Z. og hans kolleger gik ind for en grænsedragning nord om Flensborg, mødtes ministeriet af en voksende uvilje i dele af befolkningen. Som en udløber af en statslånsdebat indgav ministeriet sin demission marts 1919, men trak den tilbage på kongens anmodning. Da kravet om nyvalg til folketinget tiltog, bad kongen marts 1920 Z. om at udskrive valg, men da han afslog det, afskedigede kongen ministeriet, hvilket fremkaldte en dramatisk politisk krise. Som justitsminister havde Z. forinden bl.a. gennemført en ny retsplejeordning, og lov om len- og stamhuses afløsning 1919. Han var kreditforeningsdirektør 1923-29 og gennemførte som justitsminister i ministeriet Stauning 1929-35 bl.a. straffeloven af 1930. Tingvalgt landstingsmand 1928-39 og formand for landstinget 1936-39.

ØSTERGAARD, KNUD (KF) (1922-93) oberst. Tilknyttet hjemmeværnet siden 1952. Medlem af folketinget 1964-73 og 1981-90. Var på tale som forsvarsminister i 1968, da det var Ninn-Hansen, der blev udpeget, fordi de radikale ikke ønskede en officer på denne post, men overtog den marts 1970 efter Ninn-Hansen, da denne afløste Poul Møller som finansminister. Nogle lidt naivt firkantede bemærkninger i en skriftlig opgave, som Ø. havde afleveret under et psykologisk operationsofficerskursus i USA 1963, blev offentliggjort straks efter udnævnelsen og vakte et vist postyr i folketinget. Trådte tilbage sammen med regeringen okt. 1971. Formand for den konservative folketingsgruppe 1982-88. Trafikminister 1989-90.

ØSTERGAARD, LISE (S) (1924-96) professor, dr. phil. Ø. var professor i klinisk psykologi ved Københavns universitet og en meget respekteret formand for Dansk Flygtningehjælp, da Anker Jørgensen i 1977 - uden at undersøge, om hun var medlem af socialdemokratiet - gjorde hende til minister uden portefølje med særligt henblik på udenrigspolitiske spørgsmål. Den specielle stilling gav vanskeligheder i forhold til udenrigsministeren og dennes ministerium, og efter Niels Mathiasens død i 1980 overtog Ø. kulturministeriet, der i hendes tid blev et mindre fredeligt sted, end det havde været under forgængeren. 1979-82 desuden minister for nordiske anliggender. Ø. var medlem af folketinget fra 1979, men ønskede ikke genopstilling 1984.

DANMARKS FRIHEDSRÅD

Ved frihedsrådets første møde, den 16. sept. 1943, samledes *Frode Jakobsen, Mogens Fog, Børge Houmann, Jørgen Staffeldt, Aage Schoch* og *Erling Foss*. Senere indtrådte repræsentanter for faldskærmsfolkene, først *Flemming Muus* - i marts 1945 afløst af *Ole Lippmann*. *Arne Noe-Nygaard*, der havde afløst Jørgen Staffeldt, blev i dec. afløst af *Arne Sørensen*. Erling Foss måtte forlade Danmark i februar 1944 og blev afløst af *Ole Chievitz*. I efteråret 1944 blev det aftalt med *Christmas Møller*, at han skulle indtræde, når han kom tilbage til Danmark, og efter Aage Schochs og Mogens Fogs arrestation indtrådte *C. A. Bodelsen* og *Hans Øllgaard*. Endelig blev rådet i foråret 1945 udvidet med *Alfred Jensen, Erik Husfeldt* og *Niels Banke*. De medlemmer af frihedsrådet, der senere blev ministre, er omtalt i ministerafsnittet side 54ff. Om de øvrige er der korte biografier i det følgende.

Frederiksborgmuseets maleri af frihedsrådet er en konstruktion, idet de afbildede medlemmer aldrig har været sammen på én gang - i hvert fald ikke før befrielsen. Christmas Møller, Flemming Muus og Ole Lippmann er ikke med på billedet.

*

Banke, Niels, 1907-83, repræsentant for Dansk Samling i frihedsrådet. Nationaløkonom og embedsmand.

Bodelsen, C. A., 1894-1978, repræsentant for Frit Danmark i frihedsrådet. Professor i engelsk ved Københavns universitet - både før, under og efter frihedsrådsperioden.

Chievitz, Ole, 1883-1946, uafhængigt medlem af frihedsrådet. Som kirurg havde Chievitz gjort tjeneste ved tyske feltlazaretter under den første verdenskrig, og ved Finlandsambulancer både under borgerkrigen i 1918 og under vinterkrigen i 1939-40. Under besættelsen havde han brede kontakter til en stor del af det illegale arbejde, ikke mindst faldskærmsfolkene.

Foss, Erling, 1897-1982, uafhængigt medlem af frihedsrådet. Fra februar 1944 til besættelsens afslutning havde Erling Foss den vigtige post som frihedsrådets repræsentant i Stockholm. Efter krigen genoptog han sin virksomhed i erhvervslivet.

Houmann, Børge, 1902-94, repræsentant for DKP i frihedsrådet. Før krigen var Houmann leder af de kommunistiske forlag og forretningsfører for Arbejderbladet, efter krigen chefredaktør for Land og Folk 1945-55 og en kort periode medlem af folketinget. Han gjorde sig siden gældende som en fremragende Andersen Nexø-forsker, hvad der indbragte ham to æresdoktorgrader, den ene ved Københavns universitet.

Husfeldt, Erik, 1901-84, repræsentant for Ringen i frihedsrådet. Lungekirurg, professor. Husfeldt var den ene af Danmarks to repræsentanter ved San Francisco-konferencen i 1945, der mundede ud i oprettelsen af De forenede Nationer.

Lippmann, Ole, f. 1916, repræsentant for faldskærmsfolkene i frihedsrådet. Før og efter krigen ansat hos Simonsen og Weels Eftf., senest som adm. direktør. Han kom til England under krigen, blev uddannet i The Buffs og var fra januar 1945 chef for faldskærmsfolkene i Danmark.

Muus, Flemming, 1907-82, repræsentant for faldskærmsfolkene i frihedsrådet til dec. 1944. Da krigen brød ud, var Muus i udlandet. Efter at være uddannet i The Buffs blev han sendt til Danmark som leder af faldskærmsfolkene. Senere aktiv som forfatter.

Noe-Nygaard, Arne, 1908-91, repræsentant for Dansk Samling i frihedsrådet september-december 1943. Geolog, professor ved Københavns universitet, aktiv i forskellige af frihedsbevægelsens organisationer til 1946 og medlem af bestyrelsen for frihedsfonden.

Schoch, Aage, 1898-1968, uafhængigt medlem af frihedsrådet. Chefredaktør ved Dagens Nyheder/Nationaltidende fra 1934 til 1942, da han blev afskediget efter tysk pres. Fra september 1944 var han fange hos tyskerne, men undslap ved bombningen af Shellhuset. En kort tid efter besættelsen var han redaktør i det berlingske hus, men det havde ikke i det lange løb plads til en modstandsmand. Efter en besværlig overgangsperiode blev han i 1949 til 1956 en vistnok efter bestyrelsens mening alt for effektiv direktør for Dansk Røde Kors.

Staffeldt, Jørgen, 1912-44. Aktiv i Dansk Samling allerede før krigen. Direktør for partiets forlag (Samleren) fra 1942. Deltog i frihedsrådets stiftende møde, men blev herefter som faktisk leder af Holger Danske og dermed særlig udsat afløst i det egentlige frihedsrådsarbejde. Arresteret af tyskerne og anbragt i koncentrationslejr, hvor han døde. Sammen med andre, der blev bragt tilbage fra koncentrationslejrene i 1947, begravet i mindelunden i Ryvangen.

Øllgaard, Hans, 1888-1979, uafhængigt medlem af frihedsrådet, men udpeget, fordi man ønskede at have kontakt med kirkelige kredse. Biskop over Fyens stift 1938-58.

DEPARTEMENTSCHEFSTYRET

Efter at regeringen Scavenius var ophørt at fungere den 29. august 1943, overgik ledelsen af administrationen med politikernes samarbejdsudvalgs samtykke til de ledende embedsmænd, departementschefer og direktører. De havde kontakt såvel til politikerne og frihedsrådet som til de tyske myndigheder, og det lykkedes dem at bevare administrationen på danske hænder, ligesom de stod for udstedelsen af lovanordninger, der ved lov blev godkendt efter krigen.

*

Medlemmerne af dette uformelle regeringsorgan var:

Barfod, Aage, 1878-1956, departementschef i undervisningsministeriet.

Cohn, Einar, 1885-1969, departementschef i Statistisk Departement. Som jøde måtte Cohn flygte til Sverige i efteråret 1943.

Dige, Einar, 1899-1981, departementschef i finansministeriet.

Graae, Frederik, 1875-1948, departementschef i undervisningsministeriet.

Herschend, Peter, 1881-1963, kammerherre, stiftamtmand, fra november 1943 centraladministrationens repræsentant i Jylland med sæde i Silkeborg.

Hoskiær, Finn, 1875-1958, departementschef i ministeriet for offentlige arbejder samt trafikministeriet.

Høirup, Jakob, f. 1905, departementschef i arbejdsministeriet.

Jensen, K. J., 1890-1961, generaldirektør for post- og telegrafvæsenet.

Jespersen, Hakon, 1891-1960, handelsministeriets departementschef.

Knutzen, Peter, 1887-1949, generaldirektør for statsbanerne.

Koch, Hans Henrik, 1905-87, departementschef i socialministeriet

Korst, Knud, 1894-1962, generaldirektør i skattedepartementet.

Larsen, Eivind, 1898-1971, departementschef i justitsministeriet.

Mogensen, Jens Christian, 1890-1962, direktør i landbrugsministeriet.

Møller, Andreas, 1882-1954, departementschef i statsministeriet.

Oldendow, Knud, 1892-1975, direktør for Grønlands styrelse.

Saurbrey, Justus, 1894-1987, departementschef i indenrigsministeriet.

Skade, Hans, 1892-1978, kontorchef, fg. chef for Statistisk departement under Cohns Sverigesophold.

v. Stemann, J. D., 1887-1982, generalmajor, kammerjunker, direktør for krigsministeriet.

Svendsen, Aage, 1880-1974, departementschef i justitsministeriet.

Svenningsen, Nils, 1894-1985, direktør i udenrigsministeriet, såvel i kraft af sin stilling som på grund af sin personlighed departementschefstyrets ledende mand.

Tetens, Hans, 1895-1978, direktør for fængselsvæsenet.

Thomsen, Theodor, 1888-1961, departementschef i kirkeministeriet.

Trolle Thomsen, Carl, 1878-1963, fiskeridirektør.

Vedel, A. H., 1894-1981, viceadmiral, direktør for marineministeriet.

Wilcke, J. W., 1875-1951, departementschef i landbrugsministeriet.

DANSKE PARTIER SIDEN 1870

I en vis forstand kan der tales om partier lige fra 1840erne, men faste organisationer optræder først fra 1870-71. Derfor vil man forgæves søge efter de nationalliberale eller bondevennerne i denne oversigt. De partier, som er medtaget, er dem, der har været repræsenteret i folketinget (eller landstinget) eller har deltaget i folketingsvalg. Et næsten uoverskueligt antal grupper, der har påbegyndt underskriftindsamling uden at kunne gennemføre denne, er således udeladt.

ARBEJDERPARTIET KAP, politisk parti, der blev dannet 1968 under navnet Kommunistisk Forbund Marxister/Leninister og ændrede navn til Kommunistisk Arbejderparti 1976. Det officielle partinavn blev nødvendiggjort af valgdeltagelsen 1979, idet indenrigsministeriet anså det tidligere for at ligge for nær ved navnet Danmarks kommunistiske Parti. Blandt partiets stiftere var den mest fremtrædende historikeren Benito Scocozza, der var partiets formand til marts 1984. KAP gik ind for en dansk socialisme og vendte sig både mod USA og Sovjetunionen. I en række år var det præget af en temmelig ukritisk begejstring for den kinesiske maoisme, men omvæltningerne i Kina medførte en mere reflekteret og uafhængig holdning til udenlandske forbilleder. Partiet var den mest antisovjetiske gruppe på venstrefløjen. Det lagde stærk vægt på faglig aktivitet og spillede i en periode i 70-erne en stor rolle på mange arbejdspladser. Ved valget i 1979 fik KAP lidt over 13.000 stemmer, men i 1981 kun godt 4000. De svage valgresultater gav anledning til et indre opgør med mange udmeldelser, og partiet har ikke deltaget i de senere valg.

BONDEPARTIET, politisk parti som anmeldtes i folketinget 18. januar 1939 som en videreførelse af Det Frie Folkeparti (s.d.), hvis program det overtog. Ved navneskiftet havde partiet 5 folketingsmedlemmer, og det fandt sine vælgere blandt de mest agrarbetonede bønder, som var utilfredse med Venstre. Ved valget 1939 fik B. 50.829 stemmer og 4 mandater. Maj 1940 tilkendegav folketingsmand A. Hartel på B.'s vegne over for Stauning, at man fandt hans regering overordentlig skadelig i den foreliggende situation, og 17. juni trådte L.S. (Landbrugernes Sammenslutning), som B. var politisk udtryk for, åbent ind på nazistisk side, idet formanden Knud Bach fik enebemyndigelse som bevægelsens fører. Da folketingets 5 demokratiske partier juli 1940 havde oprettet deres samarbejdsudvalg, udsendte B. og DNSAP's rigsdagsmænd et fælles opråb, hvori man betegnede de fems samarbejde som »et krampagtigt forsøg på at fortsætte vanstyret i vort folk og bondens undertrykkelse«. Senere henvendte medlemmer af B. sig flere gange direkte til besættelsesmagten for at bringe sig i »det bedste forhold« til det tredie rige. Ved folketingsvalget marts 1943 blev B.s stemmetal mere end

halveret, og kun brødrene Valdemar og Jens Thomsen blev genvalgt. Samarbejdet med DNSAP fortsatte til slutningen af 1943. Ved befrielsen maj 1945 blev lederne arresteret, og partiet ophørte at fungere på rigsdagen, hvilket var årsag til, at der - for at besætte det ledigblevne landstingsmandat - måtte arrangeres et ekstraordinært landstingsvalg i 6. landstingskreds 1945.

CENTERPARTIET, partinavn anmeldt af Asger Lindinger i folketinget den 3. oktober 1979 til afløsning af partinavnet Erhvervspartiet (s.d.). Partiet opstillede ikke til valget i 1979.

CENTRUM, politisk parti, stiftet i april 1920 af den kendte nationaløkonom, professor L. V. Birck, der var medlem af folketinget for Højre 1903-10, og fra 1918 for Det konservative Folkeparti, men måtte bryde med partiet pga. sin holdning til grænsespørgsmålet, idet han gik imod de konservatives Flensborgpolitik. Han vægrede sig også ved i den spændte situation marts 1920 at kræve udskrivning af valg. Der var dog ikke større grobund for hans nationalpolitiske tanker i de kredse, som det nye parti skulle have chancer for at få i tale. Ved valget 26. april 1920, hvor partiet opstillede kandidater i de tre københavnske storkredse, Københavns amt og Aalborg amt, fik det kun 9.056 stemmer. Ved valget i juli s.å. opstillede C. kun 1 kandidat, L. V. Birck, i Aalborg amt, hvor han fik 2.961 stemmer. Derefter forsøgtes ikke opstilling mere.

CENTRUM-DEMOKRATERNE, politisk parti, stiftet 7. november 1973 med den hidtidige socialdemokratiske folketingsmand og borgmester i Gladsaxe Erhard Jakobsen som samlingspunkt. Erhard Jakobsen havde på det tidspunkt været folketingsmand i tyve år og borgmester i femten - og aktiv i den socialdemokratiske bevægelse i mere end fyrre år - men han kunne ikke følge sit parti i den venstredrejning, der efter hans mening fandt sted, og kom navnlig efter Anker Jørgensens overtagelse af partiets ledelse i stadig større grad i opposition. Han udmeldte sig af socialdemokratiet den 6. november 1973, men meddelte, at han fortsat ville stemme sammen med regeringen. To dage efter kom han imidlertid ved et uheld for sent til en afstemning, der derved gik regeringen imod, og dette medførte udskrivelse af valget. De fornødne underskrifter til anmeldelse af det nye parti indsamledes på rekordtid, og ved valget fik CD fjorten mandater. Under regeringen Hartling var partiet en del af regeringens parlamentariske grundlag, og i den firepartiregering, som Hartling forsøgte at danne efter valget i 1975, skulle CD have været med, uanset at mandattallet nu kun var fire. I perioden 1975-82 deltog CD i flere forlig med den socialdemokratiske regering, samtidig med at partiet fastholdt sin kontakt med de andre »firkløverpartier«, d.v.s. Venstre, Det konservative Folkeparti og Kristeligt Folkeparti. Da Anker Jørgensen trådte tilbage i 1982, og der blev dannet en »firkløverregering« under ledelse af Poul Schlüter,

– Skal jeg ikke passe på den, far – det er den allersidste ...

Erhard Jakobsen blev tit beskyldt for at trække kaniner op af hatten i valgkampens sidste øjeblik. Erik Werner tænker sig i Blæksprutten 1994, at kaninpasserhvervet skal gå over til datter og efterfølger Mimi.

blev CD repræsenteret af fire ministre, nemlig Arne Melchior, Mimi Stilling Jakobsen, Niels Bollmann og Tom Høyem. Erhard Jakobsen ønskede ikke at blive minister. Ved valget i 1984 kunne CD som det eneste af firkløverpartierne ikke bevare sin position, men gik tilbage fra femten til otte mandater. Dette var for så vidt ikke overraskende, idet CD's valgresultater gennem hele partiets levetid har været stærkt svingende og ofte beroet på Erhard Jakobsens forbløffende evne til at kaste nye, populære emner ind i valgkampen i sidste øjeblik - »til at trække kaniner op af hatten«, som man har sagt. Partiet har forholdsvis få kernevælgere, men åbenbart en ikke ringe appel til store letbevægelige midtergrupper blandt vælgerne. I årene 1973-79 var en repræsentant for Slesvigsk Parti medlem af Centrum-Demokraternes folketingsgruppe, valgt på partiets liste i Sønderjyl-

land. Samarbejdet ophørte, fordi CD ikke kunne anerkende den kandidat, som Slesvigsk Parti ville opstille i stedet for den afdøde Jes Schmidt.

Partiet har lagt vægt på en realistisk holdning til de politiske problemer. Allerede ved det stiftende møde udtaltes det, at man ønskede et stærkt og handlekraftigt styre, baseret på snævert samarbejde mellem demokratiske politikere i dansk politiks midterfelt på det bestående samfunds grund, og at man ikke ville udstede løfter om en politik, som alle har gavn af, og som ingen skal betale for. Det vakte nogen opmærksomhed, at Erhard Jakobsen ved valget 1981 åbenbart vandt mange stemmer på en meget klar udtalelse om, at han hverken ville love at afskaffe arbejdsløsheden eller troede på, at dette kunne klares af politikerne. I øvrigt har partiet gjort sig bemærket ved at tale parcelhusejernes og bilejernes sag, ved en kraftig kritik af venstredrejning i skole og kulturliv, og ved en meget positiv holdning til NATO og EF. I Europa-Parlamentet var CD til 1994 repræsenteret af Erhard Jakobsen, der som den eneste dansker havde været medlem uafbrudt siden Danmarks indtræden i EF.

Da CD efter at have været med i regeringen Schlüter til 1988, svingede over i 1993 og kom med i regeringen Nyrup Rasmussen, vakte det nogen opsigt, og mange forventede, at partiet ville tabe så mange stemmer, at det måtte forlade folketinget. Det lykkedes dog at bevare repræsentationen i folketinget og - til en vis grad - i regeringen. Nogen turbulens omkring ministrene har imidlertid svækket partiet - herunder Bente Junckers korte ministertid og andres senere overgang til de konservative. Ved valget til Europa-parlamentet i 1994 fik CD for første gang intet mandat. CD forlod regeringen i december 1996, se side 7.

CD betoner folketingsmedlemmernes uafhængighed af partiorganisationen og sikrer som det eneste parti folketingsmedlemmerne ret til genopstilling, således at det er vælgerne og ikke partiet, der bestemmer, om de skal genvælges.

DANMARKS KOMMUNISTISKE PARTI betragtede 9. november 1919 som sin stiftelsesdag, idet partiet var en videreførelse af Danmarks Venstresocialistiske Parti (s.d.), som da blev oprettet efter sprængningen af Socialistisk Ungdomsforbund med den senere socialdemokratiske minister Ernst Christiansen som formand. Det revolutionære Socialistisk Arbejderparti, der var dannet 1918 med et vist syndikalistisk indslag og med sadelmagersvend Thøger Thøgersen og lærerinde Marie Nielsen som ledere, gik op i den nye partidannelse, som tilsluttede sig den kommunistiske 3. Internationale Komintern, oprettet i Moskva marts 1919. Efter at have antaget de 21 kommunistiske teser 1920 fik partiet på Moskvas krav det senere navn. Blandt lederne var foruden de 3 ovennævnte typograf Sigvald Hellberg, siden socialdemokratisk formand for Københavns borgerrepræsentation. D.K.P. deltog med ringe succes i folketingsvalgene

Sidste udvej. Den sidste tids omvæltninger i Østeuropa har gjort det vanskeligt for vore egne kommunister at finde den rette tro. – »Mediet Larsen kalder ånden Lenin – mediet Larsen kalder ånden Lenin: – Hvad pokker skal vi skrive i avisen i morgen?«

Bo Bojesen i Politiken 3.11.1956

1924, 1926 og 1929. Ved det sidste valg fik partiet kun 3.656 stemmer, og da kommunistisk Internationale herefter søgte at stive partiet af ved vejledende breve, forlod en række af partiets stiftere, deriblandt Ernst Christiansen og Sigvald Hellberg, partiet.

Under den økonomiske krises store arbejdsløshed i de følgende år fik D.K.P. et vist fodfæste, og ved valget 1932 opnåede partiet 17.179 stemmer, hvilket lige akkurat var nok til 2 mandater, som gik til støberiarbejder Aksel Larsen og cand. mag. A. Munch-Petersen. Sidstnævnte, som ikke blev genvalgt 1935, fik opgaver i Komintern i Moskva, men blev offer for Stalins sygelige udrensninger og døde i fængslet. De bedrede økonomiske forhold i sidste halvdel af 1930'erne medførte, at D.K.P. kun vandt langsomt frem. Ved folketingsvalget 1939 fik partiet 40.893 stemmer og 3 mandater. Samme år stemte det som eneste parti mod forslaget om en ikke-angrebspagt med Tyskland. Ved indgåelsen af den tysk-russiske overenskomst aug. s.å. blev partiet stillet i en vanskelig situation, idet det nu måtte rette propagandaen mod vestmagterne. Under den finsk-russiske konflikt afsløredes med al tydelighed, at partiet lagde sin udenrigspolitiske kurs tæt op ad Sovjetunionen. Da tyskerne 22. juni 1941 angreb Sovjet, blev en række

kommunistiske ledere interneret i Horserød, og på tysk foranledning vedtog folketinget 2 måneder senere en lov, der forbød kommunistisk virksomhed. Tidligt organiseredes medlemmerne i illegalt arbejde, hvorved D.K.P. blev en af de afgørende faktorer i modstandskampen. Ved den tyske aktion 29. august 1943 lykkedes det ca. 90 internerede at flygte fra Horserød, mens ca. 150 kommunister blev taget af Gestapo og senere ført til tysk koncentrationslejr. Straks efter befrielsen maj 1945 blev kommunistloven ophævet, hvorefter partiet fik tildelt de 3 mandater, som det havde fået ved valget 1939. 2 kommunister var da allerede indtrådt i befrielsesregeringen. Ved valget 30. okt. 1945 fik D.K.P. 255.236 stemmer og 18 mandater, hvilket var et resultat af partiets indsats under besættelsen. April 1947 fik det valgt sin første landstingsmand, men da var tilbageslaget allerede indtruffet, og ved folketingsvalget okt. s.å. blev folketingsgruppen halveret. Begivenhederne i Tjekkoslovakiet febr. 1948 og den kolde krig mellem øst og vest, hvor D.K.P. ubetinget stod på Sovjetunionens side, gav ny tilbagegang 1950 (7 mandater), og den nedadgående kurve fortsatte nogenlunde uændret gennem 1950'erne. Medvirkende hertil var bl.a. reaktionen på den russiske invasion i Ungarn 1956. Efterhånden svækkedes Aksel Larsens position inden for partiet, hvis formand han havde været siden 1932, og inden for folketingsgruppen, hvor han også uafbrudt havde været formand. I 1958 kom det til en spaltning inden for partiet, idet Aksel Larsen nægtede at bøje sig for partikongressens Moskvabestemte linje, hvorefter centralkomiteen ekskluderede ham og krævede, at han skulle træde ud af folketinget. Dette afslog han og anmeldte i stedet 24. nov. Socialistisk Folkeparti med sig selv som partiets repræsentant. Villy Fuglsang blev derefter formand for folketingsgruppen, mens Knud Jespersen blev partiets formand. D.K.P. stemte marts 1960 mod Danmarks optagelse i det europæiske frihandelsområde (EFTA). Ved valget nov. samme år gik partiet tilbage fra 3,1% til 1,1% af stemmerne og mistede alle sine mandater. Ved de følgende valg var der kun små udsving, men partiet blev atter repræsenteret i folketinget, da den tidligere venstresocialist Hanne Reintoft jan. 1970 anmeldte D.K.P. i folketinget med sig selv som eneste repræsentant, men gled igen ud ved valget i sept. 1971, da partiet fik 39.564 stemmer. Ved det store protestvalg 1973 vendte D.K.P. imidlertid tilbage til folketinget med over 100.000 stemmer og seks mandater, der i 1975 forøgedes til syv. Internt måtte D.K.P.'s tilbagekomst tilskrives Knud Jespersens person, navnlig hans på en gang milde og stærke form, og efter hans død i slutningen af 1977 og Jørgen Jensens overtagelse af formandsposten svandt tilslutningen blandt vælgerne hurtigt ind. I 1979 nåede man ikke de nødvendige to pct. af stemmerne, og ved valgene i 1980-erne var partiet tilbage på niveauet fra 1960-erne, dvs. ca. en pct. af stemmerne.

Siden 1989 er partiet gået i op-

løsning, flere ledere, bl.a. den sidste formand Ole Sohn, har vendt sig til S.F., og avisen Land og Folk gik ind i 1990. 1990 og 1994 opstillede nogle kommunister som kandidater for Enhedslisten.

DANMARKS NATIONALSOCIALISTISKE ARBEJDERPARTI, politisk parti stiftet 19. maj 1932 ved en sammenslutning af to nazistiske grupper ledet af ritmester C. Lembcke og cand. mag. E. Vaaben. Dets formål var »ad lovlig forfatningsmæssig vej at virkeliggøre den nationalsocialistiske idé i Danmark«. Det byggede på førerprincippet, var udpræget antisemitisk og havde i det hele taget lånt de fleste af sine ideer fra Tyskland. Læge Fritz Clausen var partifører 1933-44, og da DNSAP efter forgæves at have deltaget i valgene 1932 og 1935 fik 3 mandater i folketinget april 1939 (med 31.032 stemmer, 1,8 pct.), blev han gruppens formand. Straks efter 9. april 1940 søgte han gennem samarbejde med besættelsesmagten at gøre sig politisk gældende, men heldigvis viste det sig hurtigt, at hans provokerende optræden ikke dækkede over virkelig indflydelse. Han havde simpelthen ikke format til at blive en dansk Quisling. Tilmed måtte han - og partiet - slås med andre nazistiske grupper, og en af folketingsmændene meldte sig endog ud og var medstifter af et andet nazistisk orienteret parti, Dansk Folkeparti (s.d.). Trods vældig propaganda i partiets dagblad »Fædrelandet«, startet 1939, fik DNSAP kun en fremgang på ca. 12.000 stemmer og uændret 3 mandater ved valget marts 1943, hvilket kun kunne opfattes som en total fiasko. Fritz Clausen tog konsekvensen og meldte sig som frivillig til Waffen SS. Efter krigen blev han arresteret og sigtet for landsforræderisk virksomhed, men døde, før der var faldet dom. Fra maj 1944 blev partiet ledet af et førerråd på 3 medlemmer, men spillede fortsat kun en sekundær rolle som tyskernes håndlangere. Ved befrielsen rejstes der sigtelse mod alle de ledende folk for landsskadelig virksomhed, hvorved partiets 3 pladser i folketingssalen reelt var inddraget allerede før valget okt. 1945.

DANMARKS RETSFORBUND blev stiftet 21. okt. 1919 som en politisk konsekvens af det arbejde med sociale og økonomiske problemer ud fra en georgeistisk synsvinkel, som var udført inden for den 1902 oprettede Henry George-forening. En retsfilosofisk retning inden for dansk filosofi, der var repræsenteret ved doktorerne C. N. Starcke og Axel Dam, lægen Severin Christensen og skolemanden C. Lambek, blev grundlæggende for partiet. En del georgeister var dog imod oprettelsen heraf, fordi de frygtede, at deres grundskyldstanke, som efterhånden havde godt fat i flere af de bestående partier, derved skulle blive adopteret af et enkelt parti, hvilket kunne risikere at sinke en realisering af den. Partiet anmeldtes første gang i 1924 og deltog i valget s.å. - uden at få nogen valgt. Til 1987 har partiet deltaget i samtlige valg, og det var repræsenteret uafbrudt fra 1926 til 1960. Oprindelig mente man inden for partiet, at grundskyld på al jord

ville være tilstrækkelig indtægt for staten, så alle skatter kunne afskaffes. For at dette skulle være muligt, foreslog man dog en stærk begrænsning af statens opgaver og stillede f.eks. forslag om afhændelse af Statsbanerne og Det kgl. Teater. I begyndelsen af 1920'erne talte professor C. N. Starcke, der tidligere havde været folketingsmand for Venstre, på hundredvis af møder ud over landet retsstatens sag og fik især tilslutning i de egne, hvor de radikale altid havde stået svagt. Han oplevede dog ikke at se, at de to første folketingsmænd, dr. phil. Axel Dam og sognepræst I. C. Willesen, blev valgt 1926. Dam var rigsdagsgruppens leder til sin død 1936. I 1929, da D.R. fik 3 mandater, indvalgtes gårdejer Hans Hansen, Rørby, som sammen med førstelærer P. Gregersen og konsulent Oluf Pedersen - begge indvalgt 1932 - var de ledende kræfter i en årrække. Kontorchef Sv. E. Johansen, der i 1936 blev folketingsmand ved Axel Dams død, udtrådte i juli 1940 af partiet og anmeldte det nazistisk betonede Det nationale Genrejsningsparti, som året efter gik op i Dansk Folkeparti. D.R. søgte forgæves at få det fjernet fra rigsdagen. Under besættelsen deltog partiet i samarbejdspolitikken, og Oluf Pedersen var permanent sekretær i det såkaldte nimandsudvalg, som blev nedsat juli 1940. 1943 indvalgtes den meget socialt bevidste sognepræst Chr. Norlev, som var gruppeformand fra 1945 til sin død 1946.

Efter krigens ophør gjorde partiet sig med stor styrke til talsmand for en hurtig og total afskaffelse af alle restriktioner, hvilket bragte det en eksplosiv fremgang fra 31.323 stemmer (og 2 mandater) i 1943 til 94.570 stemmer (og 6 mandater) i 1947 og 168.784 stemmer (og 12 mandater) i 1950, da det passerede Det radikale Venstre i stemmetal. I 1945 indvalgtes overlæge Viggo Starcke, som året efter ved Chr. Norlevs død blev folketingsgruppens formand (til 1957). Samtidig rykkede en kendt erhvervsmand, direktør Knud Tholstrup, ind i tinget, hvor han hurtigt fik en lang række erhvervspolitiske ordførerskaber. Det var dog svært for partiet at fastholde de mange nye vælgere, som var strømmet til mere af skattepolitiske grunde, end fordi de gik ind for partiets kongstanke. Ved septembervalget 1953 kom man atter ned på 6 mandater, men så kom der en ny tilgang ved valget 1957, hvor partiet fik 9 mandater. Som tungen på vægtskålen fik det nu en chance, som det ikke tidligere havde haft, og kunne forhandle til begge sider. Resultatet blev en trepartiregering hvori D.R. fik 3 ministre: Søren Olesen, Oluf Pedersen og Viggo Starcke. Lærer Helge Madsen blev folketingsgruppens formand, mens den nyvalgte direktør Niels Andersen gjorde sig stærkt gældende inden for gruppen og var på tale som ministeremne, da Viggo Kampmann kort efter at have overtaget posten som statsminister 1960 foretog en rekonstruktion af regeringen. Det blev dog ikke til noget, da ingen af de tre ministre ønskede at fratræde, men Kampmann har siden omtalt denne forspildte mulighed med beklagelse, fordi et sådant ministerskifte må-

ske kunne have afbødet katastrofen ved valget nov. 1960. Her tabte D.R. over 70.000 stemmer, så det ikke blev repræsenteret i det nye folketing pga. den da gældende valglov, skønt det stadig rådede over 2,2 pct. af stemmerne. Ved de følgende valg gik det tilbage for D.R., så det 1968 var nede på 0,7 pct. af stemmerne. Medvirkende hertil var, at flere af partiets talsmænd på tinge forlod det, deriblandt Oluf Pedersen og Niels Andersen, den sidste efter at have været landsformand 1962-63. Men en gruppe opgav ikke at vende tilbage til Christiansborg, deriblandt den senere landsformand Ib Christensen, som skarpt gik imod dansk medlemsskab af fællesmarkedet. Med ham som primus motor lykkedes det før valget sept. 1971 at skabe så megen ørenlyd for D.R. som det eneste ikke-socialistiske parti, der gik imod dansk medlemsskab af EF, at partiet fik 50.231 stemmer ved valget og kun manglede 7.000-8.000 stemmer i at forcere spærreklausulens 2 pct. regel og dermed sikre sig 4 mandater. Ved det følgende valg i 1973 lykkedes det imidlertid at overvinde spærregrænsen, bl.a. som en forsinket virkning af debatten om EF, og D.R. fik fem mandater. De gik imidlertid atter tabt i 1975, men i årene 1977-81 var partiet påny repræsenteret i folketinget med Ib Christensen som den førende kraft. 1981 og 1984 fik D.R. kun ca. 1,5 pct. af stemmerne, men der arbejdedes ufortrødent på en ny tilbagevenden - med den baggrund, at partiet har bevist, at dogmet om, at et parti, der engang er stemt ud af folketinget, ikke kan komme ind igen, ikke er ufejlbarligt.

Valget 1987 betød imidlertid yderligere tilbagegang. D.R. deltog ikke i valget 1988, og selv om 1990-valget gav en beskeden fremgang, var partiet stadig langt under spærregrænsen. Heller ikke i 1994 deltog D.R.

I årene 1984-94 var Ib Christensen medlem af Europa-parlamentet, valgt for Folkebevægelsen mod EF.

DANMARKS VENSTRESOCIALISTISKE PARTI blev stiftet 9. nov. 1919 på initiativ af et ved en urafstemning sejrende kommunistisk præget flertal inden for Socialdemokratisk Ungdomsforbund, som under indtryk af revolutionerne i Rusland og Tyskland og efterkrigstidens dyrtid og arbejdsløshed vendte sig mod det intime samarbejde mellem »det kapitalistiske såkaldte radikale venstre« og Staunings »ministersocialisme«. Det revolutionære Socialistisk Arbejderparti, som havde opstillet i enkelte kredse 1918, gik op i den nye partidannelse, hvis formand blev den senere minister Ernst Christiansen. Partiet fik ved de 3 valg 1920 mellem 2500 og 5000 stemmer. Samme år antog partiet 21 kommunistiske teser, der forudsatte tilslutning til proletariatets diktatur og til det kommunistiske internationales centralstyre, hvorefter partiet på Moskvas forlangende antog navnet Danmarks kommunistiske Parti (s.d.).

DANSK FOLKEPARTI (I), nazistisk parti, som anmeldtes i folke-

Det var ikke nemt for Pia Kjærsgaard, der var i dobbelt ild – til venstre fra de andre partiledere, til højre fra de daværende partifæller Kim Behnke og Kirsten Jacobsen.
Roald Als i Blækspruttten 1994

tinget marts 1941 af to udbrydere fra hhv. Danmarks Retsforbund og Danmarks nationalsocialistiske Arbejderparti, Sv. E. Johansen og Th. M. Andersen. I denne politiske nydannelse, som stod i skarp opposition til Fritz Clausens parti, indgik desuden visse rester af Victor Pürschels parti Nationalt Samvirke, der ved valget 1939 fik 17.000 stemmer. Pürschel, der tidligere gennem en årrække havde været ledende inden for Det konservative Folkeparti, udtrådte dog få måneder efter af den nye sammenslutning. Dens organisationsleder var Wilfred Petersen, men umiddelbart før valget marts 1943 revnede partiet, hvorefter Th. M. Andersen anmeldte Det nationale Folkeparti. Begge partier kunne derefter have deltaget i valget - men opgav det. I øvrigt var der i besættelsens første år en halv snes små indbyrdes stridende nazistiske »partier«, som dog havde endnu mindre tilslutning end de to, der var repræsenteret i folketinget.

DANSK FOLKEPARTI (II), dannet i efteråret 1995 af fire udbrydere fra Fremskridtspartiet med dettes tidligere leder Pia Kjærsgaard i spidsen. D.F.'s program synes ikke forskelligt fra Fremskridtspartiets, og de første vintre med to fremskridtspartier i folketinget har frembudt mange eksempler på, at de to grupper har rejst nøjagtigt de samme sager - uden at samarbejde om dem. Om baggrunden for splittelsen: se Fremskridtspartiet. Partiet blev i 1996 godkendt til deltagelse ved kommende valg.

DANSK SAMLING, politisk bevægelse, stiftet 18. oktober 1936 på Tommerup Højskole omkring tidsskriftet »Det tredie Standpunkt«, hvis redaktør, Arne Sørensen, blev partiets første formand (til 1946). D.S. havde ingen konkrete patentløsninger på de aktuelle samfundsproblemer, men vendte sig stærkt mod den partipolitiske klassedeling, hvilket i starten blev udlagt som antiparlamentariske ten-

denser. Kort før folketingsvalget apr. 1939 blev D.S. anmeldt som parti i folketinget af det hidtidige socialdemokratiske medlem, lærer J. A. K. Dalby, hvilket muliggjorde, at det kunne deltage i valget. Med kun 8.553 stemmer blev det ikke repræsenteret, og kort efter skete en formel sammenslutning med Nationalt Samvirke (s.d.), hvis hovedgruppe dog snart atter udskiltes af partiet. Under besættelsen fik det en voksende tilslutning, da det gik kraftigt imod den politik, der førtes af de samarbejdende partier, og skarpt vendte sig mod indrømmelser til besættelsesmagten. Tidligt engageret i illegalt arbejde og deltager i dannelsen af Danmarks frihedsråd. Ved folketingsvalget marts 1943 søgte partiet at formulere et alternativ til samarbejdspolitikken og blev derfor imødegået af de fem samarbejdspartier. Til gengæld fik det støtte fra vidt forskellige nationale grupper og fra digterpræsten Kaj Munk. Ved valget opnåede det 43.367 stemmer og 3 mandater. I de få måneder, partiet fik lejlighed til at ytre sig på rigsdagen, inden arbejdet dér blev afbrudt, nåede det at få vist sit ansigt. 29. aug. s.å. blev en lang række af partiets kandidater og tillidsmænd arresteret af tyskerne. Arne Sørensen undgik dette; han gik under jorden og fortsatte det illegale arbejde som medlem af frihedsrådet. Folketingsmand Robert Stærmose rejste derimod kort efter til England, hvor han 1944 blev medlem af Det danske Råd. I de følgende år markerede D.S. sig stærkt i den nationale frihedskamp og var bl.a. gennem »Niels Jydes Breve« og det illegale dagblad Morgenbladet medvirkende til at forstærke den folkelige modstandsvilje. Med henblik på fremtiden blev der også arbejdet med et genopbygningsprogram, der offentliggjordes 1945. D.S. deltog kort før befrielsen i forhandlingerne om en samlingsregering af de politiske partier og modstandsbevægelsen og fik to ministre i den regering, der blev dannet 5. maj 1945. Partiet var da allerede klar over, at der var indtruffet en national selvbesindelse i Sydslesvig, og for nogle af partiets tilhængere kom det derfor som et chok, at D.S. gik med til regeringserklæringens ord om, »at grænsen ligger fast«. Frem til valget okt. 1945 måtte partiet under de ændrede forhold formulere en ny politik, som indeholdt vidtgående socialpolitiske punkter. Samtidig var det inde i stærke brydninger med de gamle partier. Valget gav D.S. 63.760 stemmer og 4 mandater, og kort efter trådte samlingsregeringen tilbage. Med først Robert Stærmose, derefter Paul Holt som gruppens formand søgte partiet at markere sig ved en saglig stillingtagen til dagens politik, men koncentrerede sig især om Sydslesvigspørgsmålet med krav om Sydslesvigs frigørelse for tysk overhøjhed. Da Knud Kristensens stilling til Sydslesvig netop førte til regeringens fald og derpå følgende nyvalg okt. 1947, opstod der en højst ugunstig situation for D.S., som ved valget kun fik 24.724 stemmer og ingen mandater, mens Venstre erobrede 11. Mange af partiets mest kendte mænd forlod kort efter D.S., men en mindre gruppe fortsatte arbejdet og opstillede resul-

tatløst ved valgene 1953 og 1964 og enkelte kommunalvalg. Siden da har D.S. kun i begrænset grad arbejdet som egentligt parti, men bl.a. været aktiv i modstanden mod Danmarks medlemsskab af EF.

DEMOKRATISK FORNYELSE, se side 7.

DEMOKRATISK UNION, partinavn anmeldt af Vestergaard Eriksen (tidligere Fremskridtspartiet) den 10. oktober 1974, afløst den 25. oktober s.å. af navnet Folkeunionen (s.d.).

ENHEDSLISTEN startede som et valgteknisk samarbejde mellem folk fra VS, DKP, SAP og andre socialistiske grupper til venstre for S.F.. Enhedslisten er repræsenteret i flere kommunalbestyrelser, men kunne ved sit første folketingsvalg i 1990 ikke forcere spærregrænsen. I 1994 fik listen imidlertid over 100.000 stemmer og seks mandater. Resultatet kunne tildels tilskrives listens uforsonlige modstand mod den europæiske union og det forhold, at S.F. ved sin deltagelse i »det nationale kompromis«, der førte til Edinburgh-aftalerne og Danmarks derpå følgende accept af den således modificerede Maastricht-traktat, var kommet på kant med de mest uforsonlige EU-modstandere. Udtalelser omkring valget tydede på, at listens folketingsmedlemmer bortset fra Europapolitikken ville følge en mere moderat linje, end henholdsvis DKP og VS havde fulgt i deres tid på Christiansborg. Af de valgte har Kjeld Albrechtsen tidligere repræsenteret VS i folketinget, mens de øvrige er helt nye i landspolitik. De har imidlertid fundet sig godt til rette og vundet en ikke ringe anerkendelse for sagligt omend principfast arbejde.

Listen gik i 1994 til valg som »Enhedslisten - de rød-grønne«, og i foråret 1995 blev det besluttet at danne en egentlig organisation.

ERHVERVSPARTIET (I), politisk parti, stiftet af erhvervsfolk efteråret 1917 efter en række forhandlinger mellem erhvervsorganisationer om dannelsen af et parti for byernes mellemstand. E. opstillede første gang ved folketingsvalget april 1918, men kun i hovedstaden, hvor der ved dette valg for første gang gennemførtes forholdstalsvalg. Med knap 12.000 stemmer valgtes én kandidat, købmand Lauritz Jensen. Han var formand for partiet til 1921, men blev ikke genvalgt i 1920. Ved de tre valg, der afholdtes dette år, opstillede E. kandidater overalt i landet og fik mellem 25.000 og 30.000 stemmer, hvilket gav hhv. 4, 4 og 3 mandater i tinget. Ved et par landsmøder i 1922 vedtoges det at udvide partiets rammer på bredere folkelig basis og foretage en navneforandring, men en mindre gruppe ville ikke medvirke hertil, deriblandt folketingsmand Olaf Kayser. Det førte til, at to af folketingsgruppens medlemmer, C. E. Boa og Hans Olaf Hansen, udmeldte sig af partiet og anmeldte Det frisindede Landsparti (s.d.), som senere dømtes til at betale en erstatning til E. Jan. 1924 udtrådte en del medlemmer og

sluttede sig til Venstre. I febr. blev partiet reorganiseret under ledelse af hoffotograf L. P. Elfelt, men måneden efter svækkedes det yderligere ved stridigheder inden for partiledelsen. Ved folketingsvalget apr. 1924 blev der kun opstillet 6 kandidater og deraf ingen, som tidligere havde været valgt, og med kun 2.102 stemmer gled E. ud af folketinget. Et par af dets folketingsmænd var senere opstillet af Venstre, men blev ikke valgt.

ERHVERVSPARTIET (II), partinavn anmeldt af den tidligere centrumdemokrat Asger Lindinger den 24. januar 1978, afløst den 3. oktober 1979 af navnet Centerpartiet (s.d.).

FOLKETINGETS VENSTRE, kortvarig partidannelse, der blev stiftet på rigsdagen 26. januar 1905 og som 21. maj s.å. gik op i det nystiftede landsparti Det radikale Venstre (s.d.). Den konflikt, der førte til oprettelsen af det nye parti, blev fremkaldt af de stærke modsætninger inden for den første venstreregering efter systemskiftet og af J. C. Christensens forsøg på at isolere de mest radikale kræfter inden for Venstrereformpartiet. Da denne ved dannelsen af sit ministerium jan. 1905 krævede tilslutning til en programerklæring, der gik imod væsentlige nedsættelser af forsvarsudgifterne, stemte 8 af folketingsgruppen imod trods trusler om udelukkelse af partiet. Efter nogen tøven kom eksklusionen den 26. jan. til afstemning i gruppen. 49 stemte for udelukkelsen, mens 8 stemte imod og 12, deriblandt de 8 modstandere af programerklæringen, undlod at stemme. Disse 12, deriblandt C. Th. Zahle og Christopher Krabbe, dannede straks F.V., hvortil endnu et medlem kort efter tilsluttede sig, mens Herman Trier foretrak at blive løsgænger i valggruppe med F.V.

FOLKEUNIONEN, partinavn anmeldt den 25. oktober 1974 af Vestergaard Eriksen til afløsning af navnet Demokratisk Union (s.d.) En partiorganisation synes ikke at være dannet, og ved valget 9. jan. 1975 opstillede Vestergaard Eriksen udenfor partierne og fik 10 stemmer.

FREDSPOLITISK FOLKEPARTI blev stiftet 16. dec. 1963 ud fra et pacifistisk livssyn, idet partiet i sit program, der blev vedtaget på stiftelsesdagen, krævede en konsekvent fredspolitik, udtræden af NATO m.v. Rektor Aage Bertelsens bog »Her er dit våben« (1962) lå til grund for partiets udbredelse. Seminarielektor K. J. Gammelgaard valgtes til formand, og da S.F.-udbryderen Anders Storgaard 24. maj 1964 anmeldte F.F. som nyt parti i folketinget, fik det uden at iværksætte en underskriftindsamling mulighed for at deltage i valget sept. s.å., hvor det dog kun fik 9.070 stemmer. Siden har F.F. ikke deltaget i noget valg.

FREMSKRIDTSPARTIET, politisk parti, stiftet 1972 af advokat Mogens Glistrup, der var blevet landskendt gennem en udsendelse i fjernsynet, hvor han sammenlignede mennesker, der - som han selv -

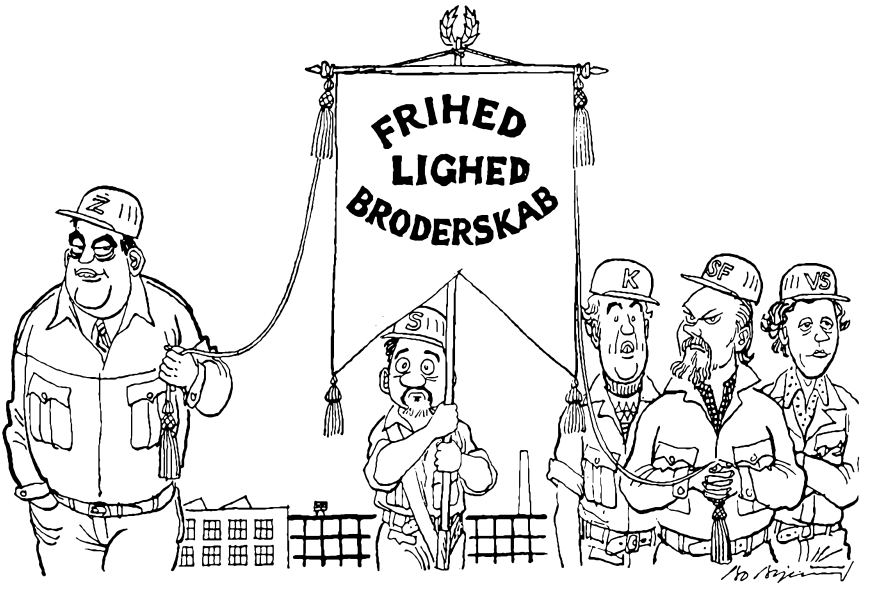

Glistrup betegnede Fremskridtspartiet som »det næststørste arbejderparti«, og en opinionsundersøgelse i 1975 vist, at han havde ret. Fra venstre Glistrup, Anker Jørgensen, Knud Jespersen, Gert Petersen og Erik Sigsgaard. *Bo Bojesen 1975*

bekæmpede indkomstskatten ved at udnytte lovgivningens smuthuller til det yderste, med besættelsestidens frihedskæmpere. Partiet, der i sin start så at sige ikke havde medlemmer, blev hurtigt meget populært gennem sin propaganda mod indkomstskat, embedsmænd (»papirnusseri«) og alle former for offentlig virksomhed, og ved valget i 1973 blev det med et slag folketingets næststørste parti med 28 mandater. Den voldsomme og pludselige tilstrømning medførte en yderst tilfældigt sammensat folketingsgruppe, der indledningsvis helt domineredes af Mogens Glistrup, hvis originale talefærdighed og systematiske negativitet gav folketingets forhandlinger et helt nyt præg. Flere af Fremskridtspartiets folketingsmedlemmer forlod partiet inden det næste valg, og også siden-hen har partiet været præget af mange personproblemer, dels bestemt af uvilje mod Glistrups dominerende form, dels skabt af de enkelte medlemmers mangel på politisk erfaring og forståelse. Navnlig fra slutningen af 1970-erne har man kunnet tale om en spænding mellem »strammere«, der i overensstemmelse med Glistrup førte en kompromisløs opposition mod alt og alle, og »slappere«, som ønskede at påvirke den politiske udvikling ved forhandling med andre borgerlige partier. Ved regeringsforhandlingerne i februar 1975 forhindrede Glistrups ultimative krav til de borgerlige partier, at der kunne dannes en borgerlig firepartiregering, mens partiet i 1982 accepterede dannelsen af regeringen Poul Schlüter og i

betydelig udstrækning indgik i dennes parlamentariske basis. Allerede før partiets stiftelse var der indledt retsforfølgning mod Mogens Glistrup for skattesvig og overtrædelse af aktieselskabslovgivningen, og folketinget måtte gentagne gange ophæve Glistrups immunitet, for at retssagen kunne gå sin gang gennem Københavns byret, landsretten og højesteret. Efter den endelige højesteretsdom, hvorved Glistrup blev dømt til en længere fængselsstraf, besluttede folketinget den 1. juli 1983 i medfør af grundlovens § 30, stk. 1, at Glistrup havde mistet sin valgbarhed, hvorfor han blev udelukket af tinget. Glistrup havde da i nogen tid været relativt isoleret i sin gruppe, hvor »slapperne« havde fået flertallet, mens kun to medlemmer, Leif Glensgaard og Mogens Voigt, forblev helt på Glistrups linie. På grund af den hårfine balance i folketinget havde det imidlertid været nødvendigt for regeringen indtil det sidste at tage et vist hensyn til Glistrup og hans to væbnere, hvorfor man blandt andet måtte sende folketinget på ferie i juni 1983 uden at kunne færdiggøre flere for regeringen væsentlige sager.

Uroen i partiet førte til flere udmeldelser af folketingsgruppen i efteråret 1983, således at denne blev reduceret til ti medlemmer mod seksten umiddelbart efter valget i 1981. De udmeldte forblev løsgængere, der imidlertid fast støttede firkløverregeringen.

Blandt dem, der forlod partiet, var gruppeformanden Uffe Thorndahl, men den nye gruppeformand Helge Dohrmann viste sig som en uventet behændig forhandler, der i oktober 1983 fik gennemført et forlig med regeringen, som for første og hidtil eneste gang placerede Fremskridtspartiet som en ansvarlig deltager i det politiske spil på Christiansborg. Ved finanslovforhandlingerne nægtede partiet dog støtte til det indgåede forlig mellem regeringen og de radikale og stemte mod finansloven, der faldt pga. socialdemokratiets hidtil uhørte afstemning mod finansloven. Ved det følgende valg 10. januar 1984 gik Fremskridtspartiet tilbage til kun seks mandater og mistede stort set sine muligheder for politisk indflydelse. Blandt de valgte var Mogens Glistrup, dog med et stærkt reduceret personligt stemmetal, men folketinget nægtede at godkende hans valg, og han måtte fortsætte strafafsoningen. Uroen i partiet tog til, og i april 1984 dannedes De frie demokrater (s.d.).

Glistrups mandat overgik til Pia Kjærsgaard, som ret hurtigt blev partiets faktiske leder, helt klart efter Helge Dohrmanns død i 1989. I mellemtiden var Mogens Glistrup pånyt blevet valgt til folketinget i 1987, og denne gang blev hans valg godkendt. Der var fortsat uro, og i 1990 trådte Glistrup og tre andre medlemmer ud af folketingsgruppen og stiftede Trivselspartiet (s.d.). Op til valget i 1994 søgte Pia Kjærsgaard at profilere partiet som en mulig deltager i et regeringssamarbejde med Venstre og konservative, men efter nogen tøven blev denne tilnærmelse afvist, og Fremskridtspartiet fik 11 mandater - en tilbagegang på et mandat i forhold til 1990.

I den nye folketingsgruppe kom Pia Kjærsgaard i mindretal, og hun blev afsat som politisk ordfører. Kim Behnke syntes efter en overstået konflikt med partiets hovedbestyrelse at være partiets reelle leder, og efter et ualmindelig kaotisk landsmøde i 1995 sprængtes partiet, idet Pia Kjærsgaard og tre meningsfæller anmeldte Dansk Folkeparti (s.d.). Derefter valgtes Kirsten Jacobsen til politisk ordfører og faktisk leder.

FRIE DEMOKRATER, DE. Dannet i april 1984 af Fremskridtspartiets hidtidige landsformand, V. A. Jakobsen, og folketingsmand Ole Maisted. Partiet støttede firkløverregeringen. Da Maisted i september 1985 indtrådte i Venstres gruppe, ophørte partiets folketingsrepræsentation. Det har ikke deltaget i noget folketingsvalg.

FRIE FOLKEPARTI, DET, klart landbopræget parti, som blev stiftet 16. maj 1934 og som fra okt. s.å. blev repræsenteret i folketinget af 2 bonderepræsentanter, som i april s.å. var udtrådt af Venstre og straks havde anmeldt sig som medlemmer af gruppen De Uafhængige (s.d.). De tilhørte en ny, meget fremtrædende og stærkt agrarbetonet bevægelse, L.S. (Landbrugernes Sammenslutning), der 29. juli 1935 foretog et bondetog til København for at overbringe konge og regering landbrugets krav. Omtrent 40.000 landbrugere mødte på Amalienborg slotsplads, og en deputation fik foretræde for kongen - og Stauning!. Ved folketingsvalget okt. s.å. fik partiet 53.000 stemmer og 5 mandater. Det gik under grundlovsforhandlingerne 1938 mod det forelagte grundlovsforslag. Dec. s.å. vedtog et delegeretmøde at ændre navnet, så det fik karakter af agrarparti, og jan. 1939 anmeldte partiets folketingsmedlemmer sig som repræsentanter for Bondepartiet (s.d.)

FRIE SOCIALDEMOKRATI, politisk nydannelse 1920, som havde sit udspring i den socialdemokratiske redaktør Emil Marotts særstilling i grænsespørgsmålet. Som socialdemokratisk folketingsmand (1903-20) gik han 1919 ind for, at Flensborg skulle være dansk, hvilket han agiterede for i Flensborg. Da han efter afstemningen i 2. zone nægtede at tilslutte sig partiets opråb, måtte han træde tilbage som redaktør af Fyns Social-Demokrat, og da han sluttede op om oppositionspartiernes krav om valg marts 1920, blev han ekskluderet af partiet. Med ham som primus motor blev F.S. derefter stiftet, men opnåede kun 7.260 stemmer ved valget 26. april (hvoraf Marott fik næsten halvdelen i Odense), og endnu mindre ved valgene i juli og sept. samme år. Umiddelbart før valget i 1924 meddelte F.S., at det ikke ville opstille kandidater.

FRIKONSERVATIVE, DE, politisk gruppe, som 23. nov. 1900 udskilte sig fra Højres landstingsgruppe under betegnelsen »de otte« og 4. dec. 1902 stiftede et selvstændigt parti. Formålet var at vise større imødekommenhed over for folketingets venstreflertal end Højre ville. Gruppen, der talte en halv snes

medlemmer i landstinget med Mogens Frijs som leder, fik betydning ved at fremhjælpe det parlamentariske system og ved rent saglige forhandlinger med de første venstreministerier. Blandt dens medlemmer var de senere ministre Rottbøll og Sonne samt lensbaron Reedtz-Thott og borgmester H. N. Hansen. I folketinget repræsenteredes dens synspunkter navnlig af L. Dinesen. Da højrepartiet 1915 omdannedes til Det konservative Folkeparti, gik gruppen ind i den nye partidannelse, men genopstod atter for en kort tid, da det nye parti 1917 krævede, at Rottbøll, som 1916 var blevet kontrolminister i ministeriet Zahle, skulle træde tilbage som protest mod Staunings forhandlinger med tyske socialdemokrater. På kongens opfordring nægtede han at demissionere og blev derfor ekskluderet af partiet, hvilket medførte, at F. genopstod under grev Frijs' ledelse med 5 landstingsmedlemmer og 1 folketingsmedlem indtil 1918.

FRISINDEDE LANDSPARTI, DET, politisk parti stiftet 1922 af en gruppe inden for Erhvervspartiet (s.d.), deriblandt folketingsmand, handelsgartner C. E. Boa, som anmeldte det i folketinget og fik følgeskab af en anden af de 3 folketingsmænd, som Erhvervspartiet fik valgt sept. 1920, nemlig cigarhandler H. O. Hansen. Partiet blev stiftet ved Erhvervspartiets landsmøde 30. aug. 1922 og var kun tænkt som en navneændring for at give partiet bredere folkelig basis. To af Det konservative Folkepartis tidl. ledere, Johan Knudsen og Asger Karstensen, som begge havde brudt med deres gamle parti 1920, indtrådte i det nye partis ledelse. Man havde da næppe forudset den splittelse, som navneændringen forårsagede. F.L., der havde ret til at deltage som parti i folketingsvalget apr. 1924, opgav dog at opstille kandidater. For de agitationsudgifter, det ved splittelsen havde påført Erhvervspartiet, dømtes det jan. 1925 af Østre Landsret til at betale en erstatning på 3.314 kr.

FÆLLES KURS, et socialistisk parti, som deltog i folketingsvalgene 1987-90. Partiet, der kan opfattes som en udbrydergruppe fra DKP, og som først og fremmest hentede sine kandidater fra Sømændenes Forbund med dettes formand Preben Møller Hansen i spidsen, fik fire mandater i 1987, men mistede disse i 1988. I mellemtiden havde Fælles Kus været et farverigt, men ikke særlig stuerent indslag i folketingsarbejdet. I 1990 var der et teknisk samarbejde med Glistrup og andre fra Trivselspartiet, men man manglede alligevel 7000 stemmer i at komme over spærregrænsen. Selv om partiet stadig eksisterer, deltog det ikke i folketingsvalget 1994, men enkelte fra partiet opstillede resultatløst uden for partierne. Det har bl.a. repræsentanter i Københavns borgerrepræsentation. Om det vil opstille til fremtidige folketingsvalg, er endnu uafklaret. Partiet står bag Folkets Radio i København.

FÆLLESPARTIET, partinavn anmeldt 24. december 1974 af Holger Lindholt, tidligere Fremskridtspartiet. En egentlig partiorganisation

Preben Møller Hansen kan ikke se noget forkert i, at der bandes fra Folketingets talerstol. Bo Bojesen forestiller sig her, at Preben Møller Hansen får svar på tiltale i et sprog, han forstår. Svend Jakobsens indsigelser var dog mere formfuldendte, men tydelige nok.
Bo Bojesen i Politiken 7.10.1987

synes ikke dannet, og ved valget 9. januar 1975 opstillede Lindholt udenfor partierne og fik 113 stemmer.

HOVEDSTADENS VENSTRE, partiafdeling af Venstre, som ved folketingsvalget okt. 1947 opstillede som selvstændigt parti i hovedstadens område for derved at kunne få del i tillægsmandaterne. På grund af grundlovens krav om, at der ved valgordningen skulle tages hensyn til de tyndt befolkede egne, fik de partier, som især havde deres vælgere på landet, en særlig rigelig repræsentation, mens bypartierne blev underrepræsenteret. Da Venstre således var overrepræsenteret i de tyndt befolkede egne, kunne det ikke få del i tillægsmandaterne, ligesom det næppe havde chancer for at få et eller flere kredsmandater i hovedstaden. Som det selvstændige parti H.V. sikrede det sig nu 3 tillægsmandater, ét i hver af de tre storkredse. Dette gav anledning til, at en allerede tidligere påtænkt ændring af valgloven blev gennemført 1948, hvorefter antallet af kreds- og tillægsmandater ændredes fra hhv. 117 og 31 til 105 og 44, idet medlemstallet øgedes fra 150 til 151 (incl. Færøerne). Fordelingsgrundlaget blev samtidig ajourført. Kun Bornholm skulle fortsat sikres mindst to kredsmandater. Da fordelen ved H.V. derved bortfaldt, har det ikke senere optrådt som selvstændigt parti.

HØJRE, politisk parti på rigsdagen, som begyndte at tage form i årene efter dannelsen af Det for-

enede Venstre 1870 ved en tilnærmelse mellem godsejerkredse og de nationalliberale. Først fra 1876 kan man tale om et egentligt højreparti på rigsdagen. I de følgende år oprettedes talrige vælgerforeninger ud over landet og i 1883 nedsattes en komité af rigsdagsmænd og vælgerforeningsrepræsentanter til varetagelse af partiets interesser. Under Estrups godsejerministerium 1875-1894 rasede en lang og bitter strid mod venstreoppositionen, der havde flertal i folketinget. Københavns landbefæstning og landstingets ligeberettigelse med folketinget var regeringens kampprogram. En provisorisk finanslov 1877 fremtvang et forlig med en del af oppositionen, men da den atter fandt sammen og ville tvinge ministeriet bort ved at lade lovgivningsarbejdet »visne«, satte Estrup hårdt mod hårdt og gennemførte gennem 9 år provisoriske finanslove med bevillinger bl.a. til Københavns befæstning, som folketinget havde nægtet. Den stærke uro i befolkningen mødtes med provisorier om gendarmkorps m.v. Ny spaltning i Venstre fik lovgivningsarbejdet genetableret 1891 og førte til et finansforlig 1894. Estrup afløstes kort efter af et nyt højreministerium Reedtz-Thott, men ved folketingsvalget 1895 tabte H. og den samarbejdende venstregruppe flertallet til det nye Venstrereformparti. Da regeringschefen bandt sig til at demissionere fremfor at udstede provisorier, skred grunden væk fra en politik, bygget på mindretalsregeringer. Under de to sidste højreregeringer Hørring (1897-1900) og Sehested (1900-01) stod det klart, at folketingets magt over finansloven ville gøre udslaget i den lange forfatningskamp.

Blandt de mere fremsynede i partiet var den store jorddrot, lensgreve Mogens Frijs, som gerne så, at et landboparti kom til at beherske begge rigsdagens ting. Han søgte derfor en tilnærmelse til Venstrereformpartiet, og som leder af en frikonservativ gruppe »de otte« fik han ikke ringe indflydelse. Under Sehesteds sidste forsøg på at føre en stærk højrepolitik, meldte Frijs' gruppe sig ud af landstingets H. og dannede gruppen De Frikonservative, som sammen med Venstre fik flertal i tinget 1902. I folketinget sank H.s mandattal fra valg til valg, så det i 1901 var nede på 8, hvoraf kun 1 var valgt i hovedstaden. Det var mindre end partiet kunne overleve med som regeringsparti, og det førte til det systemskifte, som indtraf med Venstreministeriet Deuntzer, der havde et flertal bag sig i folketinget. For H. fulgte der vanskelige år, hvor en ny målsætning, afstemt efter tidens krav og den nye magtbalance, skulle formes. I 1909 gik H. ind for ministeriet Neergaards forslag vedr. Københavns befæstning, der strandede på J. C. Christensens modstand. Ved det efterfølgende valg fik forslagets tilhængere nok fremgang (H. fra 14 til 22 mandater i folketinget), men ikke tilstrækkeligt, så Neergaard måtte demissionere. S.å. var H. med til at vælte Holstein-Ledreborgs regering, efter at den havde gennemført en forsvarsordning, som nogle højremænd havde stemt for som bedre end intet. Men uenigheden i folke-

tingsgruppen var stor, og der var næsten ingen kontakt mellem den og de fornemme højremænd i det privilegerede landsting. Da den almindelige valgret også blev indført i kommunerne 1908, stod det klart, at dette princip ville sejre overalt. Det kneb dog svært med at acceptere dette, der helt brød med H.s historiske grundopfattelse, og et sidste forsøg på at forhindre en grundlovsændring, der ville fratage landstinget dets privilegier, blev gjort i foråret 1914, da grundlovsforslaget kom til behandling i tinget. Ved at udvandre af salen gjorde H.s gruppe tinget uarbejdsdygtigt. Regeringen Zahle besluttede da at opløse tinget, og ved det efterfølgende valg tabte H. sit spinkle flertal, så det ikke mere var i stand til at sabotere grundlovssagen. Kort efter brød den 1. verdenskrig ud, og under disse vilkår var det ikke tilrådeligt med en forfatningskamp. På initiativ af H.s folketingsgruppe indledtes dog kort efter forhandlinger med grundlovspartierne, hvor H. indvilgede i at opgive privilegierne mod, at der i den nye valglov indførtes forholdstalsvalg til folketinget. Partiet havde nemlig langt flere vælgere end mandattallene gav udtryk for p.gr.a. ordningen med opstilling i enmandskredse, hvor kun flertallets mand blev valgt. Ved folketingsvalget i 1913 fik H. således med ca. 81.000 stemmer kun 7 mand valgt, mens de radikale med ca. 68.000 stemmer fik 31 mandater. Det lykkedes nu at skabe et forlig om valgordningen, og med tilslutning fra alle partier kunne den nye grundlov derefter vedtages af begge ting, idet kun 1 højremand stemte imod. 5. juni 1915 blev den underskrevet af kongen, men p.gr.a. krigen blev dens ikrafttrædelse og dermed nyvalgene udskudt til 1918. Med de nye tider, som hermed oprandt, havde det gamle højreparti udspillet sin rolle. Et nyt parti, Det konservative Folkeparti, der stillede sig på folkestyrets grund, blev dannet 9. dec. 1915, og heri indgik H. og De Frikonservative, hvis valgchancer var stærkt forringet under den nye valgordning.

INTERNATIONALEN-SOCIALISTISK ARBEJDERPARTI, politisk parti, stiftet i foråret 1980 af den trotzkistiske organisation Revolutionære Socialisters Forbund. Partinavnet er valgt efter påbud fra indenrigsministeriet, der ønskede at undgå forveksling med bl.a. S.F.. Partiet deltog i valgene 1981-1987, men fik mindre end én promille af de afgivne stemmer. Fra 1990 opstiller partiet kandidater på Enhedslisten (s.d.).

KAP, se Arbejderpartiet KAP.

KONSERVATIVE FOLKEPARTI, DET, politisk parti stiftet 9. december 1915 som en videreførelse af det gamle Højre (s.d.), som under forhandlingerne om den nye grundlov havde opgivet fortidens skatteprivilegier, der var gældende i forbindelse med landstingsvalg, og klart havde stillet sig på folkestyrets grund. Redaktør Asger Karstensen, som sammen med professor L. V. Birck og dr. phil. Arnold Fraenkel skrev det nye partis program, kan betegnes som K.F.s fa-

der, selv om han ønskede, at det ret og slet skulle have heddet Folkepartiet.

Landstingsmand, proprietær Emil Piper blev partiets første formand (1915-28), og det fastsloges, at landsrådet var partiets højeste myndighed og ikke rigsdagsgruppen, der i det gamle Højre havde en helt dominerende stilling. K. F. søgte at placere sig som et liberalistisk, men socialt betonet middelstandsparti, der tilsagde den voksende funktionærstand støtte, men en stærk industrifløj (f.eks. Alexander Foss fra F.L. Smidth & Co.) havde helt andre interesser at varetage end mellemstandens og landbrugets. De frikonservative gik nok ind i K.F., men de havde udspillet deres rolle og fik kun et kortvarigt og løst forhold til partiet. I 1916 blev K.F. ligesom de øvrige partier repræsenteret i Zahles ministerium med en kontrolminister, landstingsmand Chr. Rottbøll, men da partiet året efter krævede hans afgang, fordi Stauning, der var Socialdemokratiets kontrolminister, havde haft forhandlinger i Stockholm med tyske socialdemokrater, afslog Rottbøll dette, hvorefter han blev ekskluderet af partiet.

Med Victor Pürschel som folketingsgruppens formand 1920-28 og som rigsdagsgruppens formand 1928-31 havde partiet ikke store chancer som et middelklasseparti, men det dannede fra 1920-24 og 1926-29 det parlamentariske grundlag for venstreregeringerne. Med J. Christmas Møller som partiets førstemand (formand for folketingsgruppen 1928-39, for rigsdagsgruppen 1931-39 og for partiet 1932-39) skete der en mærkbar kursændring i en mere fremskridtsvenlig og socialt betonet retning, især fra midten af 1930'erne. Det var ham, der skabte den såkaldte folkelige konservatisme. Selv om partiet som regel samarbejdede med Venstre for at dæmme op mod den fremtrængende socialisme, lod K.F. Madsen-Mygdals venstreregering falde i 1929 på nogle mindre forsvarsbeviltinger. Gennem en overenskomst med ministeriet Stauning 1931 blev K.F. placeret som en jævnbyrdig faktor i de politiske forhandlinger, mens det skarpt fordømte det såkaldte Kanslergadeforlig mellem Venstre og regeringspartierne 1933. Efter landstingsvalget 1936, hvor de to borgerlige partier mistede flertallet i landstinget (fuldbyrdet ved en lodtrækning på Bornholm), gik partiet ind for en grundlovsrevision, og det lykkedes Christmas Møller trods modstand fra en del af landstingsgruppen og hele Venstre at få partiet med som forslagsstiller for det grundlovsudkast, som 1939 blev vedtaget af begge rigsdagens kamre. Da det faldt ved folkeafstemningen, følte Christmas Møller det som et så personligt nederlag, at han nedlagde sine tre formandsposter. Han afløstes som formand for partiet af V. Fibiger. De indtrådte begge i Staunings ministerium 10. april 1940 under indtryk af Danmarks besættelse 9. april og fortsatte efter 8. juli i samlingsregeringen, indtil Christmas Møller på tysk foranledning blev tvunget til at udtræde i oktober s.å. Han afløstes som handelsminister af Halfdan Hendriksen, der på forbilledlig vis og med fuld folkelig tilslutning

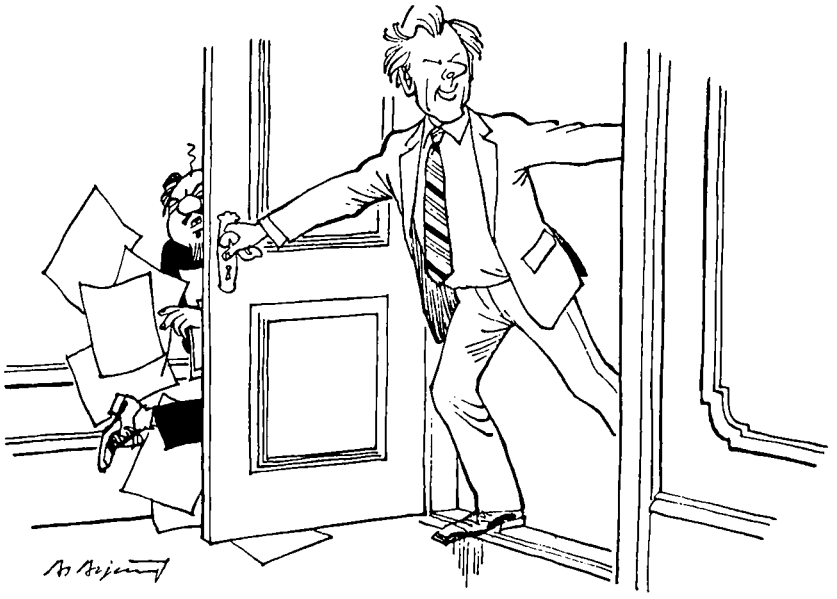

Poul Schlüter-regeringen har vist sin bedste vilje til forhandling, når Anker Jørgensen banker på. – Var der noget? *Bo Bojesen 1984*

forestod alle krigstidens rationeringer. Hans indsats var nok medvirkende til, at K.F. ved valget marts 1943 for første gang placerede sig som landets næststørste parti.

Ved befrielsen maj 1945 vendte Christmas Møller hjem fra London, hvor han havde virket under krigen, og blev udenrigsminister i samlingsregeringen, men hans skeptiske holdning til Sydslesvig-propagandaen prægede partiet, hvis formand han på ny var blevet 1945, så det i de følgende år kom ud for store vanskeligheder, mens Venstre, der forfægtede en grænsepolitik mere i overensstemmelse med konservativ tradition, nød frugterne heraf. Selv om K.F. gav ministeriet Knud Kristensen parlamentarisk støtte, og Christmas Møller selv opstillede som løsgænger i Sønderjylland ved valget okt. 1947, kunne K.F. ikke undgå, at dette valg blev noget nær en katastrofe for partiet på samme måde som 1920-valget var det for de radikale. Mens partiet blot 4 år tidligere havde næsten 45.000 stemmer flere end Venstre, var det nu med kun 259.324 stemmer ikke halvt så stort som Venstre og med 17 mandater svagere end nogensinde siden 1915. For Christmas Møller, der som partileder på en gang havde været elsket og hadet mere end nogen anden dansk politiker, var det en fortvivlet situation, at han efter næsten 30 års parlamentarisk virke ikke blev valgt. Han udmeldte sig af partiet 6. april 1948 og døde en uge efter af et hjerteslag. Det var for ham såvel som for K.F. noget af en tragedie, at han aldrig havde væ-

ret konservativ i sædvanlig betydning.

Halfdan Hendriksen var partiets formand 1948-57, mens Ole Bjørn Kraft, der 1940-45 havde været rigsdagsgruppens formand, atter overtog denne post fra 1947-50. Efter at K.F. ved valget sept. 1950 nogenlunde havde overvundet nederlaget 3 år forinden gennem en mere traditionel konservativ politik, kom regeringen Hedtoft pludselig i mindretal i folketinget okt. s.å., og det gav stødet til, at der blev dannet en koalitionsregering mellem Venstre og K.F. under ledelse af Erik Eriksen. Det var et historisk øjeblik for K.F., da det med 6 ministre kunne indtræde i en normal parlamentarisk regering, der ganske vist måtte støtte sig til de radikale. Bjørn Kraft blev udenrigsminister, mens Aksel Møller overtog indenrigs- og boligministeriet. Under denne regering gennemførtes grundloven af 1953, der afskaffede landstinget, godkendte betinget kvindelig arvefølge til tronen og indlemmede Grønland som en ligeberettiget del af riget.

Under de socialdemokratiske mindretalsregeringer 1953-57 blev der gjort tilløb til at etablere et samarbejdende folkestyre, men det lykkedes ikke at skabe enighed om de økonomiske indgreb, som regeringen foreslog, og i 1955 betegnede Aksel Møller, der var gruppens formand 1953-58, VK-partierne som to hære, der står over for en mægtig modstander. Civilingeniør Einer P. Foss var partiets formand 1957-65. Under den stærke trepartiregering, som H. C. Hansen dannede efter valget 1957, bedredes økonomien som følge af den europæiske højkonjunktur og førte til øget produktion og beskæftigelse. I modsætning til Venstre gik K.F. i 1959 sammen med regeringspartierne ind for dansk tilslutning til det europæiske frihandelsområde EFTA. I 1960 gennemførtes for første gang under parlamentarismen et forsvarsforlig, der omfattede alle de gamle partier. Med Poul Sørensen som konservativ gruppeformand 1958-68 udbyggedes samarbejdet med Venstre, og i 1959 vedtog de to partiers folketingsgrupper for første gang et fælles arbejdsprogram med principielle krav om begrænsning af statens udgifter. VK-samarbejdet kulminerede i 1965 med, at Erik Eriksen foreslog en sammenslutning af de to partier, men dette forslag mødte stærk modstand inden for Venstres presse og organisation, og efter lederskiftet i Venstre kølnedes forholdet mellem de to partier. Under VR-forhandlingerne søgte K.F. at komme på talefod med socialdemokraterne, uden at det dog førte til noget.

Ved markedsdebatten 1963 udtalte den konservative politiske ordfører Poul Møller, at Danmark måtte tilstræbe at få aftaler med EF-landene, enkeltvis eller samlet. Samme år forlangte VK-partierne en række jordlove, der var vedtaget af regeringspartierne og S.F., sendt ud til folkeafstemning, hvor alle 4 lovforslag blev forkastet. I en noget modereret form blev de samme jordlove dog i 1969 gennemført af den borgerlige regering.

Efter valget nov. 1966, da folketinget for første gang fik et arbej-

derflertal, opstod der en ny situation, hvor det gamle modsætningsforhold mellem de radikale og K.F. blev optøet, og herved skabtes der mulighed for, at en VKR-regering efter den borgerlige valgsejr jan. 1968 kunne dannes. Da de radikale var valgets absolutte sejrherre, pegede man straks fra konservativ side på Hilmar Baunsgaard som statsminister, selv om K.F. med en fremgang fra 34 til 37 mandater nu atter var blevet større end Venstre ligesom ved valget i 1943. Som indenrigsminister fik Poul Sørensen kort før sin død juni 1969 gennemført den store kommunalreform, der trådte i kraft 1. april 1970. Med Poul Møller som finansminister stod regeringen over for sin vigtigste opgave: at søge de økonomiske problemer, der havde forårsaget splittelsen inden for de to arbejderpartier, løst. Der gennemførtes en række besparelser på statsbudgettet og to moms-forhøjelser på i alt 5 pct., men de økonomiske problemer blev ved med at forfølge regeringen. Kildeskattereformen blev med et års forsinkelse gennemført fra 1. jan. 1970, men det såkaldte »skattefri år« medvirkede til et ekstra stort efterspørgselspres og livlig aktivitet inden for erhvervslivet, og det medførte en faretruende stigning i underskuddet på betalingsbalancen. Et par rentesænkninger fulgtes derfor af nye rentestigninger, og for at forhindre en forringelse af vor konkurrenceevne over for udlandet, foreslog regeringen over for arbejdsmarkedets parter, at man stilede mod en indkomstpolitisk løsning ved at ændre den automatiske dyrtidsregulering. Men lønmodtagerne sagde fra, og regeringen vovede ikke at trodse dem, men måtte så benytte mere traditionelle midler. Knud Thestrup, der siden 1965 havde været landsorganisationens formand, gennemførte som justitsminister en række liberale love, der frigav billedpornoen, afskaffede filmcensuren og udvidede adgangen til svangerskabsafbrydelse. Denne lovgivning fremkaldte protester i borgerlige og kirkelige kredse og var årsag til dannelsen af Kristeligt Folkeparti. Desuden fik han gennemført loven om offentlighed i forvaltningen og en nedsættelse af myndighedsalderen til 20 år. En mindre ajour-føring af forsvarsforliget af 1960 blev gennemført af den konservative forsvarsminister Erik Ninn-Hansen uden socialdemokratisk støtte. Han afløste marts 1971 Poul Møller som finansminister, mens den konservative oberstløjtnant Knud Østergaard blev den første officer, der siden 1905 har overtaget posten som forsvarsminister.

H. C. Toft, der blev Poul Sørensens afløser som indenrigsminister 1969, var indtil da folketingsgruppens formand. Hans efterfølger blev Ib Stetter, mens E. Haunstrup Clemmensen var politisk ordfører i det meste af regeringsperioden og derefter Hans Kjær. Med både Poul Møllers og Haunstrup Clemmensens udtræden af folketinget 1971 fastslog Erik Ninn-Hansen sit lederskab af partiet efter 3 års intern magtkamp.

Trepartiregeringen gennemførte et reformarbejde på en lang række områder, men for vælgerne var det en skuffelse, at skattebyrden blev

større og større, mens valutaunderskuddet ikke blev nedbragt. Selv om en bedring var i sigte, og samarbejdet mellem de tre partier var af en sådan karakter, at de var villige til at fortsætte arbejdet i endnu en valgperiode, fik regeringen ikke den opbakning ved valget sept. 1971, som var nødvendig, idet de tre partier tilsammen gik tilbage fra 98 til 88 mandater. K.F. måtte betale mest - 6 mandater - og valgte, efter at regeringen var trådt tilbage okt. 1971, Ninn-Hansen til gruppeformand, mens Poul Schlüter blev politisk ordfører.

Partiets tilbagegang fortsatte imidlertid i den kommende periode, og ved valget i 1973 halveredes folketingsgruppen - fra at have været landets næststørste parti siden 1968 blev det kun det femtestørste. Størstedelen af vælgertabet var formodentlig gået til det nytilkomne Fremskridtsparti, der i alt fik flere stemmer, end de konservative havde haft ved valget i 1971, og man mente i almindelighed, at der dels havde været en forsinket reaktion mod VKR-regeringen, som havde skuffet de mest højreorienterede vælgere, dels havde været utryghed over personmodsætningerne hos de konservative. Ninn-Hansen trak sig tilbage fra posten som formand for folketingsgruppen og afløstes af Poul Schlüter, der også blev partiets landsformand og til 1993 var dets ubestridte førstemand. Ved valget efter Hartlings regeringsperiode gik de konservative yderligere tilbage, nok først og fremmest som en følge af Venstres særlige tiltrækningskraft efter regeringstiden - Venstre fik flere stemmer end nogensinde før eller siden - og partiet blev så lille, at det ikke en gang fik en repræsentant i folketingets præsidium. Det svækkedes yderligere af, at Hans Jørgen Lembourn i 1976 udtrådte af partiet, som han mente førte en for ensidigt borgerlig politik.

Fra 1977 vendte strømmen, de borgerlige stemmer kom i stigende grad tilbage til de konservative, og efter det mislykkede eksperiment med SV-regeringen blev Det konservative Folkeparti og Venstre lige store i 1979, hvorefter partiet genvandt stillingen som det største oppositionsparti i 1981. Da Anker Jørgensen gav op i 1982, tilfaldt opgaven som leder af den borgerlige firepartiregering derfor naturligt Poul Schlüter. I regeringen indtrådte desuden Erik Ninn-Hansen som justitsminister, Ib Stetter som industriminister, Palle Simonsen som socialminister, Grethe Fenger Møller som arbejdsminister, Henning Grove som fiskeriminister samt - uden for folketinget - Isi Foighel som minister for skatter og afgifter og Hans Engell som forsvarsminister. De to sidste blev indvalgt i folketinget ved valget i 1984. Dette valg bekræftede Det konservative Folkepartis stilling som det førende borgerlige parti, idet det fik 42 mandater - dobbelt så mange som Venstre. Med 23,4 pct. af stemmerne havde K.F. større tilslutning end nogensinde.

Den lange periode med Poul Schlüter som statsminister sled imidlertid på partiet, hvis mandattal gik tilbage ved hvert af de følgende valg, til det i 1994 kom ned på 27 - en mere end ved det sidste

De konservatives forlig med regeringen omkring finansloven for 1996 satte ondt blod mellem de to store borgerlige partier. I august 1996 så det ud til, at Mogens Lykketoft påny stilede mod et forlig med Hans Engell, men sådan gik det ikke..

Jens Hage i Berlingske Tidende 29.8.1996

valg før den første regering Schlüter. Medvirkende til tilbagegangen var utvivlsomt den pinagtige »tamilsag«, som i 1993 fik Poul Schlüter til at trække sig tilbage som statsminister. Han fik i nogen grad oprejsning ved det efterfølgende valg til Europaparlamentet, hvor han fik flere personlige stemmer end nogen anden har opnået i Danmark.

Partiets ledelse overgik herefter til Hans Engell - efter en urban kappestrid med Henning Dyremose - men han afløstes i februar 1997 af Per Stig Møller. Selv om man stadig har fremhævet samarbejdet med Venstre som det naturlige grundlag for en fremtidig regering, viste de konservative under Engells ledelse ved flere lejligheder samarbejdsvilje i forhold til den socialdemokratisk ledede regering, uanset om Venstre havde en anden holdning. Tydeligst fik dette udtryk ved et forlig med regeringen om finansloven for 1996 - uden om Venstre, hvis bitterhed var markant.

K.F. har hidtil til sit valgarbejde kunnet regne med betydelige tilskud fra erhvervsorganisationer. Den forøgede statsstøtte til partierne fra 1996 vil dog nok ændre dette forhold. Det råder fra gammel tid over en landsomfattende presse, som dog dels er blevet stærkt reduceret på grund af bladdøden, dels præges af, at de fleste tidligere konservative dagblade nutildags indtager en mere uafhængig stilling til partiet.

KRISTELIGT FOLKEPARTI, kristeligt motiveret politisk parti, stiftet 13. april 1970 i Århus som en direkte reaktion på loven om udvidet adgang til svangerskabsafbrydelse og den tidligere vedtagne lov om frigivelse af billedpornoen. Initiativtagerne var præsterne Bent Vilslev Petersen og Niels Erik Rosendal, og formålet var at starte »et parti, der ønsker, at politiske beslutninger tages i lyset af kristen etik og ud fra et kristent livs- og menneskesyn«. Overlæge Jacob Christensen, Horsens, blev valgt til landsformand, og i den følgende tid blev der indsamlet ca. 22.000 underskrifter på partianmeldelsen. Ved et landsmøde maj 1971 blev der forelagt et partiprogram, der især lægger vægt på familiepolitikken med ægteskabet som den bærende faktor og på kirkepolitikken, hvor partiet formulerede en række reformer på de af den kirkelige strukturkommission tidligere anviste arbejdsområder. På mødet opstod der en splittelse, idet de mest pietistiske grupper ikke følte sig tilgodeset i programmet, og den slog ud i lys lue et par uger før folketingsvalget med det resultat, at en række hovedstyrelsesmedlemmer m.v. gik i protest. Mens galluptallene hidtil havde været ret gunstige, medførte denne splittelse formentlig, at Kr.F. ikke klarede at forcere spærreklausulens 2 pct. regel, selv om det på selve valgaftenen 22. sept. 1971 bølgede frem og tilbage, og først efter fintællingen med sikkerhed kunne konstateres, at partiet med 57.072 stemmer ikke ville blive repræsenteret, idet der manglede 606 stemmer i, at 4 mandater var sikret. Statsminister Baunsgaard henviste efter valget til Kr.F.'s chancer ved fintællingen, men valglovens spærreregel blev altså årsag til, at Krags ministerium kunne sikre sig den nødvendige parlamentariske basis ved hjælp af de atlantiske mandater.

Ved valget i 1973 lykkedes det Kr.F. at komme op på fire pct. af stemmerne, og i 1975 over fem pct., der gav ni mandater. Siden er stemme- og mandattallene gået tilbage, og partiet har i det sidste tiår været i betænkelig nærhed af spærregrænsen. Før valget i 1984 frygtede man, at partiet ville glide ud af folketinget, men dels en kraftig appel om at styrke alle firkløverregeringens partier, dels Chr. Christensens indsats som minister gav tværtimod Kr.F. en beskeden fremgang fra fire til fem mandater.

Internt prægedes Kr.F. af en vis spænding mellem forskellige kirkelige retninger. På det første landsmøde efter 1971-valget blev Jacob Christensen genvalgt med een stemme mere end modkandidaten, den senere minister Chr. Christensen, som var stærkere knyttet til In-

Kristeligt Folkeparti fortsætter sit korstog mod nøgenbaderne. De to moralvogtere er Inge Krogh og Jens Møller.
– »Vi viser ikke andet, end hvad Vorherre har skabt.«
– »Jamen, det kan da så visseligt også være skrapt nok!«

Bo Bojesen i Politiken 14.8.1975

dre Mission, og året efter meldte Jacob Christensen sig ud af partiet, som han anklagede for at bevæge sig i reaktionær retning. (Han tilsluttede sig Centrum-Demokraterne ved dette partis oprettelse, og der har i øvrigt været en del personudvekslinger mellem disse to partier). I stedet blev den katolske overlærer Jens Møller formand for partiet, mens Chr. Christensen blev formand for folketingsgruppen. I 1979 blev sognepræst Flemming Kofod-Svendsen, der tilhører højre fløj inden for folkekirken og som blev medlem af folketinget 1984, partiformand. Partiets folketingsmedlemmer har med enkelte undtagelser enten tilhørt Indre Mission eller samfund uden for folkekirken.

I folketingsarbejdet har partiet lagt særlig vægt på spørgsmål med moralsk indhold (abortspørgsmålet, pornografilovgivningen m.m.), mens man i den almene politik har søgt at anlægge en socialliberal midterlinje med særlig interesse for familiepolitik og ulandsspørgsmål. Ved flere lejligheder har Kr.F. indgået forlig med den socialdemokratiske regering, samtidig med at man opretholdt kontakt med de andre »firkløverpartier« - Det konservative Folkeparti, Venstre og Centrum-Demokraterne. Kr.F. skulle have deltaget i den firkløverregering, der forsøgtes dannet i 1975, og kom med i regeringen Schlüter 1982,

hvor Christian Christensen blev miljøminister og minister for nordiske anliggender. Regeringssamarbejdet gav anledning til nogen uenighed i partiet, hvor bl.a. folketingsgruppens formand efter Chr. Christensen, Arne Bjerregaard, frygtede, at partiet blev trukket for meget til højre. 1983 blev Bjerregaard afsat som gruppeformand til fordel for Jens Steffensen.

Arne Bjerregaard brød med partiet inden valget i 1987, hvad der utvivlsomt medvirkede til tilbagegangen fra fem til fire mandater. Ved den følgende regeringsomdannelse fik partiet en minister mere, idet Flemming Kofod-Svendsen blev boligminister. Den for folketingsarbejdet umulige situation, at folketingsgruppen herefter kun havde to medlemmer til ordførerskaber og udvalgsposter, blev delvis afbødet ved, at Kofod-Svendsen i januar 1988 nedlagde sit mandat til fordel for Merethe Due Jensen. Efter valget i 1988 udskiftede statsministeren CD og Kr.F. som samarbejdspartnere til fordel for R.V. Både i 1988 og i 1990 fik Kr.F. fire mandater. Flemming Kofod-Svendsen blev i 1990 afløst som partiformand af den unge Jann Sjursen, som uden at være medlem af folketinget sammen med Flemming Kofod-Svendsen indtrådte i regeringen Nyrup Rasmussen i 1993. Det vakte nogen uro i partiet, at man efter tidligere at have deltaget i det borgerlige firkløversamarbejde gik ind i en socialdemokratisk ledet regering, og de menige folketingsmedlemmer - ikke mindst Merethe Due Jensen, der påny var indtrådt i stedet for Flemming Kofod-Svendsen - udtalte sig ofte på en måde, der gav anledning til misstemning blandt regeringspartnerne. Som mange meningsmålinger havde spået, lykkedes det ikke Kr.F. at nå op på 2 pct. af stemmerne ved valget i 1994, og partiet måtte forlade både folketinget og regeringen. I betragtning af, at partiet har et i forhold til vælgertallet betydeligt antal medlemmer, er det for tidligt at afskrive det, men der forestår sikkert en selvransagelsens periode, hvori den fremtidige linje søges fastlagt, inden der gøres forsøg på et comeback. De fornødne underskrifter til deltagelse i næste folketingsvalg blev dog indsamlet på kort tid, og landsmødet i foråret 1995 tydede på stor enighed. Merethe Due Jensen har forladt partiet.

LANDMANDSPARTIET, udpræget agrarbetonet parti, der som et modtræk mod Neergaards Venstreregering blev oprettet først i 1920erne og under ledelse af proprietær P. C. Poulsen indsamlede 12.000 partianmeldelser. De blev afleveret febr. 1924, men først efter en konflikt med indenrigsminister O. Kragh godkendt marts 1924. Ved folketingsvalget 11. april s.å. opstilledes kandidater i 29 udprægede landkredse. L. fremstod som følge af de vanskelige kår for landbruget og stillede krav om et rent bondestyre og yderliggående spareforanstaltninger. Med 12.196 stemmer blev det ikke repræsenteret i folketinget, men medvirkede til at svække Venstre, som med et tab på 7 mandater måtte overlade førerskabet til Socialdemokratiet.

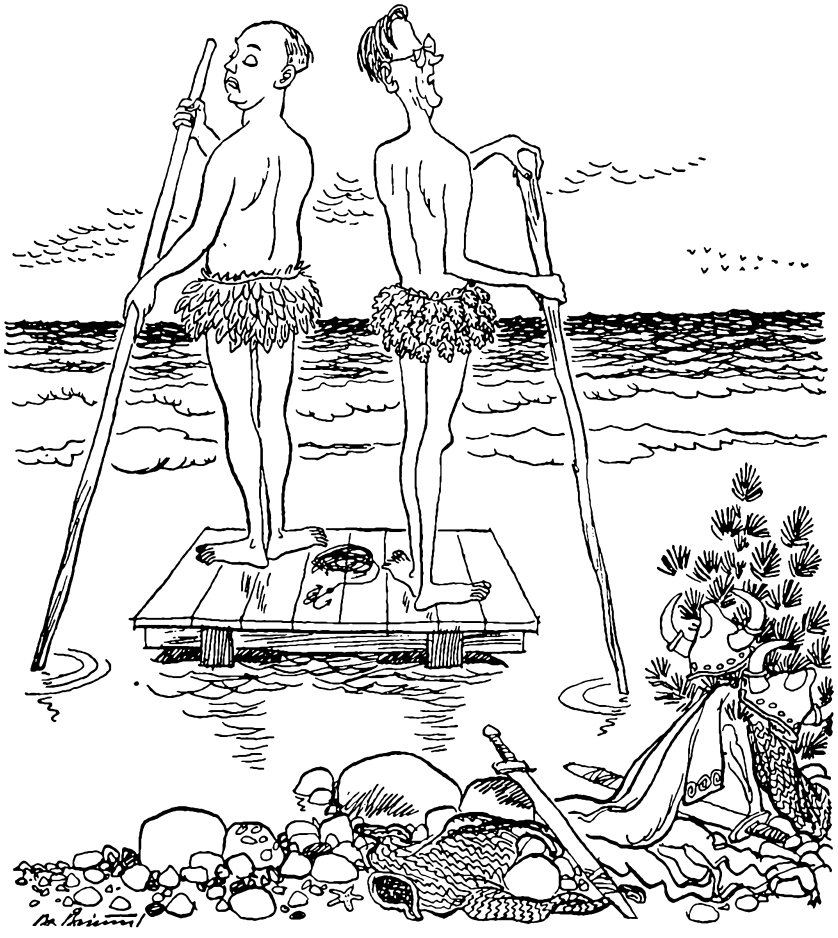

Det nystiftede parti Liberalt Centrum vil ikke være »en afhugget flis af Venstre«, men en selvstændig bevægelse med høje ideale mål.

Længe luskede de løsgående Thorkilssønner langs havstokken, hyllet i hirdens hævdvundne vadmel, ventende vinden, som skulle føre den selvflikkede fladsnekke frihavs. Thi histude, hvor himlen er højest og sø ej skæmmes af uværdig hverdagsvirkes spildvæde, står storfisk i stime, hungrige efter hug, omend medekrogen kun har mundsvejr som madding.

Men tiendedagen efter Mikkelsdag lokkede fralandsbrise Thorkilssønnerne til langfærd. Stunden var kommet, da tvesinds sværd og særk kunne kastes. Med løv om lænd og hånsord fra hirden drog de til havs. Snart kendtes de kun mod kimingskanten som tvende tophejrer på træk.

Således gik Thorkilssønnerne ud af sagaen. *Bo Bojesen i Politiken 12.10.1965*

Niels Westerby og Børge Diderichsen havde anmeldt LC som parti – tekstens tone var typisk for Bo Bojesens gennemgang af »Venstrevikingernes saga«.

LIBERALT CENTRUM, politisk parti stiftet i Odense 9. okt. 1965 af en kreds, der tidligere tilhørte den såkaldte Liberal-Debat-gruppe inden for Venstre, som arbejdede for en fornyelse af dansk politik i fortsættelse af fhv. finansminister Thorkil Kristensens politiske arbejde. Denne gruppe kom hurtigt til at dominere inden for Hovedstadens Venstre, hvor fuldmægtig Niels Westerby blev formand 1961, og ved valget sept. 1964 blev han og en anden Liberal-Debat-mand, professor Børge Diderichsen, indvalgt i folketinget. Under forligsforhandlingerne om en række afgiftslove var regeringen Krag ved at komme i mindretal marts 1965. Et valg blev kun undgået ved, at de to Liberal-Debat-folk - uden på forhånd at have underrettet den øvrige venstregruppe - stemte for forslaget for derved at sikre et kasseoverskud på finansloven til inddragelse af den for høje købekraft og begrænsning af forbruget. Under forhandlingerne tilbød statsminister Krag dem poster i regeringen, hvilket dog ikke blev til noget. Venstre ekskluderede såvel de to afhoppere som Hovedstadens Venstre, der støttede dem. 26. marts udtrådte de af Venstres folketingsgruppe og 10. okt. anmeldte de L.C. som politisk parti i folketinget. Ved huslejeforliget jan. 1966 mellem de fire gamle partier udtrykte L.C. betænkeligheder ved omkostningerne i forbindelse med vurderingen af lejlighederne i de 250 kommuner. Ved åbningsdebatten okt. 1966 gik Westerby ind for skattefradragsrettens ophævelse og for indførelsen af kildeskat. Han ønskede indførelse af et »konstruktivt mistillidsvotum«, hvorefter et ministerium kun skulle demissionere, hvis der efter en mistillidsdagsorden var et nyt flertal, der kunne danne regering. Ved folketingsvalget 22. nov. 1966 fik L.C. 69.180 stemmer og 4 mandater, men »arbejderflertallet« betød samtidig, at partiet mistede sin nøgleposition. Under den spænding i tinget, der var en følge af blokpolitikken, søgte L.C. at holde centrumstanken levende som basis for et samarbejde efter et regeringsskifte, men da venstrefløjens samarbejde brød sammen dec. 1967, hvorefter regeringen udskrev valg, var der ikke store muligheder for en centrumpolitik. Med 37.407 stemmer ved valget jan. 1968 gled L.C. ud af folketinget, og kort efter blev det ved et landsmøde besluttet at indstille det politiske arbejde ud fra den erkendelse, at det har vist sig næsten umuligt for et parti at vende tilbage til Christiansborg, når det én gang har mistet hele sin repræsentation i tinget. To af L.C.s folketingsmænd, Børge Diderichsen og Poul Antonsen, har senere været opstillet for Venstre.

MARXISTISK-LENINISTISK PARTI, politisk parti stiftet i 1978 som Danmarks kommunistiske parti/marxister-leninister. Partinavnet antaget i 1983 på indenrigsministeriets foranledning i forbindelse med partiets underskriftsindsamling for at undgå forveksling med DKP. Partiet er udgået fra kredse i KAP efter bruddet mellem Kina og Albanien og repræsenterer - som det tidligere albanske kommunistparti - den superstalinistiske tradition. Det

går ind for proletariatets diktatur og afviser sædvanligvis samarbejde med andre partier på venstrefløjen. Efter indsamling og godkendelse af det fornødne antal vælgerunderskrifter deltog det i valget 1984, hvor det kun opnåede 978 stemmer. I valgkampen blev partiet anmeldt til politiet af en af CD's kandidater, som fandt, at det faldt ind under grundlovens forbud mod foreninger, der vil opnå deres formål med vold. CD's leder Erhard Jakobsen tog dog kraftigt afstand fra politianmeldelsen.

Partiet deltog sidste gang i folketingsvalget 1987 - med en stemmefremgang på 9 i forhold til 1984.

MODERATE, DE, stiftet 11. november 1976 og anmeldt i folketinget samme dag af Hans Jørgen Lembourn (tidligere konservativ). En påbegyndt underskriftsindsamling førte ikke til opstilling ved valget 15. februar 1977, og partiet opløstes herefter.

NATIONALE FOLKEPARTI, DET, anmeldt i folketinget marts 1943 af Th. M. Andersen, der var udtrådt af Dansk Folkeparti (s.d.), men opstillede ikke ved valget samme måned og ophørte dermed.

NATIONALE GENREJSNINGSPARTI, DET, nazistisk-inspireret parti anmeldt i folketinget juli 1940 af kontorchef Svend E. Johansen, som siden 1936 havde været folketingsmedlem for Danmarks Retsforbund. Hans brud med dette parti var udtryk for en stærk afstandtagen fra den samarbejdspolitik, som juli 1940 blev indledt mellem fem af rigsdagens partier. I 1941 anmeldte han sammen med en anden partiudbryder, Th. M. Andersen, der 1939 var indvalgt af DNSAP, Dansk Folkeparti (s.d.).

NATIONALT SAMVIRKE, højreorienteret og antiparlamentarisk parti, stiftet 1938 af fuldmægtig Wendelin. Det blev først kendt, da V. Pürschel, som i 1938 havde brudt med Det konservative Folkeparti, i 1939 anmeldte partiet i folketinget med sig selv som leder. Det kunne derfor deltage i valget apr. 1939, hvor det dog kun opnåede 17.350 stemmer. N.S. gik efter valget op i Dansk Samling (s.d.), men hovedgruppen udskilte sig snart og sammensluttedes 1940 med Den danske Fagstatsbevægelse. 1941 gik denne sammenslutning op i Dansk Folkeparti (s.d.).

NY HØJRE, DET, politisk parti, stiftet 22. maj 1917 af utilfredse højremænd med læge Em. Fraenkel som formand, idet de håbede, at de kunne gøre sig gældende ved det efterfølgende valg april 1918. Der opstilledes kun kandidater i hovedstaden og enkelte amter, og da resultatet kun blev 4764 stemmer, forsøgtes der ikke nogen gentagelse.

PENSIONISTPARTIET, stiftet 1976. Partiet ønskede forbedringer for pensionisterne, men havde herudover et meget summarisk program. Indsamlingen af underskrifter til partianmeldelse skete med sjælden hast, men valgresultatet den 15. februar 1977 var en skuffelse, 26.889 stemmer eller 0,9 pct.

Den spinkle organisation gik derefter i opløsning på grund af personstridigheder, og der er ikke siden forsøgt genopstilling.

RADIKALE VENSTRE, DET, social-liberalt parti, stiftet 20. maj 1905 ved et landsmøde i Odense, hvor partiprogrammet samtidig blev udformet. R.V. skulle være et vælgerparti, hvis vedtagelser skulle tiltrædes af rigsdagspolitikerne og ikke omvendt, og denne vælgerindflydelse har bl.a. givet sig udslag i, at partiets formænd normalt ikke har været medlemmer af rigsdagen. Fra starten har der været to fløje i partiet, repræsenterende en akademisk-præget københavnerradikalisme og en mere jævn gruppe af husmænd, bønder og lærere. Partiets tilblivelse må ses som en konsekvens af de begivenheder, som indtraf jan. 1905, da Venstrereformpartiet blev sprængt ved J. C. Christensens overtagelse af regeringen. En gruppe, der snart talte 13 folketingsmænd (+ 1 løsgænger, som sluttede sig til valggruppen) dannede da Folketingets Venstre (s.d.), som i maj gik op i R.V. Med dybe rødder tilbage til forfatningskampen i 1870'erne og 80'erne, hvor især C. Berg og V. Hørup havde været radikale foregangsmænd, ønskede det nye parti at forblive tro mod de Venstre-idealer, man dengang kæmpede for, ikke mindst når det gjaldt en begrænsning af forsvarsudgifterne og krav om lige og almindelig valgret til begge ting. Blandt de mænd, der fra 1905 især gjorde sig gældende i rigsdagsarbejdet gennem en lang årrække, var C. Th. Zahle, Carl Slengerik, Christopher Krabbe, Ove Rode og P. Munch. Fra regeringspartiets side mødte de kun kulde og foragt, men efter at Alberti-katastrofen havde bragt J. C. Christensens regering til fald, og endnu to venstreregeringer havde måttet give op, dannede Zahle en radikal mindretalsregering med socialdemokratisk støtte okt. 1909. Trods fremgang fra 18 til 20 mandater ved valget trådte den tilbage juli 1910, da Venstre efter sammenslutningen af de to grupper fik halvdelen af de 114 mandater i tinget. Da der efter valget 1913 blev et radikalt-socialdemokratisk flertal i tinget, og socialdemokraterne som det vælgermæssigt største parti ikke ønskede at overtage regeringsmagten, dannede Zahle sit 2. ministerium, som derved kom til at påtage sig ansvaret for alle de vanskelige foranstaltninger, den 1. verdenskrig medførte. I 1915 lykkedes det at skabe flertal for en ny grundlov, der ophævede de besiddende klassers særrettigheder i landstinget og gav kvinder de samme rettigheder som mænd. Da regeringen i 1916 sluttede en overenskomst med USA om salg af De dansk-vestindiske Øer, mødtes den med voldsom kritik fra Venstre og de konservative. Den politiske krise løstes ved, at spørgsmålet blev afgjort ved en folkeafstemning, mens »kontrolministre« fra de 3 oppositionspartier trådte ind i regeringen. En nyordning af forholdet til Island blev også truffet under krigen, hvorefter Island fra 1. dec. 1918 skulle være et selvstændigt land, så kun kongefællesskabet og udenrigspolitikken blev bevaret. Ved det første folketingsvalg efter

den nye grundlovs ikrafttræden 1918 bevarede de radikale og dets støtteparti, Socialdemokratiet, flertallet. Året efter indgav ministeriet sin demission under en statslån-debat, men tog den tilbage på kongens anmodning.

Da spørgsmålet om en genforening med de sønderjyske landsdele dukkede op i krigens kølvand, lagde regeringen sig fast på en yderst nøgtern kurs, hvorved den efterhånden kom i større og større modsætning til de borgerlige partier og store befolkningsgrupper, der krævede valg. Da Zahle tøvede, fordi man først ønskede en ny valglov, greb kongen ind og afskedigede ministeriet 29. marts 1920. Der opstod stor uro, og en truende generalstrejke blev først afværget i sidste øjeblik ved et forlig, hvorved det af kongen udnævnte forretningsministerium Liebe trådte tilbage og afløstes af et andet forretningsministerium Friis, der gennemførte folketingsvalget 26. april 1920. Her tabte R.V. 15 af de hidtidige 32 mandater, idet partiet kun fik 12 pct. af de afgivne stemmer mod 21 pct. i 1918, og der skulle gå et halvt århundrede, før det nogenlunde genvandt sin styrke fra valget 1918.

Men R.V. havde ikke dermed mistet sin indflydelse på dansk politik som det mest arbejdervenlige af de ikke-socialistiske partier. Fra 1924-26 støttede det Staunings mindretalsregering, og i 1929 indtrådte 3 radikale ministre i Staunings 2. ministerium med Zahle som justitsminister, P. Munch som udenrigsminister og Bertel Dahlgaard som indenrigsminister. Ved regeringsrekonstruktionen 1935 trak Zahle sig tilbage, hvorefter Jørgen Jørgensen blev undervisningsminister. Med P. Munch som udenrigsminister 1929-40 havde R.V. en betydelig indflydelse på dansk udenrigspolitik i 1930'erne, hvor man til det sidste søgte at fastholde en militært afsvækket neutralitetspolitik. R.V. deltog i samlingsregeringerne under besættelsen og i de samarbejdende partiers nimandsudvalg. Det var også repræsenteret i Buhls samlingsregering maj-nov. 1945 og ønskede, at den skulle fortsætte efter valget i okt. Det gamle samarbejde med Socialdemokratiet blev brudt 1945, da R.V. vendte sig mod socialdemokraternes socialiseringsprogram. Nov. 1945-okt. 1947 støttede partiet på mange punkter Knud Kristensens regering trods megen modstand fra københavnske vælgere og ungdomsorganisationen.

Knud Kristensens Sydslesvig-politik fik partiet til at opgive denne støtte, og ved et mistillidsvotum bragte det regeringen i mindretal. Ved valget flk det 6,9 pct. af stemmerne og med 10 mandater den hidtil mindste repræsentation i tinget. Fra 1947 søgte partiet fra sag til sag at gøre sin indflydelse gældende over for de skiftende mindretalsregeringer. Det bibeholdt sit nedrustningsprogram og gik imod dannelsen af Hjemmeværnet og mod Danmarks tilslutning til Atlantpagten, som det ønskede afgjort ved en folkeafstemning. Også de ekstraordinære militærudgifter, der forelagdes 1950 efter Koreakrigens udbrud, gik partiet imod. Ligesom R.V. i 1939 var gået ind for

det grundlovsforslag, der blev forkastet ved folkeafstemningen, medvirkede det ved gennemførelsen af den nye grundlov 1953. Efter valget 1957, hvor partiet nåede op på det hidtil højeste stemmetal siden 1918 (179.822 - 14 mandater) var det parat til at støtte en ren venstreregering, men da Erik Eriksen tøvede, gik det med i en trepartiregering sammen med Socialdemokratiet og Retsforbundet. Bertel Dahlgaard og Jørgen Jørgensen, der i en menneskealder havde stået som partiets to markante ledere, blev hhv. økonomi- og undervisningsminister, mens Karl Skytte blev landbrugsminister og Kjeld Philip handelsminister. Da Retsforbundet ved valget 1960 ikke blev repræsenteret i folketinget, fortsatte R.V. som socialdemokraternes partner. Dahlgaard og Jørgensen trak sig tilbage i 1961, men efterfulgtes i regeringen af Hilmar Baunsgaard som handelsminister og K. Helveg Petersen som undervisningsminister. Efter valget 1964, da partiet med kun 5,3 pct. af stemmerne var kommet til at stå så svagt som ingensinde før, trådte de radikale ministre ud af regeringen, så det atter kunne komme til at markere en uafhængig position, og allerede året efter kom tilbuddet fra Venstre til at gå ind i et nærmere samarbejde. Da tinget for første gang fik et arbejderflertal ved valget i 1966, valgte J. O. Krag Socialistisk Folkeparti som samarbejdspartner, hvorved de radikales nøgleposition i dansk politik med ét slag blev elimineret. Det førte til en nærmere forståelse ikke blot med Venstre, men også med Det konservative Folkeparti, hvorved traditionelle og følelsesmæssige modsætninger hurtigt blev ryddet af vejen. Da samarbejdet på arbejderfløjen brød sammen dec. 1967, tonede tanken om et borgerligt alternativ frem, og med Hilmar Baunsgaard som fløjmand vandt partiet en overbevisende valgsejr jan. 1968, idet mandattallet blev mere end fordoblet (fra 13 til 27). Da VK-partierne straks var rede til at gå med i en regering med en radikal leder, dannede Baunsgaard det nye ministerium, der fik 5 radikale ministre, deriblandt K. Helveg Petersen, der blev kultur- og nedrustningsminister, Helge Larsen, som fik undervisningsministerposten, og Lauge Dahlgaard, der blev arbejdsminister. Karl Skytte blev samtidig valgt til formand for folketinget - en post han beholdt efter valget 1971, mens Bernhard Baunsgaard blev formand for rigsdagsgruppen, senere afløst af Svend Haugaard.

Med 98 af tingets 179 mandater bag sig blev det en stærk regering, som nu skulle søge at løse de økonomiske problemer. Der indførtes straks store besparelser på statsbudgettet, og momsen blev to gange forhøjet med $2^1/_2$ pct., men alligevel forfulgte de økonomiske problemer regeringen gennem hele perioden. Det lykkedes at reducere arbejdsløsheden, så den i 1970 var minimal, men den store aktivitet i erhvervslivet og det øgede efterspørgselspres førte til voksende underskud på betalingsbalancen over for udlandet. Pga. udsigten til, at den danske ansøgning om optagelse i EF ikke så ud til at nyde fremme, tog Baunsgaard i april 1969 ini-

tiativet til forhandlinger om et snævert økonomisk samarbejde i Norden, kaldet NORDEK, og det var lige ved at blive realiseret i 1970, da Finland pludselig måtte springe fra. Da EF-chancerne nu var bedret, optoges forhandlinger om dansk medlemsskab juni s.å., så Danmark evt. kunne indtræde 1973. På socialdemokratisk foranledning blev spørgsmålet dog henvist til afgørelse ved en folkeafstemning. R.V., som i 1962 tog inititiativet til oprettelsen af Det økonomiske Råd, lægger megen vægt på økonomisk samordning og går ind for udbyttedeling og medarbejderindflydelse. Da regeringen i 1970 foreslog arbejdsmarkedets parter, at der gennemførtes en egentlig indkomstpolitik, fordi det stærkt stigende omkostningsniveau svækkede Danmarks konkurrenceevne over for udlandet, mødte den massiv modstand, ikke mindst fordi der til stadighed rådede et spændt forhold mellem regeringspartierne og oppositionen. Det førte også til, at Socialdemokratiet ikke i 1969 ville medvirke til en revision af forsvarsforliget af 1960, men selv udarbejdede forslag til en helt ny forsvarsordning. Kildeskatteordningen gennemførtes 1. jan. 1970 og samme år kommunalreformen med en ny byrdefordeling mellem stat og kommune. En liberalisering af styrelsesforholdene på universiteter og læreanstalter blev gennemført under protester fra studenterorganisationer, som ikke fandt reformerne vidtgående nok, og en nyordning af hele den sociale sektor blev indledt. Regeringen, som havde gennemført et stort reformarbejde i samdrægtighed, havde altså resultater at pege på, da valgdagen oprandt 21. sept. 1971. R.V. holdt stillingen, mens VK-partierne i alt mistede 10 mandater. Med 88 mod S/S.F.s 87, mens de små partier ikke blev repræsenteret, blev de grønlandske og færøske mandater altså afgørende for en ny regeringsdannelse. Et forslag fra VKR-partierne om en 4-partiregering blev afvist, hvorpå regeringen Baunsgaard demissionerede.

I den nye folketingsgruppe, som Hilmar Baunsgaard var formand for, var der enkelte modstandere af dansk medlemsskab af EF, ligesom enkelte i gruppen ikke ønskede samarbejdet med VK-partierne fortsat. Ved de følgende valg gik partiet stærkt tilbage til tyve mandater i 1973, tretten i 1975 og seks i 1977 - og der blev stærk uro omkring partiets fremtid. Hilmar Baunsgaard, som striden i partiet omkring EF-afstemningen havde berørt dybt, trak sig i 1975 tilbage fra posten som folketingsgruppens formand og afløstes af Svend Haugaard. 1978-88 var Niels Helveg Petersen formand for gruppen og partiets faktiske leder. Hilmar Baunsgaard ønskede ikke genopstilling i 1977 og deltog ikke siden i det politiske liv. Karl Skytte, der blev en af folketingets mest respekterede formænd, bevarede denne post til sin udtræden af tinget i 1978. For at kunne beholde ham, efter at det radikale venstre var blevet et lille parti, der ikke havde selvstændig ret til en plads i folketingets præsidium, blev forretningsordenen ændret i 1976, således at formandsposten ikke automatisk besættes af

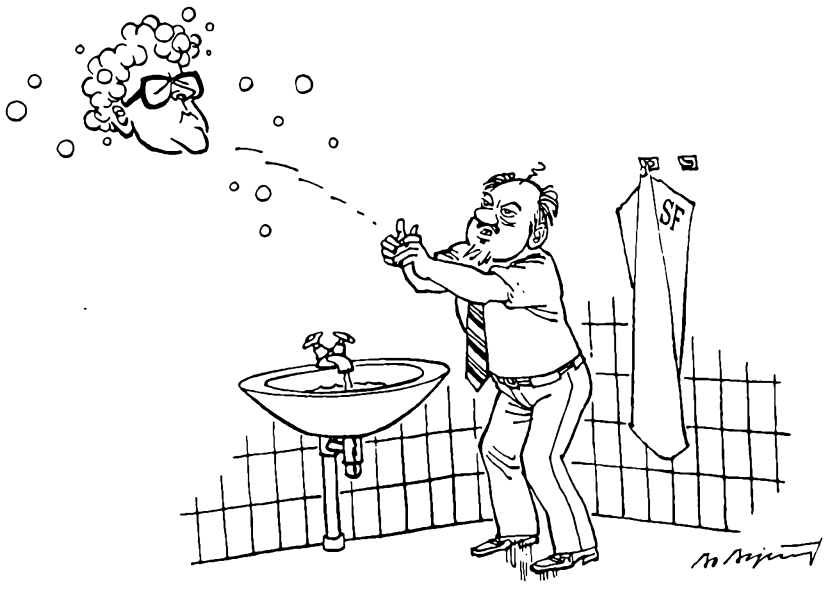

Anker Jørgensen ser ingen muligheder for samarbejde med de radikale, som er lige så vanskelige at holde på som et stykke våd sæbe. *Bo Bojesen 1983*

det største parti eller af regeringsflertallet. Nyordningen, der klart tog sigte på Karl Skyttes person, har ikke spillet nogen praktisk rolle siden 1978, men bevares for alle tilfældes skyld. Ved de to følgende formandsvalg var der enighed om den socialdemokratiske kandidat til posten. I 1975 forsøgtes det at give folketingets formand, dengang altså Karl Skytte, en opgave i forbindelse med sonderingerne om mulige regeringsdannelser, men det viste sig ikke som nogen anvendelig fremgangsmåde under de daværende forudsætninger.

Under Niels Helveg Petersens og senere Marianne Jelveds ledelse er det radikale venstre til en vis grad blevet stabiliseret på omkring fire pct. af stemmerne ved de senere valg, og partiet har som »tungen på vægtskålen« spillet en væsentlig rolle som samarbejdspartner, både for regeringerne Anker Jørgensen og for regeringen Poul Schlüter, idet den mandatmæssige situation i folketinget og den dermed sammenhængende polarisering så at sige aldrig har gjort det muligt at skabe et flertal uden radikal medvirken. Denne indflydelse er til en vis grad blevet betalt med tab af selvstændig partimæssig profil i forhold til offentligheden, og dette er ikke blevet mindre markant af det forhold, at partiets folketingsmedlemmer synes at være præget af ret store individuelle forskelle. K. B. Andersen skal engang have sagt, at der egentlig var atten partier i folketinget, de ni radikale og så de ni andre. Det er imidlertid en sjælden undtagelse, at den radikale gruppe ikke står sammen ved afstemningerne - men meningsforskellene

kan meget vel betyde, at det for andre partier kan være vanskeligt at nå frem til et forhandlingsresultat med det radikale venstre. I december 1983 indgik det radikale Venstre forlig om finansloven med regeringen, men da socialdemokraterne stemte imod, blev der udskrevet valg til 10. januar 1984. Ved dette valg vandt R. V. et mandat, og gik frem fra ni til ti. Forud for valget havde Niels Helveg Petersen givet udtryk for, at han ønskede regeringens fortsættelse og ikke ville kunne anbefale en regering Anker Jørgensen.

I regeringsperioden besluttede det hidtidige radikale hovedorgan Politiken, at det fremtidig vil være uafhængigt af partiet. Den radikale presse består herefter kun af enkelte provinsaviser. Partiet får ingen tilskud fra erhvervsorganisationer og er forholdsvis svagt organiseret.

Så længe firkløverregeringerne bestod (1982-88), forekom det ofte, at et »alternativt flertal« bestående af socialdemokratiet, S.F. og det radikale venstre vedtog udenrigspolitiske udtalelser, som regeringen ikke sympatiserede med, men måtte respektere. Det var formodentlig for at undgå denne situation for fremtiden, at Poul Schlüter efter valget i 1988 droppede CD og Kristeligt Folkeparti som regeringspartnere og i stedet dannede en regering af konservative, Venstre og det radikale venstre. Niels Helveg Petersen blev økonomiminister og fik fire partifæller med sig.

Da valget i 1990 gav partiet en tilbagegang på tre mandater (til syv), blev dette opfattet som vælgernes afvisning af regeringsdeltagelsen, og partiets ministre forlod regeringen, der fortsatte som en KV-regering.

Efter at Poul Schlüter var trådt tilbage i januar 1993, pegede det radikale venstre på socialdemokratiets leder, Poul Nyrup Rasmussen, som ny statsminister, og denne dannede herefter en flertalsregering, hvori det radikale venstre indgik med Niels Helveg Petersen som udenrigsminister og Marianne Jelved som økonomiminister. Ved valget i 1994 vandt partiet et mandat, og regeringssamarbejdet fortsatte, selv om flertallet var gået tabt. Vanskelighederne ved at bestride folketingsarbejdet med forholdsvis mange ministre førte til indkaldelse af stedfortrædere for ministrene.

SAMFUNDSPARTIET, et kirkeligt orienteret politisk parti, stiftet 16. juli 1932 ved et møde i Fredericia som et udtryk for utilfredshed med de gamle partiers tovtrækkeri og klassepolitik. Formanden, fabrikant H. Rasmussen, Brovst, var en kendt mand inden for Indre Mission og havde brudt med Venstre, fordi han fandt, at partiet tog for lidt hensyn til kirkelige interesser. Forud for folketingsvalget 1935 forsøgtes en indsamling af de nødvendige underskrifter på partianmeldelsen. Da man ikke nåede dette, opstillede S. som parti 3 kandidater i Sønderjylland p.gr.a. valglovens særlige regler i denne landsdel, men ved valget fik partiet kun 188 stemmer, hvorefter det ikke senere meldte sig på den politiske arena.

SAP se Internationalen SAP.

SELVSTYREPARTIET, dansk-slesvigsk selvstyreorganisation stiftet 28. april 1926 af gårdejer Cornelius Petersen, Vesteranflod ved Møgeltønder, som 1918-19 havde slået stærkt til lyd for et samlet Slesvigs forening med Danmark ud fra en fællesslesvigsk patriotisme og uvilje mod det tyske central- og embedsstyre. Under de vanskelige tider for landbruget efter genforeningen agiterede han for landsdelens selvstyre på den gamle bondefriheds grund. Da valgloven gav mulighed for partiopstilling i Sønderjylland uden indsamling af underskrifter, opstillede S. som parti kandidater i de fem sønderjydske opstillingskredse dec. 1926. I en programudtalelse slog partiet til lyd for, at kun ejendomsbesiddere skulle have valgret, og at kronen skulle nedskæres til 50 øre. Ved valget fik partiet kun 2.117 stemmer, og det forsøgte ikke mere opstilling.

SLESVIGSKE PARTI, tysk mindretalsparti i Nordslesvig, som blev dannet umiddelbart efter genforeningen 1920. Da de ændringer af grundloven af 5. juni 1915, som genforeningen gjorde påkrævet, var gennemført 10. sept. 1920, blev der afholdt valg 21. sept., hvor S.P. stillede op i de 4 sønderjydske amter, der - for at gøre det muligt for det tyske mindretal at blive repræsenteret i folketinget - kom til at danne én amtskreds. Ved valget fik S.P. 7.505 stemmer og 1 mandat, der tilfaldt pastor Johs. Schmidt, som repræsenterede mindretallet indtil 1939 med et svagt stigende stemmetal fra 0,6 til 0,8 pct. af de afgivne stemmer. Ved valget april 1939, da S.P. med 15.016 stemmer (0,9 pct.) nåede sit højeste stemmetal, indvalgtes dyrlæge Jens Møller, som fra 1935 havde været leder af N.S.D.A.P. Nordschleswig. Hans holdning, der ofte var udfordrende over for den danske stat, blev efter 9. april 1940 direkte fjendtlig. Ved valget marts 1943 opgav S.P. at deltage, fordi adskillige inden for mindretallet gjorde tysk krigstjeneste ved fronterne, og partiet opstillede heller ikke ved valget okt. 1945, selv om Jens Møller da var fratrådt som leder af mindretallet. Ved underretten dømtes han 1948 til 15 års fængsel, men fik 1949 ved landsretten nedsat straffen til 12 år, og blev året efter benådet, hvorefter han rettede stærke angreb på S.P.s nye ledelse. Fra 1947 til og med sept. 1953 deltog det tyske mindretal ikke som parti i valgene, men opstillede en kandidat uden for partierne, gårdejer Hans Schmidt, som med 9.721 stemmer (0,5 pct. af de afgivne stemmer) indvalgtes i tinget sept. 1953. Han genvalgtes som kandidat for S.P. 1957 og 1960, men klarede ikke skærene ved valget 1964, hvilket havde til følge, at S.P. opgav at deltage i valget 1966. Ved valget jan. 1968 opstilledes 5 sideordnede kandidater, deriblandt Harro Maquardsen, men de fik tilsammen kun 6.831 stemmer svarende til godt 0,2 pct. af de afgivne stemmer. Skønt det forud for valget sept. 1971 klart erkendtes, at S.P. ikke havde en chance for repræsentation i tinget, opstillede partiet igen og fik 6.743 stemmer.

Siden har S.P. ikke opstillet selvstændigt til folketingsvalg, men ved valgene 1973-77 blev chefredaktø-

ren for Der Nordschleswiger Jes Schmidt valgt på Centrum-Demokraternes liste. Efter Jes Schmidts død i 1979 ophørte det valgtekniske samarbejde med CD, da dette parti ikke kunne acceptere den kandidat, som S.P. ønskede opstillet.

SOCIALDEMOKRATIET I DANMARK, landets største politiske parti, betragter 21. juli 1871 som sin stiftelsesdag, fordi løjtnant Louis Pio og hans fætter Harald Brix denne dag udsendte første nr. af ugebladet Socialisten. Året efter blev det dagblad, fra 1874 med navneændring til Social-Demokraten, 1959 til Aktuelt, fra 1987 Det fri Aktuelt. Pio, hvis følelser for den oversete og udnyttede underklasse var parret med et på éngang romantisk og revolutionært temperament, var inspireret fra Tyskland, hvor bevægelsen opstod i 1860'erne. Foruden Pio og Brix var den socialistiske bevægelses første pennefører, Poul Geleff, også med i arbejdet fra starten. 1. sept. 1871 stiftedes den første egentlige fagforening i Danmark af de københavnske tobaksarbejdere, og samme måned den danske afdeling af 1. Internationale med Pio som formand - eller stormester, som han foretrak at kalde sig. Efter at have knyttet kontakter med fremtrædende tyske socialister som Bebel og Liebknecht, trodsede han under en murerstrejke maj 1872 et justitsministerielt forbud mod et planlagt folkemøde på Fælleden i Kbhvn. Lederne blev derfor arresteret natten før mødet den 5. maj, hvor de mange demonstranter blev splittet af politi og militær (Slaget på Fælleden). De tre ledere idømtes fængselsstraffe fra 3-5 år, men benådedes 1875. Fra fængslet lod Pio sig opstille som folketingskandidat 1872 og forsøgte atter valglykken 1876. 6. juni s.å. vedtoges det første partiprogram. Brix fik året efter en ny dom, som også truede Pio, og da denne stødte an p.gr.a. sin egenrådighed, mens bladets drift voldte vanskeligheder, lod han og Geleff sig bevæge af politiet til for en sum af 10.000 kr. at emigrere til Amerika, hvor Pio døde 1894.

Deres flugt var et hårdt slag for det unge parti, som 1878 ændrede navnet fra Den internationale Arbejderforening for Danmark til Socialdemokratisk Forbund. Det blev nu en ren partisammenslutning, foreløbig med den kun 20-årige A. C. Meyer som forretningsfører, da han ikke var familieforsørger. Mens partiet svævede mellem at være og ikke være, opstod der et stort antal fagforeninger, hvori socialismen fandt jordbund, og det blev jævne arbejdere som C. Hørdum, P. Holm, P. Knudsen og Emil Wiinblad, der førte tankerne videre i tale og skrift. 1884 indvalgtes Hørdum og Holm med 6.800 stemmer i folketinget, 1887 blev det kun til én mand, men vælgertallet øgedes derefter hurtigt ved valgene til rigsdagen og de kommunale råd. Ved systemskiftet 1901 havde partiet 14 pladser i folketinget. Allerede 1890 rykkede det også ind i landstinget med to mænd, C. C. Andersen og P. Knudsen. Sidstnævnte havde 1882 afløst Hørdum som partiets leder og varetog denne post med stor energi og dygtighed, til han 1909 blev borgmester i København. På

Et dansk arbejder- og soldaterråd – som Alfred Schmidt kunne forestille sig det. De fleste er velkendte socialdemokrater – Lyngsie og Borgbjerg med de flotte skæg, A. C. Meyer med det vilde hår, Wiinblad med den høje hat osv. – men Stauning, der var minister, er gemt godt! *Blæksprutten 1917*

det tidspunkt havde en række nye kræfter allerede gjort sig gældende, især den vidtfavnende agitator F. J. Borgbjerg og den fremragende organisator Th. Stauning, som mere end nogen anden skulle komme til at præge partiets ekspansive udvikling i mere end en menneskealder. Efter P. Knudsens ønske afløste han denne som partiets formand (1910-39) og valgtes samme år til rigsdagsgruppens formand.

Det valgsamarbejde med de mest radikale kredse inden for Venstre, som netop valg i énmandskredse gjorde særlig påkrævet, havde nok givet bonus, men var også årsag til hede diskussioner, og der stilledes krav om, at partiet skulle vente med at overtage regeringsmagten, til det havde flertal i tinget. Da det efter en ajourføring af programmet øgede mandattallet fra 24 til 32 ved valget 1913 og for første gang rent stemmemæssigt blev landets største parti, sagde Stauning derfor nej, da kongen opfordrede ham til at danne regering, og valgte i stedet at give Zahles radikale regering støtte, hvorved den fik fuld parlamentarisk basis. Stauning indtrådte under 1. verdenskrig som kontrolminister i denne regering 1916-20, hvilket under den revolutionære bølge, der skyllede ind over landet efter revolutionerne i Rusland og Tyskland, fremkaldte en del uro inden for partiet. Det gjaldt især Socialistisk Ungdoms Forbund, som blev sprængt, hvorefter flertals-

gruppen lagde grunden til det kommunistiske parti, mens mindretallet dannede Danmarks socialdemokratiske Ungdom. Ved folketingsvalget 1918 øgede S. sin styrke og beholdt sammen med de radikale et knebent flertal i tinget, men da det sønderjydske spørgsmål blev aktuelt, og regeringen lagde en meget forsigtig kurs, mistede de to partier støtte fra hver en folketingsmand. Da regeringen ikke ville udskrive valg, før forholdstalsvalgmåden var fuldt gennemført, erklærede kongen regeringen for afskediget marts 1920 og bad Liebe danne et forretningsministerium, hvis eneste opgave skulle være at udskrive valg. Dette blev af S. stemplet som statskup, og der proklameredes krav om generalstrejke. Et forlig blev dog efter nogle hektiske døgn indgået 4. april, hvorefter et nyt forretningsministerium Friis udskrev valg, efter at den nye valglov var vedtaget. Resultatet blev en klar sejr for oppositionen, idet de radikale mistede 15 mandater, og Venstre dannede derefter regering.

I de forløbne år, hvor S. havde haft medansvar for regeringens førelse, havde arbejderbevægelsen placeret sig på et helt andet stade end tidligere tiders samfundsomstyrtende proletarer. Meget var nået, bl.a. kravet om 48 timers arbejdsugen (1919), og en række arbejderkooperationer var blevet startet i årene før, under og efter krigen, deriblandt bryggeriet Stjernen, forlaget Fremad, Arbejdernes Andelsboligforening, Hovedstadens Brugsforening og Arbejdernes Landsbank. I 1924 stiftedes Arbejdernes Oplysningsforbund med C. V. Bramsnæs som første formand.

Valget april 1924 blev skelsættende i dansk politik. Med 55 mandater i folketinget blev S. landets største parti og har siden fastholdt denne position. Mens Venstre som det førende parti siden 1870 havde besat formandsstolen i folketinget, udpegede S. nu H. P. Hansen til denne post, som partiet har været indehaver af indtil 1968. Partiet havde heller ikke tidligere tiders betænkelighed ved at overtage regeringsmagten, før det fulde flertal var i hus, og med Th. Stauning som statsminister præsenteredes landet for den første arbejderregering med mænd som C. V. Bramsnæs, Fr. Borgbjerg og K. K. Steincke samt verdens første kvindelige minister, Nina Bang. Som en understregning af, at byerhvervene nu også havde fået dominans i tinget, overtog Stauning selv handelsministerposten. De radikale var endnu nervøse efter begivenhederne 1920 og formulerede et forsigtigt standpunkt i devisen: »Nok støtte, men ikke styrke, dog heller ikke styrte«. (Edv. Brandes). Sammen søgte de to partier at gennemføre et afrustningsforslag, som dog blev forkastet af landstinget. De valutaproblemer, som Neergaards regering var strandet på 1924, fortsatte, og efter et nyt stort kronefald gennemførte S. et valutaforlig med Venstre, der førte til en kraftig kronestigning, så inflation fulgtes af deflation. Det gav voldsomme dønninger i erhvervslivet, men da prisfaldet fik industrien til at kræve lønregulering, udbrød den hidtil største arbejdskamp i Danmark

1925. M. C. Lyngsie, der som formand for Dansk Arbejdsmands Forbund havde gjort et stort arbejde for at organisere de ufaglærte, optrådte som stærk mand, organiserede en transportstrejke og rettede voldsomme angreb på andre faglige og politiske ledere, der ikke billigede strejken. Et regeringsforslag om indgriben blev undgået gennem vedtagelsen af et mæglingsforslag, men strejken gav dybe skår i både fagbevægelsen og partiet. I 1926 kom regeringen i mindretal og måtte udskrive valg.

Konservativ utilfredshed med venstreministeriet Madsen-Mygdal førte til et nyt valg april 1929, hvor S. generobrede flertallet sammen med de radikale. Skønt disse havde været med til at styrte Staunings regering 1926, dannede de to partier en koalitionsregering med Stauning som statsminister og - med visse ændringer - fortsatte den til efter 9. april 1940. Den radikale P. Munch, der altid havde stået S. nær, blev udenrigsminister, mens Zahle blev justitsminister og Bertel Dahlgaard indenrigsminister. De øvrige ministre var alle socialdemokrater, som havde haft sæde i den første regering. Man gik nu i gang med et stort reformprogram, men snart indtraf det store krak på New Yorks børs, som hurtigt forplantede sig til Europa med produktionsstrejke og kolossal arbejdsløshed. Det førte til et voldsomt fald i landbrugets eksportpriser med deraf følgende landbrugskrise, men også industrien og søfarten blev hårdt ramt. I 1931 skete derfor det helt utraditionelle i hidtidig dansk politik, at regeringspartierne sluttede et forlig med de konservative om hjælp til kriseramte bønder og arbejdsløse. Som følge af sterlings fald, da England forlod guldet 1931, blev kronen devalueret, og for at regulere importen blev valutacentralen oprettet jan. 1932. Ved valget nov. s.å., da arbejdsløsheden nåede næsten 43 pct., bevarede regeringen sit flertal, mens Danmarks kommunistiske Parti for første gang blev repræsenteret. Venstre, der led et alvorligt nederlag, sluttede kort efter »Kanslergadeforliget« med regeringen for at imødegå krisen. Det betød et brud med gamle liberalistiske dogmer og fik dybe virkninger i retning af ny stabilitet. Steinckes store socialreform, som også var et resultat af forliget, gennemførtes 1933. I 1934 vedtog S. et nyt program »Danmark for folket«, og ved valget okt. 1935 nåede partiet sin hidtil største styrke: 68 mandater i folketinget. I 1936 sikrede de to regeringspartier sig også flertallet i landstinget, og det skabte mulighed for den forfatningsreform, som begge partier gik ind for, med afskaffelse af det indirekte valgte landsting, hvortil valgretsalderen var 35 år. I samarbejde med de konservative, anført af Christmas Møller, udarbejdedes et grundlovsforslag, der dog også byggede på et tokammersystem, og det blev 1939 vedtaget i begge ting mod Venstres og nogle konservatives stemmer. Efter nyvalg blev det genfremsat og vedtaget, men faldt ved den efterfølgende folkeafstemning. Stauning, der følte dette som et personligt nederlag, trådte tilbage som partiformand og afløstes af Hedtoft-Hansen. Under indtryk af begi-

venhederne syd for grænsen var en større forsvarsvilje så småt ved at bane sig vej inden for partiet i slutningen af 30'erne, men i fortsættelse af den hidtidige forsigtige kurs sluttede Danmark i 1939 en ikke-angrebspagt med Tyskland. Dens mangel på værdi blev understreget 9. april 1940. Dagen efter indtrådte repræsentanter for Venstre og konservative i regeringen, og 2. juli sluttedes der borgfred mellem de fem demokratiske partier, der ønskede den bestående forfatning bevaret som grundlag for det politiske liv. De dannede det såkaldte nimandsudvalg, der som et parlamentarisk sikkerhedsnet under regeringen fik stor betydning i årene frem til det endelige brud med tyskerne den 29. aug. 1943. Stauning trådte 9. juli 1940 i spidsen for en samlingsregering, hvori Erik Scavenius blev udenrigsminister. Selv om et par ikke-politikere havde sæde i den, deriblandt Gunnar Larsen, var der kredse inden for erhvervslivet, som ønskede »en stærk regering af handlekraftige og politisk uafhængige mænd«, mens de små antiparlamentariske grupper i tinget klart meldte kulør og forsøgte at gøre sig gældende. Ingen af delene blev dog til noget, og det blev de folkevalgte repræsentanter, som sled sig gennem samarbejdspolitikkens mange ydmygende indrømmelser til besættelsesmagten. For Stauning var det et trist slutkapitel på en glorværdig politisk indsats. Da han døde maj 1942, efterfulgtes han som statsminister af den hidtidige finansminister Vilhelm Buhl. Den såkaldte telegramkrise, der opstod ved, at Hitler blev rasende over et kortfattet takketelegram fra kongen, resulterede i, at tyskerne forlangte Buhls afgang, og Scavenius dannede derefter nødtvungent en ny regering i nov., hvori alle de gamle partier var repræsenteret, S. bl.a. ved Bording, som uafbrudt havde været landbrugsminister siden 1929, og Kjærbøl, som blev arbejdsminister.

Ved valget 23. marts 1943 nåede S. op på sit hidtil højeste stemmetal, 894.632, hvilket var 44,5 pct. af stemmerne, men endnu var der kun ringe forståelse i S. for den frihedskamp, der snart skulle vise sig at få masserne i tale. Så sent som efter begivenhederne den 29. aug. s.å. kunne Alsing Andersen i et internt cirkulære karakterisere frihedsbevægelsen som »en koalition af chauvinister og kommunister«, men fra 1944 var mænd som Hedtoft og H. C. Hansen aktivt med i de illegale politiske beslutninger i samarbejde med Frihedsrådet og medvirkede til at skaffe modstandsbevægelsen økonomisk hjælp fra den danske stat og våbenhjælp fra Sverige. Frode Jakobsen og Busch-Jensen, der begge senere sluttede sig til S., deltog i Frihedsrådets arbejde og forberedte i krigens sidste fase det retsopgør, der måtte komme i krigens kølvand. En aftale med frihedsbevægelsen blev truffet i krigens sidste måneder, hvorefter Buhl på ny trådte i spidsen for en samlingsregering ved befrielsen (maj-nov. 1945). Til trods for et stærkt socialistisk præget efterkrigstidsprogram »Fremtidens Danmark«, kunne S. ikke undgå, at dets position blev alvorligt truet af kommunisterne p.gr.a. deres indsats i modstandskampen. Ved val-

get okt. s.å. tabte S. derfor 18 mandater og ville under disse omstændigheder ikke deltage i en regering. Valget 1947 gav S. nogen fremgang, og Hans Hedtoft dannede nu en mindretalsregering, der måtte føre en politik, baseret på skiftende samarbejde med andre partier. En forsvarspolitisk kursændring blev beseglet, da Hedtoft 1949 skabte flertal for Danmarks indtræden i NATO. Kort efter valget i 1950 kom regeringen i mindretal, men under Erik Eriksens borgerlige regering medvirkede S. ved gennemførelsen af den nye grundlov 1953. Samme år dannede Hedtoft på ny en mindretalsregering, som ved hans død 1955 fortsatte under H. C. Hansen.

Med denne meget realitetsbetonede politiker i spidsen blev samarbejdet med de radikale mere intimt, og efter valget 1957 lykkedes det ham at danne den første flertalsregering i Danmark efter krigen i samarbejde med de radikale og Retsforbundet. Begunstiget af de heldige konjunkturer gennemførtes en økonomisk politik med øget produktion og beskæftigelse, men opdelingen af Europa i to markedsområder var ugunstige udsigter for et land som Danmark med en meget stor udenrigshandel. Men der måtte handles, og sammen med England, Norge og Sverige førte regeringen med konservativ støtte landet ind i det store frihandelsområde EFTA i sommeren 1959. I 1960 lykkedes det for første gang at samle alle de gamle partier om et forsvarsforlig. Ved H. C. Hansens død samme år blev Viggo Kampmann statsminister.

Da Retsforbundet ved valget i nov. mistede sine 9 mandater, måtte de to andre regeringspartier for at sikre sig et parlamentarisk flertal lade en af de grønlandske folketingsmænd overtage Grønlandsministeriet. Det nyopdukkede Socialistisk Folkeparti blev fra 1960 en alvorlig konkurrent til S. I 1961 vedtoges et nyt principprogram »Vejen frem«, der satte demokratisk socialisme som mål. Samme år gik alle folketingets partier med undtagelse af S.F. ind for, at Danmark skulle søge optagelse i EF sammen med Storbritannien, men det førte dog ikke til realitetsforhandlinger før i 1970. For at begrænse det stærkt stigende forbrug, så regeringen sig i 1962 nødsaget til at indføre oms, dvs. en omsætningsafgift i engrosleddet, ved et forlig med oppositionen.

Da Viggo Kampmann i sept. 1962 p.gr.a. sygdom måtte trække sig tilbage, blev J. O. Krag statsminister og som sine tre forgængere desuden formand for Socialdemokratiet. Han fik i 1963 gennemført visse indkomstpolitiske indgreb og en række jordlovsforslag med henblik på dansk indtræden i EF. Oppositionen forlangte dog disse jordlove sendt ud til folkeafstemning, og til alles overraskelse blev de forkastet med stort flertal. Da de radikale ved valget 1964 måtte notere ny tilbagegang, hvorved regeringen mistede sit spinkle flertal, trådte de radikale ministre ud af regeringen, som fortsatte som mindretalsregering. Under forhandlingerne om en række forhøjelser af indirekte skatter, var den nær ved at blive fældet, da to Liberal-Debat-medlemmer af

Parkeringsproblemer i alle lande. – Det knager i samfundets fuger og bånd, lad falde, hvad ikke kan stå, men ræk mig, oh bror, din behandskede hånd, lad køre, hvem ikke vil gå. Viggo Kampmann ved 1. maj-møde. *Bo Bojesen i Blæksprutten 1960*

Venstres gruppe uventet kom den til undsætning. Udbryderne blev straks ekskluderet af Venstre og anmeldte derefter partiet Liberalt Centrum. I nov. 1966 besluttede Krag at udskrive valg på spørgsmålet om indførelse af kildeskat. Ved valget tabte S. 7 mandater, men da S.F. fordoblede sit mandattal til 20, fik folketinget for første gang et arbejderflertal. Krag havde under valgkampen sagt, at han ikke ville indgå aftaler med S.F. om et regeringssamarbejde, men spørgsmålet blev alligevel drøftet mellem de to partier. S.F. indtrådte dog ikke i regeringen, men der blev aftalt et nærmere samarbejde og senere dannet et kontaktudvalg, kaldet »det røde kabinet«. Marts 1967 blev forslaget om indførelse af kildeskat og en moms på 10 pct. på alle varer vedtaget af de to partier, men der udbrød snart uro inden for S.F.s rækker, og den kulminerede i dec. s.å. da en splittelse inden for S.F.s folketingsgruppe bragte regeringen i mindretal. Anledningen var forslaget om nedfrysning af en dyrtidsportion, der skulle mindske følgerne af den nedskrivning af kronen, som fulgte efter den britiske devaluering af pundet. På grund af uforsonligheden mellem de to arbejderpartier på den ene side og oppositionen på den anden, kunne der ikke ventes støtte fra anden side, og da 6 S.F.'ere stemte imod, havde Krag kun ét at gøre: at udskrive valg.

Oppositionen, der længe havde beskyldt regeringen for at majori-

sere de andre partier, vandt ved folketingsvalget jan. 1968 en klar valgsejr, mens S. på ny tabte 7 mandater. Derefter dannede den radikale Hilmar Baunsgaard en flertalsregering bestående af VKR. I den nye rolle som oppositionsparti kunne S. med Krag som gruppens formand ikke komme til nogen forståelse med den nye regering, så det lykkedes ikke at nå til et forlig om de økonomiske problemer eller om en videreførelse af forsvarssamarbejdet. S. benyttede oppositions-årene til at markere et mere yderligtgående standpunkt end hidtil, bl.a. ved at kræve anerkendelse af Nordvietnam og større studenterindflydelse på universiteterne, end den nye styrelseslov forudsatte. I 1970 fremsatte partiet forslag til en ny forsvarsordning, der byggede på et større, hvervet mandskab og nedsættelse af de værnepligtiges tjenestetid til 7 måneder. En vis usikkerhed om partiets stillingtagen til dansk medlemsskab af EF kom til udtryk i 1971, hvorefter partiets forslag om, at spørgsmålet skulle afgøres ved en folkeafstemning, vandt tilslutning og blev vedtaget i folketinget.

Ved valget sept. 1971 genvandt partiet 8 mandater, hvorved stillingen i det egentlige Danmark blev 88 for VKR mod 87 for S + S.F.. Da valget på Færøerne først fandt sted 5. okt., blev regeringsforhandlingerne udskudt til efter denne dato, idet S. ikke ønskede at gå ind i en 4-partiregering med VKR. Med tilsagn om støtte fra en grønlandsk og en færøsk folketingsmand kunne J. O. Krag derefter den 11. okt. danne en ny mindretalsregering med nye ministre på et flertal af posterne. Også folketingsgruppen blev i høj grad fornyet, idet S. ved dette valg for første gang gennemførte sideordnet opstilling overalt i landet, og den talte nu en halv snes modstandere af dansk medlemsskab af EF. Den tidligere kirkeminister Orla Møller blev valgt til formand for folketingsgruppen og desuden til politisk ordfører i stedet for den tidligere udenrigsminister Per Hækkerup, som efter at have haft denne post siden 1966 fik en central placering i regeringens økonomiske planlægning som budget- og økonominister. Et nyoprettet ministerium for forureningsbekæmpelse blev overtaget af Jens Kampmann.

Perioden 1971-73 blev præget af tre forhold: det genoptagne samarbejde med S.F., folkeafstemningen om EF og den efterfølgende indtræden i fællesskabet og - mindre bemærket uden for Christiansborg - den parlamentariske situation med kun fem partier i folketinget. I modsætning til årene efter 1973 var forhandlingerne overskuelige og den indbyrdes kontakt mellem partierne forholdsvis enkel og baseret på ligestilling, hvad der havde positiv betydning for den del af lovgivningsarbejdet, der ikke udløste partipolitiske reaktioner. Derimod betød det stedfundne flertals- og regeringsskifte, at samarbejdsmulighederne mellem VKR på den ene side og S-S.F. på den anden var små, når det kunne skønnes, at afgørelserne kunne få virkning på partiernes vælgertilslutning. Revancheholdningen hos de tidligere regeringspartier var for stærk, og den nye regeringsblok havde brug for at sige tak for sidst. Samarbejdet med

S.F. blev ikke formaliseret, sådan som det til en vis grad havde været under det forrige »arbejderflertal«, men de uformelle kontakter var snarest stærkere, end de havde været tidligere, og S.F.-gruppen stod nu så meget mere enig, at de to partier langt bedre vidste, hvor de havde hinanden. Regeringen Krag lagde ud med gennemførelsen af en midlertidig importafgift, der kunne virke i tiden, indtil Danmarks medlemsskab af EF ville medføre afvikling af tolden over for andre EF-lande, og som skulle bidrage til at nedbringe underskuddet på betalingsbalancen. Loven gennemførtes med det nye flertals stemmer mod de tidligere regeringspartier, hvorved fronterne straks fra start blev trukket klart op. Som formand for det udvalg, der behandlede lovforslaget, havde Anker Jørgensen sin første vigtigere opgave i folketinget, som han da havde været medlem af i syv år.

Folketingsåret 1971-72 bød ikke på større reformer, men dominerede des af forberedelserne til Danmarks eventuelle indmeldelse i EF. Det skal dog bemærkes, at Lønmodtagernes garantifond, de nye dagpengeregler og EFG-uddannelserne blev gennemført, og at der kom en lov om naturgasforsyning med henblik på fremtiden, en ny filmlov, nye lovbestemmelser om privatlivets fred, og at det besluttedes at afskaffe enørerne og toørerne. Regeringen og S.F. enedes om et forslag om kontrol med efterretningstjenesterne, men forslaget blev standset af modstand fra enkelte menige socialdemokrater. En anden sag, der led skibbrud, var det såkaldte »kulegravningsudvalg«. I finanslovdebatten december 1971 foreslog ordføreren for S.F., at partierne skulle forsøge en fælles indsats for at få lagt en plan for fremtidige besparelser, ud fra den opfattelse, at man kun ved at arbejde sig frem til enighed overhovedet kunne prioritere det offentliges udgifter. Alle andre forsøg ville strande på partipolitiske modsætninger. Tanken blev taget op af Per Hækkerup, og der blev med noget besvær skabt enighed om at nedsætte et udvalg, der bag lukkede døre kunne gennemgå budgetoverslagene for de kommende år. Det lykkedes faktisk for udvalget at nå frem til en fælles indstilling, men på grund af indiskretioner kom resultatet frem til offentligheden i en sådan form, at folketingsmedlemmer, der ikke havde været indviet i arbejdet, reagerede negativt, inden de havde fået en samlet fremstilling fra deres egne partifæller. Det var ikke muligt at indhente den negative reaktion, og statsministeren anså det for politisk nødvendigt at slå en streg over udvalgets forslag, hvad der alment blev opfattet som en grov desavouering af økonomiminister Hækkerup. Episoden er siden af mange politikere og økonomer blevet betegnet som det alvorligste tilbageslag for bestræbelserne for at få hold på den offentlige økonomi i en lang periode.

Da afstemningen om EF havde givet et klart ja som resultat, fik det to virkninger for socialdemokratiet. Dels affandt de hidtidige modstandere inden for partiet sig med resultatet, idet deres indflydelse på dette område herefter alene har be-

stået i at fastholde socialdemokratiet ved løfterne om ikke at gå videre med EF-samarbejdet end strengt nødvendigt. Dels trådte statsministeren overraskende tilbage. Krag havde forberedt to forskellige taler til folketingets åbning dagen efter afstemningen - en nejtale og en jatale - og da vælgerne havde sagt ja til EF, mente han, at han kunne forsvare at lægge de politiske byrder fra sig. Han havde da været socialdemokratiets leder i ti år. Krag udpegede suverænt sin efterfølger, den hidtidige formand for arbejdsmandsforbundet og folketingsmand Anker Jørgensen, uden mere omfattende rådslagninger med partifæller eller repræsentanter for S.F.. Det vakte nogen misfornøjelse, fordi Anker Jørgensen helt savnede ministererfaring og ikke havde gjort sig stærkt gældende i folketingsarbejdet, men i offentligheden virkede det nok som et godt træk, at der nu igen sad en arbejder, tilmed en ufaglært, på statsministerposten efter en række akademikere. Anker Jørgensens folkelige spontanitet og ligefremhed gjorde ham også hurtigt populær i vide kredse, der ikke havde forudsætninger for at bedømme hans i begyndelsen famlende indsats som statsminister. I folketingsåret 1972-73 beholdt Anker Jørgensen alle de ministre, han havde overtaget fra Krag, men ved folketingets åbning i 1973 var de første ændringer gennemført, idet den hidtidige gruppeformand og tidligere kirkeminister Orla Møller var blevet forsvarsminister og tre nye navne dukkede op, nemlig Karl Hjortnæs som justitsminister, Ritt Bjerregaard som undervisningsminister og Svend Jakobsen som boligminister. Navnlig udnævnelsen af Ritt Bjerregaard vakte forbløffelse, idet hun ikke havde markeret sig på et mere seriøst plan endnu. Den senere udvikling har vist, at Anker Jørgensen så mere klart end hans kritikere på dette punkt, men det er i øvrigt en almindelig opfattelse i politiske iagttageres kreds, at Anker Jørgensens ministerudnævnelser lige ofte har været overraskende rigtige og overraskende forkerte. Den første regering Anker Jørgensen sad til udgangen af 1973, da det spinkle flertal gik tabt som følge af Erhard Jakobsens udmeldelse af socialdemokratiet og efterfølgende stiftelse af Centrum-Demokraterne. Forholdet til S.F. gav derimod ikke anledning til særlige problemer for socialdemokratiet, mens der i S.F. var en stigende utilfredshed med samarbejdsbetingelserne, uden at det dog kunne anses for politisk klogt at lade denne utilfredshed komme alt for åbent frem, endsige medføre regeringsstorm. Lovgivningsarbejdet fortsatte uden større forandringer. Der gennemførtes en lov om miljøbeskyttelse, en ny aktieselskabslov, en lov om oprettelse af Hovedstadsrådet, en ny lov om svangerskabsafbrydelse, hvorved der indførtes fri abort, en ny radiolov og love om anlæg af en Storebæltsbro og anlæg af en lufthavn på Saltholm - samt en række lovændringer, der var nødvendiggjort af Danmarks medlemsskab af EF.

Valget i 1973 ændrede totalt det politiske klima. Alle de fem folketingspartier måtte notere meget betydelige tab - tilsammen tres man-

dater. Socialdemokratiet havde det dårligste valg siden forholdstalsvalgenes indførelse og gik tilbage fra 70 til 46 mandater. Den uklare politiske situation gjorde det muligt for den handlekraftige Poul Hartling at danne en ren venstreregering med kun 22 mandater bag sig, hvorved socialdemokratiet kom i en ikke uvelkommen oppositionsstilling. Som tidligere viste det sig imidlertid under Hartling-regeringen, at Socialdemokratiet med sin grundfæstede tradition for at være regeringsparti havde svært ved at gøre sig gældende som oppositionsparti, og ved valget i 1975 blev kun få af de mandater, der var tabt i 1973, vundet tilbage. Da Hartling imidlertid kort efter valget mistede sit parlamentariske flertal, og det mislykkedes at danne en firkløverregering på grund af Fremskridtspartiets stilling, tilfaldt det pånyt Anker Jørgensen at danne en socialdemokratisk mindretalsregering. Denne måtte i de følgende år fægte sig igennem med skiftende flertal og en række forlig, navnlig med partier i centrum og til højre, der gav arbejdsro for en tid, men ikke gjorde det muligt at planlægge på længere sigt eller gennemføre større reformer, endsige få bund i de økonomiske problemer, der navnlig efter oliekrisen i 1973 medførte stærkt stigende underskud på betalingsbalancen og statsfinanserne og desuden voksende arbejdsløshed. I 1978 blev der gjort et heroisk forsøg på at bryde dødvandet ved at indgå regeringssamarbejde mellem Socialdemokratiet og Venstre, men de indbyrdes forskelle viste sig at være for store, således at samarbejdet måtte afbrydes i 1979, og efter det følgende valg fortsatte Anker Jørgensen som leder af en ny socialdemokratisk mindretalsregering med samme kurs som før. Efter valget i 1981, hvor socialdemokratiet blev svækket, men socialistisk folkeparti opnåede pladsen som folketingets tredjestørste parti, blev det teoretisk muligt at regere på et knebent flertal bestående af socialdemokratiet, det radikale venstre og S.F., men det viste sig så vanskeligt at få de to partier på hver side af regeringen til at enes om den nødvendige økonomiske politik, at Anker Jørgensen efter at have forelagt en økonomisk helhedsplan i september 1982, som ikke vakte fornøden genklang, trak sig tilbage uden at udskrive valg, hvorefter firkløverregeringen under ledelse af Poul Schlüter blev dannet - med en vis anbefaling fra det radikale venstre og fremskridtspartiet. I den nye oppositionsperiode slog socialdemokratiet m.h.t. forsvars- og udenrigspolitik ind på en mere venstreorienteret kurs, der af andre partier opfattedes som et brud med den hidtil førte politik, og med støtte i et flertal i folketinget kunne socialdemokratiet tvinge regeringen til at følge en linie i forhold til NATO-partnerne, som regeringspartierne var meget lidt begejstrede for. En alternativ økonomisk politik, der skulle kunne danne basis for en ny socialdemokratisk regeringsperiode, blev fremlagt i august 1983 uden at vække større interesse i andre partier.

Ved afstemningen om finansloven i december 1983 fremtvang socialdemokratiet udskrivelse af valg

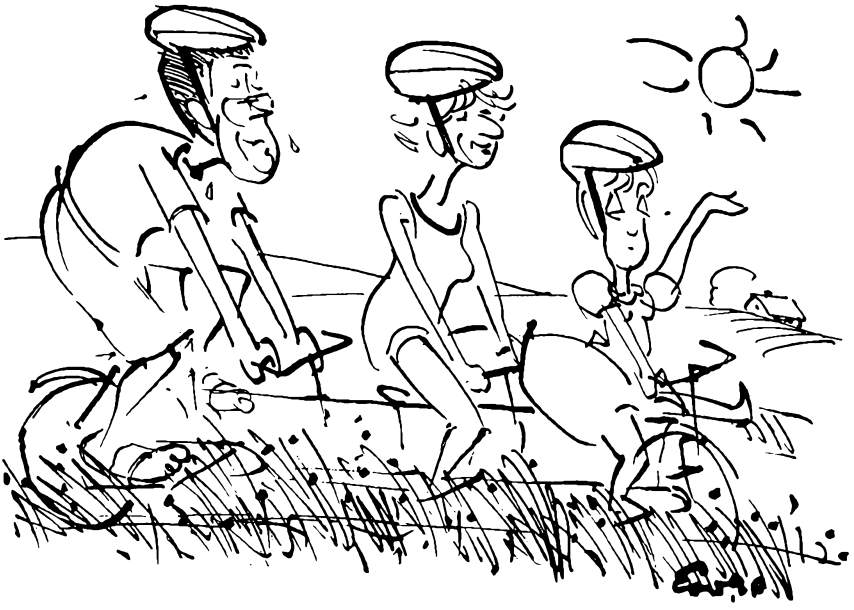

– Hallo, sommerland! Folketinget er taget på ferie, og regeringen har klaret endnu et år. Trepartiregeringens partiledere – Marianne Jelved, Mimi Jakobsen og Poul Nyrup Rasmussen blev ofte fremstillet med cykelhjelme – efter statsministerens lidet gennemtænkte deltagelse i en cykeldemonstration (med en hjelm, der var for lille).

Erik Werner i Berlingske Tidende 5.6.1996

ved sammen med de øvrige oppositionspartier, bortset fra de radikale, at stemme mod finansloven, noget der ikke var sket siden 1929. I modsætning til, hvad der havde været tilfældet dengang, høstede partiet dog ingen fordel af valget, men mistede tværtimod tre mandater - for første gang gik et socialdemokrati i opposition tilbage ved et valg. Det blev almindelig antaget, at tabet ville have været endnu større, hvis det ikke var lykkedes at få vælgerreserven frem til valgstederne, hvad der gav sig udtryk i stigende valgdeltagelse. Efter valget forsøgtes forhandlinger med regeringen om finansloven og bekæmpelsen af ungdomsarbejdsløsheden, med visse resultater på det sidste område, men ikke på det første. Ved den endelige vedtagelse af finansloven for 1984 undlod socialdemokratiet at stemme. Der blev igangsat et grundigt arbejde med nye arbejdsprogrammer, der vanskeliggjordes af, at man på én gang ønskede social genopretning og andre udgiftskrævende reformer gennemført og erkendte den vanskelige økonomiske situation. Partiets ændrede holdning til dansk sikkerhedspolitik har skabt megen debat inden for og uden for partiet, men den mest fremtrædende kritiker af den nye linje, Robert Pedersen, blev i 1984 genvalgt med et forøget personligt stemmetal.

I oppositionsperioden lykkedes det kun i ringe grad for socialdemokratiet at påvirke den politiske dagsorden, og efter at valget i 1987 havde givet et mandattab på to, trak Anker Jørgensen sig tilbage som formand. Han afløstes af den hidtidige næstformand, Svend Auken, som førte sig markant frem og var i stand til at skaffe partiet en valgsejr i 1990, da det vandt ikke mindre end fjorten mandater. Dette var imidlertid ikke nok til at skaffe et regeringsskifte, da S.F. og de radikale samtidig gik tilbage, og der i andre partier var en udbredt mistillid til Auken. Disse forhold medførte nogen uro i partiet, og der opstod efterhånden et stærkt ønske om formandsskifte. Man antog, at det ville blive lettere at få en regering med socialdemokratisk ledelse, hvis Poul Nyrup Rasmussen var formand og dermed statsministerkandidat. Efter en ikke alt for smagfuld kampagne skiftede partiet formand i 1992.

Da Poul Schlüter trak sig tilbage i januar 1993, blev det overdraget Nyrup Rasmussen at danne en ny regering, hvori der blev optaget ministre fra det radikale venstre (der havde peget på Nyrup) og fra de to små borgerlige partier (der ikke havde gjort det). Der blev ikke plads til S.F., selv om det i dronningerunden var gået ind for Nyrup. Regeringen har ført en stram politik, navnlig under ledelse af finansminister Mogens Lykketoft, der anses for regeringens stærke mand. Svend Auken blev miljøminister, mens en anden fremtrædende repræsentant for dem, der kom ind i folketinget i 1971, Ritt Bjerregaard, ikke blev minister. Hun efterfulgte imidlertid i 1995 Henning Christophersen som dansk medlem af Europa-kommissionen. Efter valget i 1994, som sendte Kristeligt Folkeparti ud af folketinget, bestod regeringen kun af ministre fra socialdemokratiet, det radikale venstre og centrum-demokraterne, og det sidste parti udtrådte i december 1996 (se side 7).

Det traditionelle tætte samarbejde mellem socialdemokratiet og fagbevægelsen synes for tiden (1996) at være under afvikling eller omformning. Den nylig vedtagne kraftige forøgelse af statens støtte til de politiske partier vil også formindske behovet for økonomiske bidrag til partiet fra fagbevægelsen.

Den engang så magtfulde socialdemokratiske presse er skrumpet ind til en enkelt avis, Det fri Aktuelt, i København, idet alle lokalaviser nu er nedlagt. Avisen har i de senere år indtaget en friere stilling over for partiet og fagbevægelsen end tidligere.

SOCIALISTISK ARBEJDERPARTI, revolutionært parti med et vist syndikalistisk islæt, stiftet 1918 med sadelmagersvend Thøger Thøgersen og lærerinde Marie Nielsen som ledere. Det deltog i folketingsvalget 1918 i hovedstadsområdet, men fik kun 1410 stemmer. Senere gik det op i Danmarks Venstresocialistiske Parti (s.d.).

SOCIALISTISK ARBEJDERPARTI, se INTERNATIONALEN SAP.

SOCIALISTISK ARBEJDSGRUPPE, løsgængergruppe i folketinget, som opstod, da to med-

lemmer, Hanne Reintoft og Kai Moltke, 26. aug. 1968 udtrådte af Venstresocialisternes folketingsgruppe. 10. jan. 1970 anmeldte Hanne Reintoft sig som repræsentant for Danmarks kommunistiske parti.

Kai Moltke søgte ikke genopstilling ved valget sept. 1971.

SOCIALISTISK FOLKEPARTI, stiftet 15. februar 1959 på et landsmøde efter at der var indsamlet 15.000 vælgeres underskrift på partianmeldelsen, idet Aksel Larsen allerede i nov. 1958 - efter at være blevet ekskluderet af Danmarks kommunistiske Parti - havde anmeldt S.F. som parti i folketinget. På stiftelsesmødet vedtoges et partiprogram på et marxistisk-revisionistisk grundlag. Ved valget 15. nov. 1960 vandt partiet, med 149.440 stemmer og 11 mandater, en formidabel valgsejr, som nok delvis skyldtes vælgernes frygt for, at en så eminent debattør som Aksel Larsen skulle risikere at glide ud af folketinget p.gr.a. valglovens spærreregler. Da forslaget om at Danmark samtidig med England skulle søge forhandlinger om optagelse i EF kom til afstemning i aug. 1961, var S.F. det eneste parti, som direkte gik imod under henvisning til, at Danmark derved ville give afkald på sin suverænitet, og denne opfattelse har partiet siden været en ivrig talsmand for. S.F.s tilbud om samarbejde til gennemførelse af en mere socialistisk præget politik blev flere gange afvist af socialdemokraterne, som efter S.F.s mening måtte give for store indrømmelser for at bevare regeringssamarbejdet med de radikale. Maj 1963 vedtoges regeringspartiernes jordlovsforslag med S.F.s støtte, men efter krav fra VK-partierne blev 4 love prøvet ved en folkeafstemning, hvor de blev forkastet. Ved valget sept. 1964 holdt S.F. nogenlunde stillingen og fik 10 mandater, men selv om de radikale nu trådte ud af regeringen, var ministeriet Krag ikke indstillet på samarbejde med sin værste rival, men forsøgte fra sag til sag at få den nødvendige tilslutning, bl.a. til en række nye skattebuketter. S.F. gik på sin kongres okt. 1965 ind for, at Nordisk Råd skulle have besluttende myndighed, foreløbig på de kulturelle og sociale områder. Ved åbningsdebatten okt. 1966 henviste Aksel Larsen til, at fagforbundenes krav og Socialdemokratiets årsmøde havde givet udtryk for politiske ønsker, der faldt sammen med S.F.s. Han kritiserede regeringens holdning til USA's Vietnam-politik, ønskede boligforliget ændret og krævede indgreb mod spekulationen i jordpriserne. Da Krag for at gennemføre sit kildeskatteforslag kort efter udskrev valg, advarede oppositionen mod følgerne, hvis de to arbejderpartier skulle få flertal, og Krag udtalte da, at en regeringsdannelse på grundlag af aftaler med S.F. ikke ville finde sted. Men da de to partier ved valget erobrede flertallet, idet S.F. fordoblede sit mandattal til 20, mens socialdemokraterne mistede 7 mandater, fik S.F. pludselig en politisk indflydelse, som det aldrig før havde haft, idet »det nye flertal var sig vælgernes flertalsvilje bevidst«, som Aksel Larsen udtrykte sig. En opfordring fra Socialdemokratiet til at indgå i et regeringssamarbejde blev dog af-

Der har ofte været indre stridigheder i SF. I Jyllands-Posten 1967 gav PEP dette billede af slagsmålet, som ifølge et af SFs folketingsmedlemmer ikke udelukkede et »fornøjeligt arbejdsfællesskab«. Fra venstre er det Erik Sigsgaard, Gert Petersen, Aksel Larsen, Morten Lange, Skræppenborg Nielsen, Poul Dam og Hanne Reintoft. Sigsgaard og Hanne Reintoft var senere på året med til at oprette VS, og fra 1977 var kun Gert Petersen tilbage i folketingsgruppen.

slået. Sammen gennemførte de to partier i marts 1967 en skattereform med indførelse af kildeskat, ophævelse af en række særordninger og fradragsmuligheder og indførelse af en merværdiomsætningsafgift (moms) på 10 pct. af så godt som alle varer. I forbindelse med aftalen herom etableredes et snævert politisk samarbejde i det såkaldte »røde kabinet«. Da S.F. af hensyn til faren for, at regeringen kunne komme i mindretal, også stemte for finansloven, som partiet i protest mod de militære bevillinger hidtil ikke havde stemt for, blev det af oppositionen udlagt som S.F.s godkendelse af forsvarsudgifterne, hvilket sammen med S.F.s støtte til moms-forliget skabte uro i partiet og resulterede i indkaldelse af en ekstraordinær partikongres i juni. Her genvalgtes Aksel Larsen til formand, men oppositionen mod hans politik fik flertal i hovedbestyrelsen. Da det i maj meddeltes, at England på ny ville søge optagelse i EF, vedtog folketinget med alle stemmer mod S.F.s at ansøge om dansk indtræden i EF, mens Aksel Larsen påpegede andre alternativer. Oppositionen mod Aksel Larsen voldte efterhånden partilederen vanskeligheder og kom især til udtryk, da en af de nyvalgte i hovedbestyrelsen, borgmester Willy Brauer, erklærede, at Aksel Larsen, der i august fyldte 70 år, ville træde tilbage på næste kongres.

Den nye hovedbestyrelse krævede desuden, at den skulle godkende mere betydende politiske beslutninger, hvad Aksel Larsen protesterede imod. Da uroen inden for partiet voksede, idet venstrefløjen truede med at splitte partiet, indkaldtes der til en ny partikongres 16.-17. dec. 1967, men sprængningen af partiet var inden da en kendsgerning, idet regeringen ikke kunne få hele S.F.-gruppens tilslutning til et forslag om afskaffelse af en dyrtidsportion, der var godkendt af repræsentanter for LO og tjenestemændene som et led i regeringens modforanstaltninger i anledning af den kronesænkning, devalueringen af det engelske pund havde medført. Mens forslaget om en engangsskat vedtoges, blev nedfrysningen af dyrtidsportionen forkastet, idet 6 S.F.-medlemmer stemte imod sammen med oppositionen, hvorved regeringen kom i mindretal med nyvalg til følge. På den ekstraordinære partikongres fik partiets Aksel Larsen-fløj et flertal på 80 mod 76, hvorefter venstrefløjen under Erik Sigsgaards ledelse forlod kongressen og stiftede partiet Venstresocialisterne. Ved folketingsvalget 23. jan. 1968 fik S.F. 11 mandater, mens udbryderne med nød og næppe blev repræsenteret med 4 mandater. Men arbejderflertallet var gået tabt, hvilket førte til dannelsen af den borgerlige regering Baunsgaard. Som folketingets aldersformand åbnede Aksel Larsen tingets første møde i det nye folketingsår 1. okt. 1968. Ved S.F.s kongres 2 måneder senere afløstes han som formand af folketingsmand Sigurd Ømann. Juni 1969 stemte S.F. mod regeringspartiernes nye forsvarsordning, og ved landsmødet i november udtalte professor Morten Lange, der 1968 blev folketingsgruppens formand, at S.F. var villig til et regeringssamarbejde med socialdemokraterne, men ikke med VS og DKP. Der vedtoges et program »Det socialistiske alternativ for 70-årene«, der gik ind for nationalisering af Nationalbanken og medicinal- og byggematerialeindustrierne, mens staten skulle overtage udlejningsbyggeriet, finansieret gennem en boligfond.

Mens Socialdemokratiet var i opposition, var S.F.s forhold til dette parti yderst platonisk, men efter valget sept. 1971, hvor S.F. gik frem til 17 mandater, kunne de to arbejderpartier på ny præstere et parlamentarisk flertal i tinget ved støtte fra en færøsk og en grønlandsk folketingsmand, mens de to andre nordatlantiske repræsentanter forholdt sig neutrale. Da Krags nye regering præsenterede sit program, måtte S.F. straks give støtte til et hasteforslag om indførelse af en midlertidig importafgift på 10 pct.

Samarbejdet mellem de to partier forløb nogeniunde i perioden 1971-73, idet det dog var en hård belastning af det, at S.F. var klart afvisende over for dansk medlemsskab af EF, mens socialdemokraternes flertal - og hele ledelsen - var lige så klart for. Efter denne sags afgørelse i oktober 1972 var der stadig megen bitterhed, men S.F. affandt sig i folketingsarbejdet med den foreliggende kendsgerning. Det skabte større problemer, at den nye statsminister Anker Jørgensen nærede en indgroet mistillid til S.F.

Der var nok en del – også i SF – der i lighed med Roald Als mente, at Holger K. Nielsen havde ladet sig snyde ved »det nationale kompromis«, der førte til Edinburgh-aftalen.

og havde svært ved at tage hensyn til de synspunkter, der blev fremført derfra, og det vakte efterhånden megen misfornøjelse i S.F., at partiet regelmæssigt måtte stemme for socialdemokratiske forslag, man havde meget lidt sympati for, uden at få andet end løfter, der sjældent eller aldrig blev holdt, i stedet. Det var også klart, at en højrefløj i den socialdemokratiske gruppe var stærkt negativt indstillet over for ethvert samarbejde med S.F., og således forhindrede, at et forslag om parlamentarisk kontrol med efterretningstjenesterne, der blev forelagt efter aftale mellem regeringen og S.F., kunne gennemføres.

Ved valget i 1973 vendte en stor del af S.F.'s vælgere partiet ryggen og stemte DKP ind i folketinget efter 13 års ørkenvandring, og ved det følgende valg i 1975 kom Venstresocialisterne ligeledes tilbage til Christiansborg. S.F.'s tilbagegang førte til indre opgør, idet navnlig en stor del af de yngre vælgere stillede krav om en mere radikal politik, der mindre sigtede på parlamentariske resultater gennem samarbejde med andre partier, og i 1976 delte folketingsgruppen sig faktisk i et flertal, som ønskede det konstruktive arbejde med alternative forslag i folketinget og samarbejde med andre demokratiske partier om opnåelige reformer fortsat og udbygget, og et mindretal, der støttede sig til partimedlemmernes ønske om en konsekvent protestpolitik, som i det højeste tillod samarbejde med socialdemokratiet og venstrefløjspartierne. Ved valget i 1977 forsvandt medlemmerne af den hidtidige flertalsgruppe fra folketinget, og partiet lagde sig i den følgende tid nærmere ved DKP og VS. Herefter blev tilbagegangen brudt, og S.F. nåede op på og over sin hidtidige parlamentariske styrke. Arbejdet med at fremsætte konstruktive, alternative forslag blev imidlertid genoptaget, og partiet indledte i 1983 indgående interne drøftelser af de muligheder, der måtte foreligge, hvis der efter et kommende valg skulle blive et nyt »arbejderflertal«.

I valgkampen omkring årsskiftet 1983-84 appellerede partiet kraftigt til socialdemokraterne om at gå ind for et fast samarbejde, men blev afvist temmelig brysk af Anker Jørgensen. Valgresultatet viste imidlertid, at S.F.'s styrke var usvækket, idet der opnåedes 21 mandater, det samme tal som i 1981.

Mandattallet har siden været stærkt svingende: 1987 27, 1988 24, 1990 15 og 1994 13. Forklaringen må søges i det forhold, at S.F., der savner egen presse, har svært ved at slå igennem i offentligheden, således at partiets tilslutning ofte vil være en reaktion på bedømmelsen af andre partier. EF-politikken har i perioder været en anstødssten, navnlig i forbindelse med Maastricht-traktaten, som i første omgang blev forkastet af de danske vælgere, men senere tiltrådt efter, at S.F. havde været virksomt for »det nationale kompromis«, som indførte nogle danske forbehold, der blev accepteret af de andre lande ved mødet i Edinburgh. Nogle af S.F.s kernevælgere anså denne politik for at være for pragmatisk - og for at have medført, at S.F. var blevet snydt af de andre partier - og dette har sikkert været medvirkende til, at Enhedslisten tog en del af S.F.s stemmer ved valget i 1994.

Gert Petersen var partiformand 1974-91 og blev afløst af Holger K. Nielsen. Folketingsgruppens formand var 1977-91 Ebba Strange, derefter Steen Gade.

S.F. har en talmæssigt svag partiorganisation, der imidlertid pga. partiets vedtægter har meget betydelig indflydelse på partiets politik. Det udgiver månedsbladet Folkesocialisten, der er medlemsblad, men også kan holdes af andre.

TRIVSELSPARTIET, udbrydergruppe fra Fremskridtspartiet, stiftet af Mogens Glistrup m.fl. i 1990. Det nåede ikke at få samlet underskrifter nok før valget samme år, men opstillede enkelte kandidater på Fælles Kurs' liste, dog uden at få nogen valgt. I 1994 opstillede enkelte uden for partierne. Partiet eksisterer formodentlig stadig, men det synes at fremgå af udtalelser fra Glistrup, at dets formål først og fremmest er at holde Glistrups tanker levende, til han kan komme tilbage til magten i Fremskridtspartiet.

UAFHÆNGIGE, DE (I), partigruppe i folketinget, anmeldt 7. april 1934 af tre hidtidige medlemmer af Venstre, Thomsen, Siegfredsen og Holstein. De to første tilsluttede sig senere Det frie folkeparti (s.d.) og anmeldte det okt. s.å. i folketinget, mens Holstein fortsatte som løsgænger under betegnelsen D.U. til valget i okt. 1935, hvor han ikke genopstillede.

UAFHÆNGIGE, DE (II), politisk parti stiftet 1. sept. 1953 med fhv. statsminister Knud Kristensen som initiativtager. På kravet om en fastere borgerlig politik indsamlede partiet i sommeren 1953 14.380 underskrifter på partianmeldelsen og blev godkendt som parti 22. aug. Ved det første folketingsvalg under den nye grundlov sept. s.å. fik partiet 58.573 stemmer svarende til 2,7 pct. af de afgivne stemmer, hvilket var en ubetydelighed mindre end

Af Venstre-vikingernes saga – Knud Kristensen trådte atter frem på den politiske arena i 1953 som modstander af den nye grundlov og mødte på den brede vej høvdingen, Erik fra Ringe, som dog mente, at så længe Sorte Knud holdt sig på de små stier, kunne en anden vel altid lade ham lunte ud. Og derved blev det. *Bo Bojesen 1953*

den nye valglov krævede for at få del i tillægsmandater. En ny underskriftindsamling måtte gennemføres, hvorefter D.U. 1. maj 1957 på ny godkendtes som parti, men med et lille dyk ved valget samme måned til 53.061 stemmer blev det heller ikke repræsenteret i det nye folketing. Under skarp afstandtagen fra de andre borgerlige partier fortsatte partiet med dyrlæge Iver Poulsen som formand (1955-1968), og efter en ny underskriftindsamling kunne det atter stille op ved valget nov. 1960, hvor det fik 81.134 stemmer og 6 mandater. Blandt de indvalgte var foruden Iver Poulsen direktør, dr. ing. I. A. Rimstad. I sin programtale kritiserede Iver Poulsen valglovens spærreregler og erklærede, at D.U. ønskede folkepensionen baseret på forsikringsprincippet. Partiet slog i øvrigt til lyd for større bevillinger til forsvaret. Efter at regeringens jordlove var faldet ved folkeafstemningen 25. juni 1963, kravede D.U., at der blev udskrevet valg. Som det eneste af folketingets partier gik D.U. 1964 mod forslaget om fuld folkepension til alle over 67 år. Ved valget sept. s.å. fik partiet 65.756 stemmer og 5 mandater. Advarende ord om, at inflationen, der på 10 år havde øget landbrugets gæld fra 5,9 til 12,9 milliarder kr., måtte imødegås ved en progressiv beskatning af merforbrug, mødte ikke større forståelse.

Ved folketingsvalget 22. nov. 1966 skete et nyt tilbageslag, så partiet kun fik 44.994 stemmer og dermed rykkede ud af folketinget. Ved valget jan. 1968, da et VKR-samarbejde pegede mod en borgerlig regering, var partiets valgchancer ikke store; det kom ned på 14.360 stemmer ved valget, hvorefter en række af dets ledende mænd trak sig tilbage, deriblandt Iver Poulsen. En ny ledelse krævede en mere yderliggående stillingtagen til de politiske problemer, hvilket kom til udtryk i et nyt partiprogram, vedtaget aug. 1969. En ny underskriftindsamling blev forsøgt i 1971, men nåede ikke op på det magiske tal før fristens udløb, hvorefter partiet ikke stillede op ved valget 21. sept. 1971. Siden har D.U. ikke søgt selvstændig opstilling, men ved valget i 1973 var flere medlemmer af De Uafhængige opstillet på Fremskridtspartiets liste. En af de valgte, Birgit Busk, udtrådte senere af Fremskridtspartiet og repræsenterede fra 21. feb. 1974 til valget i 1975 De Uafhængige i folketinget. Hun opstillede 1975 udenfor partierne og fik 55 stemmer.

UAFHÆNGIGE SOCIALDEMOKRATI, socialistisk gruppe, der ved folketingsvalget 22. april 1918 opstillede enkelte kandidater i København-Frederiksberg, hvor der var indført forholdstalsvalg. Gruppen var et resultat af den sociale spænding, der med tilskyndelser udefra opstod under krigstidens varemangel, men også en protest mod det socialdemokratisk-radikale valgsamarbejde, som for sidste gang blev aftalt før dette valg.

U.S.s valgresultat, 1086 stemmer, satte dog en stopper for gruppens fortsatte arbejde.

VENSTRE, politisk parti, hvis officielle navn siden 1964 er Venstre - Danmarks liberale parti. Det betragter 30. juni 1870 som sin stiftelsesdag, fordi tre venstregrupper i folketinget da blev sammensluttet til *Det forenede Venstre*. Efter nederlaget i 1864, der især havde ramt de nationalliberale, var der gennemført en grundlovsrevision 28. juli 1866, der ved landstingsvalg gav særlige privilegier til de højstbeskattede, hvilket med datidens skatter, der næsten udelukkende hvilede på fast ejendom, gav godsejerne en overordentlig stor indflydelse. Når et sådant demokratisk tilbageslag var muligt at gennemføre, må det ses dels som en reaktion mod det nationalliberale embedsmandsvælde, dels som et forsøg på et samarbejde mellem »de store og de små bønder«, og netop dette fik en af venstregrupperne til at gå ind for forslaget. Det lå klart, at det store landbrug herefter ville dominere i landstinget, mens gårdmændene kunne føre det store ord i folketinget, der blev bevaret uændret. Trods denne principielle forskel på de to tings sammensætning, indeholdt grundloven ikke ét ord om, hvordan eventuelle konflikter skulle løses, og dette gav stødet til den lange magtkamp mellem Højre og Venstre helt frem til systemskiftet 1901 og den nye grundlov af 5. juni 1915. Under Estrups godsejerministerium 1875-

1894, som havde Københavns landbefæstning og landstingets ligeberettigelse som kampprogram, havde V. ikke blot en ydre modstander at bekæmpe. Der herskede også lige siden partiets stiftelse en indre kamp i partiet mellem grupper af forskellig tradition og livsopfattelse, hvilket medførte spaltninger og nye sammenslutninger.

Allerede i det manifest, der blev udsendt ved oprettelsen af Det forenede V. 1870, rejstes kravet om »folkets selvstyre«, dvs. om parlamentarismen, og i det endelige program af 23. marts 1872 blev det fastslået, at politisk frihed og lighed uden hensyn til stand og formue var »folkets moralske ret« - altså et krav om landstingsprivilegiernes fjernelse. Men var der enighed om dette mål, opstod der til stadighed indre strid i partiet om veje og midler til at nå det, og det var årsag til idelige splittelser og sammenføjninger - i alt 10 forskellige venstregrupperinger inden århundredskiftet. Forskellig tradition og livsopfattelse måtte komme til udtryk i et parti, der rummede grundtvigianere og åndsradikale, rene materialister og afgjorte antimilitarister. I 1872 erobrede V. flertallet i folketinget, og året efter dannelsen af Estrups godsejer-ministerium 1875 fik oppositionen 74 af folketingets 102 mandater. For at tvinge regeringen bort, vedtog V. 1877 en anden finanslov end den, regeringen fik gennemført i landstinget. Estrup udstedte da også den første provisoriske finanslov, som dog kun indeholdt de statsudgifter, der var bevilget af begge ting. Dette blev af V. stemplet som et klart grundlovsbrud, men en fløj af V. anført af Frede Bojsen og Sofus Høgsbro sluttede dog forlig med regeringen, hvilket førte til en sprængning af partiet, hvorefter ca. 30 mand, med C. Berg og V. Hørup i spidsen dannede gruppen *Folketingets Venstre*, mens de tilbageblevne herefter kaldtes *Det moderate Venstre*. Både Berg og Hørup angreb i voldsomme ord de moderate under mottoet: »Hellere en højremand valgt end en moderat«. En fællesbestyrelse for V. blev dog opretholdt.

Ved valget 1884 indgik V. i København, hvor Hørups »europæere« dominerede, et valgsamarbejde med socialdemokratiet, som herved fik sine to første mandater. Valget blev et nyt stort nederlag for regeringen, idet Højre kun fik 19 folketingsmænd, og regeringen vaklede en kort stund. Men Berg var efterhånden blevet betænkelig ved samarbejdet med Hørups åndsradikale og øjnede måske også den fare, som socialdemokraternes fremmarch indvarslede. Det resulterede i, at Berg sammen med 20 ligesindede brød ud af Folketingets Venstre, der herefter kaldtes *Det europæiske Venstre*, og dannede *Det danske Venstre*. Det optog kontakt med de moderate, som Berg på mange måder var mere beslægtet med. Trods spaltningerne fortsatte V. den såkaldte »visnepolitik« for at tvinge regeringen bort, hvilket blev imødegået med den første af 9 provisoriske finanslove, der ikke kun omfattede de bevillinger, begge ting havde vedtaget, men bl.a. også bevillinger til Københavns landbefæstning. Harmen var stor overalt i landet og blev ikke mindre, da

modstand blev undertrykt af et ved provisoriske bevillinger oprettet gendarmeri. V. ville dog ikke gribe til fysisk modstand og skattenægtelse og stod derfor temmelig magtesløs. En ny samling i *Rigsdagens* og *Folketingets Venstre* blev etableret for at oppositionen mod disse grundlovsstridige overgreb skulle blive så effektiv som mulig, og også de to socialdemokrater deltog i V.s partimøder. Mens Højre triumferede over sin magtudfoldelse, virkede V. famlende og ude af stand til at anvise en vej ud af konflikten. Dette gav bagslag for V. ved folketingsvalget 1887, hvor Højre vandt 8 mandater, og en ny forhandlingsvilje spirede derfor frem i V. Men Berg ville ikke være med. Han nedlagde formandsposten i tinget og udskilte sig, fulgt af kun 8 mand i *Det rene Venstre*. Mens splittelse og bitterhed prægede V.s rigsdagsmænd, tog vælgerne ude i kredsene initiativet til indkaldelse af det første landsmøde 1888 til trods for modstand fra V.s bestyrelse, og her oprettedes en landsorganisation for V. med selvstændig overbestyrelse. En fast kurs i forhandlingspolitikken blev også formuleret, og det blev overdraget vælgerorganisationen at udarbejde et reformprogram. Men de efterhånden mere og mere splittede gruppers taktik i tinget var det umuligt at gøre noget ved. Mens Bojsen nu som leder af den forhandlende del af V. søgte kontakt med de mest liberale dele af Højre, som var betænkelig ved Estrups provisorie-politik, vandt Bergs »rene« V. stadig større tilslutning og kom op på 17 mand i 1890, da J. C. Christensen blev valgt og hurtigt blev Bergs højre hånd. Da et forlig med Højre var inden for synsvinkel, sluttede Hørup sig på ny til sin gamle kampfælle Berg kort før dennes død 1891.

I årene op til det store forlig 1894 fik Det forhandlende V. med Bojsen, Niels Neergaard og Klaus Berntsen gennemført vor første egentlige sociallovgivning i samarbejde med Højre. Ved valget 1892, hvor gruppen opstillede som selvstændigt parti under betegnelsen *Det moderate Venstre* i valgsamarbejde med Højre, måtte Hørup i sin kreds vige for den moderate højesteretssagfører P. A. Alberti, som dog - sammen med 14 andre, deriblandt partiets formand Sofus Høgsbro og bonden Ole Hansen - sprang fra »på selve valpladsen«, da det sålænge imødesete forlig omsider blev sluttet med Højre marts 1894. Mod indirekte at godkende provisorierne ved at bevare Københavns befæstning og vedligeholde den gennem fortsatte bevillinger på de årlige finanslove, fik man til gengæld reelt et løfte fra regeringen om, at den ikke mere ville udstede provisorier, og enkelte af de udstedte skulle forelægges folketinget til forkastelse og bortfalde, deriblandt oprettelsen af gendarmeriet. Man forbeholdt sig ret til at anklage Estrups regering for rigsretten p.gr.a. provisorierne, hvad tinget dog aldrig gjorde. Men Bojsen var for svag til at stille krav om, at V. skulle danne en ny regering eller indtræde i en samlingsregering.

For Det moderate Venstre var forliget skæbnesvangert. Det opstillede ved vælgene indtil 1906, men svandt ind, mens modstanderne af

forliget i 1895 gik sammen i Venstrereformpartiet, der med J. C. Christensen som leder søgte at samle kræfterne til den sidste styrkeprøve med det vaklende højrestyre. Det var en blandet flok, og kun dette fælles mål holdt sammen på styrkerne. Efter valget 1901, hvor det fik 76 mod Højres 8 mandater, var tiden omsider inde til systemskiftet, som blev fuldbyrdet ved at professor J. H. Deuntzer dannede det første venstreministerium med J. C. Christensen som regeringens stærke mand.

Blandt de reformer, som den nye regering straks gik i gang med, var en omlægning af skatterne, så der indførtes indkomst- og formueskat. Som kultusminister gennemførte J. C. Christensen i 1903 loven om oprettelse af en højere almenskole, hvorved det første skridt til en enhedsskole blev taget. Da ministeriet Deuntzer i 1905 trådte tilbage p.gr.a. en konflikt mellem de to militære ministre, lovede J. C. Christensen kongen at danne en ny regering, men da hans programerklæring indeholdt militærpolitiske synspunkter, som partiets mest radikale gruppe ikke kunne godkende, førte det til partiets sprængning. 12 medlemmer af gruppen dannede derefter *Folketingets Venstre*, der s.å. blev til *Det radikale Venstre*, mens 1 medlem meldte sig som løsgænger. Ved valget 1906 kom det til en styrkeprøve mellem de to venstrepartier, der nu for første gang klart bekæmpede hinanden. Størstedelen af V.s landsomspændende presse forblev tro mod partiet, som fik 56 mod 59 mandater i 1903. I 1907 gennemførtes en lov om arbejdsløshedsforsikring, og året efter en kommunal valgreform, der fjernede skellet mellem de to vælgerklasser og gav kvinder og »tyende« valgret.

De voldsomme angreb, som længe var blevet rettet mod justitsminister Alberti fra oppositionens side, blev skarpt tilbagevist af J. C. Christensen, men førte dog til, at Alberti trådte tilbage juli 1908. Da han kort efter meldte sig som storbedrager, måtte regeringen træde tilbage, og hermed kom de moderate atter frem i første række, idet N. Neergaard dannede den nye regering og selv overtog posten som forsvarsminister. I denne egenskab brød han med V.s hidtidige militærpolitiske linje ved at foreslå en udvidelse af Københavns befæstning, som han mente, de europæiske forhold nødvendiggjorde. Forslaget forårsagede dyb splittelse inden for de to venstrepartier, der støttede regeringen, og da nye valg ikke gav tilhængerne af forslaget tilstrækkelig tilslutning, trådte regeringen tilbage aug. 1909. Da V. således for alvor var kørt fast på det stadig tilbagevendende forsvarsspørgsmål, lykkedes det at overtale den gamle venstrepolitiker grev Holstein-Ledreborg til at danne en regering, hvori J. C. Christensen blev forsvarsminister og Neergaard finansminister. Et modereret forslag til en forsvarsordning blev herefter gennemført i begge ting, men da Højre i okt. efter en skarp ordveksling med Holstein-Ledreborg stillede et mistillidsvotum, rettet mod denne personligt, blev det støttet af de radikale og socialdemokraterne, hvorefter regeringen afløstes af en

radikal mindretalsregering Zahle. Indtil valget 1909 havde de forskellige venstregrupper tilsammen haft flertallet i folketinget, men splittelsen havde medført, at det var gået tabt, og siden har et enkelt parti ikke haft flertal i tinget. Efter forsvarsforliget blev alle venstregrupperne i 1910 enige om at gå sammen i én partidannelse under betegnelsen *Venstre*. Da Zahle ikke kunne få tilslutning til sine forslag om en forfatningsreform, udskrev han valg s.å., og her genvandt V. meget af det tabte og fik præcis halvdelen af tingets 114 mandater. Den gamle venstrepioner Klaus Berntsen dannede nu regering med Neergaard som finansminister. Kort efter tronskiftet 1912 forelagde han sit forslag til en grundlovsændring, der byggede på junigrundlovens principper, hvilket vakte modstand i Højre og visse dele af hans eget parti, mens de radikale og socialdemokraterne støttede ham. Forslaget blev standset af Højre i landstinget, hvilket skabte ny bitterhed mellem de to partier.

Selv om valget 1913 gik V. imod, idet partiet tabte 13 mandater, ønskede bade de radikale og socialdemokraterne, at Berntsens regering skulle fortsætte for at føre forfatningssagen igennem, men J. C. Christensen, som ikke var ubetinget tilhænger af forslaget, men ønskede et forlig med Højre, fik partiet til at kræve regeringens afgang. Både J. C. Christensen og Berntsen kom dog i høj grad til at sætte deres præg på det nye grundlovsforslag, som ministeriet Zahle fik gennemført i 1915 under de ændrede forhold, som krigen havde skabt. I 1916 indtrådte J. C. Christensen i regeringen som V.s kontrolminister. Sammen med Det konservative Folkeparti, som i 1915 havde afløst det gamle Højre, var V. med til at stille krav om valg i marts 1920 efter afstemningen i Sønderjyllands 2. zone p.gr.a. regeringens ulyst til at stille nationale krav vedr. Flensborg. Efter den stormfulde påskekrise dannedes forretningsministeriet Friis med støtte fra alle partier og med udskrivning af valg som eneste opgave, efter at en ny valglov med fuldt forholdstalsvalg var gennemført.

Efter Venstres og de konservatives valgsejr fulgte venstreministeriet Neergaard, hvori J. C. Christensen og Klaus Berntsen havde sæde, og 15. juni fandt genforeningen med de sønderjydske landsdele sted. Det gav anledning til visse formelle ændringer i grundloven, hvilket medførte yderligere to valg til begge ting og en folkeafstemning 1920. Den nye regering, der som den første byggede på »et borgerligt samarbejde«, afviklede en del af krigslovgivningen i liberalistisk ånd og gennemførte i 1922 en forsvarsordning med nedsættelse af udgifterne. Men erhvervskrisen i industrien ville den ikke afhjælpe ved importregulering, hvilket vanskeliggjorde samarbejdet med de konservative. Ved Landmandsbankens sammenbrud og under efterkrigstidens valutakrise svækkedes regeringen ved sin passive holdning og måtte med et tab på 7 mandater ved valget 1924 vige for en socialdemokratisk mindretalsregering under Staunings ledelse. Da dennes forslag til en imødegåelse af en ny

erhvervskrise bragte den til fald, blev der udskrevet valg dec. 1926, og med en fremgang på 2 mandater kunne V. atter overtage regeringsmagten med den tidligere landbrugsminister Th. Madsen-Mygdal som statsminister og Neergaard som finansminister. For at nedbringe statsudgifterne, så de stod i forhold til den genskabte parikrone, gennemførtes nedskæringer af lønninger og sociale udgifter, hvilket længe blev erindret af småkårsfolk. De konservative, som gav regeringen dens parlamentariske støtte, var dog fortsat utilfredse med regeringens økonomiske passiviet, og Christmas Møller benyttede i 1929 en nedskæring af de militære udgifter, der var et led i regeringens sparepolitik, til at bringe den i mindretal. Ved valget april 1929 tabte V. 3 mandater, hvorefter regeringen afløstes af ministeriet Stauning-Munch.

Trediverne blev en mørk periode for V. på grund af den store krise, der gjorde dansk landbrug urentabelt. Efter et nyt valgnederlag 1932 trådte Madsen-Mygdal tilbage som gruppeformand, men fortsatte dog som partiets formand til 1941. Men den nye parlamentariske leder Oluf Krag søgte kontakt med regeringspartierne, og ved det såkaldte »Kanslergadeforlig« 30. jan. 1933 skabtes der enighed om bl.a. en korn-, kød- og smørordning. Disse planøkonomiske indgreb var dog brud på den traditionelle liberalisme. Inden for landbruget følte man sig dybt forurettet, og en stærk agrarbetonet organisation, Landbrugernes Sammenslutning, fik stor tilslutning. Da tre mand i folketingsgruppen følte sig tiltrukket deraf, udtrådte de i 1934 af V. og dannede *De Uafhængige*, der senere blev til Det frie Folkeparti, som i 1939 skiftede navn til Bondepartiet. Det betød nye tab for V. ved folketingsvalget 1935 og ligeledes året efter ved landstingsvalget, hvor Venstre og konservative mistede flertallet. Sammen med Christmas Møller udarbejdede regeringspartierne derefter et grundlovsforslag, som V. ikke mente at kunne støtte i foreliggende form. Partiet kunne dog ikke forhindre, at det blev vedtaget med stort flertal i begge rigsdagens kamre 1939, men medvirkede til, at det ved den efterfølgende folkeafstemning ikke opnåede tilslutning fra de 45 pct. af samtlige vælgere, som krævedes ved en grundlovsændring.

Umiddelbart efter besættelsen 9. april 1940 blev V. repræsenteret med tre ministre i Staunings regering, og det deltog fra juli s.å. med fagministre i krigstidens tre samlingsregeringer og i Buhls regering efter befrielsen. Mens partiet i 1943 for første gang havde mindre stemmetal end de konservative, havde det ved oktobervalget 1945 en fremgang på 10 mandater til 38. Da Socialdemokratiet pga. de følelige tab til kommunisterne ved valget ikke ønskede at deltage i nogen regering, dannede Knud Kristensen i nov. 1945 en ren venstreregering med støtte fra de konservative og de radikale. Trods skarpe angreb fra de to arbejderpartier førte han en personligt præget politik, hvor han gentagne gange gav udtryk for en positiv indstilling til det sydslesvigske spørgsmål Det gav anled-

ning til, at de radikale i okt. fik regeringen væltet, og selv om V. vandt 11 mandater ved det efterfølgende valg, måtte regeringen træde tilbage. Et nydannet søsterparti, *Hovedstadens Venstre*, optrådte ved valget for derved at sikre sig tillægsmandater i København, hvad V. ellers ville være afskåret fra, fordi det var overrepræsenteret ved fordelingen af kredsmandater. Det gav øjeblikkelig gevinst, men de andre partier hindrede en gentagelse ved at ændre valgloven. Knud Kristensen, som siden 1941 havde været partiets formand, nedlagde i 1949 denne post og sit folketingsmandat i skuffelse over, at partiet ikke havde vist sig mere aktivt i det sydslesvigske spørgsmål. Han var senere medstifter af partiet De Uafhængige. Efter at Edv. Sørensen en kort overgang havde været partiets formand, blev Erik Eriksen, der havde været landbrugsminister under Knud Kristensen, partiets leder i 1950, og samme år i okt., da Hedtofts regering »gled i smørret«, dannede han en Venstre-konservativ regering med Thorkil Kristensen som finansminister. Det faldt i dens lod at forelægge den længe forberedte grundlovsændring med indførelse af et etkammer, betinget kvindelig arvefølge og mulighed for suverænitetsafgivelse til mellemfolkelige organer. Ved et samvirke mellem alle de gamle partier gennemførtes grundloven, så den kunne træde i kraft 5. juni 1953. Ved det efterfølgende valg havde Socialdemokratiet en betydelig fremgang, hvorefter Hedtoft på ny dannede regering.

I 1957 havde V. på ny chance for at overtage tøjlerne, idet de radikale pegede på en ren venstreregering, men Erik Eriksen udnyttede ikke straks denne chance, fordi han ønskede en VK-regering, og så kom trepartiregeringen ham i forkøbet.

Da forhandlingerne om dansk medlemsskab af EF i første omgang strandede på modsætningsforholdet mellem Frankrig og England, blev spørgsmålet om dannelsen af et europæisk frihandelsområde aktuelt. Afgørelsen blev truffet i folketinget 15. juli 1959. Sammen med regeringspartierne stemte V.s tidl. finansminister Thorkil Kristensen for forslaget, mens V. og de konservative ønskede afgørelsen udsat og derfor undlod at stemme. I det hele taget viste Thorkil Kristensen sig mere og mere uafhængig i sin stillingtagen til den økonomiske politik. Han forlod folketinget 1960, men hans tanker førtes videre i en gruppe omkring tidsskriftet Liberal Debat. Den havde især tilslutning i hovedstadsområdet, og ved valget 1964 fik den valgt to repræsentanter, Niels Westerby og Børge Diderichsen. Da Krags mindretalsregering kort efter i bestræbelserne på at føre en stram finanspolitik mødte frem med forslag om en række »skattebuketter«, var det nær gået galt i 3. omgang. Et valg blev kun undgået ved at de to Liberal-Debat-folk sammen med de radikale stemte for skatteforslagene med den hensigt at sikre et »kasseoverskud« på finansloven for derved at begrænse forbruget. De to »afhoppere« havde uden at underrette deres parti forhandlet med Krag, som tilbød dem poster i rege-

ringen. Dette blev dog ikke til noget, men V. ekskluderede de to »afhoppere« samt organisationen Hovedstadens Venstre, for hvilken Westerby var formand. På et møde i Odense 10. okt. 1965 stiftedes et nyt parti, Liberalt Centrum, som de to medlemmer anmeldte i folketinget.

Det nære samarbejde mellem VK-partierne, som Erik Eriksen især gjorde sig til talsmand for, kulminerede med hans forslag om en sammenslutning maj 1965. Det fremkaldte stærke protester i V.s presse og organisation og resulterede i, at han trådte tilbage som folketingsgruppens formand og bebudede sin afgang som formand for landsorganisationen ved det forestående landsmøde. Han blev i begge egenskaber afløst af Poul Hartling, som i sin såkaldte »Svanningetale« 4. august 1965 indbød de radikale til at fremsætte et arbejdsprogram for en liberal regering i samarbejde med V. til sikring af en økonomisk sanering. Da valget 1966 resulterede i, at Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti tilsammen erobrede flertallet og derefter indledte et intimt samarbejde, modnedes tanken om en snævrere kontakt mellem de tre ikke-socialistiske partier VKR med henblik på et liberalt regeringsalternativ. Og chancen for at realisere den var nærmere, end man havde ventet, idet det socialistiske samarbejde brød sammen dec. 1967, hvorefter der blev udskrevet valg jan. 1968. Den borgerlige valgsejr førte til dannelsen af den første VKR-regering med Baunsgaard som statsminister og Hartling som udenrigsminister. Mens samarbejdet mellem de to yderpartier, som traditionelt stod langt fra hinanden, gik mere smertefrit end ventet, havde V. i begyndelsen tilsyneladende vanskeligere ved at gøre sig gældende, men måtte til gengæld stå mindre for skud p.gr.a. regeringens økonomiske fejlvurderinger. Som det af regeringspartierne, der hele tiden mest målbevidst havde stilet mod dansk medlemsskab af EF, kunne man med tilfredshed notere, at V.s markedsminister, P. Nyboe Andersen, i 1971 afsluttede forhandlingerne i Bruxelles om optagelsesbetingelserne. Chefredaktør Henry Christensen var formand for V.s folketingsgruppe, indtil han ved landbrugsminister Peter Larsens død juli 1970 indtrådte i regeringen. Han efterfulgtes som gruppeformand af civilingeniør Knud Enggaard til 1971. Gennem hele regeringsperioden var regeringen forfulgt af økonomiske problemer, og både skatterne og valutaunderskuddet steg kraftigt. Til trods for en meget omfattende lovgivning med mange store reformer kunne regeringen derfor ikke fastholde vælgernes gunst, og ikke mindst Venstre måtte aflevere mange stemmer i Jylland til det nystiftede Kristeligt Folkeparti ved valget 21. sept. 1971, da V. tabte næsten 80.000 stemmer og mistede 4 mandater. Da regeringen dermed var kommet i mindretal, trådte den tilbage okt. 1971 og afløstes af et nyt ministerium Krag. Poul Hartling blev derefter atter formand for folketingsgruppen.

I perioden 1971-73 førte Venstre som de to tidligere regeringspart-

nere en forbitret kamp mod det nye, meget spinkle flertal bag regeringen, navnlig efter at folkeafstemningen om EF havde afgjort dette spørgsmål, der i særlig grad var vigtigt for Venstre, som formodentlig havde færre EF-modstandere blandt sine vælgere end noget andet parti. Valget i 1973 kom imidlertid ikke VKR-partierne til gode, som man havde ventet, og selvom Venstre ikke var det af de store partier, der blev ramt hårdest, så situationen alt andet end lys ud. Den uoverskuelige parlamentariske situation skabte dog en chance for en borgerlig regering, som Poul Hartling greb med uventet handlekraft, idet han, uden egentlig at have mandat til det, dannede en ren venstreregering. Den havde kun 22 af folketingets 179 mandater bag sig, og syv af de kun tolv ministre var ved regeringens dannelse ikke medlemmer af folketinget, men dog - med undtagelse af forsvarsministeren - tidligere folketingsmedlemmer. Det lykkedes at føre regeringsarbejdet videre gennem fjorten måneder, og perioden var på ingen måde resultatløs, selv om flere af lovene, bl.a. folkeskoleloven (vedtaget juli 1975 under den følgende socialdemokratiske regering), byggede på det forarbejde, der var gjort af den tidligere socialdemokratiske regering. Ved valget i 1975 kunne Venstre da også inkassere den største valgsejr nogensinde, idet partiet næsten fordoblede sit stemmetal og fik 42 mandater. Det viste sig dog, at sejren ikke kunne bruges til noget. Regeringen kom i mindretal, da den konservative Hans Jørgen Lembourn undlod at stemme om en socialdemokratisk dagsorden, som opfordrede regeringen til at gå af, og de efterfølgende forhandlinger mellem partierne førte ganske vist til enighed mellem de såkaldte firkløverpartier (Venstre, Det konservative Folkeparti, Kristeligt folkeparti og Centrum-Demokraterne) om dannelse af en fællesregering under Poul Hartlings ledelse, men i yderste øjeblik meddelte Mogens Glistrup, at fremskridtspartiet ville vælte en sådan regering, hvis partiet ikke fik vidtgående indrømmelser, bl.a. repræsentation i et samarbejdsudvalg. Da socialdemokratiet ikke ville garantere regeringen, måtte den påtænkte regeringsdannelse opgives, og det tilfaldt i stedet Anker Jørgensen at danne en mindretalsregering, idet Venstre erklærede ikke at ville møde denne med et mistillidsvotum.

Venstres ledelse gik snart herefter over til nye folk, idet Poul Hartling lod Knud Enggaard fortsætte på den post som folketingsgruppens formand, han havde haft i regeringsperioden, og Henning Christophersen fortsatte som politisk ordfører, mens Ivar Hansen kom stadig stærkere frem. I 1977 afløste Henning Christophersen Poul Hartling som Venstres landsformand. Det følgende år nedlagde Poul Hartling sit folketingsmandat for at blive FN's flygtningehøjkommissær, og det blev således partiets »unge løver«, der kom til at føre de forhandlinger med socialdemokratiet, der førte til den fælles regering 1978-79. Regeringsfællesskabet blev ikke til større glæde for noget af partierne og bidrog for Venstres vedkommende snarest til, at de

borgerlige vælgere i stigende grad vendte sig til det konservative folkeparti, der ved valget i 1981 blev større end Venstre, og som derfor kom til at besætte statsministerposten, da det endelig i 1982 lykkedes at danne en firkløverregering efter det mønster, der var forsøgt i 1975. Venstre kom imidlertid til at besætte en række af de vigtigste ministerier, foruden udenrigsministeriet navnlig finansministeriet, økonomiministeriet, indenrigsministeriet og undervisningsministeriet, og partiet fik derfor både stor indflydelse og et stort ansvar. Det har i denne sammenhæng været af betydning, at flere af Venstres ministre havde erfaring fra tidligere ministerperioder. Den særlige »statsministereffekt«, der medfører, at offentlighedens interesse i særlig grad samler sig om statsministerens parti, gav dog åbenbart Venstre visse problemer. Ved valget i 1984 lykkedes det dog ved en dygtig valgkampagne, der pegede på den indsats, som Venstres regeringsmedlemmer havde udøvet, ikke mindst på den økonomiske politiks område, at fastholde og øge partiets vælgertilslutning. Mandattallet steg til 22, i øvrigt efter en nervepirrende fintælling, der først flyttede det sidste mandat fra socialdemokratiet til Venstre ti dage efter valgets afholdelse.

I 1987, da alle regeringspartierne havde et dårligt valg, gik Venstre tre mandater tilbage, men de tabte mandater blev genvundet i 1988, og siden er partiet gået frem, såvel ved valgene som i meningsmålingerne. I hvert fald fra årsskiftet 1990-91 har Venstre haft større tilslutning end det konservative folkeparti. Også de kommunale valg i 1993 gav Venstre en stor sejr, bl.a. med den virkning, at formandsposterne i de kommunale organisationer blev overtaget af venstremænd. Partiformanden, Uffe Ellemann-Jensen, har sin store andel i denne udvikling, men det skal desuden fremhæves, at partiet har været forskånet for indre stridigheder eller skandaler i større omfang, og at det ikke som Det konservative Folkeparti blev skadet af tamilsagen. Forholdet til den hidtidige regeringspartner har til tider været anspændt, ikke mindst ved, at de konservative uden om V sluttede forlig med regeringen om finansloven 1996. Officielt holder man dog stadig fast

ved, at alternativet til regeringen Nyrup Rasmussen er en regering af de to store borgerlige partier, og at det er underordnet, hvilket af partierne, der skal besætte statsministerposten. I februar 1996 havde Ellemann-Jensen og Ivar Hansen dog undsagt de konservative så stærkt, at samarbejdet var bragt i fare. I 1997 synes freden genoprettet.

Venstre har haft landets mest udbyggede partipresse men antallet af dagblade mindskes stadig pga. fusioner, som også medfører, at partipræget bliver mindre. Partiet bygger økonomisk på kontingenter fra medlemmerne samt på frivillige bidrag og støtte fra erhvervslivet. Efter de senere års lovændringer bliver statsstøtten - som Venstre i princippet er imod - dog mere og mere vigtig.

VENSTRESOCIALISTERNE, politisk parti stiftet 17. december 1967 umiddelbart efter at 6 medlemmer af Socialistisk Folkepartis folketingsgruppe den 15. dec. havde bragt regeringen til fald ved at stemme mod forslaget om indefrysning af en dyrtidsportion. Ved den forud indvarslede S.F.-kongres 16.-17. dec. fik Aksel Larsens fløj et knebent flertal på 80 mod 76, hvorefter venstrefløjen under Erik Sigsgaards ledelse udvandrede fra kongressen og stiftede VS. Forud for sprængningen var der udkæmpet en stadig skarpere strid mellem de to fløje under samarbejdet med de NATO-orienterede socialdemokrater. VS fik en flyvende start, idet det på 3 uger indsamlede 32.500 underskrifter på partianmeldelsen, og ved valget fik det lige akkurat de 2 pct. af de afgivne stemmer, som kræves for at blive repræsenteret, d.v.s. 57.184 stemmer, hvilket gav 4 mandater. Erik Sigsgaard blev gruppens formand, mens partiet skulle ledes kollektivt af hovedbestyrelse og forretningsudvalg. Partiet havde i starten en betydelig tilgang af medlemmer, mest unge med en socialistisk, revolutionær og antiautoritær holdning. Det viste sig snart, at partiets frie organisatoriske arbejdsformer og den åbne og frie debat skabte brydninger, og da forretningsudvalget skarpt fordømte den russiske besættelse af Czechoslovakiet aug. 1968, udtrådte 7 medlemmer, deriblandt folketingsmedlemmerne Hanne Reintoft og Kai Moltke, den 26. aug. af partiet og dannede Socialistisk Arbejdsgruppe. Da VS gik ind for afrustning og var tilhænger af, at Danmark forlod NATO, gik det juni 1969 mod regeringspartiernes nye forsvarsordning. Partiet ønskede Danmarks økonomiske afhængighed af den kapitalistiske verden løsnet og gik derfor imod medlemsskab af EF. Dets primære opgave var at være med til at skabe et bevidst socialistisk flertal i befolkningen. VS lagde vægt på udenomsparlamentariske aktioner med såvel indenrigs- som udenrigspolitisk sigte og fortsatte denne side af det politiske arbejde, efter at det ved valget sept. 1971 med 45.979 stemmer ikke klarede valglovens spærreregler og derfor gled ud af folketinget.

Partiet, der har rummet venstreorienterede af ret forskellig observans, var i den følgende tid stærkt præget af fraktionsmodsætninger,

men havde i 1975 samlet sig så meget, bl.a. på grund af tilgang af utilfredse S.F.-vælgere, at det på ny kom i folketinget, hvor det indtil 1987 var repræsenteret med fra fire til seks medlemmer. Dets uforsonlige protestholdning har ikke givet det stor indflydelse, men en fremragende saglig indsats af flere af dets folketingsmedlemmer, navnlig Preben Wilhjelm og Steen Folke, har skabt betydelig respekt. Partiets interne forbud mod genopstilling af kandidater, der har haft valgte tillidsposter i mere end syv år, medførte imidlertid, at de to nævnte måtte forlade folketinget ved valget i 1984. Med Anne Grete Holmsgård som vigtigste fortaler lykkedes det dog partiet at sprede den tvivl om partiets fremtid, personudskiftningen havde skabt, og valgresultatet viste, at VS's position endnu dette år var usvækket - 2,7 pct. af de afgivne stemmer og 5 mandater.

I 1987 faldt VS imidlertid for spærregrænsen, og i 1988 sank stemmetallet yderligere til ca. 20.000. Siden har mange fra VS sluttet sig til Enhedslisten (s.d.), og det tidligere folketingsmedlem for VS Kjeld Albrechtsen blev valgt for denne til folketinget i 1994. Nogle ledende folk fra VS, heriblandt Anne Grete Holmsgård, er dog i det mindste for en tid gået over til S.F.

VÆLGERFORENINGEN AF 1918, stiftet 23. jan. 1918 i København med det formål at bekæmpe partienevælden. Formålet var at opstille en kristelig-social liste i København-Frederiksberg, hvor der gennemførtes forholdstalsvalg for første gang ved folketingsvalget april s.å. Mens en lille kristelig-social gruppe, deriblandt nationaløkonomen, professor Jens Warming, gennem nogle år indtil 1921 ud fra et socialt-etisk synspunkt øvede en god indsats i Københavns Borgerrepræsentation, lykkedes det ved folketingsvalget kun at samle 4407 stemmer, hvorefter forsøget ikke blev gentaget.

VALGLOVENES REGLER OM PARTIER

Siden valgloven af 1915 indførte forholdstalsvalg, er reglerne for partiernes deltagelse i valgene og tildelingen af mandater ændret flere gange. Det har først og fremmest øvet indflydelse på muligheden for at oprette nye partier og på de små partiers repræsentation. En vurdering af resultaterne ved de forskellige valg forudsætter derfor kendskab til de vigtigste af ændringerne.

1. Oprindeligt kunne en kandidat anmelde sig som støttende et parti og dermed evt. - uden at være godkendt af partiet - drage fordel af partiets stemmer. Dette blev afskaffet før valget i 1943, og herefter kendes der kun to slags kandidater - de af partierne godkendte samt kandidater uden for partierne.

2. Opstillingsberettigede partier var ved det eneste valg efter 1915-valgloven (1918) - ligesom ved valgene 1920-35 - de partier, der ved valgets udskrivelse fandtes i folketinget samt partier, der senest fjorten dage før valget var anmeldt af 10.000 vælgere. Anmeldelsen skete ret formløst - på lister, der ikke blev kontrolleret, hvad der betød, at flere partianmeldelser i mellemkrigstiden vistnok byggede på afskrift efter telefonbogen.

I 1938 indførtes individuelle anmeldelsesblanketter, der af partierne skulle søges godkendt af folkeregistrene, som kontrollerede, at de pågældende fandtes på valglisterne og ikke inden for det sidste år havde underskrevet og fået godkendt en anden partianmeldelse. Partianmeldelserne gjaldt et år fra ministeriets godkendelse.

Indtil 1965 kunne et folketingsmedlem ved at anmelde sig som repræsentant for et nyt parti gøre dette opstillingsberettiget. Det skete sidst ved anmeldelsen af Fredspolitisk Folkeparti i 1964. Denne adgang blev afskaffet i 1965, da de opstillingsberettigede folketingspartier blev begrænset til dem, der var indvalgt ved sidste valg og stadig var repræsenterede i folketinget. Teoretisk kunne dette medføre, at et parti, der var indvalgt ved sidste valg, men som var blevet forladt af alle sine folketingsmedlemmer, kun kunne deltage i valget ved at indsamle underskrifter. Disses antal blev ved samme lejlighed sat op til 1/175 af samtlige gyldige stemmer ved sidste valg, men til gengæld blev gyldigheden af en partianmeldelse forlænget til næste valg, dog mindst et år (evt. altså til to eller flere valg). Fra 1995 gælder en partianmeldelse i atten måneder.

Den sidste stramning af reglerne kom i 1989, men fik først praktisk betydning for valget i 1994. Ordningen med blanketter blev opretholdt, men efter folkeregistrets godkendelse af den underskrevne blanket skal den sendes tilbage til vælgeren, som derefter skal aflevere den til det pågældende parti. Vælgeren skal således beslutte sig to gange og udvise en større personlig aktivitet end tidligere, da mange underskrifter blev indsamlet på gader og stræder, hvorefter vælgeren ikke tænkte mere på den sag. Som andre stramninger skyldtes

denne, at der åbenbart havde været ret useriøse partianmeldelser, der belastede valgmaskineriet, uden at der var en virkelig vælgerinteresse bag. (Jf. at stemmetallene for flere af de mindste partier ved valgene i 1980erne lå langt under 10.000).

Kun tiden kan vise om mulighederne for fornyelse herved er blevet for begrænsede. De foreløbige erfaringer tyder på, at det næsten kun er etablerede partier, der kan klare de betydelige organisatoriske opgaver ved en partianmeldelse.

3. Tildelingen af tillægsmandater er foregået efter noget skiftende regler. I 1918 blev der kun givet tillægsmandater til partier, der i forvejen havde fået et kredsmandat eller et listemandat i Hovedstaden. Fra 1920 krævedes der enten et kredsmandat eller så mange stemmer i *mindst et* af de tre hovedområder (Hovedstaden, Øerne og Jylland), som i gennemsnit krævedes til et mandat i landet som helhed. Dette blev i 1953 strammet til, at et parti for at få andel i tillægsmandaterne skulle opfylde en af tre betingelser: enten have fået et kredsmandat eller stemmer nok til et mandat i *hvert* af de tre hovedområder eller ialt 60.000 stemmer. I 1961 skete der en lempelse heraf, idet betingelserne blev: enten et kredsmandat eller stemmer nok til et mandat i *to* af de tre hovedområder eller ialt 2 pct. af de afgivne stemmer. I 1960 havde 2 pct. af stemmerne andraget mindre end 49.000, men senere er vælgertallet steget, så 2 pct. ved valget i 1994 var over 66.000.

De skiftende spærreregler betød f.eks., at DKP fik valgt to mand i 1932 og 1935 og Retsforbundet to eller tre mand ved en række valg, hvor partierne fik mellem 1 og 2 pct. af stemmerne, mens f.eks. De uafhængige ikke fik valgt nogen i 1953, selv om Partiet fik 2,7 pct. af stemmerne.

*

Kandidater uden for partierne kan kun opstille i én amts- eller storkreds og kun vælges på et kredsmandat. Bortset fra, at Slesvigsk parti i 1953 fik valgt gårdejer Hans Schmidt, som af valgtekniske grunde (idet særregelen for Slesvigsk parti var ude af kraft) var opstillet uden for partierne, var det hidtil ikke lykkedes nogen »løsgænger« at opnå valg - det bedst kendte eksempel er Christmas Møllers forgæves forsøg på at blive valgt i Sønderjylland i 1947. Ved valget i 1994, da en række personer (29 mod 8 i 1990) opstillede uden for partierne, navnlig folk fra Fælles kurs, Trivselspartiet og bevægelsen Solidarisk alternativ, der ikke nåede at få samlet underskrifter til partianmeldelse, blev den sympatiske entertainer Jacob Haugaard, der selv betegnede sin rolle som hofnarrens, imidlertid valgt med et stort stemmetal i Århus amt.

*

Folketingets medlemstal blev ifølge 1920-grundloven fastlagt i valgloven, men kunne ikke overstige 152. Ved valgene til og med 1945 valgtes 148 i det egentlige Danmark og 1 på Færøerne, ialt 149. Der var altså

lige akkurat plads til at udvide folketinget med tre medlemmer i maj 1945, nemlig med de tre kommunister, der var blevet valgt i 1939 - og som mirakuløst havde overlevet modstandskamp og tysk fangenskab, og som nu betragtedes som genvalgt i 1943. (De fik forøvrigt også anciennitet for perioden 1943-45.) Da DNSAPs og Bondepartiets medlemmer ikke deltog i folketingsarbejdet i befrielsessommeren, var det reelle antal folketingsmedlemmer dog kun 147.

I 1947 blev der tildelt Færøerne endnu et folketingsmandat (med virkning fra 1948), og da folketinget derefter havde et lige antal medlemmer, udvidedes antallet af danske folketingsmedlemmer til 149. Til den nye grundlovs ikrafttræden var der således 151 medlemmer i folketinget.

Grundloven af 1953 fastlagde folketingets medlemstal til højst 179, hvoraf to fra Færøerne og to fra Grønland. Tallet er gennem hele perioden udnyttet fuldt ud, men der er intet i vejen for at sætte antallet af danske medlemmer *ned* ved en kommende valglov. Antallet af færøske og grønlandske medlemmer kan derimod kun ændres ved en grundlovsændring.

*

De følgende oversigter afspejler valgresultaterne. I et vist omfang har partierne mistet mandater mellem valgene, idet nogle medlemmer blev løsgængere. Se herom i gennemgangen af de enkelte partier.

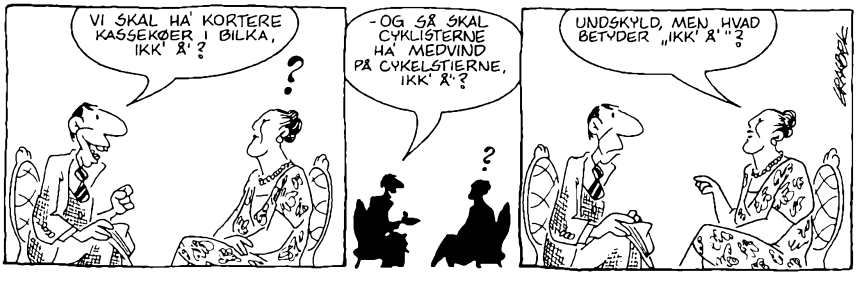

For første gang siden 1920 valgtes i 1994 en kandidat uden for partierne, entertaineren Jacob Haugaard. Som andre partiledere deltog han i dronningerunden. Blækspruttens fremstilling heraf er næppe autentisk.

FOLKETINGETS SAMMENSÆTNING EFTER VALGENE 1920-1953

Valget	Socialdemokratiet	Det radikale venstre	Det konservative folkeparti	Venstre	Erhvervspartiet	Slesvigsk parti	Danmarks retsforbund	Danmarks kommunistiske parti	Frie folkeparti/Bondepartiet	DNSAP	Dansk Samling	Mandater i alt
1920	48	18	27	51	3	1	-	-	-	-	-	149*
1924	55	20	28	44	0	1	0	0	-	-	-	149
1926	53	16	30	46	-	1	2	0	-	-	-	149
1929	61	16	24	43	-	1	3	0	-	-	-	149
1932	62	14	27	38	-	1	4	2	-	0	-	149
1935	68	14	26	28	-	1	4	2	5	0	-	149
1939	64	14	26	30	-	1	3	3	4	3	0	149
1943	66	13	31	28	-	-	2	-	2	3	3	149
1945	48	11	26	38	-	-	3	18	-	-	4	149
1947	57	10	17	49	-	0	6	9	-	-	0	150
1950	59	12	27	32	-	0	12	7	-	-	-	151
1953**	61	13	26	33	-	0	9	7	-	-	0	151

*) medregnet et færøsk mandat til og med 1945, to færøske mandater 1947-1953.

**) Sidste valg efter 1920-grundloven

0 deltog i valget uden at få mandater

- deltog ikke i valget

(Der er set bort fra partier, som aldrig opnåede valg).

FOLKETINGETS SAMMENSÆTNING EFTER VALGENE 1953-1994

Valget	Socialdemokratiet	Det radikale venstre	Det konservative folkeparti	Venstre	Danmarks retsforbund	Socialistisk folkeparti	Danmarks kommunistiske parti	Liberalt centrum	Centrum-demokraterne	Fælles kurs	Slesvigsk parti*	De uafhængige	Kristeligt folkeparti	Venstresocialisterne	Fremskridtspartiet	Enhedslisten
1953**	74	14	30	42	6	-	8	-	-	-	1	0	-	-	-	-
1957	70	14	30	45	9	-	6	-	-	-	1	0	-	-	-	-
1960	76	11	32	38	0	11	0	-	-	-	1	6	-	-	-	-
1964	76	10	36	38	0	10	0	-	-	-	0	5	-	-	-	-
1966	69	13	34	35	0	20	0	4	-	-	-	0	-	-	-	-
1968	62	27	37	34	0	11	0	0	-	-	0	0	-	4	-	-
1971	70	27	31	30	0	17	0	-	-	-	0	-	0	0	-	-
1973	46	20	16	22	5	11	6	-	14*	-	-	-	7	0	28	-
1975	53	13	10	42	0	9	7	-	4*	-	-*	-	9	4	24	-
1977	65	6	15	21	6	7	7	-	11*	-	-*	-	6	5	26	-
1979	68	10	22	22	5	11	0	-	6	-	-*	-	5	6	20	-
1981	59	9	26	20	0	21	0	-	15	-	-	-	4	5	16	-
1984	56	10	42	22	0	21	0	-	8	-	-	-	5	5	6	-
1987	54	11	38	19	0	27	0	-	9	4	-	-	4	0	9	-
1988	55	10	35	22	-	24	0	-	9	0	-	-	4	0	16	-
1990	69	7	30	29	0	15	-	-	9	0	-	-	4	-	12	0
1994	62	8	27	42	-	13	-	-	5	-	-	-	0	-	11	6

Mandattallet var i hele perioden 179, hvori indgik to repræsentanter for Færøerne og to for Grønland. I 1994 valgtes desuden et folketingsmedlem uden for partierne.

Af ældre partier deltog Dansk samling i valget 1964 uden at opnå mandater.

*) Se omtalen af Slesvigsk parti side 197f.

**) Første valg efter 1953-grundloven.

0 deltog i valget uden at få mandater

- deltog ikke i valget.

(Der er set bort fra partier, som aldrig opnåede valg).

FOLKEAFSTEMNINGER 1916-1993

	Valg-deltagelse pct.	Ja-stemmer pct.	Af samtlige vælgere pct.	
Grundlovsændringer:				
1920	49,6	96,9	47,6	Vedtaget
1939	48,9	91,9	44,5	Forkastet
1953	59,1	78,8	45,8	Vedtaget

Efter 1915-grundloven skulle en grundlovsændring ikke blot have flertal blandt vælgerne, men dette flertal skulle udgøre mindst 45 pct. af samtlige vælgere. (Efter 1953 vil 40 pct. være nok.)

Valgretsalderen:			
1953, 21 eller 23 år	57,1	54,6 (for 23 år)	Vedtaget
1961, 21 år	37,3	55,0	Vedtaget
1969, 18 år	63,6	21,4	Forkastet
1971, 20 år	86,2	56,5	Vedtaget
1978, 18 år	63,2	53,8	Vedtaget
EF-(EU-)afstemninger:			
1972, tiltrædelse	90,1	63,3	Vedtaget
1986, EF-pakken (vejledende)	75,4	56,2	Anbefalet
1992, EU-traktaten	83,1	49,3	Forkastet
1993, EU-traktaten + Edinburgh-aftalen	86,5	56,7	Vedtaget
Andre afstemninger:			
1916, salget af de vestindiske øer (vejledende)	37,4	64,2	Anbefalet
1963, fire jordlove	73,0	38,4 - 42,6	Forkastet

Folkeafstemningerne bygger efter 1953 dels på grundlovens bestemmelser om grundlovsændringer (§ 88 i 1953-grundloven) og om valgretsalderen (§ 29, stk. 2), dels på grundlovens § 42 (forsåvidt angår EF-spørgsmål med støtte i § 20). Afstemningen i 1916 om de vestindiske øer skete efter en særlig lov, idet hverken 1866-grundloven eller 1915-grundloven (som først trådte i kraft i 1918) havde forudset folkeafstemninger.

RIGSDAGENS FORMÆND FRA 1848

Den grundlovgivende rigsforsamling 1848-49
J. F. Schouw

Den forenede rigsdag 1852-53
H. N. Clausen fra 7.10.52,
O. C. Blechingberg fra 11.3.53 og
Christoffer Nyholm fra 16.6.53.

Landstinget
P. D. Bruun 1850-62
M. P. Bruun 1862-66
A. F. Krieger 1866
M. P. Bruun 1866-69
C. Liebe 1869-94
H. Matzen 1894-1902
H. N. Hansen 1902-07
H. C. Steffensen 1907-09
Chr. Sonne 1909-10
C. Goos 1910-14
Anders Thomsen 1914-20
Frits Bülow 1920-22
Ole Hansen 1922-28
J. Jensen-Klejs 1928-36
C. Th. Zahle 1936-39
C. F. Sørensen 1939-40
Charles Petersen 1940-47
K. K. Steincke 1948-50
Ingeborg Hansen 1950-51
K. K. Steincke 1951-52
Ingeborg Hansen 1952-53

Folketinget
C. G. Andræ 1850-52
J. N. Madvig 1852-53
C. E. Rotwitt 1853-59
L. N. Bregendahl 1859-70
Christopher Krabbe 1870-83
Christen Berg 1883-87*
Sofus Høgsbro 1887-94
Rasmus Claussen 1894-95
Sofus Høgsbro 1895-1901
Herman Trier 1901-05
Anders Thomsen 1905-12
J. C. Christensen 1912-13
N. Pedersen-Nyskov 1913-22
J. Jensen-Klejs 1922-24
H. P. Hansen 1924-32
Gerhard Nielsen 1932-33
Hans Rasmussen 1933-45
Julius Bomholt 1945-50
Gustav Pedersen 1950-64
Julius Bomholt 1964-68
Karl Skytte 1968-78
K. B. Andersen 1978-81
Svend Jakobsen 1981-89
Erik Ninn-Hansen 1989
H. P. Clausen 1989-93
Henning Rasmussen 1993-94
Erling Olsen 1994-

* Sofus Høgsbro fungerede seks måneder i 1886 under Bergs fængselsophold.

Som følge af forliget i 1894 kunne det moderate venstre for en kortere tid besætte formandsposten i folketinget.

DE DANSKE MANDATER I EU-PARLAMENTET

Efter det direkte valg i:	1979	1984	1989	1994
Socialdemokratiet	3	3	4	3
Radikale venstre	-	-	-	1
Konservative folkeparti	2	4	2	3
Venstre	3	2	3	4
Centrum-Demokraterne	1	1	2	-
Fremskridtspartiet	1	-	-	-
Socialistisk folkeparti	1	1*	1	1
Folkebevægelsen mod EF	4	4	4	2
JuniBevægelsen	-	-	-	2
Grønland (Siumut)	1	1*	-	-
Stemmeprocent i Danmark	47,8	52,4	46,2	52,5

* Det grønlandske mandat bortfaldt ved Grønlands udtræden af EF pr. 1.1.1985. I resten af valgperioden havde S.F. to mandater.

Anm. 1: Mandatfordelingen var påvirket af skiftende valgforbund, herunder med partier, som ikke selv opnåede repræsentation.

Anm. 2: Fra 1.1.1973 til det direkte valg i 1979 var Danmark repræsenteret i EF-parlamentet af ti medlemmer, der blev valgt af folketinget: 3-4 socialdemokrater, en radikal, en fra S.F., 0-2 konservative og 1-3 fra Venstre; desuden fra 1973 en Centrum-Demokrat og en fra Fremskridtspartiet (en kort tid to) og 1978-79 også en retsstatsmand (Ib Christensen, der 1984-94 var valgt for Folkebevægelsen). Erhard Jacobsen blev valgt af socialdemokraterne fra 1.1.1973 og fortsatte derefter til 1994 som Centrum-Demokrat.

MEDLEMMER AF EUROPA-KOMMISSIONEN

1973-81 Finn Gundelach (død i embedet)
1981-84 Poul Dalsager
1985-94 Henning Christophersen
1995- Ritt Bjerregaard

Anm. Finn Gundelach (1925-81) var embedsmand i udenrigsministeriet, men uden for nummer 1959-67, da han havde høje poster i GATT. Fra 1967 med titel af ambassadør Danmarks faste repræsentant ved de europæiske fællesskaber, hvorfor han var selvskreven som det første danske medlem af Europa-kommissionen.

PARTIERNES BOGSTAVBETEGNELSER

A. *Socialdemokratiet*
B. *Det radikale Venstre*
C. *Det konservative Folkeparti*
D. Venstre (senest 1968)
De Frie Demokrater (tildelt 1984, kun anvendt ved kommunevalg 1985)
Centrum-Demokraterne (fra 1990)
E. Danmarks Retsforbund (senest 1990)
F. Bondepartiet (senest 1943)
Socialistisk Folkeparti (fra 1960)
G. Dansk Folkeparti I (tildelt 1943, ikke anvendt)
De Grønne (fra kommunevalg 1985, senest 1990)
H. Det nationale Folkeparti (tildelt 1943, ikke anvendt)
Det humanistiske parti (1987-1990)
I. Internationalen Socialistisk Arbejderparti (1981-87)
J. *Juni Bevægelsen* (ved valg til EU-parlamentet) (fra 1994)
K. Danmarks kommunistiske Parti (senest 1988)
L. Liberalt Centrum (1966 og 1968)
Marxistisk-leninistisk Parti (1984 og 1987)
M. Fredspolitisk Folkeparti (1964)
Centrum-Demokraterne (1973-1988)
N. Danmarks nationalsocialistiske Arbejderparti (senest 1943)
Folkebevægelsen mod EF (ved valg til EU-parlamentet) (fra 1979)
O. *Dansk Folkeparti II* (tildelt 1996)
P. Pensionistpartiet (1977)
Fælles Kurs (1987-1990)
Q. Kristeligt Folkeparti (fra 1971)
R. Dansk Samling (senest 1964)
Arbejderpartiet KAP (1979 og 1981)
S. Slesvigsk Parti (senest 1971)
U. De Uafhængige II (senest 1968)
Unionsmodstandernes Valgforbund Demokratisk Fornyelse (tildelt 1996)
V. Hovedstadens Venstre (1947)
Venstre, Danmarks liberale Parti (fra 1971)
Y. Venstresocialisterne (1968-88)
Z. Fremskridtspartiet (fra 1973)
Ø. Danmarks Miljøparti (kun ved kommunevalg 1985)
Enhedslisten - de rød-grønne (fra 1990)

En fast bogstavbetegnelse for de enkelte partier kendes ved valgene til Københavns borgerrepræsentation fra 1909, men for det øvrige land blev der først indført faste regler ved den kommunale valglov fra 1937. Ved rigsdagsvalg herskede der vild forvirring frem til 1939, men ved en valglovsreform af 8. marts 1943 blev det fastslået, at in-

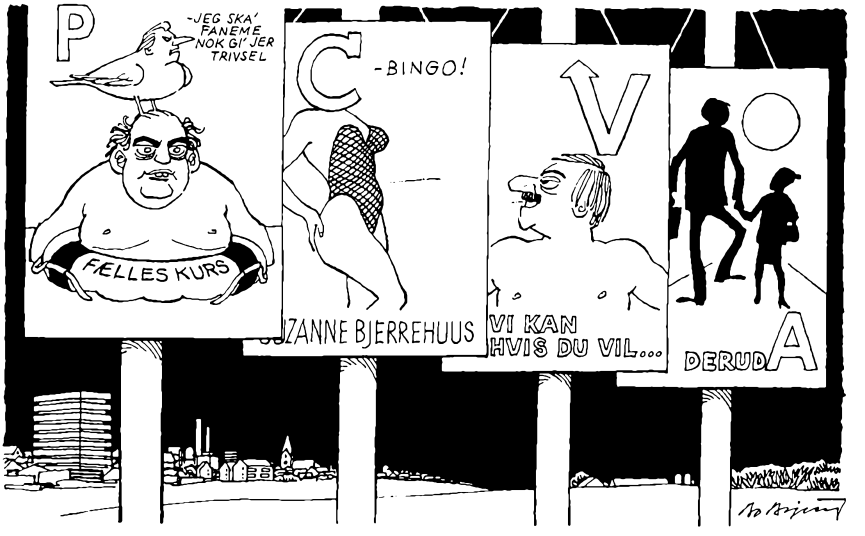

Der er almindelig enighed om, at valgplakaterne trænger til fornyelse.
Bo Bojesen i Politiken 9.12.1990

denrigsministeriet skulle godkende bogstavbetegnelsen for nye partier, mens de bestående partier kunne beholde de bogstaver, der var indarbejdet lokalt (altså først og fremmest i København). Herefter har de ovenfor anførte bogstaver været benyttet på landsplan.

Ved kommunale valg kan lokale lister ikke benytte bogstaver, der er reserveret landspartier, som er godkendt til opstilling til folketingsvalg. Da dette kun har været gældende efter 1943, kan nogle af de anførte bogstaver før eller senere have været anvendt til kommunale lister, fordi de på det pågældende tidspunkt ikke var forbeholdt landspartier. I nogle tilfælde er der også forekommet fejl fra de lokale valgbestyrelsers side.

De partier, der deltog i folketingsvalget 1994 eller valget til EU-parlamentet s.å., eller sidder i folketinget 1996, eller er godkendt og som agter at deltage i næste valg, er betegnet ved kursivering.

PARTIERNES KOMMUNALE REPRÆSENTATION

Stemmer ved	Kommunevalg 1993 pct.	Folketingsvalg 1994 pct.
Socialdemokratiet	35,1	34,6
Radikale venstre	2,9	4,6
Konservative folkeparti	13,0	15,0
Centrum-Demokraterne	0,6	2,8
Socialistisk folkeparti	8,1	7,3
Kristeligt folkeparti	1,2	1,9
Venstre	25,7	23,3
Fremskridtspartiet	4,3	6,4
Enhedslisten	1,1	3,1
Andre	8,0	1,0

Forskellen mellem resultaterne af de kommunale valg i 1993 og folketingsvalget i 1994 afspejler for de større partiers vedkommende den skete udvikling i partiernes almindelige tilslutning, mens den for de mindre partiers vedkommende viser, at disse har svært ved at gøre sig gældende lokalt. De større partiers kommunale dominans er iøvrigt endnu tydeligere, når man ser på mandatfordelingen. Af de 4784 pladser i kommunalbestyrelserne besatte Socialdemokratiet således 36,0 pct. og Venstre 33,7 pct. - når det sidste tal er væsentligt større end stemmeprocenten, skyldes det, at der i mindre (landlige) kommuner kræves forholdsvis færre stemmer til et mandat.

Ved amtsrådsvalget i 1993 (som København og Frederiksberg ikke deltog i) lå stemmefordelingen noget nærmere ved tallene for folketingsvalget, bortset fra Venstre, der synes at have modtaget en stor del af de stemmer, der ved kommunevalgene tilfaldt lokale lister.

De kommunale valg i 1993 viser, at fem af folketingets partier er reelt landsdækkende. Socialdemokratiet blev repræsenteret i samtlige amtsråd og kommunalbestyrelser, Venstre ligeledes i samtlige amtsråd og - på fem nær - i alle kommunalbestyrelser (og i de omtalte fem kommuner, der alle ligger i Jylland, er der formodentlig valgt venstremænd på lokale lister), og også S.F. kom ind i alle amtsråd, men kun i 148 af de 275 kommuner.

Det konservative folkeparti blev repræsenteret i alle amtsråd bortset fra det bornholmske og i 226 kommunalbestyrelser, mens Fremskridtspartiet kom med i 12 af de 14 amtsråd og i 112 kommunalbestyrelser. Af de mindre partier var det kun Det radikale venstre, der gjorde sig gældende nogenlunde

bredt - med repræsentanter i 11 amtsråd og 66 kommunalbestyrelser, hvoraf ingen i Sønderjylland eller på Bornholm. Lister uden for folketingspartierne blev repræsenteret i 151 kommunalbestyrelser og et amtsråd.

Resultatet fra amtsrådsvalgene bestemmer fordelingen af bestyrelsespladserne i såvel Kommunernes landsforening som Amtsrådsforeningen, der derfor domineres af de større partier, navnlig Socialdemokratiet og Venstre, der alt efter valgresultatet skiftevis har besat formands- og næstformandspladserne i de to foreninger. Lokale lister bliver ikke tilgodeset ved valgene til de pågældende bestyrelser.

Borgmesterposterne besættes - i de kommuner, hvor ingen partiliste eller lokalliste har opnået absolut flertal - efter forhandlinger, der i en del tilfælde har ført til, at man endte med at udpege en repræsentant for en mindre gruppe eller et mindre parti. Derfor er der i kredsen af borgmestre og amtsborgmestre også folk fra andre partier eller lister end de tre største. Selv om baggrunden sikkert nogle steder skal søges i et ønske om at sige »tak for sidst« til et hidtil magtfuldkomment parti, der har mistet flertallet, er der nok hyppigst tale om, at saglige hensyn spiller en væsentlig rolle i kommunalpolitikken, når man først får lagt tummelen fra valgkampen bag sig.

Det er dog vanskeligt at give et sammenfattende billede af den kommunale politik på landsplan, ikke mindst fordi staten har sat snævre grænser for kommunernes handlefrihed. Der er åbenbart også mindre vælgerinteresse ved de kommunale valg end ved folketingsvalgene. Valgdeltagelsen svinger omkring 70 pct. på landsbasis, mens den ved folketingsvalg svinger omkring 85 pct. Den er tydeligt lavere i de største kommuner (61 pct. i København-Frederiksberg i 1993, 65 pct. i Århus amt som helhed) og tilsvarende større i de mindre kommuner (omkring 76 pct. i Bornholms, Ringkøbing og Viborg amter). Årsagen til disse forskelle kan være, at medierne fokuserer langt stærkere på folketingsvalg end på kommunevalg, og at dette virker stærkest de steder, hvor det kommunale styre synes fjernt. Hvis amtsrådsvalgene ikke blev holdt sammen med kommunevalgene iøvrigt, ville valgdeltagelsen ved amtsrådsvalgene sikkert være endnu lavere.

HVEM VAR MINISTER

Facts om dansk politik fra 1848 til 1997 med grundtræk af forfatningshistorien og de politiske partiers udvikling.

Oversigter over samtlige ministerier siden 1848 og biografiske oplysninger om alle ministre fra P. C. Stemann (født 1764) til Jann Sjursen (født 1963).

Illustreret med karikaturtegninger fra hele perioden.